

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

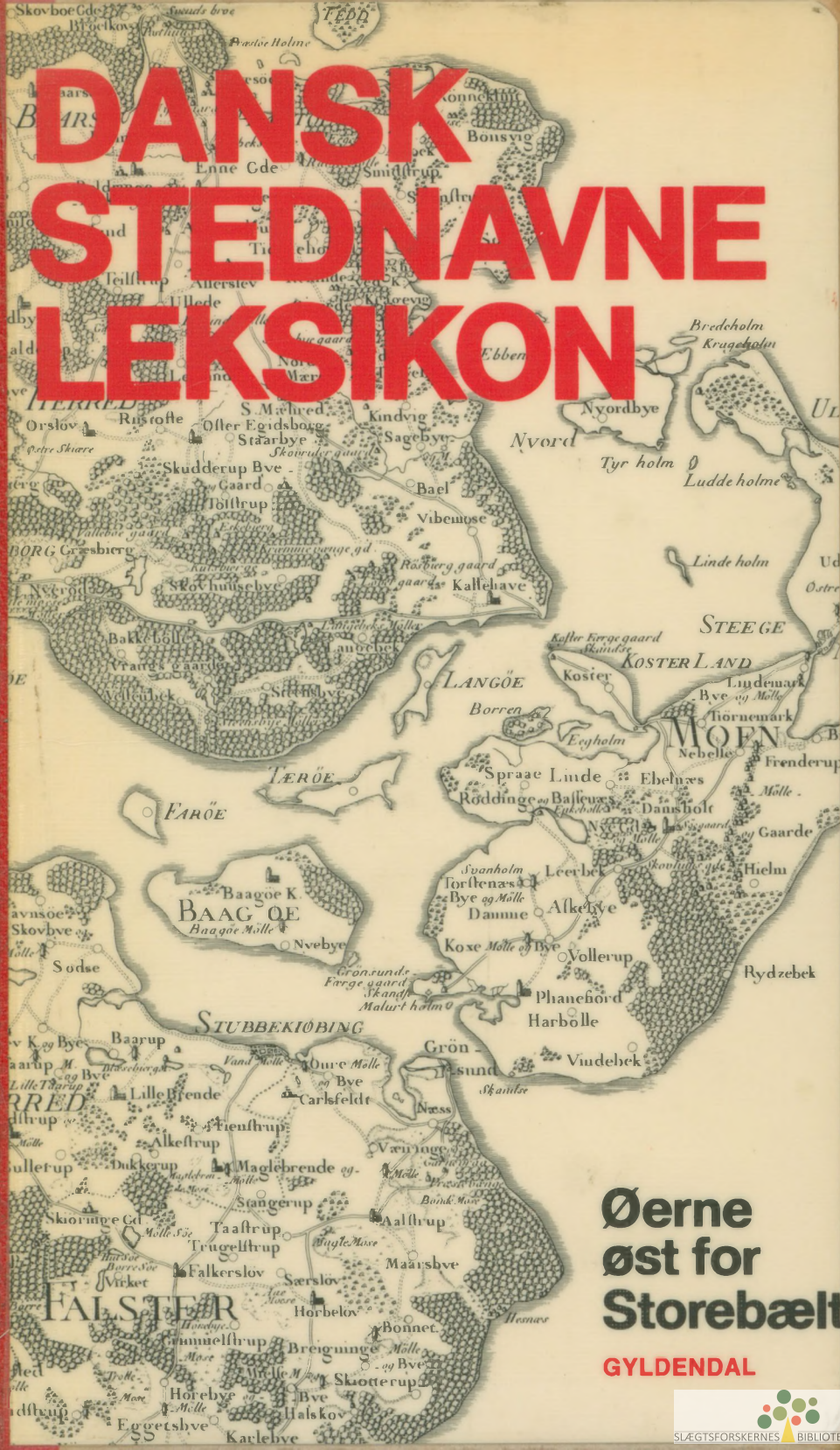
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANSK STEDNAVNE LEKSIKON

Øerne
øst for
Storebælt

GYLDENDAL

Dansk Stednavneleksikon
Øerne øst for Storebælt

Dansk Stednavneleksikon
Øerne øst for Storebælt

Af Bent Jørgensen

GYLDENDAL

Dansk Stednavneleksikon,
Øerne øst for Storebælt
er sat med Monophoto Baskerville
og trykt hos P. J. Schmidt A/S, Vojens.
Udgivet med støtte af Carlsberg-
fondet. Udsnit af Geodætisk Instituts
kort er gengivet med instituttets
tilladelse (A. 230/80).
Omslaget viser et udsnit af Videnska-
bernes Selskabs 'Kort over Møen, Fal-
ster og Laaland', 1776.
© 1981 by Gyldendalske Boghandel
Nordisk Forlag A.S., Copenhagen
ISBN 87-01-97671-0

Forord

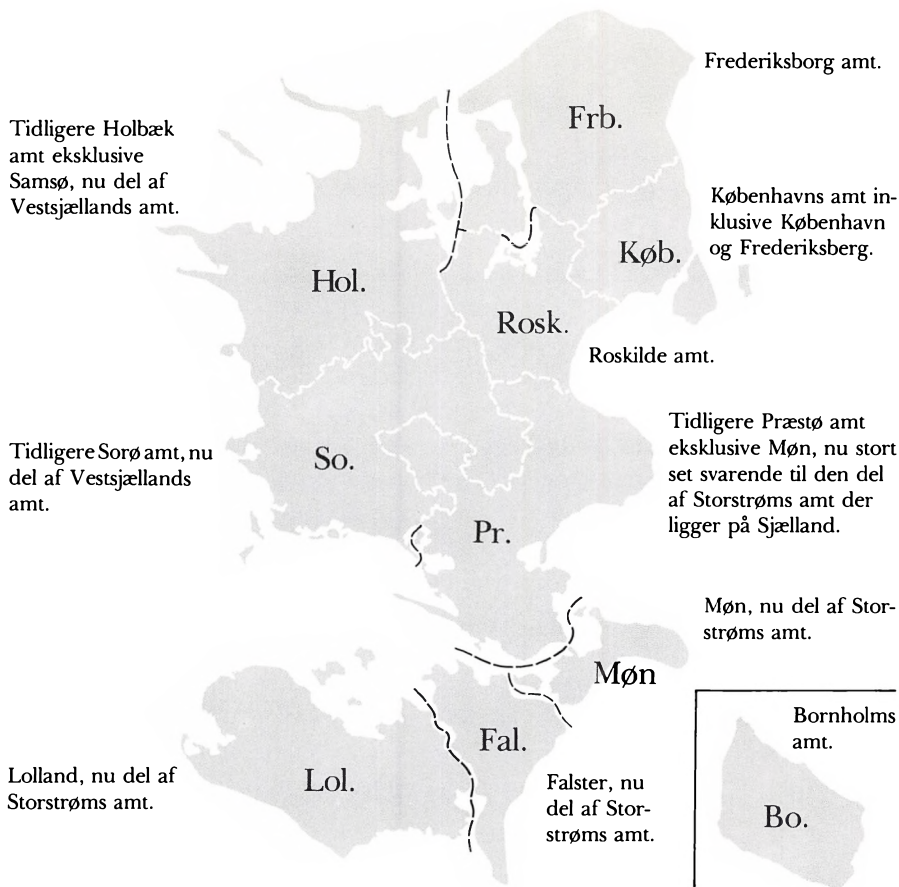
Med forelæggelsen af Dansk Stednavneleksikon, Øerne øst for Storebælt tages der hul på realiseringen af en gammel drøm om at udarbejde en rimeligt fyldig, let tilgængelig og alfabetisk ordnet indgang til danske stednavnes betydning. Det er mit håb, at leksikonet vil tilfredsstille både den almindeligt interesserede læser og den der er drevet af mere specielle interesser. Men leksikonet ønsker først og fremmest at tilgodese den almindeligt interesserede læser, og de enkelte artikler er derfor ikke tyngt af henvisninger til den højt udspecialiserede faglitteratur, der danner det nødvendige bagland for denne som for alle bredere fremstillinger.

Henvisninger til speciallitteratur er samlet i den ræsonnerende litteraturvejledning, men da også denne først og fremmest er beregnet på den forudsætningsløse, men interesserede bruger, er det klart, at endnu flere som leksikonet skatter til kunne have været nævnt – og takket. Det være i al anonymitet hermed gjort.

En særlig tak skal dog lyde til Ludvig F. A. Wimmers legat for støtte i den indledende, famlende fase af arbejdet med leksikonet. Samtidig er jeg Carlsbergfondet dybt taknemmelig for at have ydet en rundhåndet støtte til trykningen af nærværende bind, som jeg hermed har fornøjelsen at præsentere.

Valby, april 1980

BENT JØRGENSEN

De enkelte stednavne i bogen er henført til områder der stort svarer til amterne for overgangen til amtskommuner i 1970 (se artiklen amt). Forkortelser for områdebetegnelserne fremgår af kortet.

Vejledning

Dansk Stednavneleksikon, Øerne øst for Storebælt, indeholder fra disse områder navnene på de fleste landsbyer samt på alle større byer, købstæder m.v. Endvidere navne på de fleste herregårde og slotte samt på større naturlokaliteter og farvande.

Hvordan bruges Dansk Stednavneleksikon?

Dansk Stednavneleksikon er opbygget strengt alfabetisk. De enkelte navneartikler indledes med navnets moderne form. Derefter følger en angivelse af hvor i området navnet findes, se nedenfor under Lokalisering, samt i parentes en oplysning om lokalitetens art, hvis der ikke er tale om en almindelig landsby. Derpå følger en eller flere gamle skrivemåder af navnet. Normalt anføres den ældste, og hvis denne kun kendes i afskrift (angivet med * foran årstallet) tillige den ældste originale form, hvis denne i tid falder før den ældste afskrevne forms afskriftstidspunkt. Dernæst følger en sproglig opstilling og oversættelse af de(t) led, navnet indeholder. Endelig slutter artiklen som hovedregel med en angivelse af den betydning navnet kan antages at have haft da det blev udmøntet. Hertil kommer, at den enkelte artikel kan være forsynet med forskellige realoplysninger om den lokalitet navnet betegner.

Navnenes ældre former

Ved hvert enkelt navn gives en eller et par af de ældste skrivemåder, der kendes, idet disse er fundamentet for den sproglige tolkning. Formerne gengives bogstavret efter de nyeste læsninger af de pågældende kilder (jfr. artiklen kilder). Da hovedparten af disse kilder stammer fra den gammeldanske periode (jfr. artiklen gammeldansk) vil det lette læsningen af de gamle former at holde sig følgende regler fra den gammeldanske "normal"-retskrivning klar:

th- i begyndelsen af ord eller led står oprindelig for samme lyd som i engelsk think, thought, men falder i den gammeldanske periode sammen med t-, i sjældne tilfælde d-.

-th i midten eller slutningen af ord eller led står for blødt d som i nudansk gade, nyde.

-z i midten eller slutningen af ord eller led står for -ts eller -ds. Efter s står z normalt for dobbelt s.

y står somme tider for i.

æ står ofte for den tryksvage vokal som i nudansk skrives e f.eks. i moder, have.

Navnenes udtale

Ved enkelte navne er der i skarp parentes anført en groft gengivet udtaleform. En lodret streg markerer, at den følgende stavelse har tryk; en prik markerer at en vokal er lang og en apostrof efter en vokal eller konsonant at denne udtales med stød, som f.eks. å i gå [gå']. Udtaleformer anføres hvor den lokale udtale afviger stærkt fra rigsmålsformen, eller hvor udtaleformen indgår som argumentation i tolkningen af navnet. Udtaleformerne stammer fra optegnelser foretaget gennem de sidste 100 år og findes i Institut for Navneforskning. Den normale rigsmålsudtale af vigtigere stednavne fremgår af Dansk Sprognævns skrift Danske stednavne med udtaleangivelse ved Kristian Hald, 2. udg., Kbh. 1975.

Tematiske artikler på alfabetisk plads

-a-afledning	holm	navnesemantik
afledning	holt	navneskifte
ager	hoved	nor
-aldi-afledning	hus	næs
amt	høj	odde
balle	-ia-afledning	opkaldelsesnavne
bebyggelsesnavne	imperativnavne	reciprokering
bjerg	indbyggernavne	rum
bo	-ing, -inge	rup
bod	-itse	rød
borg	kasusformer	skov
bugt	kilder	sognavne
by	kirke, ker	sted
bygd	køb	sø
bæk	købing	toft(e)
bølle	købstadnavne	torp
dal	kås	tved
datering af stednavne	leje	tydeliggørende tilføjelser
-(e)de, -et	lev	-um
farvandsnavne	lund	-und
fjord	længe	-ung, -unge
gammeldansk	løkke	vad
gård	løs(e)	vanddragsnavne
hage	løse	vang
have	magle	vejle

havn	mark(e)	vig
hejede	marknavne	with
hēm	minde	vænge
herred	modenavne	ø, ønavne
herregårdsnavne	naturnavne	ør(e)

Almindelige forkortelser

adj. = adjektiv, tillægsord	kbst. = købstad
adv. = adverbium, biord	kvinden. = kvindenavn
bd. = bind	lat. = latin
beg. = begyndelsen af	m. = maskulinum, hankøn
bl.a. = blandt andet	mandsn. = mandsnavn
ca. = cirka	Mbl. = Geodætisk Instituts måle-
DS = Danmarks Stednavne, se Litteraturvejledning, s. 10.	bordsblade 1:20.000.
d.v.s. = det vil sige	m.v. = med videre
dyren. = dyrenavn	n. = neutrum, intetkøn
egtl. = egentlig	ndf. = nedenfor
el. = eller	o.l. = og lignende
EL = efterled, sidste led i et sammensat stednavn	o.lign. = og lignende
eng. = engelsk	o.s.v. = og så videre
evt. = eventuelt	planten. = plantenavn
f. = femininum, hunkøn	plur. = pluralis, flertal
f.eks. = for eksempel	præs. part. = præsens participium, nutids tillægs måde
FL = forled, første led i et sammensat stednavn	s. = sogn
fuglen. = fuglenavn	s.d. = se denne, dette, disse
gen. = genitiv, ejefald	sing. = singularis, ental
glda. = gammeldansk, se tematisk artikel.	slutn. = slutningen af
guden. = gudenavn	slægtsn. = slægtsnavn
h. = herred	subst. = substantiv, navneord
hgd. = herregård, hovedgård	tiln. = tilnavn
jfr. = jævnfør	træn. = trænavn
	urn. = urnordisk (200-800)
	ænyda. = ældre nydansk (1500-1700)
	årh. = århundrede

Lokalisering

De enkelte navne er henført til områder, der stort set svarer til amterne før overgangen til amtskommuner i 1970 (se artiklen amt). Følgende forkortelser er anvendt (jfr. oversigtskort side 6):

- Bo. = Bornholms amt.
 Fal. = Falster, nu del af Storstrøms amt.
 Frb. = Frederiksborg amt.
 Hol. = Holbæk amt ÷ Samsø, nu del af Vestsjællands amt.
 Køb. = Københavns amt med København.
 Lol. = Lolland, nu del af Storstrøms amt.
 Møn, nu del af Storstrøms amt.
 Pr. = Præstø amt ÷ Møn, nu stort set = den del af Storstrøms amt der ligger på Sjælland.
 Rosk. = Roskilde amt.
 So. = Sorø amt, nu del af Vestsjællands amt.

Særlige tegn

- * = konstrueret form.
 ¯ over vokal = sproghistorisk lang vokal.
 [] i navneformer angiver at bogstaverne i [] ikke findes i originalen.
 [] efter navneformerne indeholder en grov udtalegengivelse.
 ‘ ’ angiver oversættelse af ord.
 “ ” angiver oversættelse af navn.
 kursiv i dele af navneformer angiver opløst forkortelse.
 kursiv under ord angiver henvisning til tematisk artikel.
 * foran årstal ved gamle former = formen kendes kun i afskrift.

Litteraturvejledning

Dansk Stednavneleksikons videnskabelige forudsætning er den grundforskning der i gennem årenes løb har fundet sted på området. Uden denne løbende og levende udforskning og teoridannelse på området havde det været umuligt at præsentere den populære alfabetiske indføring i danske stednavne, som det er Dansk Stednavneleksikons håb at være blevet. I Danmark er udforskningen af landets flere millioner stednavne institutionaliseret under først Stednavneudvalgets kontor (Stednavneudvalget oprettet 1910) og siden 1960 Københavns Universitets Institut for Navneforskning. Ud over dette instituts medarbejdere, nuværende som tidligere, har forskellige og kyndige sprogfolk i årenes løb offentliggjort arbejder af betydning for navneforskningen.

Institut for Navneforskning, der rummer landets eneste arkiv for sted- og personnavne, udgiver to skriftserier af grundlæggende betydning for dansk navneforskning. Danmarks Stednavne, hvoraf indtil nu er udkommet 18 bind, meddeler samtlige ældre belæg og en grundigt argumenteret sproglig tolkning af samtlige bebyggelsesnavne i følgende områder, opregnet i bindenes rækkefølge: Samsø, Frederiksborg amt, Sønderjylland, Vejle amt, Viborg amt, Bornholm,

Maribo amt, Århus amt, Skanderborg amt, Svendborg amt, Odense amt, Præstø amt, Ringkøbing amts nordlige del, Galten herred i Randers amt. Naturnavnene er på tilsvarende måde udgivet for områderne: Samsø, Sønderjylland, Bornholm, Sunds herred i Svendborg amt og Galten herred i Randers amt.

I serien Navnestudier, udgivet siden 1958, præsenteres tværgående studier inden for navneforskningen. Med direkte betydning for danske bebyggelsesnavne behandlet i Dansk Stednavneleksikon findes: John Kousgård Sørensen: Danske bebyggelsesnavne på -sted. Kbh. 1958. Ti Afhandlinger. Kbh. 1960 med mange tolkningsforslag til navne på øerne øst for Storebælt. Danske Sø- og ånavne I-III (A-J) ved John Kousgård Sørensen. Kbh. 1968ff. Lis Weise: Efterstillet adjektiv i danske stednavne. Kbh. 1969. Bent Søndergaard: Indledende studier over den nordiske stednavnetype lev (löv). Kbh. 1972. Bent Jørgensen: Reciprokering. Studier i indbyrdes afhængighed mellem ældre danske bebyggelsesnavne. Kbh. 1977.

Håndbogsmæssige indføringer i danske stednavne er først og fremmest Kristian Hald: Vore Stednavne, 2. udgave. Kbh. 1965. Desuden Aage Houken: Håndbog i danske stednavne, 2. udgave. Kbh. 1976. En grundig indføring i stednavneforskningens metode er Vibeke Christensen og John Kousgård Sørensen: Stednavneforskning 1. Kbh. 1972 og Vibeke Dalberg (forhen: Christensen) og John Kousgård Sørensen: Stednavneforskning 2. Kbh. 1979.

Vigtigere oversigtsværker og værker om enkelte navnetyper er desuden Gunnar Knudsen: De danske stednavne, i Nordisk Kultur bd. 5. Stockholm 1939. Kristian Hald: De danske stednavne paa -um. Kbh. 1942. Med særlig betydning også for danske navne de svenske Bengt Holmberg: Tomt och toft som appellativ och ortnamnelement. Uppsala 1946 og C. I. Ståhle: Studier över de svenska ortnamnen på -inge. Uppsala 1946. Endelig Kristian Hald: Stednavne og kulturhistorie. Kbh. 1966.

Leksikonartikler om enkelte stednavne findes i Nudansk Ordbog, hvor Kristian Hald omtaler stort set alle danske sognenavne samt et udvalg af andre navne. Desuden grundige artikler om efterled og navnetyper i det nordiske fællesleksikon Kulturhistoriske Leksikon for nordisk Middelalder. Kbh. 1956-78, for Danmarks vedkommende af Kristian Hald. I Nudansk Ordbog findes desuden en kort men instruktiv sproghistorisk oversigt.

Der findes ikke noget dansk navneforskningstidsskrift, men danske emner behandles af og til i de svenske Namn och Bygd og Sydsvenska Ortnamnssällskapets Årsskrift.

Vore nabolandes stednavne, der meget ofte kan sætte danske navne ind i et større perspektiv, er behandlet i en lang række værker, hvoraf særlig skal anføres: Norske Gårdnavne (komplet), Sveriges Ortnamn (enkelte len), Skånes Ortnamn (enkelte herreder) og Sydslesvigs Stednavne, hvoraf kun dele af bind 7 omfattende Nordangel og (endnu ikke) Flensborg foreligger udgivet af Kristian Hald, Kbh. 1948 og 1966.

Af oversigtsværker i håndbogsform fra vore nabolande skal fremhæves Ola Stemshaug: *Namn i Noreg*. Oslo 1973. Jørn Sandnes og Ola Stemshaug: *Norsk stadnamleksikon*. Oslo 1976. Bengt Pamp: *Ortnamnen i Sverige*. Malmö 1970. Harry Ståhl: *Ortnamn och ortnamnsforskning*. Stockholm 1970. Wolfgang Laur: *Historisches Ortsnamenlexikon von Schleswig-Holstein. Slesvig* 1967.

Retskrivningen af danske stednavne fastlægges af det stående udvalg Stednavneudvalget, der udsender retskrivningslister. Senest er i 1979 udsendt en revideret retskrivningsliste vedrørende øerne øst for Lillebælt. Opmærksomheden henledes på, at Dansk Stednavneleksikon i mange tilfælde gengiver udsnit af ældre kort, hvis retskrivning ikke kan forventes at være i overensstemmelse med den for tiden gældende.

Der findes ingen egentlig bibliografi over stednavnearbejder i Danmark. Lettest tilgængelige er litteraturoversigterne i Kristian Hald: *Vore Stednavne*. Kbh. 1965 og Aage Houken: *Håndbog i danske stednavne*. Kbh. 1976. Endvidere findes henvisninger ved de enkelte navneartikler i *Kulturhistorisk Leksikon for nordisk Middelalder*. Dansk stednavneforskning for årene 1968-71 er gennemgået i en artikel i tidsskriftet *Danske Studier* 1973, og stednavne indgår som en særlig undergruppe i den meget grundige men desværre langt fra ajourførte bibliografi i tidsskriftet *Acta Philologica Scandinavica*.

Personnavne, der udgør en meget vigtig bestanddel af danske stednavne, er behandlet i firebindsværket *Danmarks gamle Personnavne*. Kbh. 1936-64 og i Kristian Hald: *Personnavne i Danmark*, bd. 1 Oldtiden og bd. 2 Middelalderen. Kbh. 1971 og 1974. Endelig i Rikard Hornby: *Danske personnavne*, 2. udgave. Kbh. 1978.

Svar på sine problemer om danske stednavne kan man endelig få gennem Københavns Universitets Institut for Navneforskning, der er et offentligt tilgængeligt forskningsbibliotek med tilhørende samlinger, åbent mandag-fredag 9-15. Adresse: Njalsgade 80, 2300 København S. Tlf. (01) 54 22 11.

A

-a. Afledningselement der i visse bornholm-
ske navne anvendes til at angive, at der er
tale om et område forsynet med det, det
tilgrundliggende navneord betegner.

Abbetved, Rosk. *1356 Abbethwed, 1364
Abbethued. FL mandsn. glda. Abbi, EL
tved. "Abbis rydning".

Abed, Lol. *1488 Abet, 1572 Abett.
Navnets oprindelse uvis.

Abildtorpe, Lol. 1442 Abeltorp. FL subst.
abild 'æbletræ' eller subst. glda. *apældi
'æblekrat', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen
ved, med æbletræerne".

Abildøre, Hol. 1370-80 Abeldeøræ. FL
subst. abild 'æbletræ', EL *ør(e)*. "Den
grusede strandbred med æbletræerne".

Abrahamstrup, Frb. *1360 Abramtz-
storp, 1382 Abramstorp. FL mandsn.
Abraham, EL *torp*. "Abrahams udflytter-
bebyggelse". Tidligere navn på Jægers-
pris.

afledning. Ved afledning forstås i stednav-
ne muligheden for ved hjælp af særlige
afledningsendelser, som ikke er selvstændige
ord, at danne stednavne eller lokalitets-
betegnende ord der kan anvendes som
stednavne. Afledningsendelserne føjes til
ordrødder eller til selvstændige ord. De
afledningsendelser der hyppigst forekom-
mer i stednavne er behandlet selvstændigt,
se ndf. Sjældne afledningselementer er
bl.a. -n, der i hvert fald forekommer i
Mern og -str i Falster. Måske er det -r der
forekommer i navnet Sejro også udtryk for
afledning. Betydningen af disse sjældne
afledningselementer er uklar. Visse afled-
ningselementer især repræsenteret i danske
sø-, å- og ønavne tyder på meget høj alder,
fordi der ikke kendes tilsvarende i levende
brug i det urnordiske eller senere ordfor-
råd. Se -a, -aldi, -ia, -ing(e), -itse, -und og
-ung(e).

ager. I betydningen 'dyrket jord' er ordet
ager i nordisk ældre end det nu almindeli-
ge mark, selv om dets oprindelige betyd-
ning er 'græsgang, sted hvor kvæget drives

hen', jfr. det beslægtede 'at age'. Hvor det
indgår i stednavne har det vel ofte
betydningen 'dyrket jord', der er fællesger-
mansk, men i meget gamle navne måske
den oprindeligere betydning 'græsgang'.
Som stednavnevel optræder ordet under-
tiden i flertalsform eller i en bøjet dativ
singularisform.

Agersø, So. *1231 Akærø, 1365 Akerneez,
1566 Aggers, 1592 Arnis; lokalt og gam-
meldags [a's]. Navnets forskellige ældre
former bringes bedst i overensstemmelse
med hinanden, hvis det antages at FL er
subst. *ager*, EL *næs*. -øs i 1231 er da ikke som
almindeligt antaget fejl for -sø men for
-næs, idet kilden to andre steder mangler
-n- (dog foran -g) og oftere har -ø- for
-æ-. Trykfordelingen og den antagne
udvikling af -næs til -s tyder på at øens
navn oprindelig er af den normale toled-
dede type. Jfr. Blans og jfr. med hensyn til
ønavne som oprindelig har betegnet kun
en del af øen Amager og Tærø. "Næsset
med ageren, græsgangen".

Agerup, So. 1259 Akethorp. FL mandsn.
Åge, glda. Åki, med forkortelse af ā i
modsætning til flere Ågerup, EL *torp*. "Åges
udflytterbebyggelse".

Agerupgård, Lol. 1397 Haghorpæ. FL
muligvis mandsn. glda. Aghi, EL *torp*.
"Aghis udflytterbebyggelse".

Aggersvold, Hol. (hgd.). 1664 Aggers-
woldz Hoffuitgd. FL navnet på landsbyen
Aggerup der nedlagdes i 1500-tallet og
blev til en del af hovedgården. FL i
landsbynavnet er måske mandsn. glda.
Åki (Åge) eller snarere mandsn. glda.
Akki, EL *torp* "Akkis (el. Åges) udflytterbe-
byggelse". Om EL vold se herregårdsnav-
ne.

Aggerup, Pr. 1256 Aggæthorp. FL
mandsn. glda. Aggi, EL *torp*. "Aggis
udflytterbebyggelse".

Akselholm, Hol. *1199 Axleholm;
[aksel'hål'm]. FL genitiv pluralis af subst.
glda. aghsul 'aksel', EL *holm*. ?"Holmen

hvor der vokser træer der er velegnede til brug som vognaeksler". Vognaekseltræ nævnes flere gange i de middelalderlige landskabslove. FL kunne være gen sing. el. plur. af subst. glda. aksæl 'skulder', men når ord af denne betydning indgår i stednavne, forekommer de normalt ikke i genitiv.

Albertslund, Køb. [albers'lon']. FL efter en ejer i 1860-erne, Chr. Gregers Alberti, EL *lund*. Oprindelig en gård under Vridsløselille.

Albuen, Lol. 1420 Alboghe. Subst. albue anvendt sammenlignende om den smalle, vinkelbøjede tange ved indsejlingen til Nakskov Fjord.

-aldi. Dette afledningselement der kendes flere steder i Jylland, forekommer øst for Storebælt kun med stor usikkerhed i de to navne Tøvelde og Næblerød. Også i flere af de jyske navne er førsteledets betydning usikker, jfr. bd. 2. Med -aldi dannes konkrete navneord af udsagnsords stamme eller rod.

Algestrup, Fal., Hol. (2 steder), Pr. *1250 Asgutsthorp (Fal.), 1373 Algythstørp (Føllenslev s., Hol.), 1377 Algutstherp (Asmindrup s., Hol.); ['alke-]. FL mandsn. glda. Algut, EL *torp*. "Alguts udflytterbebyggelse". I den ældste form fra Falster er As- fejl for Al-.

Allerslev, Rosk. og Pr. 1257 Aluershlef (Rosk.), 1326 Alværslæfæ (Pr.); ['al'er,slew]. FL mandsn. glda. Alvar, EL *lev*. "Alvars arvegods".

Allerup, Hol. 1370-80 Atlæthorp; [al'eråp]. FL mandsn. glda. *Atli, EL *torp*. "Atlis udflytterbebyggelse".

Allerød, Frb. 1260 Alryth. FL træn. al 'elletræ', EL *rod*. "Rydningen mellem elletræerne".

Alleshave, Hol. *1231 Aluershaghæ; [al'es,ha've]. FL mandsn. glda. Alvar, EL *have*. "Alvars indhegning".

Allindelille og **Allindemagle**, So. 1257 Alunde paruum, 1317 Alendæ, 1396 Alendemaglæ. FL træn. al 'elletræ' + *-und*. "Stedet med elletræerne". paruum (latin) = lille. Se også *magle*.

Allinge, Bo. (kbst.) 1393 Alande, 1569 Alende. FL træn. al 'elletræ' + *-und*. "Stedet med elletræerne". Eller navnet er et gammelt navn på Kappeløkke Å, glda. *Alandi, egentlig præspart. af verbet ala 'nære, føde'. Anavnets betydning da "Den nærende, den fiskerige".

Alme, Fr. *1231 Alemæ. FL træn. al 'elletræ', EL glda. *hēm*. "Bebyggelsen hvor der er elletræer". Det sidste c (ældreræ) kan gengive en gammel dativform, jfr. *kasusformer*.

Alminde, Lol. 1481 Almynne. Subst. glda. almænni 'almue'. Her sikkert med overgang til betydningen 'hvad der tilhører almuen', d.v.s. 'fællesjord, almindning'.

Almindingen, Bo. 1499 almenighe skoghæ, 1543 almandyngenn. Subst. glda. almænning 'almindning, fælles skov'.

Almstofte, So. *1135 Almstofft, 1320 Almstoffæ; ['alms-]. FL snarest træn. alm 'elm', EL *toft(e)*. "Bebyggelsesarealet ved elmen(e)".

Alslev, Pr. *1231 Alaslef; ['al'slew]. FL snarest mandsn. glda. Ålf, EL *lev*. "Ålfs arvegods". Se også Nørre og Sønder Alslev.

Alsted, So. *1199 Alexstathe, 1228 Alexstadha; [a'lsdæd]. FL mandsn. glda. Alf-læk, EL *sted*. "Alflæks bebyggelsessteder". Alsted herred har navn efter sognebyen.

Alsted Flinterup, So. *1414 Flintorp; [flendrâp]. FL subst. flint, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen hvor der er flint". Alsted adskiller siden 1600-tallet navnet fra Borød Flinterup og Kirke Flinterup.

Alstrup, Fal. *1231 Aflaxsthorp. FL tiln. glda. Aflang 'den alt for lange', EL *torp*. "Aflangs udflytterbebyggelse".

Alsø, Lol. *1449 Alsyo, 1571 Alsse. FL træn. al 'elletræ', EL *sø*. "Søen ved elletræerne".

Alsønderup, Frb. *slutn. 1100-tallet Alexander Thorp, *1231 Alexandsthorp; [al'søn'erâp], lokalt og ældre [alsønerâp]. FL mandsn. Alexander, EL *torp*. "Alexanders udflytterbebyggelse".

Amager, Køb. *1085 Amacum, *1231 Amakæ, 1294 Amake; ['ama'jer], lokalt ['ama'r]. FL det oprindelige navn på farvandet mellem Sjælland og Amager, glda. *Ami el. *Ama, dannet til roden *am- 'gnide, skrubbe, berøre hårdt', EL *hage*. "Pynten ved Ami(a)".

Amalienborg, Køb. Slot i København opført i midten af 1700-tallet på den grund, hvor det i 1689 nedbrændte Sophic Amalienborg havde ligget. Dette ældre slot var opkaldt efter Frederik III's dronning.

Ambæk, Pr. 1610 Ambeck. FL subst. and, EL *bæk*. "Bækken hvor der er ænder".

Ammendrup, Frb. og Pr. *1241 Amuntorp (Frb.), *1349 Amundhæthorp (Pr.).

FL mandsn. glda. Āmund eller Āmundi, EL *torp*. "Āmund(i)s udflytterbebyggelse".

Ammerup, Pr. 1256 Ammæthorp. FL mandsn. glda. Ammi cl. subst. glda. *amma 'bedstemor, ældre kvinde', EL *torp*. "Ammis cl. Den ældre kvindes udflytterbebyggelse".

amt. Den nuværende inddeling af landet i amter er fremstået ved en indskrænkende revision af amtsinddelingen i 1970. De daværende amter, der danner grundlaget for lokaliseringerne i denne bog, og som danner stammen i bindinddelingen i det topografiske hovedværk i Danmark: Trap's Danmark, er fremstået ved diverse revisioner af den oprindelige amtsinddeling, som er vokset frem af den middelalderlige og eftermiddelalderlige inddeling i len. Ordet amt, der er et låneord fra tysk (= *embede*), indførtes som inddelingsbetegnelse i 1662.

Andaks, Hol. 1424 Andas; [andas]. FL subst. and, EL subst. ås med tidlig vokalforkortelse som 2. sammensætningsled. 'Den ås hvor der er ænder'. Skrivemåden med -ks er yngre og må bero på en fejltagelse.

Anderstrup, Lol. *1420 Anderstorp. FL mandsn. Anders el. mandsn. glda. Andor, EL *torp*. "Anders' el. Anders udflytterbebyggelse".

Annebjerg, Hol. (hgd.). 1688 Annebjerg. Oprettet efter 1660 af rentemester Henrik Müller, der opkaldte gården efter sin datter, Anna, EL *bjerg*. Se herregårdsnavne.

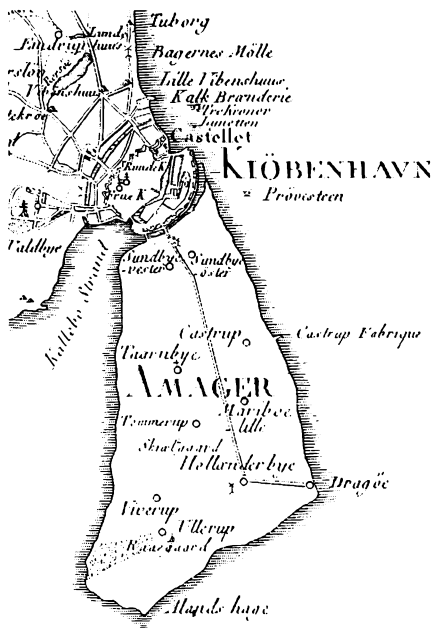
Annisse, Frb. *ca. 1175 Annessæ, 1366 Annes. FL subst. å, EL næs i dativ singularis. "På, ved næsset ved åen".

Antvorskov, So. *1211-14 Handuort-scoht, *1231 Andworhscogh; ['antwor-,sgaw']. FL adj. glda. andwarth 'modvendt' eller subst. glda. *andwarth 'overdragelse', EL *skov*. "Den modvendte skov" (d.v.s. "Skoven overfor") eller "Den overdragne, bortgivne skov". Antvorskov kloster, senere slot, blev revet ned i slutningen af 1700-tallet.

Appenæs, Pr. *1300 Appænæs, *1387 Appænæs. FL snarest mandsn. glda. *Appi, nært beslægtet med det kendte glda. mandsn. Api, EL *næs*. "Appis næs".

Apperup, Frb. ca. 1500 Apperopp. FL mandsn. glda. *Appi, EL *torp*. "Appis udflytterbebyggelse".

Arløse, So. 1370-80 Arlæsæ. FL kunne være

Videnskabernes Selskabs kort fra 1777 over Sjælland m.v. viser trods ændringer omkring Christianshavn farvandet mellem Sjælland og Amager i en mere oprindelig skikkelse end nutidens inddæmninger lader ane. (Udsnit i 1/1 str. © Geodætisk Institut.)

subst. glda. arf 'arv', glda. *arf 'pil' el. subst. ar 'sår, mærke efter sår', måske efter en særlig terræformation, EL *løse*.

Arnager, Bo. 1552 Arenacks (genitiv), 1570 Arnicke. FL subst. glda. arn 'ørn', EL *hage*. "Det fremspringende næs med ørne".

Arnakke, Hol. *1171 Aranachæ, ca. 1371 Arnakke. FL subst. glda. *ari 'ørn', EL *nakke*. "Den høje pynt med ørne".

Arninge, Lol. *1231 Arning, Arnunghæheret. FL stammen arn- i subst. ørn el. mindre sandsynligt stammen arin- i subst. arne 'ildsted' + *-ungi*. "Stedet med ørne". Arninge herred er et ældre navn på Lollands Sønder herred.

Arnoje, Pr. 1261 Arnughæ; ['a' r, nøje]. FL subst. glda. *arn 'ørn' i denne (stam-)form el. i gen. plur. *arna, EL *høj*. "Ørnehøjene".

Arresø, Frb. beg. 1300-tallet Arvæsis. FL formentlig opr. navn på søen, glda. *Arwi, urn. *arban-, hvis ordstamme betyder 'brun'. Søens gamle navn indgår som FL i det tilgrænsende Arrenakke "Det kraftige fremspring ved Arwi". EL *sø* er en

tydeliggørende tilføjelse. Jfr. Ars herred og Asnæs.

Ars Herred, Hol. *1231 Arfshæreth; [ar's hæred]. FL oprindeligt navn på Kalundborg Fjord, gl. *Arf, urn. *arba-, en ordstamme der betyder 'brun'. Fjordens navn har oprindeligt været "Den brune"; det indgår som FL i Asnæs syd for Kalundborg.

Askeby, Møn. 1596 Askebye. FL træn. ask, EL by. "Byen med asketræerne".

Askø, Lol. (2 steder). *1231 Askø (Askø s.); *1329 Askø (Landet s.). FL træn. ask, EL ø. "Øen hvor der vokser ask".

Asminderød, Frb. *1291 Asmundruth; [as'men'e,rød'], lokalt og ældre [as'men'ered]. FL mandsn. Asmund, EL rød. "Asmunds rydning".

Asmundrup, Hol. 1370-80 Asmundorp; [asmendrob]. FL mandsn. Asmund, EL torp. "Asmunds udflytterbebyggelse".

I Asnæs, Hol., s. i Ods h. 1370-80 Asknæs. FL træn. ask, EL næs. "Næsset med asketræer".

II Asnæs, Hol., Arby s. ved Kalundborg. *1164 Aruesne[s], 1320 Arsnaes. FL identisk med FL i Ars herred, s.d., egentlig et gammelt navn på Kalundborg Fjord, gl. *Arf, EL næs. "Næsset ved Arf".

Assenbølle, Lol. 1429 Asmyndebole. FL mandsn. Asmund, EL bølle. "Asmunds udflyttergård".

Assendløse, Rosk. 1298 Asendeløse, Asløse, 1300-tallet Asundløse. FL enten subst. gl. *āsendi 'enden af en bakke' eller det oprindelige navn på Viby Å, gl. *Asund, afledt af roden i verbet gl. *asa 'gære, svulme', EL løse. "Græsgangen ved enden af bakken" eller "Græsgangen ved Asund".

I Assendrup, Rosk. 1360 Ascerthorp. FL mandsn. Asser, EL torp. "Assers udflytterbebyggelse".

II Assendrup, Pr. *1407 Asennrup. FL mandsn. Asmund, EL torp. "Asmunds udflytterbebyggelse".

Assentorp, So. *1213 Asændorp, 1567 Aszenntorp; lokalt [aseråp]. FL mandsn. Asmund el. snarere subst. gl. *āsendi 'enden af en ås', EL torp. ?"Asmunds udflytterbebyggelse" el. "Udflytterbebyggelsen ved enden af åsen", jfr. beliggenheden neden for en stor bank. Med hensyn til den første mulighed jfr. Assenbølle, hvor udviklingen dog er meget senere. Jfr. Assendløse.

Asserbo, Frb. *1158 Aswarboth, 1450 Aswardebode. FL mandsn. gl. Aswarth, EL bod. "Åswarths boder".

Asserstrup, Lol. (hgd.). 1406 Ascerstorpæ gardh; lokalt [asdrobe]. FL mandsn. Asser, EL torp. "Assers udflytterbebyggelse".

Astrup, Hol. (hgd.). 1407 AscCorp, 1408 Asthorpp. FL subst. ås, EL torp. "Udflytterbebyggelsen på, ved åsen".

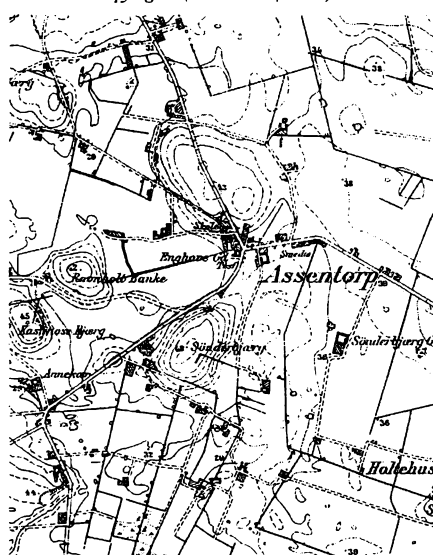
Atterup, Hol., So. og Pr. (to i hvert amt). Ældst overleveret: 1370-80 Attæthorp (Jystrup s., So.). FL mandsn. gl. Atti, EL torp. "Attis udflytterbebyggelse".

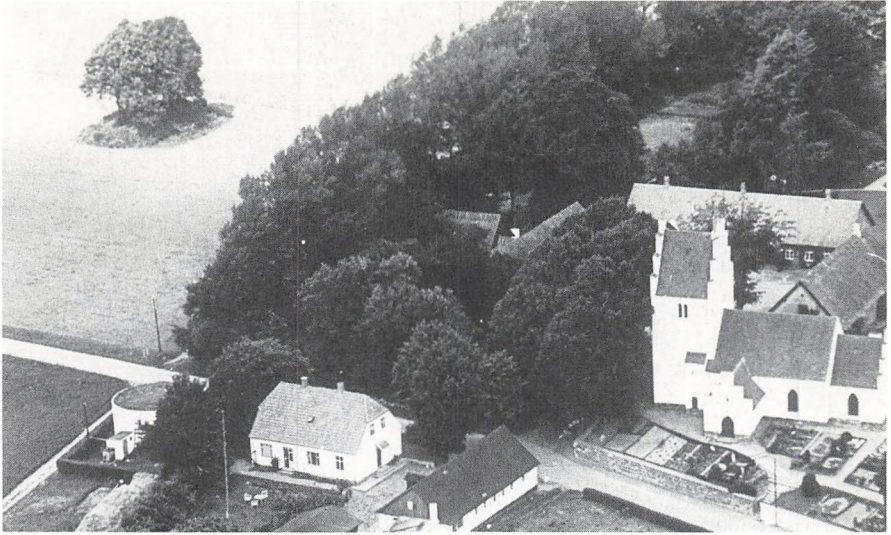
Avdebo, Hol. 1370-95 Auethebothe. FL mandsn. gl. Aghwith, EL bod. "Aghwiths boder".

Avderød, Frb. (2 steder). *1164-78 Autheruth, 1370-80 Awædærueth (Karlebo s.); *1375 Awedherøth (Kregme s.). FL mandsn. gl. Aghwith, EL rød. "Aghwiths rydning".

Avedøre, Køb. *1246 Auhæthør, 1257 Augthæhør, 1355 Awetøræ; [aved'øre]. FL vanskeligt at bestemme men næppe identisk med det oprindelige navn på nabobyen Hvidovre, s.d., da de gamle former ikke viser sammenfald. FL kunne måske være et subst. eller stednavn gl. *āwith 'skov ved en å' men bedre sprogligt ville et subst. gl. *aghth passe. Dette

Assentorp. Grundkort, Geodætisk Institut, Mbl. 3324, 1:20 000. Copyright. (Udsnit i 2/3 str.)

Aversi indeholder mandnavnet $\text{\AA}w\text{\u00e}r$ og ordet $\text{h\text{o}j}$. Intet under derfor at den lokale tradition lader en sokonge Aur ligge begravet i den fredede $\text{h\text{o}j}$ umiddelbart nordvest for byen. Da denne $\text{h\text{o}j}$ imidlertid hedder Assenh\text{o}j fort\text{a}ller den tradition videre, at det oprindelige navn var blevet glemt og erstattet af navnet p\text{a} en $\text{h\text{o}vding}$, Asger, der ogs\text{a} skal have lagt navn til Assendrup syd for Aversi. Asger kan dog ikke indg\text{a} i disse navne, se II Assendrup.

subst. ville svare til det gammelnorske subst. * $\text{og\ddot{o}}$, f. der antages at indg\text{a} i bl.a. Agder i Syd norge. Ordets betydning er usikker men h\text{a}nger muligvis sammen med at 'v\text{a}re skarp, springe frem', og under alle omst\text{a}ndigheder synes ordet at have kunnet anvendes i topografisk betydning, EL $\text{\textit{or(e)}}$. ?"Den grusede strandbred ved fremspringet".

Aversi, Pr. 1266 Auersh\text{o}g, 1370-80 Awersy; [$\text{a}w\text{e}r,\text{s}i'$]. FL mandsn. glda. $\text{\AA}w\text{\u00e}r$, EL $\text{h\text{o}j}$. " $\text{\AA}w\text{\u00e}r\text{s}$ $\text{h\text{o}j}$ ".

Avnede, Lol. Sogn hvori byerne: Lille A. og Store A. *1231 Agnwith. FL sandsynligvis subst. agn 'madding', EL glda. with 'skov'. "Skoven hvor man kan finde egnet

madding".

Avnstrup, So. 1256 Ansthorp. FL snarest det sj\text{a}ldne mandsn. glda. An, EL torp . "Ans udflytterbebyggelse".

Avns\text{o}, Hol. *1231 Angsethorp, Anxyothorp. FL oprindelig navn p\text{a} s\text{o}en ved Avns\text{o} Kirke. Dette navns FL er subst. agn 'madding', EL $\text{s\text{o}}$. ?"S\text{o}en hvor man kan fiske sm\text{a}fisk til madding", EL torp kendes kun i 1200-tallet. Dets forsvinden har muligvis forbindelse med bebyggelsesforhold, idet der ikke kendes nogen egentlig landsby Avns\text{o}.

Avn\text{o}, Pr. ca. 1376 Agn\text{o}\text{o}. FL subst. agn 'madding', EL $\text{\textit{o}}$. "O\text{e}n hvor man kan finde egnet madding".

B

- Babberup**, Pr. 1364 Babæthorp. FL mandsn. el. tiln. glda. Babbī, EL *torp*. “Babbis udflytterbebyggelse”.
- Bagsværd**, Køb. 1186 Barsuerthe, 1193 Barsuertha; [ˈbaw,svær]. FL snarest adj. bar, EL subst. glda. *swærth ‘(grøn-)svær, jordoverflade’. “Den bare jordoverflade”.
- Bakkebjerg**, Frb. ca. 1500 Backebergh. FL subst. bakke, EL *bjerg*. “Den (specielt) bakkeformede bakke”. Sammensætning af (næsten) ensbetydende led forekommer nu og da i dansk (Spangebros, Stivej, eddergift).
- Bakkebølle**, Pr. 1513 Backebøllæ. FL mandsn. glda. Bakki, EL *bølle*. “Bakkis udflyttergård”.
- Bakkendrup**, Hol. 1370-80 Bakkentorp. FL muligvis mandsn. Bakken, men fraværet af -s er påfaldende, EL *torp*. ?“Bakkens udflytterbebyggelse”.
- Bakkerup**, Hol. 1611 Bagerup. FL muligvis subst. bakke, EL *torp*. ?“Udflytterbebyggelsen ved, på bakken”.
- Baldersbrønde**, Køb. 1321 Baldorpsbrynnæ; [ˈbalˈders,brøne]. FL er et stednavn af samme oprindelse som Ballerup, s.d., EL subst. brønd. “Brøndene ved Ballæthorp”. Navnet kan ikke som Saxo fortæller have noget med guden Balder at gøre.
- Balke**, Bo. 1744 paa Balcke; [balka]. En -a-afledning af subst. balk, bornholmsk om ‘sammenskyttet revle, vold af småsten og sand’.
- balle**. Dette ord har i stednavne to helt forskellige betydninger, der dog synes at måtte føres tilbage til samme grundbetydning ‘svulme’ af en indoeuropæisk rod *bhel-. Den mere almene betydning i stednavne er ‘jævnt stigende forhøjning, bakke’, mens den mere specielle, der fortrinsvis kendes fra Lolland-Falster, er ‘afdeling af landsby’.
- Balle**, Pr. *1479 Ballie, 1610 Balle. Subst. balle ‘bakke’.
- Ballerup**, Køb. 1309 Baldorp; [balˈerob]. FL mandsn. glda. *Balli, EL *torp*. “Ballis udflytterbebyggelse”. Af samme oprindelse er forledet i Baldersbrønde.
- Balstrup**, So. *1135 (fejlfuld afskrift ca. 1600) Baulstrup, *1170 Balstorp. FL tiln. glda. *Ball, EL *torp*. “Balls udflytterbebyggelse”.
- Bandholm**, Lol. *1360 Bangendeholm. FL præs. part. af verbet glda. *bangæ ‘larme’, sigtende til bølgernes brusen, EL *holm* er muligvis en sekundær tilføjelse, således at holmens navn oprindeligt har været glda. *Bangandi, “Den larmende”.
- Bangebro**, Fal. 1682 Bands Broc. FL måske et oprindeligt navn på Tingsted Å, glda. *Bang, identisk med subst. glda. *bang ‘larm’, EL bro. “Broen over åen Bang”. Jfr. Bandholm.
- Bannebjerg**, Frb. *1359 Bannæbjerg. FL mandsn. glda. *Banni, EL *bjerg*. “Bannis bakke”.
- Bannerup**, Fal. *1231 Barnethorp. FL gen. plur. af subst. barn, EL *torp*. “Børnenes udflytterbebyggelse”.
- I Barup**, Fal. *1231 Babæthorp, 1509 Baworpe; lokalt [bårpe]. FL mandsn. glda. *Bapi, EL *torp*. “Bapis udflytterbebyggelse”.
- II Barup**, Pr. 1256 Barnæthorp; lokalt [bårp]. FL gen. plur. af subst. barn, EL *torp*. “Børnenes udflytterbebyggelse”.
- Basnæs**, Pr. og So. (hgd.). *1356 Bastness (Pr.); 1370-95 Bastnæs (So.). FL subst. bast, EL *næs*. “Næsset hvor der vokser (linde-)træer der giver bast”.
- Bastrup**, Frb. og Hol. *1104-34 Bastetorp, her? *1231 Basthorpe (Fr.); 1355 Bastthorp (Hol.). FL subst. bast, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen hvor der vokser (linde-)træer der giver bast”.
- Bavelse**, Pr. *1214-87 Bawelsæ, 1370-80 Baulosc. FL oprindeligt navn på Tystrup Sø, glda. *Bāghi, “Den besværlige”, EL *løse*. “Græsgangen ved søen Bāghi”.
- bebyggelsesnavne** er navne på købstæder, landsbyer, slotte, gårde, huse m.v. De

Bellevue. H. G. F. Holms opfattelse af den 'smukke udsigt' ved Bellevue nord for København. Udgivet 1838 under titlen Udsigt ved Bellevue.

danner kernen i dette leksikon. Mange af dem er særdeles gamle. De ældste med efterleddene (EL) -lev, -hēm, -sted, -løse samt + -inge tilhører hovedsagelig folkevandringstiden, det vil groft sige 5. til 8. årh. efter Kristi. Enkelte navne på -lev synes endda at gå endnu længere tilbage i tiden. Yngre navne på -by, -torp (-rup, -drup, -strup), -um (dativ flertal) og flere tilhører hovedsagelig vikingetiden eller er endnu yngre. Fra tiden før og til dels under vikingetiden stammer navnene med afledningsendelser. -inge der er nævnt ovenfor er hyppigst, iøvrigt henvises der til artiklen afledning med videre henvisninger. Som navne på bebyggelser optræder endvidere en lang række ord og navne, der egentlig betegner naturforeteelser. Usammensatte som Lund og Dal anses normalt for gamle, men kan være dannet hvornår som helst. Derimod er usammensatte navne med afledningsendelser som f.eks. Mern, Falster med sikkerhed gamle og må ikke sjældent have op mod de mindst 1500-2000 år på bagen. De sammensatte som f.eks. Solbjerg og Ishøj anses ofte for at være yngre, nogle endda middelalderlige i funktion som bebyggelsesnavne, men i hvert fald er de

på -høj, -bjerg og -tved snarest i hovedsagen fra vikingetiden, fordi de betegner gennemgående store byer og tit som forled indeholder ord eller navne, der ikke kendes i middelalderen.

Beldringe, Pr. 1360 Bældringæ. FL sandsynligvis mandsn. (ikke gudenavnet) gl. da. Baldær + -inge. "Stedet for Baldærs efterkommere".

Bellevue, Køb. med flere steder. 1748 Bellevue; [bæle'vy] (Køb.). Navnet er fransk med betydningen 'smuk udsigt'. Det oprindelige traktørsted kan have navn efter flere forskellige franske slotte men ikke det berømte Bellevue syd for Paris, der først byggedes 1748-50.

Bellinge, Fal. *ca. 1250 Bellingy. FL subst. gl. da. *ball 'bold, kugle, klump' + -ing(e). ?"Stedet med klumperne, jordknoldene".

Belvedere, Frb. med flere steder. Lystejendom opkaldt efter del af det kejserlige slot i Wien eller som dette efter kunstkammerafdelingen i Vatikanet. Navnet er sammensat af de italienske ord bel 'smuk' og vedere 'se' til betydningen "Smuk udsigt", jfr. Bellevue.

Bendslev, So. 1477 Byntzløff. FL synes at være et mandsn. gl. da. *Bind, EL lev.

- ?“Binds arvegods”.
- Bendstrup**, Frb. ca. 1525 Bentsstrop. FL mandsn. Bent, EL *torp*. “Bents udflytterbebyggelse”.
- Benløse**, So. *1164 Benløse. FL oprindelig navn på en bæk der løber forbi byen ud i Haraldsted Langsø, glda. *Bēn, egentlig et adj. med betydningen ‘lige’, EL *løse*. “Græsgangen ved åen Bēn”.
- Bennebo**, Hol. *1200-tallet Bennæbothe. FL muligvis mandsn. Bende, en udviklingsform af Benedikt (Bent), EL *bod*. ?“Bendes boder”.
- Benzonsdal**, Rosk. (hgd.). 1768 Bentzonsdal; [bænsens'da'l]. Hovedgård oprettet 1730 af Peder Benzon til Gjeddesdal. Se herregårdsnavne.
- Bernstorff**, Køb. (slot). Egentlig det adelige slægtsnavn Bernstorff. J. H. E. Bernstorff opførte det nuværende slot i 1760-erne.
- Berritsgård**, Lol. (hgd.) *1382 Biergitt, 1397 Byæræth. FL muligvis subst. *bjerg*, EL glda. ruth el. ryth ‘rydning’, se *rod*. ?“Rydningen på, ved bakken”.
- Bildsø**, So. 1352 Bilzæ. Oprindelig navn på søen (nu udtørret) vest for landsbyen. FL subst. glda. bild ‘vinkel, vinkelformet skæredskab, plovskær’, EL *sø*. “Den vinkelformede sø”.
- Billesborg**, Pr. (hgd.). FL adelsnavnet Bille, EL *borg*. Opkaldt efter Kirsten Bille, død 1704. Se herregårdsnavne.
- Biltris**, Rosk. 1257 Bylzriis, *1466 Byltzriis. FL muligvis tiln. glda. Bild, EL ris ‘krat’. “Bilds krat”. z i de ældre former må stå for “ds”, og det deri indeholdte “s” er senere forsvundet, sandsynligvis under indflydelse af det sidste “s” eller endnu snarere som en løsning på problemet omkring den i dansk umulige forbindelse “sr-”. Et problem der ellers løses ved indskydelse af et “t”, men denne løsning kan her være blevet forhindret af det forudgående “d”. Dette “d” (senere “t”) er derefter bevaret som normalt mellem “l” og “r + vokal”; jfr. Kaldred. Den forsvundne bebyggelse Bilstrup, der 1288 nævnes som “Bylsthorp in Walbushereth” kan næppe være FL i Biltris.
- Binnitse**, Lol. (hgd.). 1462 Bynetæ; lokalt [ben:se]. Slavisk navn afledt af personn. Ben el. Bin; jfr. *-itse*.
- Birkede**, Rosk. *1488 Byrkæ, 1561 Bircke. Subst. glda. *birki ‘birkebevoksning’. Se *-(e)de*.
- Birkendegård**, Hol. (hgd.). 1363 Byrchinge. FL træn. birk + *inge*. “Stedet med birketræerne” eller “Stedet for de folk der er særlig kendt for deres birketræer”.
- Birkerød**, Frb. *1307 Birkeryth, 1370-80 Birkerwth. FL subst. glda. *birki ‘birkebevoksning’, EL *rod*. “Rydningen i birkebevoksningen”.
- Birket**, Lol. *1418 Birckett. FL subst. glda. *birki ‘birkebevoksning’ i bestemt form. Se *-(e)de*.
- Bispebjerg**, Køb. 1681 Biszebiergs Aasz. I 1681 navn på en mark (ås) under Utterslev. FL snarest verbet bisse (om køer), EL *bjerg*. “Bakken hvor køerne bisser”.
- Bisserup**, So. 1344 Bisæthorp. FL mandsn. (el. tiln.) glda. Bisi, EL *torp*. “Bisis udflytterbebyggelse”.
- Bissinge**, Møn. ca. 1410 Bilsingæ, 1508 Bitzinge. FL kan være et navn, hvis FL er subst. glda. bild ‘bildøkse, vinkelformet økse, plovskær’ og EL *sø* om (en del af) Stege Nor, eller FL i BISSINGE kan være tiln. glda. Bild. EL er i begge tilfælde snarest subst. eng i plur., glda. *ængia. “Engene ved Bildsø” eller “Bilds eng”. Jfr. Bildsø.
- Bistrup**, Frb. (2 steder), Køb., So. 1277 Biscopsthorp, 1314 Bystorp (Køb.), 1370-80 Bi(i)st(h)orp (øvrige). FL subst. biskop, bisp, EL *torp*. “Den af bispnen ejede udflytterbebyggelse”.
- bjerg**. Dette ord forekommer meget almindeligt i danske stednavne, hvor det har den almene betydning, der i nudansk bedst dækkes af ordene bakke og høj. Mange af navnene på -bjerg må være førmiddelalderlige på grund af ukendt eller alderdommeligt ordstof i forleddet. Det tyder endvidere på høj alder, at mange af de bebyggelser, der har navne på -bjerg (overført fra nærliggende bakker), er store, centrale enten sogne- eller herredsbyer.
- Bjerge**, Hol. *1231 Byargh. Subst. bjerg ‘bakke’.
- Bjerggård**, Bo. 1491 Bergegd. FL subst. bjerg ‘bakke’, EL *gård*. “Gården ved, på bakkerne”. Der skelnes nu mellem Store og Lille B.
- Bjergesø**, Hol. 1344 Byerghusægaarth, 1370-80 Byerghuse. FL subst. bjerg ‘bakke’, EL *hus* med sekundær pluralisform på -e. “Husene ved, på bakken”.
- Bjergsted**, Hol. 1336 Byræstweth. FL subst. bjerg ‘bakke’, EL *tved*. “Rydningen

- på bakken”.
- Bjernede**, So. 1287 Byærneftæ. FL mandsn. Bjørn eller det tilsvarende subst. bjørn, EL subst. glda. *hōfthi ‘fremspring’. “Bjørns terrænfremspring” eller “Fremspringet i terrænet hvor der er bjørne”.
- Bjærnes**, Lol. *1200 Biarchnes, *1335 Biercknes. FL subst. glda. *biark ‘birk’, EL *næs*. “Næsset med birketrærne”.
- Bjerrede**, So. 1480 Biereth. FL subst. bjerg ‘bakke’, EL subst. glda. *with* ‘skov’. “Skoven ved bakken”.
- Bjælkerup**, Pr. 1366 Byerkorp. FL subst. glda. *biark ‘birk’, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen i birkebevoksningen, med birken(e)”.
- Bjærup**, So. *1300 Byernetorp, 1320 Byer-nethorp. FL mandsn. Bjørn el. Bjarne, EL *torp*. “Bjørns el. Bjærnes udflytterbebyggelse”.
- Bjæverskov**, Pr. ca. 1190 Byauerscog; [‘bjæv’er,sgåw’]. FL subst. bæver, EL *skov*. “Skoven med bævere”.
- Bjønstrup**, Hol. *1334 Biørnstorp. FL mandsn. Bjørn, EL *torp*. “Bjørns udflytterbebyggelse”.
- Bjørup**, Fal. *1231 Biørnæthorp. FL mandsn. Bjørn, EL *torp*. “Bjørns udflytterbebyggelse”.
- Blakshejede**, Frb. 1582-83 Blackheie. FL mandsn. glda. Blakki el. *Blakk, EL *hejede*. “Blakk(i)s indhegning”.
- Blangslev**, Pr. *1287 Blangsløff, 1467-81 Blangsløffuæ. FL muligvis mandsn. glda. *Blang, EL *lev*. “Blangs arvegods”.
- Blans**, Lol. *1413 Blang skoff, 1560 Blans. FL adj. blå ‘sort’, EL *næs*. “Det sorte næs”.
- Blemmegård**, Bo. 1584 Udi Bleme, 1641 I Blemme. FL (det oprindelige (natur-) navn) subst. glda. *blæma ‘blegn, vable’ vel her i betydningen ‘vådt, tuet terræn’. Naturnavnet Blemme indgår tillige i Blemmelyng.
- Blistrup**, Frb. *1158 Blistestorp, 1370-80 Blisthorp. FL måske et tiln. glda. *Blīth, EL *torp*. “Blīths udflytterbebyggelse”.
- Blovstrød**, Frb. *1265 Blaustruth, *1352 Blauesteruth, 1370-80 Blawesterøth. FL er uklart. I Danm. Stedn. II foreslås et tiln. + mandsn. glda. *Blā Wæsti ‘Sorte Wæsti’, at det vil være helt uden paralleller, at et tilnavn + et mandsnavn indgår som FL i et stednavn. FL er under alle omstændigheder sammensat og kunne være et oprindeligt stednavn, måske et glda. *Blāwist. Wist der betyder ‘ophold
- indgår i Brovst i Nørrejylland i betydningen “Opholdsstedet ved broen”. Parallelt hermed kunne *Blāwist betyde “Opholdsstedet ved Blā”, hvor Blā (egtl. ordet blå, der tidligere betød ‘sort’) måtte være et navn, f.eks. på nuværende Blovstrød Mose. Denne tolkningsmulighed kan dog ikke bekræftes af andre navne i området, EL *rød*.
- Blykobbegård**, – **Plantage**, – Å, Bo. 1608 Blikaabegd. FL vist nok tiln. Blykop, middelnedertysk blīkop ‘blyhoved’, EL *gård*. “Blykops gård”.
- Blæsinge**, Hol. *1387 Blæsingæ. FL vel stammen glda. *blās- i verbet blæse + -inge. ?? “Stedet hvor det blæser (meget)”. Navnet kendes flere steder i Skåne og på Øland og kan sammenlignes med navne som Svinninge og Magle- og Lillebrænde, selv om disse sikkert indeholder gamle fællesnavne.
- bo**. Efterledet bo har i stednavne to forskellige, yderst ude dog beslægtede betydninger. Det er for det første indbyggerbetegnende som i en række ofte i nyere tid dannede indbyggernavne, f.eks. Stevnsbo (indbygger på Stevns), Slagelsebo (indbygger i Slagelse). I denne betydning indgår ordet tillige i gamle indbyggernavne som f.eks. Holbo i Holbo Herred og Odbo, indbygger på Sjællands Odde. For det andet betyder ordet ‘bolig, bopæl, bosted’ og indgår som sådan især i nyere navne på mindre bebyggelser fra de seneste århundreder. En tilsvarende gammel anvendelse forekommer oprindeligt i herredsnavnet Volborg, hvor der måske ligefrem foreligger en rest af en gammel inddeling af landet, i hvert fald Sjælland, i bo-distrikter svarende til hvad der kendes i dele af Mellem Sverige.
- bod**. Ordet bod anvendes i ældre som i nyere tid om midlertidige eller meget primitive skure eller skjul. I købstæderne får ordet dog en noget videre betydning ‘lille hus’, jfr. ord som toldbod, accisebod samt Nyboder i København.
- Boderne**, Frb. 1582 Boerne. Bestemt form flertal af subst. *bod*.
- Bodilsker**, Bo. *1335 beati botulphi parochia (latin = sogn), 1429 sancti Botulfs kirkesogn. Sognet er opkaldt efter kirken, der er viet til sankt Botulf.
- Boeslunde**, So. *1231 Borslund, 1370-80 Borslunde; [bo’slåne]. FL snarest subst. glda. borth ‘kant, rand’, EL *lund*. “Lunden

- ved kanten”.
- Bognæs**, Hol. (2 steder), Køb. ca. 1370 Bokenæs (Tuse Næs, Hol.). FL subst. glda. bōk ‘bøg’, EL *næs*. “Næsset med bøgetræerne”.
- Bogø**, Lol. og Møn. *1231 Bokø (Møn). FL subst. glda. bōk ‘bøg’, EL *ø*. “Øen med bøgetræerne”.
- Bornerup**, Frb. (2 steder), Hol., Pr. og So. 1321 Bondæthorp (Hol.), 1370-80 Bondethorp (So.). FL subst. bonde i gen. sing. eller plur. eller måske det tilsvarende mandnavn, EL *torp*. “Bonde(n)s el. Bøndernes udflytterbebyggelse”.
- Bonderød**, Pr. 1358 Bondæruth. FL enten subst. bonde eller det tilsvarende mandnavn, EL *rød*. “Bonde(n)s el. Bøndernes rydning”.
- borg**. Ordet borg er beslægtet med ordet bjerg, og forekommer derfor i mange stednavne med betydningen ‘naturlig bakke, forhøjning’. Meget tidligt har ordet dog udviklet den mere specielle betydning ‘befæstet højde’. På øerne anvendes efterleddet ældst i navne på nogle købstæder opstået omkring kongelige forsvarsstillinger og om adelsgårde anlagt som befæstninger, f.eks. på holme. Senere kan efterleddet anvendes om ikke-befæstede herregårde, og i de sidste 2-300 år om større eller mindre ejendomme af pompøst og herregårdsagtigt udseende. I enkelte navne kan ordet være anvendt spottende om meget usle huse.
- Bornholm**. *800-tallet Burgenda land (oldengelsk), *1231 Burghændeholm; [bårn’hål’m]. FL formodentlig oprindelig øens egentlige navn, glda. *Borgund, en *-und*-afledning til subst. borg. Holm er da en tydeliggørende tilføjelse, s.d. “Holmen Borgund”. Den ældste form indeholder som FL det til ønavnet svarende indbyggernavn, der også formelt kan være FL i de senere former. I sidste tilfælde betyder navnet da “Borgund’ernes holm”.
- Borre**, Møn. 1370-80 Østerburgh, 1544 Borro. FL i den ældre form er adj. østre el. adv. øster, EL *borg*. “Den østlige borg”. FL anvendes indtil ødelæggelsen af Møns vestlige borg, Stegeborg, under Grevens fejde i 1530-erne.
- Borreby**, So. *1345 Burghby, 1432 Borby. FL subst. *borg*, EL *by*. “Byen ved, med borgen”.
- Borreshoved**, Pr. 1492 Borreshouet, 1499 Boorrezhouet. FL vist nok et stednavn med FL subst. glda. borth ‘kant, rand’ og EL glda. *wilh* ‘skov’; “Skoven ved, på randen”. EL *hoved*. “Pynten ved, i skoven *Borthwith”.
- Borrevejle**, Rosk. *1356 Boordhæwætlæ; [bore’vøjle]. FL subst. glda. borth ‘kant, rand’, EL *vejle*. “Vadestedet ved kanten”.
- Borsholm**, Frb. *1178 Birgisholm; lokalt [’bøs,hål’m]. FL mandsn. Birger, EL *holm*. “Birgers holm”.
- I Borup**, Frb. Hol., Rosk., Pr. *1241 Bothorp, 1347 Bothorp (Rosk.), *1396 Boothorp (Pr.). FL kan være mandsn. Bo men er på grund af navnets hyppighed snarest fællesnavnet bo ‘bo, gård, bebyggelse’, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen der består af en særlig el. særlige gård(e)”.
- II Borup**, Hol. (Søstrup s). 1320 Bothorp, 1370-80 Bouethorp. FL mandsn. glda. Bōwi, EL *torp*. “Bōwis udflytterbebyggelse”.
- Borød**, So. *1248 Boueryth. FL mandsn. glda. Bōwi, EL *rød*. “Bōwis rydning”.
- Borød Flinterup**, So. her? *1277 Flinttorp, ca. 1440 Flintorp. FL subst. flint, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen hvor der er flint”. Siden 1600-tallet adskiller Borød navnet fra Alsted Flinterup og Kirke Flinterup.
- Boserup**, Pr. og Rosk. 1389 Bosorp (Pr.), 1496 Boserop (Rosk.). FL mandsn. glda. Bōsi, EL *torp*. “Bōsis udflytterbebyggelse”.
- Bramsløkke**, Lol. (hgd.). *1423 Bramslykke. FL mandsn. glda. Bram, EL *løkke*. “Brams indhegning”.
- Bramsnæs**, Rosk. *1471 Bramsnæs. FL enten mandsn. glda. Bram eller snarere subst. glda. bram ‘brombær’, EL *næs*. “Brams næs” eller “Næsset med brombær”.
- Brandelev**, Pr. *1297 Brandæleuæ, 1326 Brandælef. FL mandsn. glda. *Brandi, EL *lev*. “Brandis arvegods”.
- Branderslev**, Lol. *1231 Brandæslef. FL sandsynligvis mandsn. glda. *Brandar, EL *lev*. “Brandars arvegods”.
- Brandsmark**, So. ca. 1440 Brantzmarke. FL mandsn. glda. Brand, EL *mark(e)*. “Brands marker (el. skove)”.
- Brandstrup**, Hol. og Lol. 1503 Brandstrop (Hol.). FL mandsn. glda. Brand, EL *torp*. “Brands udflytterbebyggelse”.
- Brarup**, Fal. *ca. 1250 Brothærthorp. FL mandsn. Broder, EL *torp*. “Broders udflytterbebyggelse”.
- Brede**, Køb. 1370-80 molendinum Brydæ.

Brøndbyvester og Brøndbyøster. Der er 3 kilometer mellem de to byer, men det vides ikke om den ene er flyttet ud fra den anden eller om de f.eks. er opstået ved deling af en dermed forsvundet by. Begge byer har gamle kirker. Den nuværende fordeling er derfor mindst 8–900 år gammel.

Ligesom “molendinum Ørewaz” og “molendinum Lughna” i 1370-80 skal forstås som “Ørevads Mølle” og “Lugns Mølle” (se Lundtofte), kan ovennævnte opfattes som “Brydes Mølle”, hvor FL er subst. bryde ‘godsforvalter’. Navnets løsrivelse fra EL mølle er først sket i moderne tid. “Godsforvalterens mølle”.

Brøderød, Frb. *1375 Bredhærøth. FL adj. bred, EL rød. “Den brede rydning”.

Bredetved, Hol. *1319 Bretued, 1402 Brethueth. FL adj. bred, EL *tved*. “Den brede rydning”.

Bregentved, Rosk. og So. (hgd.). 1263 Bregnehwet (Rosk.). FL planten. bregne eller det deraf dannede subst. gl. da. *brækni ‘område med bregner’, EL *tved*. “Rydningen mellem bregnerne” el. “Rydningen i bregneområdet”.

Bregnerød, Frb. (2 steder). 1370-80 Bræghenruth (Farum s.). FL planten. bregne eller det deraf dannede subst. gl. da. *brækni ‘område med bregner’, EL *rød*. “Rydningen mellem bregnerne” el. “Rydningen i bregneområdet”.

Bregninge, Fal, Hol. og Lol. *ca. 1250 Brækningy (Fal.). FL planten. bregne + *-inge*. “Stedet med bregner”.

Bringe, Køb. 1451 Breedinghe. FL adj. bred + *-ing(e)* eller det tilsvarende sammensatte navneord. “Det brede sted”. Landsbyen er nedlagt og området inddraget under Værløse flyveplads.

Bringstrup, So. *1233 Bregstorp. FL mandsn. gl. da. *Bræng, EL *torp*. “Brængs udflytterbebyggelse”.

Broksø, Pr. (hgd.). 1664 Brocksøe. FL adelsnavnet Brok, EL ø. Hovedgården er navngivet efter fru Elisabeth Brok omkring 1650.

Brokøb, Hol. *1414 Brokøp. FL subst. bro, EL *køb*. “Det købte areal ved broen”. Det vides ikke hvilken bro der sigtes til.

I Bromme, Bo. 1661 Brømme. Enten subst. brømme ‘rand, kant’ eller et subst. ænyda. bre(m)me, bri(m)me ‘tornet vækst’.

II Bromme, So. *1248 Brumhouc, 1370-80 Brumowe. FL subst. gl. da. *brum ‘blomster, blade, knopper’, EL *høj*. ?“Højene med blomster”.

Brordrup, Rosk. 1257 Brothorp. FL subst. bro, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen ved broen”.

Brorfælde, Hol. *1327 Broderfeld; [‘bro-r-fæle]. FL mandsn. Broder, EL subst. gl. da. *fælla ‘rydning’. “Broders rydning”.

Brorup, So. (2 steder). 1352 Brothorp (ved Slagelse). FL subst. bro, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen ved broen”.

Bruntofte, Fal. *1231 Brunætoftæ. FL snarest mandsn. gl. da. Brüni, EL *toft(e)*. “Brünis bebyggelsesarealer”.

Bruserup, Fal. *1231 Brusethorp. FL mandsn. gl. da. *Brüsi, EL *torp*. “Brüsis udflytterbebyggelse”.

Brydebølle, Lol. *1422 Brydeball, 1485 Brødebolæ. FL subst. bryde ‘godsforvalter’, EL *bølle*. “Godsforvalterens udflyttergård”.

Brændesgårde, Bo. 1490 i Brenghe. Snarest subst. bornholmsk bringe ‘område

- med bregner', senere omtydet til subst. brænde 'brændeved'.
- Brændholt**, Hol. 1552 Brændholt. FL tillægsformen brændt, EL *holt*. "Den lille, brændte skov".
- Brændt**, Hol. 1370-80 Brændholt. FL muligvis subst. glda. *brænna 'afbrændt område', EL *holt*. "Den lille, brændte skov".
- Brændte Ege**, Fal. Gård oprettet 1905. Navnet skal sigte til afbrændt esgeskov under svenskekrigene (1658), men det kan ikke følges længere tilbage end gårdens oprettelse.
- Brøderup**, Pr. *1320 Brytherup, 1401 Brydørp. FL subst. bryde 'godsforvalter', EL *torp*. "Godsforvalterens udflytterbebyggelse".
- Brøndbyvester og Brøndbyøster**, Køb. *1085 Brunby, *1248 Brønby østræ, 1370-80 Brundby vestræ. FL subst. brønd, EL *by*. "Byen med, ved brønden". Det bebyggelsehistoriske forhold mellem de to byer kendes ikke. Illustr. side 23.
- Brønsholm**, Frb. 1553 Brøndholm. FL subst. brønd, EL *holm*. "Holmen hvorpå der er en brønd (?kilde)".
- Brønshøj**, Køb. 1186 [Bru]nshoga, 1192 Brunshoga, 1370-80 Brunzhøw. FL subst. brønd, EL *høj*. "Højene med, ved brønden".
- Bråde**, Hol. 1370-80 Braadæ. Subst. glda. broti 'rydning'.
- Buddinge**, Køb. *1296 Bwdinghe, 1335 Butinghæ. FL kunne være et subst. glda. *but 'kort stykke af en træstamme, kort træstykke' + *-inge* (udviklet af *-unge(e)*) ?"Stedet med de korte træstykker" sigtende til særlig form for bevoksning. Måske ligefrem det samme som har givet anledning til det gamle navn på Sokkelund herred, Støvnes s.d. Herredstinget holdtes lige syd for Buddinge by.
- Buderup**, Lol. *1360 Budorp. FL mandsn. glda. *Budhi, EL *torp*. "Budhis udflytterbebyggelse".
- Buerup**, Hol. *1354 Bwerop, 1445 Bworp. FL mandsn. glda. Bughi, EL *torp*. "Bughis udflytterbebyggelse".
- bugt**. Som bugt betegnes store og åbne havindskæringer i landmassen. Ordet er lånt fra plattysk i middelalderen og anvendes i topografisk betydning ikke før end i 1600-tallet. Det er beslægtet med ordet bue, svarende til det latinske ord sinus, der i middelalderen i latinske tekster anvendes om danske lokaliteter, jfr. Codan.
- Bukkehave**, Lol. 1429 Buckehaue. FL dyren. buk, EL *have*. "Indhegningen hvor der er bukke".
- Bukkerup**, Hol. 1288 Buckætorph. FL dyren. buk, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen hvor der er bukke".
- Bursø**, Lol. *ca. 1200 Borchsiø, 1397 Børsyæ. FL subst. *borg*. EL *sø*. "Søen hvori der ligger en borg". Navnet er et ældre navn på Søndersø, hvori ligger Borgø.
- Busemarke**, Møn. 1317 Bucemarkæ. FL mandsn. glda. Butsi, EL *mark(e)*. "Butsis skov(e)".
- Busene**, Møn. *1266 Buzsinge, 1370-80 Bwsene; lokalt [bowse,e]. FL muligvis subst. glda. *būs 'noget opsvulmet' vel sigtende til det storbakkede terræn + *-ung(e)*. ?"Stedet med de store bakker".
- Buske**, Pr. 1492 Buske, 1495 Byskæ. Subst. glda. *byski 'bevoksning med buske'.
- Butterup**, Hol. 1370-80 Buttorp. FL mandsn. glda. Butti, EL *torp*. "Buttis udflytterbebyggelse".
- by**. Ordet by der hænger sammen med verbet 'bo', har i modsætning til mange andre efterled i bebyggelsesnavne altid betegnet bebyggelse. I funktion som stednavneled er ordet kendt fra vikingetiden til vore dage. Det har været diskuteret om by altid betegnede landsbyer, men det er godtgjort, at det også i danske områder med enkeltgårdsbebyggelse har kunnet betegne en enkelt gård. På Bornholm, der ikke har egentlige landsbyer, betegner by dog altid en bebyggelse bestående af flere gårde. Specielt for Sydsjælland og Lolland-Falster er en række navne på -by med personnavne som forled. Deres lighed med en række svenske navne på -by har ført til den tanke, at navnene vidnede om svensk bosættelse, men de er snarere udtryk for udflytterstatus svarende til anvendelsen af *torp*-navne i andre egne. En del bebyggelser med navne på -by er i tidens løb nedlagt, og deres navne kendes kun som led i naturnavne. I enkelte tilfælde er andre efterled, bl.a. -bøge, i tidens løb ændret til -by.
- Bybjerg**, Hol. 1559 Bybierge. FL subst. *by*, EL *bjerg*. "Bakken ved, med landsbyen".
- bygd**. Ordet bygd forekommer enkelte gange på øerne som efterled i stednavne. Det betegner her 'lille (nybygget) bebyggelse'.

Byskov, Fal. *1436 Byskoff. FL subst. *by*, EL *skov*. "Skoven ved byen".

bæk. Den nutidige betydning 'lille vandløb' foreligger også, hvor dette gamle nordiske ord indgår i ældre stednavne.

Bækkeskov, Pr. (hgd.). *1320 Beckkeskoug. FL subst. *bæk*, EL *skov*. Vist nok "Skoven mellem bækkene", nemlig Herreds**bæk** og Krob**bæk**.

Bæle, Bo. 1813 Beelle. Måske egentlig et subst. svarende til gammelsvensk *bådhil* 'fuglerede'.

Bøgede, Pr. 1384 Bøghæ. Subst. glda. **böki* 'bøgebevoksning'. Jfr. *-(e)de*.

Bøgelunde, So. 1388 Bøghelunda. FL subst. glda. **böki* 'bøgebevoksning', EL *lund*. "Lundene med bøgebevoksning".

Bøgesø, Pr. ca. 1376 Bøghesø. FL subst. glda. **böki* 'bøgebevoksning', EL *sø*. "Søen ved bøgebevoksningen".

Bøget, Lol. 1664 Bøgidt. Subst. glda. **böki* 'bøgebevoksning', muligvis i bestemt form ental. Jfr. *-(e)de*.

bøjningsformer, se kasusformer.

bølle. Efterleddet *bølle*, hvis glda. form er *böli*, er en afledning af ordet *bol* og betyder 'enkeltegård'. Det bruges gerne om en enkelt udflyttet gård, og mange af navnene på -*bølle* (i Jylland: -*bøl*) betegner stadig meget små bebyggelser; især på Sydsjælland og Lolland, der ligger længst fra -*bøll*navnenes tætteste koncentration i Sønderjylland. I sammensætning med adjektivet 'ny' har det i hvert fald i svensk betydning som fællesnavn 'ny bebyggelse'.

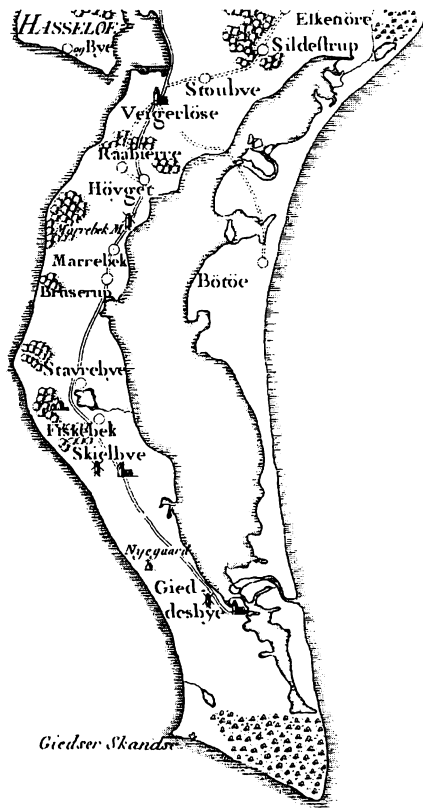
BølsHAVN, Bo. 1697 Bødelshavn; [bøls-]. FL subst. *bøddel* eller snarere det tilsvarende tiln., EL *havn*. "Bøddelens el. Bøddels havn".

Bønnet, Lol. og Fal. 1364 Bøneth (Fal.). FL subst. glda. *bön* 'bønne', EL *with* 'skov'. "Skoven hvor der vokser bønner".

Bønsvig, Pr. 1610 Bønsvig. FL muligvis et sammensat stednavn, snarest et glda. **Bönn*es med FL subst. *bön* 'bønne' og EL *näs* "Næsset hvor der vokser bønner"; EL *vig*. "Vigen ved Bønnenæs".

Børsted, Pr. 1421 Børstwit. FL muligvis mandsn. Bjørn, EL *ted*. ?"Bjørns rydning".

Børstingerød, Frb. *1085 Byurstincgarityhi, 1382 Byrstingeruth. FL et indbyggernavn glda. **byrstingar*, der er afledt af ordet glda. **burst* 'børste, stift hår' eller med en betydning svarende til ordets oldislandske 'fjelddryg', d.v.s. 'beboerne

Boto Nor. Den sydlige del af Falster med bl.a. *Boto* og *Boto Nor* i 1776 (Videnskabernes Selskabs kort, udsmå i 2/3 str. © Geodetisk Institut).

med den stive hårvækst', evt. 'beboerne af et område bevokset med planter med stive hår' eller 'beboerne af højderyggen', EL glda. rythi af samme betydning som *rod*. "Byrstingar'nes rydning".

I Bøsserup, Hol. 1781 Bøsserups Gaard. FL vist efter naturnavnet Bøssebjerg, hvis FL muligvis er subst. *bösse* 'ko, kalv', EL i det unge navn er *-rup*. "Gården ved Bøssebjerg".

II Bøsserup, Lol. *1449 Bösorpe. FL mandsn. glda. *Bösi*, EL *torp*. "Bösis udflytterbebyggelse".

I Bøstrup, Hol. (hgd.). *1346 Boszennedorp, 1493 Bøstrop. FL mandsn. glda. *Bösi*, EL *torp*. "Bösis udflytterbebyggelse". Den ældste form kendes kun i en afskrift fra 1607 og kan ikke tillægges vægt.

II Bøstrup, So. *1390 Byrstorp, 1566 Bøstrup. FL måske subst. glda. **burst*,

'børste, stift hår', EL *torp*. ?"Udflytterbebyggelsen hvor der er strithårede planter". Jfr. Børstingerød.

Bøtterup, Frb. *1497 Bytterop. FL tiln. glda. Butti, EL *torp*. "Buttis udflytterbebyggelse".

Bøte, Fal. 1509 Bøtte. Vel subst. bøtte anvendt sammenlignende, muligvis om Bøte Nor. Illustr. side 25.

Bådsted, Bo. 1668 Boedsted. Subst. båd-sted 'sted hvor både kan trækkes i land'.

Bårse, Pr. *1231 Burghus, Burghuseret,

1320 Burusæhæræt. FL subst. *borg*, her sandsynligvis 'afrundet forhøjning, bække', EL *hus*. "Husene på bakken".

Bårup, Hol. 1561 Baarup; [båråp]. FL muligvis mandsn. glda. *Baghi, EL *torp*. "Baghis udflytterbebyggelse".

Båslunde, So. 1390 Borslunde. FL subst. glda. borth 'kant, rand', EL *lund*. "Lunden ved kanten".

Båstrup, Frb. *1459 Botzstorp. FL snarest tiln. glda. Bāt, EL *torp*. "Båts udflytterbebyggelse".

C

Carlsberg, Køb. Bryggeri i København opkaldt efter Carl Jacobsen, søn af Carlsberg-bryggeriernes grundlægger, J. C. Jacobsen. Carlsberg var oprindelig kun navn på en del af de nuværende bryggerier i København.

Charlottedal, So. (hgd.). Oprettet omkring år 1800 af Johan Brun, Antvorskovs ejer, efter hvis datter den er opkaldt. Se herregårdsnavne.

Charlottelund, Køb. Lystslot opkaldt efter Chr. VI's søster, Charlotte Amalie, der fik det ældre Gyldenlund eller Lille Dyrehave overdraget i 1730.

Christiansborg, Køb. Anlagt i 1730-erne

til erstatning for Københavns Slot. Opkaldt efter bygherren, Christian VI.

Christianshavn, Køb. 1619 Christianshaufn. Bydel, oprindelig selvstændig købstad anlagt af og opkaldt efter Christian IV.

Christiansø, Bo. 1686 Christians Ø. Opkaldt efter Chr. V, der i 1680-erne lod øen befæste.

Codan. Det latinske navn for (Kattegat og) Østersøens vestlige del, sinus (= bugt) Codanus kendes allerede i 1. årh. efter Chr. Navnets oprindelse kendes ikke. Navnet er kunstigt genoptaget af 1800-tallets romantikere.

Codan. Hollandsk kort fra 1578. Med udgangen af 1500-tallet forsvinder »Sinus Codanus« stort set fra land- og søkortene og erstattes i latinsk sammenhæng af Mare Balticum. Da kortenes navne normalt bygger på ældre forlæg og da »Sinus Codanus« ikke ellers kendes i middelalderen, er navnet sikkert gået af brug lang tid før det forsvinder fra kortene.

D

Dageløkke, Frb. 1560 Dauliicke. FL mandstn. gl. da. Daghi, EL *løkke*. “Daghis indhegning”.

dal. Ordet dal har i stednavne den almindelige, i nutiden velkendte betydning ‘sænkning i terrænet omgivet af bakker el. skråninger’. I nyere navne på herregårde og (lyst-)ejendomme kan det have en afsvækket poetiserende anvendelse angivende ‘smuk beliggenhed’.

Dalby, Frb. og Hol. 1334 Dalby (Fr.). FL subst. dal, EL *by*. “Byen i dalen”.

Dalby Borup, Pr. ca. 1400 Bodhorp. Dalby adskiller navnet fra Kongsted Borup. Se *I Borup*.

Dalbygård, Fal. *ca. 1250 Dalby. FL subst. dal, EL *by*. “Byen i dalen”. Gården er oprettet i 1800-tallet på det nedlagte Dalbys jord.

Dallose, So. 1682 Dallosemose March. FL subst. dal, EL *mose*. “Mosen i dalsænkningen”. Byen er opstået omkring en kro ved det senere jernbaneknudepunkt.

Damsholte, Møn. 1664 Dambsholt. FL subst. dam ‘lille sø’, EL *holt*. “Den lille skov ved dammen”.

Danmark. *800-tallet Denamarc (oldengelsk), runesten ca. 935 tanmarkar, runesten ca. 985 tanmaurk; samt folkenavnet 551 Dani (latin). Folkenavnet Dani (i latinsk form) der er den ældste mindelse om danskerne og Danmark, indgår i stamform som FL i landets navn, EL subst. *mark* i den ældre betydning ‘grænseskov’. “Danernes grænseskov” sandsynligvis om grænsen mod saxerne i det sydlige Slesvig. I de ældste runeindskrifter står “t” for “d”. Den ældre forms -ar er gen. sing.-endelsen.

Dannemare, Lol. *1329 Donmar, 1455 Danmare; [‘dane,ma’re]. FL muligvis subst. gl. da. *dunn ‘dyr-, fugleflok’ men snarere plantenavnet dun, EL subst. gl. da. *mar ‘hav’ eller her i en betydning ‘dyndet, lavvandet vig’. ? “Den lavvandede vig med dunplanter”.

Dansted, Lol. (hgd.). *1447 Danstuid, 1479 Danstedhægord. FL vel mandstn. Dan, EL *tvæd*. “Dans rydning”.

Danstrup, Frb. *1458 Danstorp, Damstorp. FL mandstn. Dan el. muligvis subst. dam ‘dæmning’, EL *torp*. “Dans udflytterbebyggelse” el. “Udflytterbebyggelsen ved dæmningen”.

Darup, Rosk. 1320 Darræthorp. FL mandstn. gl. da. Darri, EL *torp*. “Darris udflytterbebyggelse”.

datering af stednavne. Ved den sproglige og navnemæssige datering af de enkelte navne spiller forskellige forhold en rolle. Ordhistorisk er det afgørende hvornår det eller de pågældende ord, der indgår i navnet, kendes i sproget i øvrigt eller kan antages at have eksisteret på ét og ikke et andet tidspunkt. Gode holdepunkter i den henseende er ord, der indlænes med kristendommen eller som omvendt vedrører den hedenske religion. Et godt kriterium ved hele navnetypers datering er endvidere om den pågældende type er produktiv i vikingetiden, d.v.s. om den anvendes i de erobrede områder. Her må det dog huskes, at fravær kan skyldes manglende behov i de erobrede lande. Et særligt godt dateringsinstrument er personnavnene, fordi man også her har et godt overblik over hvilke personnavne der var hyppige i vikingetiden. På den måde kan der udskilles navnetyper, der i alt væsentligt må være ældre end vikingetiden (især navne på -lev og -sted). Forekomst af afledning, s.d. og omlyd (ofte i -ingenavne) er gode kriterier for at datere navne langt tilbage i tiden, idet ingen former for omlyd var produktive efter vikingetiden, når muligvis bortses fra den sjældne u-omlyd af a (børn af barnu-, lov af laghu-). Forekomsten af gamle bøjningsformer (jfr. kasusformer) vil ofte have betydning, men dog mindre for bebyggelsesnavnenes vedkommende, fordi det gamle bøjningssystem var intakt

endnu i den ældste middelalder, hvorfra mange navne findes overleveret. Den sproglige og navnetypologiske datering er navneforskningens absolutte tilbud til andre videnskabsgrene. Hertil kommer en række dateringsmetoder, der bygger på ikke-sproglige oplysninger, og som derfor kun har værdi for andre, hvis de udnyttes af andre end dem der er kommet med de pågældende oplysninger. Blandt sådanne dateringsmetoder skal især fremhæves den statistiske metode, der har spillet en stor rolle i bestræbelserne på at opstille en rækkefølge for hvor gamle de enkelte navnetyper er. Den bygger på oplysninger om størrelsen af jordtilliggende og hartkorn, og om hvor stor en procentdel af navnene der er blevet kirkebyer. Slutningerne der generelt bekræfter den sproglige datering viser, at jo større og rigere en landsby i vor tid er, desto ældre, og desto hyppigere er den blevet kirkeby, men der er mange enkeltundtagelser fra dette billede. Ud fra byjordens geometriske form (f.eks. "skåret" ud af en nabobys jord), dens landbrugstekniske egenskaber, dens beliggenhed i forhold til kommunikationslinier og ressourcerområder m.v. kan man ligeledes danne sig et billede af bebyggelsens og – med forbehold – bebyggelsesnavnenes historie. Arkæologisk har det generelt endnu ikke været muligt at føre de nuværende landsbyer længere tilbage end til ca. år 1000. Og både den arkæologiske og andre ikke-sproglige dateringsmetoder har den hage, at de ikke daterer navnene, kun bebyggelserne. Hvis den relative sproglige datering svarer til relationer, der kan påvises af andre videnskaber, er der dog god grund til at føle sig noget sikrere i sin kronologi.

Davrup, Hol. 1370-80 Dawæthorp. FL mandsn. glda. Daghi, EL *torp*. "Daghis udflytterbebyggelse".

Dianalund, Hol. 1859 Dianelund; [diana'lån']. Oprindeligt navn på en skovridergård, nu navn på byen og kommunen opstået omkring kolonien Filadelfia, s.d. Opkaldt efter den romerske jagtgudinde Diana; EL *lund*.

Donse, Frb. 1613 Duntzemølle. FL subst. dun, vel sigtende til dunbeklædte planter som f.eks. dunhammer, EL *sø*. "Søen med dunplanterne". Her har ligget en mølle.

Dragerup, Hol. ca. 1371 Draworp, 1402 Drawæthorp. FL mandsn. el. tiln. glda.

*Draghi eller subst. glda. dragh 'landindsnævring, landtange', EL *torp*. "Draghis udflytterbebyggelse" eller "Udflytterbebyggelsen ved landtangerne".

Dragsholm, Hol. (hgd.). 1336 Draugsholm; ['draw's,hål'm]. FL det oprindelige navn på stedet (1320, 1327 og 1332 Draugh), egentlig subst. glda. dragh 'drag, smallere landstykke, landindsnævring'. EL *holm*. "Holmen ved Drag". Se herregårdsnavne.

Dragstrup, Frb. 1555 Draxstruppe. FL subst. glda. dragh 'drag, smallere landstykke', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen ved det smallere landstykke".

Dragør, Køb. ca. 1333 Drakøør; ['dra-w,ør'], daglig københavnsk [draw'ør']. FL subst. drage 'en bestemt skibstype', EL *ør(e)*. "Den grusede strandbred, hvor der ligger drager, hvor en drage engang er gået på grund o.l.".

Dramstrup, Hol. 1408 Dramstorp. FL tiln. glda. Dramb eller subst. glda. *dramb, svarende til gammelt norsk og islandsk drambr, m. 'høj, knejsende terrænformation, bjergknude', EL *torp*. "Drambs udflytterbebyggelse" eller ?"Udflytterbebyggelsen ved den høje bakkeknude".

Drogden, Køb. kortbøger slutn. 1500-tallet Die Droochten; [drowden]. Farvandet mellem Amager og Saltholm. Et hollandsk navn, der egentlig er flertal af subst. droogte 'tørt sted, sandbanke'.

Dronningestolen, Møn. 1666-79 Dronningsstoel. Del af Møns Klint. Sammenligningsnavn med betydningen "(Klinten der ser ud som) en dronnings trone".

Dronningmølle, Frb. 1588 Dronningens Mølle; [dråneng'mølc]. FL subst. droning, EL mølle. Det vides ikke hvilken dronning møllen er opkaldt efter. En nu forsvundet Kongens Mølle har ligget i Tikøb sogn.

Druestrup, Pr. 1423 Drusdorp. FL tiln. glda. Drüsi eller subst. drosse 'dyng', EL *torp*. "Drüsis udflytterbebyggelse" eller "Udflytterbebyggelsen ved dyngen".

Drøsselbjerg, Hol. 1370-80 Drusle-biergh, 1377 Dryslæberghæ. FL muligvis subst. glda. *drusla el. *drysla 'dyng', EL *bjerg*. ?"Den dyngformede bakke".

Dråby, Frb. (sogn samt Over D. og Neder D.). ca. 1300 Drauby, 1334 Draughby, 1335 Draughby østræ, *1377 Droby wester. FL subst. glda. dragh 'drag, smallere

Viro Illustri, Generoso et strenuo Dn. CHRISTOPHORO URNE, Domino de Asmarck etc. Equiti avarato, Regni Daniæ Cancellario Magnifico, Arcis Dragsholmiæ Presidi Regio. hanc a se delineatam imaginem Submisit D. D. Johan Andreas Greyfs Acad. & Sculptor. 1677.

Dragsholm Slot set fra nordost. Beliggenheden på en holm nær den smalle landtange ud mod Nekselø Bugt fremgår tydeligt. Stik fra omkring 1670 i P. H. Resens Atlas Danicus (1677).

landstykke', EL *by*. "Byen ved, på det mindre landstykke". Byen er allerede i 1300-tallet delt i Øster (nu: Neder) og Vester (nu: Over) Dråby, mens kirken ligger enligt.

Duebjerg, Bo. *1486 paa Duebierig, 1559 Dueberggd; lokalt [dawbjær]. FL subst. due, EL *bjerg*. "Bakken med due"

Dueodde, Bo. ca. 1700 Dauodde. FL efter gårdnavnet Duegård, hvis FL er tilnavnet Due, EL *odde*. "Odden ved Duegård".

Dukkerup, Fal. *1250 Dukkæthorp. FL mandsn. glda. Dukki, EL *torp*. "Dukkis udflytterbebyggelse".

Dybsø, Pr. *1231 Dyupsø. FL subst. dyb, måske selve det oprindelige navn på Dybsø Fjord, EL *ø*. "Øen ved dybet, Dyb".

Dyndeby, Bo. 1746-50 Dyngde-Bye. FL subst. dynd, EL *by*. "Byen ved det dyndede terræn".

Dyrehaven, Køb. 1682 Dyrehauge. Subst. dyrehave 'indhegning til råvildt'. I Dyrehaven, hvis officielle navn er Jægersborg Dyrehave, findes forlystelsesstedet Dyrehavsbakken, [dy'rehaws,baken], som oftest blot Bakken.

Dyrlev, Pr. *1355 Dywrløffue. FL subst. dyr, EL *lev*. "Det arvegods hvor der er dyr (d.v.s. råvildt)".

Dysted, Pr. *1387 Dustwedh. FL subst.

glda. dys 'dysse', EL *tved*. "Rydningen ved dyssen".

Dævidsrød, So. *1199 dævittruth, 1567 Dieuitz Rødt. FL måske mandsn. David, EL *rød*. "Davids rydning".

Døjringe, So. *1298 Dødringæ, 1329 Dythingræ. FLS grundform må være *Duðr-, der har sammenhæng med en germansk rod *duð-, der betyder 'slap, kraftløs'. Den -r-udvidede form findes dels i plantenavnet dodder dels i en række svenske stednavne, hvor det ses at betegne forskellige vanddrag uden at det dog med sikkerhed kan siges at være navn på disse, + -ing(e). Måske betyder navnet "Stedet ved det sløvt rindende vandløb" eller "Stedet med dodder".

Døllefelde, Lol. *1362 Døllefeldt, 1401 Dønæfelle, 1447 Døllefelde. FL har trods den ældste originale forms "n" snarest "l" og er da genitiv af subst. glda. döl 'lille dal', EL snarest subst. glda. *feld, beslægtet med subst. glda. *fjall 'udmark, udrykket areal'. "Den lille udrykede dal". Jfr. Fjelde.

Døllefelde Langet, Lol. *1475 Langitt. FL måske adj. lang, EL *tved*. ?"Den lange rydning". Døllefelde adskiller navnet fra Langet i Radsted sogn.

Dønnerup, Hol. *1199 Dindethorp, 1571

- Dynderop; [døn'eråp]. FL snarest subst. dynd, glða. dýandi > dynde, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen på dyndet".
- Dønnevælde**, Frb. *1300 Dunewælde, 1348 Dunæwældæ. FL snarest subst. glða. *duna 'bragen, larmen', EL væld 'kilde'. "De larmende kilder".
- Døvregårde**, Bo. 1598 I Dowrs. Snarest subst. glða. *duthra 'område bevokset med dodder'.
- Dåstrup**, Rosk. 1278 Dostorp, 1287 Dodstorp; [dåsdråp]. FL snarest tiln. glða. *Dødd, EL *torp*. "Dodds udflytterbebyggelse".

E

Ebbeløkke, Hol. 1370-80 Æbbelykkæ. FL mandsn. Ebbe, EL *løkke*. “Ebbes indhegning”.

Ebberup, Hol. *1458 Ebberup. FL mandsn. Ebbe, EL *torp*. “Ebbes udflytterbebyggelse”.

Ebberød(gård), Frb. 1346 Ebbæruth. FL mandsn. Ebbe, EL *rød*. “Ebbes rydning”.

Ebbeskov, Pr. ca. 1400 Ebbæskow. FL mandsn. Ebbe, EL *skov*. “Ebbes skov”.

-(e)de, -et. I en række sjællandske og lolland-falsterske navne, der i nutiden ender på (e)de (Sjælland) eller (e)t (Sydøerne) er denne endelse en sekundær tilføjelse til navne der oprindeligt har endt på vokal. I alt væsentligt drejer det sig om gamle kollektivdannelser af typen *Birki “Birkebevoksningen”, der er blevet til Birkede eller Birket. Til typen på -(e)de har sluttet sig nogle navne, hvis sidesteled oprindeligt var gl. *with* ‘skov’. På Sjælland kan der videre ske sammenblanding mellem -inge og -(e)de, så der kan opstå vekselformer som Ørnede-Ørninge, Hejnede-Hejninge om samme by.

Edelgave, Køb. (hgd.). 1666 Edelgafve; [edel'ga we]. Hovedgården oprettet 1666 ved kongelig gave til Edele Ulfeldt. Se herregårdsnavne.

Egebjerg, Fal., Hol. og Pr. *1250 Ekæbiarh (Fal.), 1339 Egibiergh (Pr.). FL subst. gl. *ĉki* ‘egebevoksning’, EL *bjerg*. “Bakken med egebevoksningen”.

Egeby, Bo. 1433 Ekeby. FL subst. eg eller subst. gl. *ĉki* ‘egebevoksning’, EL *by*. “Byen ved egne, egebevoksningen”.

Egebæksvang, Frb. 1497 Egebæck. FL subst. eg eller subst. gl. *ĉki* ‘egebevoksning’, EL *bæk*. “Bækken ved egne, egebevoksningen”. Egebæk var tidligere navn på en bebyggelse i Tikøb sogn, hvorfra Egebæksvang sogn udskiltes i 1928. Jfr. *vang*.

Egelev, Fal. *1231 Eklef. FL subst. eg, EL *lev*. “Det arvegods hvor der vokser eg”.

Egemarke, Hol. 1370-80 Eghemarkæ. FL

subst. eg eller subst. gl. *ĉki* ‘egebevoksning’, EL *mark(e)*. “Markerne (el. skovene) med ege (bevoksning)”.

Egense, Fal. *ca. 1250 Eknæs. FL subst. eg, EL *næs*. “Næsset bevokset med egetræer”.

Egerup, So. (2 steder). 1288 Ekæthorp (Boeslunde s.). FL subst. eg eller subst. gl. *ĉki* ‘egebevoksning’, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen med egetræerne”.

Eget, Fal. *ca. 1250 Eki. Subst. gl. *ĉki* ‘egebevoksning’. Se -(e)de, -et.

Eggeslevlille og **Eggeslevmagle**, So 1140 Eggeslef, 1388 Eggesløfilla, 1417 Æggitsløffimaghla. FL mandsn. gl. *da*. Æggir, EL *lev*. “Æggirs arvegods”. Se *magle*.

Egholm, Lol., Rosk. (hgd.) og So. *1231 Ekholm (So.). FL subst. eg, EL *holm*. “Holmen med egetræerne”.

Egtved, So. ca. 1525 Egtuid. FL subst. eg, EL *tved*. “Rydningen blandt egetræerne”.

Egøje, Pr. 1366 Egwe, 1421 Eghowæ; [‘e]øj]. FL subst. eg, EL *høj*. “De egebevoksede høje”.

Ejby, Køb. og Rosk. (2 steder). *1135 Eby (sogneby, Ramsø h.); [‘aj,by’]. FL subst. eg, EL *by*. “Byen med egetræerne”.

I Ejlstrup, Frb. *1320 Eyclstorp. FL mandsn. Egil, EL *torp*. “Egils udflytterbebyggelse”.

II Ejlstrup, Hol. 1370-80 Elefstorp. FL mandsn. gl. *Ēlef*, EL *torp*. “Ēlefs udflytterbebyggelse”.

Elkenøre, Fal. *1231 Ælknør. FL snarest det oprindelige navn på bækken nord og øst om byen, gl. *Ælkæn, en afledning af verbet *alke* ‘gå el. ælte med besvær, bevæge sig småt fremad’, EL *ør(e)*. “Den grusede (strand-)bred ved Ælkæn”.

Elleby, Bo. 1569 Elleby. FL subst. gl. *æli ‘ellekrat’, EL *by*. “Byen ved ellekrattet”. Der skelnes nu mellem Nørre og Sønder Elleby.

Ellede, Hol. før 1551 Eluiid, 1603 Ellede. Formentlig subst. gl. *illwithi ‘skadelig skov’, der også kendes fra Fyn i Elvedgård.

Ellekilde, Frb. 1532 Ellekielle. FL subst.

Ertholmene med Danmarks østligste punkt ligger som små og store øer i Østersøen nordøst for Bornholm. Her ses forrest hovedøen Christiansø, dernæst Frederikssø og bagest Græsholm. (Luftfoto: Aerodan.)

glda. *æli 'ellekrat', EL kilde. "Kilden ved, i ellekrattet".

Ellinge, Frb. og **Ellingegård**, Hol. 1370-80 Ællinge (Hol.), *1449 Ellinghe (Frb.). FL subst. gllda. *æli 'ellekrat' + *-ing(e)*. ?"Området med ellekrat" el. "Ellekratbeboernes område".

Elmelunde, Møn 1370-80 Elmelunde. FL subst. gllda. *ælmi 'elmebevoksning', EL *lund*. "Lunden(e) med elmevoksning".

Elverdam, Hol. (kro, vandmølle). ca. 1455 Ællebrodam. FL indeholder et stednavn, hvis FL er subst. gllda. *æli 'ellekrat' og EL bro enten i nuværende betydning eller i betydningen 'brolægning'; "Bro-(lægning)en ved, i ellekrattet"; EL dam 'dæmning'. Det nuværende navn betyder da "Dæmningen ved Ellebro".

Emb, Lol. *1412 Øm; [æm']. FL subst. *ø*, EL gllda. *hēm*. "Bebyggelsen på øen". Emb ligger lavt og var tidligere ofte afskåret fra omverdenen ved tøbrud. Illustr. s. 34.

Emdrup, Køb. 1193 Imbrethorp; [ʔæm'drâp]. FL mandsn. gllda. *Imbri eller det til grund for dette liggende indbyggernavn, gllda. *imbri 'mand fra Fehmern', EL *torp*. "Imbris el. Fehmernboe(r)n(e)s udflytterbebyggelse".

Endegårde, Pr. *1436 Ændegard. FL subst. ende 'den yderste del af noget', EL

gård. "Gården i den yderste del (af Skibinge ejerlav)".

Endeslev, Pr. 1256 Iatnæslef. FL snarest mandsn. gllda. *Iatnir, EL *lev*. "Iatnirs arvegods".

Endrup, Frb. *1231 Edwinæthorp, *1458 Ætdenthorp. FL mandsn. Edvin, EL *torp*. "Edvins udflytterbebyggelse".

Engelborg, Lol. (ruin). 1451-1531 Engellburgh. Navnet er snarest dannet efter tyske forbilleder Engelsburg, der igen er dannet efter navnet på den pavelige fæstning i Rom, San Angelo.

Engelholm, Pr. (hgd.). Opkaldt efter Inger Engel, gift med Hans Petersen, der i 1775 erhvervede hovedgården, EL *holm*.

Engelstofte, Pr. 1400 Ingelstoftæ. FL mandsn. gllda. Ingiald, EL *toft(e)*. "Ingialds bebyggelsesareal(er)".

Engestofte, Lol. *1231 Ingæstopht. FL muligvis mandsn. gllda. *Ingir, EL *toft(e)*. "Ingirs bebyggelsesareal".

Engelstrup, Hol. og Pr. 1370-80 Ingelstorp (Hol.). FL mandsn. gllda. Ingiald, EL *torp*. "Ingialds udflytterbebyggelse".

Englerup, Rosk. og So. 1384 Ænglorp (So.). FL indbyggernavnet gllda. *ænglir 'englændere', evt. 'engelske trælle', EL *torp*. "Englændernes, De engelske trælles udflytterbebyggelse".

Eveløfte by er på øst- og vestsiden nært trængt af lave områder med vand og mose. Mod øst en del af det såkaldte Brødemose Sund, der i stenalderen forbandt Roskilde Fjord med Kattegat og gjorde Halsnæs til en ø. Mod syd grænser Eveløfte ejerlav til Roskilde Fjord. Grundkort, Geodætisk Institut, Mbl. 2726, 1 : 20 000. Copyright. (Udsnit i 2/3 str.)

Enø, So. *1231 Ithæno, 1387 Ethnøø. FL muligvis det oprindelige navn på øen. I så fald snarest en -n-afledning til roden i det oldislandske subst. *iða*, f. 'strømhvirvel'; EL ø da en tydeliggørende tilføjelse.

Erdrup, So. 1388 Erdorpe. FL mandsn. glda. *Erra*, EL *torp*. "Erras udflytterbebyggelse".

Eremitagen, Køb. 1694 Heremitagen. Kongeligt jagtslot bygget 1734-36 til erstatning for en ca. 40 år ældre eremitage, det franske ord for ensomhed.

Eriksholm, Hol. (hgd.). Hovedgården opkaldt efter ejeren Erik Vasspyd kort efter år 1600.

I Erikstrup, Lol. *1329 Erixstorp. FL mandsn. Erik, EL *torp*. "Eriks udflytterbebyggelse".

II Erikstrup, Pr. (hgd.). Opkaldt efter Erik Walkendorff, død 1605. EL -strup en efterligning af den hyppige udvikling af -

+ *torp*. Se *torp* og *rup*.

Errindlev, Lol. *ca. 1200 Jarandaleph, 1429 Jærindeleffue. FL mandsn. glda. *Iarund*, EL *lev*. "Iarunds arvegods".

Erholmene, Bo. 1397 Ertholm. FL subst. ært, EL *holm*. "Holmen(e) der ligger som små ærter".

Esholte, So. *1272 Esholt, 1411 Esholtæ. FL muligvis subst. glda. æs 'madding, agn' eller eventuelt mandsn. glda. *Æsi*, EL *holl*. "Den lille skov hvor der graves madding" eller "Æsis lille skov".

Eskebjerg, Hol. 1370-80 Esgebyergh. FL subst. glda. *æski 'bevoksning med ask', EL *bjerg*. "Bakken med askebevoksningen".

I Eskilstrup, Fal. *1231 Eskisthorp. FL snarest mandsn. glda. *Æsgær*, EL *torp*. "Æsgærs udflytterbebyggelse". Jfr. Kirke Eskilstrup.

II Eskilstrup, Hol. (Vig s.), Pr. og So. 1333 Eskilsthorp (Hol.), 1344 Æskelstorp

Emb på Lolland ligger stadig som en ø omgivet af vandløb på alle sider. Grundkort, Geodætisk Institut, Mbl. c VIII, 1 : 20 000. Copyright. (Udsnit i 2/3 str.)

(So.). FL mandsn. Eskil, EL *torp*. “Eskils udflytterbebyggelse”. Jfr. Nørre Eskilstrup.

Eskilsø, Frb. *1171 Æskilsø, *1231 Æskilsø. FL mandsn. Eskil, EL ø. “Eskils ø”.

Espe, So. (hgd.). *1231 Æspæ. Subst. gl. da. *æspi ‘bevoksning med asp’.

Espergærde, Frb. 1555 Esperegierde. FL stedsnavnet Esperød, hvis FL er subst. gl. da. *æspi ‘bevoksning med asp’, EL *rød* “Rydningen i aspebevoksningen”, EL *gærde* ‘indhegning’. “Indhegningen ved Esperød”. Landsbyen Esperød er nu forsvundet.

Esrum, Frb. *1151, ca. 1176 Esrom. FL det oprindelige navn på Esrum Sø, gl. da. *Æsi, dannet til samme rod som det norske verbum esja ‘gære, svulme op’. Søens navn er da “Den der svulmer op, går over sine

bredder o.l.”, EL *rum*. “Bebyggelsespladsen ved Æsi”.

Estrup, So. *1248 Estrithorp, ca. 1286 Esrethorp. FL kvinden. gl. da. Æstrith, EL *torp*. “Æstriths udflytterbebyggelse”.

Etteløse, Lol. *1380 Etteløse. FL muligvis kvinden. gl. da. Ætta eller genitiv singularis af subst. æt, EL *have*. “Ættas el. Slægtens indhegning”.

Everdrup, Pr. 1370-80 Æwerthorp; [‘æw’erdråp]. FL mandsn. gl. da. *Æfrith, EL *torp*. “Æfriths udflytterbebyggelse”.

Evetofte, Frb. 1366 Ywetoftæ, 1397 Æffietoftæ; lokalt [‘e,tåwte]. FL subst. gl. da. *æfia ‘afsnøret arm af vandløb’, ‘strandbred der er delvis vandoverflydt’, EL *toft(e)*. “Bebyggelsesarealerne ved den vandfyldte sænkning, den overskyllede bred”. Illustr. side 33.

F

Fakse, Pr. *1231 Faxcæheret, 1257 Faxaherit, 1320 Faxæ. Bojningsform af subst. glda. *fax ‘manke, mankehår’ vel sigtende til bevoksning.

Fakse Ladeplads, Pr. 1891 Faxe Ladeplads. “Byen Fakses ud- og indskibningssted”.

Faksinge, Pr. *1135 Foxingi woræ, *1205 Faxinge. FL subst. glda. *fax ‘mankehår’ sandsynligvis sigtende til skovbevoksning + -ung. “Stedet med skovbevoksningen”. Om woræ se *ore*.

Falkensten, So. (hgd.). Opkaldt efter Anna Mathea Falck (død 1792), gift med ejeren Georg Koës, der afhændede gården i 1794.

Falkerslev, Fal. *ca. 1250 Fulcarslef. FL mandsn. glda. Folkar, EL *lev*. “Folkars arvegods”.

Falster. *800-tallet Falster (oldengelsk), 1140 falstriam (latinsk akkusativ), *ca. 1170 Falstar (dansk). Afledning med afledningsendelsen -stra til enten verbet urn. *faldan (glda. faldā) ‘folde’ eller verbet urn. *felhan (glda. fjala) ‘skjule’. I sidstnævnte fald vil navnet være beslægtet med subst. glda. fjaltær ‘skjul’, der indgår i det vestjyske landsbynavn Fjeltstervang.

Fanefjord, Møn. 1370-80 Fanæfyorth. FL er det oprindelige navn på fjorden Fane-fjord, glda. *Fani af samme rod som subst. fenne, glda. *fæn ‘blød mose, dynd’, EL *fjord* som tydeliggørende tilføjelse, s.d. “Fjorden Fani”.

Farendløse, So. 1370-80 Farendeløse. FL snarest det oprindelige navn på den nærliggende Lilleå, glda. *Farandi “Den farende, ilende”, EL *løse*. “Græsgangen ved Farandi”.

Farum, Frb. 1370-80 Farum, Farrwm. FL subst. glda. far ‘vej overfartssted’, EL *rum*. “Bebyggelsespladsen ved vejen” (mellem Farum Sø og Furesø).

farvandsnavne. Kun de større danske farvandes navne er medtaget i dette leksikon, men der kendes mange navne på

mindre grunde, holme, vige m.v. Flere navne på og i danske farvande er af nedertysk-hollandsk oprindelse, således Skagerak, Kattegat og Drogden, mens andre som Øresund og Bælterne er af gammel indenlandsk oprindelse. Farvandsnavnene har som helhed et ungt præg, og navnenes afgrænsning i forhold til hinanden er først faldet på plads i slutningen af 1600-tallet. Kendskabet til mindre lokaliteter i farvandene bygger ældst på opmålinger fra årtierne omkring år 1700, hvorsøkartdirektør Jens Sørensen berejste de danske farvande.

Farø, Pr. *1231 Farø. FL subst. glda. far ‘vej, overfartssted’, EL *ø*. “Øen (som et et led) i overfarten” (mellem Sjælland og Falster). Illustr. side 36.

Favrbo, Hol. 1370-80 Fawræbodhæ. FL adj. fager, EL *bod*. “De smukke boder”.

Favrholm, Frb. 1364 Fauræholm. FL adj. fager, EL *holm*. “Den smukke holm”.

Feddert, Pr. *1231 Fith. Subst. fed ‘lav landstrækning ved havet’.

Fejø, Lol. *1231 Fæø. FL subst. fæ ‘kvæg’, EL *ø*. “Øen med (græsgang til) kvæg”.

Femø, Lol. *1231 Fymø, *1334 Phemø. FL muligvis subst. glda. *fim ‘fedt på væsker, skum’, EL *ø*. “Øen med skum” (fråde fra bølgeslaget).

Fensmark, Pr. 1302 Fænismarkæ. FL subst. glda. fænath ‘kvæg’, EL *mark(e)*. “Skoven med kvæg”.

Ferle, Frb. 1557 Ferle. FL genitiv singularis af subst. fæ ‘kvæg’, EL subst. glda. lēth ‘vej’. “Kvægvejen”.

Ferslev, Frb. 1257 Ferslef. FL måske mandsn. glda. *Fær, EL *lev*. “Færs arvegods”.

Filadelfia, Hol. Hospital og sanatorium ved Dianalund. Oprettet 1897 og navngivet med det græske ord for broderkærlighed. Ordet er udbredt som navn på velgørende selskaber og institutioner.

Finderup, Hol. *1171-78 Finnethorp, 1339 Findorp. FL mandsn. glda. Finni, EL

Farø. Den forkætrede motorvejlinie over Farø må i den tidlige middelalder eller endnu for have haft en forgænger, der imidlertid som på Videnskabernes Selskabs kort fra 1777 må være blevet helt opgivet igen. (Kortudsnit i 1|1 str. © Geodætisk Institut.)

- torp*. "Finnisudflytterbebyggelse".
- Firhøj**, Frb. 1555 Ferhøffue. FL genitiv singularis af subst. fæ 'kvæg', EL *høj*. "Højen(e) med kvæg".
- Fiskebæk**, Fal. *ca. 1250 Fiskæbæc. Sammensat subst. glda. *fiskibækk 'bæk hvori der kan fiskes'. Ordet og det deraf dannede navn er udbredt over det meste af landet.
- Fjelde**, Lol. *1365 Fielde. Subst. fjeld, glda. *fjall 'udmark, udyrket område'.
- Fjellstrup**, Frb. *1493 Fjællensrop. FL mandsn. glda. *Fialin, EL *torp*. "Fialins udflytterbebyggelse".
- Fjendstrup**, Lol. *ca. 1400 Fienstorp. FL snarest mandsn. glda. *Fialin, EL *torp*. ? "Fialins udflytterbebyggelse".
- Fjenslevmagle og Kirke Fjenneslev**, So. *1201 Fialensleve, *1312 Fyenesslofmaglæ, *1343 Fjænesleff litte, 1370-80 Fyælenzlef. FL mandsn. glda. *Fialin, EL *lev*. "Fialins arvegods". Der skelnes mellem Kirke (tidligere 'lille') og *magle* (= store) Fjenneslev.
- fjord**. Som fjorde betegnes ret dybe og i forhold til længden temmelig smalle indskæringer i landmassen. Ordets grundbetødning er egentlig 'overfartssted' (jfr. eng. ford, tysk Furt) men denne betydning

- er ikke konstateret i danske fjordnavne, hvoraf størstedelen er temmelig unge.
- Fladså**, Pr. *Flasso, 1493 Flatso. FL subst. glda. *flas 'tynd skal', EL *å*. "Aen med den tynde skal" (eventuelt om hinde på vandet).
- Flakkebjerg**, So. *1231 Flackebærghæreth, 1370-80 Flakkæbiergh. FL snarest adj. glda. *flakk 'flad', EL *bjerg*. "Den flade bakke".
- Flemstofte**, So. 1486 Flemstoffte; lokalt ['flæn's-]. FL subst. glda. *flæm, muligvis med betydningen 'stor udbredt landstrækning', EL *toft(e)*. "Bebyggelsesarealerne på den store landstrækning".
- Flinterup**, Hol. (Store Fuglede s.). *1376 Flintrup. FL subst. flint, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen hvor der er flint".
- Flintinge**, Fal. *1231 Flyntingi. FL subst. flint + *-ing(e)*. "Området med flint".
- Fløjterup**, Pr. 1503 Fløtterop, 1596 Fløytrup. FL muligvis mandsn. glda. *Fløgti, EL *torp*. ? "Fløgtis udflytterbebyggelse".
- Fløng**, Rosk. 1259 Fløngi, 1370-80 Flyngæ. FL subst. glda. *flō 'vandsamling' + *-ing(e)*. "Stedet ved, med vandsamlingen".
- Flårup**, Lol. 1264 Florthorp. FL muligvis mandsn. glda. Flori, EL *torp*. ? "Floris

udflytterbebyggelse”.

Fodby, So. 1287 Fothæby. FL muligvis et sammensat stednavn med FL subst. glda. *fō ‘ræv’, EL subst. glda. *with*, “Skoven hvor der er ræve”; EL *by*. “Byen ved Fōwith”.

Forlev, So. *1186-97 Forneleff, *1231 Fornælef. FL adj. forn ‘gammel’, EL *lev*. “Det gamle arvegods”.

Forneby, Lol. *1468 Fornebøge, 1572 Fornhebøgh. FL adj. forn ‘gammel’, EL subst. glda. *bōki ‘bøgebevoksning’. “Den gamle bøgebevoksning”. EL er senere omtydret til -by, jfr. Lille og Store Favrbj.

Forsinge, Hol. *1271 Forsing, 1406 Forsingæ. FL subst. fors ‘strøm, vandfald’ + -*ung(e)*. “Stedet ved strømmen”.

Fortunen, Køb. 1768 Fortunen. Skovløberhus og traktørsted. Navnet Fortun el. Fortuna, egtl. latin ‘lykke, gunstig skæbne’ kendes flere steder i landet om småhuse.

Frankerup, Hol. og So. *1348 Franckæthorp (So.), 1388 Frankorp (Hol.). FL indbyggernavnet glda. *franki ‘franker’ eller – i al fald formelt muligt – mandsn. glda. Franki, EL *torp*. “Frankernes udflytterbebyggelse” eller evt. “Frankis udflytterbebyggelse”.

Fredsborg, Frb. Slottets navn givet på Frederik IV’s fødselsdag 11/10 1722 til minde om freden efter den store nordiske krig.

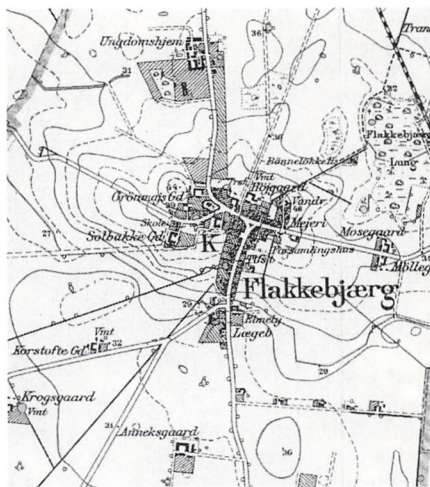
I Frederiksberg, Køb. 1708 Friderichsberg Slot. Oprindelig navn på slot opført af Frederik IV nær Ny Hollænderby, et navn der efterhånden fortrængtes af slottets navn som betegnelse for hele sognet (bydelen). Navnet Ny Hollænderby eller sjældent Ny Amager skyldtes tilflytning i anden halvdel af 1600-tallet af en del hollændere fra Store Magleby. Før den tid havde der på stedet ligget en bebyggelse Solbjerg, s.d. eller Nyby.

II Frederiksberg, So. Forstad til Sorø. Navnet stammer fra 19. årh. og forstaden er formentlig opkaldt efter Frederiksberg i København.

Frederiksborg, Frb. 1560 Frederichsborg. Det oprindelige Hillerødsholm erhvervet i 1560 af Frederik II fra Herluf Trolle.

I Frederiksdal, Køb. Slot opkaldt efter Frederik III.

II Frederiksdal, Lol. (hgd.). Hovedgård opkaldt efter Christian Frederik baron Knuth (død 1801).

Flakkebjerg. De koncentriske højdekurver med pæn afstand imellem er det kartografiske udtryk for Flakkebjergs beliggenhed på en høj, flad bakke. Grundkort, Geodætisk Institut, Mbl. 3722, 1 : 20 000. Copyright. (Udsnit i 2/3 str.)

Frederikslund, So. (hgd.). Hovedgård oprettet ved ryttergodsfortsalget i 1770-erne. Navnet oprindeligt knyttet til det nuværende Lille Frederikslund mens Store Frederikslund kaldtes Liselund. Formentlig opkaldt efter Frederik VI.

Frederikssund, Frb. (kbst.). 1662 Fridrikssund. Ladeplads ved Ude Sundby, s.d., anlagt af Frederik II. Navnet kendes dog først fra Frederik III’s tid og skyldes snarest denne.

Frederiksværk, Frb. (kbst.). 1756 Friderichs-Værck. Oprindelig navn på krudtværk anlagt under Frederik V.

Fredsgårde, So. 1430 Fretsgarth. FL subst. fred, sikkert i den ældre betydning ‘retssikkerhed’, EL *gård* måske i den ældre betydning ‘indhegning’. ? “Indhegningen der er specielt retssikret”.

Fredsholm, Lol. (hgd.). Hovedgården oprettet 1630 og opkaldt efter den første ejers søn, Friedrich (Fritz) von Barnewitz. FL Fritz, EL *holm*. Se herregårdsnavne.

Fredtofte, Frb. *1180-81 Frettoff, 1370-80 Freethofthe. FL subst. fred, EL *toft(e)*. “De bebyggelsesarealer hvorom der hersker (retlig) enighed”.

Freerslev, Frb. og So. *ca. 1175 Frethersløff (Frb.), 1370-80 Fretherslef (So.), Frythersløff (Frb.). FL mandsn. glda.

- *Frithar, *EL lev.* "Frithars arvegods".
- Frejlev**, *Lol.* 1264 Fræthæløfæ. *FL* mandsn. glda. Fræthi, *EL lev.* "Fræthis arvegods".
- Frenderup**, *Hol., Pr. og So.* *1414 Fren-dorp (So.), 1423 Fren-dorp (Pr.), Fren-derwpp (*Hol.*). *FL* mandsn. glda. Frændi eller subst. frænde, *EL torp.* "Frændis eller Slægtingenes udflytterbebyggelse".
- Frendved**, *Hol.* 1458 Frændethued. *FL* mandsn. glda. Frændi eller subst. frænde, *EL twed.* "Frændis eller Slægtingenes rydning".
- Frisenfelt**, *Fal.* (hgd.). *1804 Frisenfeldt. Opkaldt efter gårdens opretter, kammer-råd I. C. Friis.
- Frostrup**, *Hol.* *1448 Frosterup. *FL* mulig-vis subst. frost, *EL torp.* "Den for frost udsatte udflytterbebyggelse".
- Frydendal**, *Hol.* Nu alene navn på et sogn i Tuse h., men fra midten af 1600-tallet til 1907 navn på Torbenfeld, s.d. Navnet givet af Frederik III. Se herregårdsnavn.
- Frølude**, *So.* *1400 Frølwnd, 1485 Frø-lunde. *FL* gudindenavnet glda. *Frōa, *EL lund.* "Frōas lund".
- Frøslev**, *Pr.* *1291 Fræslef, 1325 Frøslef. *FL* subst. glda. *frō 'herrc', *EL lev.* "(Den betydningsfulde) herres arvegods".
- Fuglebjergh**, *So.* 1370-80 Withfugle-byergh, 1449 Fullæberg. *FL* subst. glda. *withfugl 'skovfugl', *EL bjerg.* "Bakken med skovfugle". Førsteleddet with må senere være blevet opfattet som forholds-ordet ved glda. with og derpå ikke længere betragtet som hørende til navnet. Det forekommer sidste gang i 1527.
- Fuglevad**, *Køb.* 1492 flulewadz mølle. *FL* snarest adj. ful 'rædden, stinkende', *EL vad.* "Det stinkende vad".
- Fuglsang**, **Fuglesang**. Meget alminde-ligt, især på Bornholm. Ældst overleveret er navnet på herregården F. på Lolland: 1403 Fwglesog, 1423 Fwglesank. Navnet er identisk med navneordet fuglesang, men er indlånt fra tysk sprogområde, hvor navnet Voglesang er kendt siden 1200-tallet. Se opkaldelsesnavne.
- Fuglse**, *Lol.* *1231 Fughælsheret, 1264 Fughlæsø. *FL* subst. fugl, *EL ø* 'lav, delvis vandomflydt landstrækning'. "Den lave landstrækning med fugle".
- Fulby**, *So.* *1414, 1489 Fulby; lokalt ['føl,by']. *FL* enten adj. fuld eller adj. ful 'snavset, rædden' i så fald med forkortelse af den lange vokal, *EL by.* Da den fulde by kun vanskeligt giver mening, er betydning-sen snarest "Den snavsede by".
- Furesø**, *Frb.-Køb.* *1660 Fursøe, 1682 Fure, Fucr Siø. *FL* formentlig søens oprindelige navn, glda. *Fūri, muligvis en afledning til subst. glda. *fūr 'ild'. "Søen der glimter som ild". Det er dog også muligt, at navnet er afledt af ordet fyr til betydningen "Den fyrretræsomkransede". *EL sø* er en tydeliggørende tilføjelse, s.d.
- Fyrendal**, *So.* (sogn og hgd.). 1682 Fyrendal; ['fy'ren,da'l]. *FL* slægtsn. Fui-ren efter ejeren Diderich Fuiren (død 1686), *EL dal.* Se herregårdsnavn.
- Fæby**, *Pr.* *1355 Fæby. *FL* subst. fæ 'kvæg', *EL by.* "Byen hvor der er (meget) kvæg".
- Føllenslev**, *Hol.* 1370-80 Fyælenzlef. *FL* mandsn. glda. *Fialin, *EL lev.* "Fialins arvegods".
- Førslev**, *So.* 1355 Førsløf. *FL* muligvis mandsn. glda. *Fær, *EL lev.* ?"Færs arvegods". Jfr. Øde Førslev.
- Fårdrup**, *So.* *1186-97 Farethorp, 1360 Ffarthorp. *FL* vel subst. får, *EL torp.* "Udflytterbebyggelsen hvor de har får".
- Fårevejle**, *Hol.* 1370-80 Faræwæthlæ. *FL* subst. får, *EL vejle.* "Fårenes vadested(er)".
- Fårup**, *Pr.* 1482 Ffaerup. *FL* subst. får eller subst. glda. far 'vej, overfartssted', *EL torp.* "Udflytterbebyggelsen hvor de har får" eller "Udflytterbebyggelsen ved vejen".

G

Gadeby, Bo. 1686 Gadeby. FL subst. gade, EL *by*. “Byen ved (udmarks-)gaden”.

Gadevang, Frb. 1682 Gade Wangen. FL subst. gade, EL *vang*. “Vangen ved (landsby-)gaden”. Ældste form vedrører en skovspart, idet bebyggelsen er yngre.

Gadstrup, Rosk. *1178 Gadstorp, 1257 Garsthorp. FL subst. gård, vel i den ældre betydning ‘gærde, indhegning’, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen i, med indhegningen”.

Gamløse, Hol. 1532 Gamløse. FL kan være subst. gamle ‘fold, sti’ el. ‘krybbe’ eller adj. gammel, EL *løse*. ?“Græsgangen med, ved folden” eller “Den gamle græsgang”.

Gammelby, Lol. og Pr. 1358 Gamblæby (Pr.). FL adj. gammel, EL *by*. “Den gamle by”. Hvor navnet forekommer som naturnavn, betegner det normalt stedet for en nedlagt bebyggelse.

gammeldansk. Forkortelsen gl. dækker over betegnelsen gammeldansk, det sprog der skrevs her i landet i middelalderen. I forklaringerne af de enkelte navne indgår ofte en gammeldansk form, som det moderne for- eller efterled svarer til. I ord- og navneforklaringer er der tradition for at angive sådanne ældre, tit konstruerede former, fordi de ofte vil kunne sætte navnet ind i den rette sammenhæng, f.eks. ved at tydeliggøre forbindelsen til ordstof i andre sprog. Ligeledes vil den konstruerede form ofte forklare den eller de tilfældigt overlevede og noget svingende bogstaverede gamle former. I andre tilfælde vil den konstruerede form dog let kunne opfattes som et postulat, men der er i teksten graderet i formuleringerne, således at sikkerhed/usikkerhed skulle fremgå. Når gl. ofte vælges som rekonstruktionsform for led og navne, der måske eller med sikkerhed er betydelig ældre, skyldes det ønsket om at knytte navnenes ordstof til den ældste periode med en samlet fyldig overlevering af skrevet dansk. Det gam-

meldansk der rekonstrueres efter er i reglen det mere konservative, bøjningsrige skånske dansk, kendt gennem lovhåndskrifter fra 1200- og begyndelsen af 1300-tallet.

Gammelgård, Lol. (hgd.). *1456 Gamelgaard. FL adj. gammel, EL *gård*. “Den gamle gård”.

Gammel Kristineberg, Ny Kristineberg, Fal. Gårde oprettet omkring år 1800 og formentlig opkaldt efter Kirstine Tersling, gift med ejeren af Vennerslund.

Gammelrand, Hol. *1371 Gamlæraand. FL adj. gammel, EL subst. rand ‘kant, bred’. “Den gamle bred” (langs Bregninge A).

Gammerød, Rosk. *1241 Gamelrwt, 1278 Gamlæryd. FL adj. gammel, EL *rød*. “Den gamle rydning”.

Ganløse, Frb. *1350 Ganløse, 1370-80 Galløse. FL subst. gl. *gan ‘gane, kløft’, EL *løse*. Græsgangen ved kløften”. Illustr. side 40.

Gavnø, Pr. *1231 Gavnø. FL gl. *gapn er sandsynligvis oens oprindelige navn, hvortil senere er føjet EL *ø* som tydeliggørende tilføjelse. *Gapn er afledt af roden i subst. gab, muligvis brugt om sundet sydøst for Gavnø.

Gederød, Pr. 1319 Getæryth. FL subst. ged, EL *rød*. “Rydningen hvor der er geder”.

Gedesby, Fal. *1135 Getæsby; lokalt [ˈjɛs,by]. FL det sjældne mandsn. gl. Gētir eller snarere det tilsvarende subst. gl. *gētir ‘gedehyrde’, EL *by*. “Gētirs el. Gedehyrdens by”.

Gedser, Fal. 1326 Ghezøre; lokalt [jɛser]. FL identisk med FL i Gedesby, s.d. eller – ved forkortelse – identisk med hele dette navn, EL *ør(e)*. “Den grusede strandbred ved Gedesby” eller “Gētirs el. Gedehyrdens grusede strandbred”. Navnet anvendes tidligere om hele området fra Idstrup sogn til Gedser.

Geelskov, Kob. 1621 Geeldt. FL muligvis subst. ged, EL *holt*. “Den lille skov med

Ganløse. De to knipper af højdekurver langs Damvad A sydvest for Ganløse markerer den dybe sænkning, som Ganløse har navn efter. Grundkort, Geodætisk Institut, Mbl. 3028, 1 : 20 000. Copyright. (Udsnit i 2/3 str.)

gederne”.

Gelsted, Pr. 1317 Gielstwidh. FL muligvis et mandsn. glda. *Gællær el. *Gældær, EL *tvæd*. ?“Gællærs, Gældærs rydning”.

Gelstrup, Hol. 1370-80 Gelstorp. FL egentlig et stednavn Gældsø om en nu udtørret sø. FL i dette navn er adj. glda. gæld ‘gold’, EL *sø*. “Den golve sø”; EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen ved Gældsø”.

Gentofte, Køb. *1164-78 Gïafnetofth, 1193 Gïafnatofte. FL oprindelig navn på Gentofte Sø, glda. *Gïofn, en afledning til roden i verbet give, “Den givende (fiskerige)”, EL *toft(e)*. “Bebyggelsesarealerne ved Gïofn”.

I Gerdrup, Rosk. *1164-78 Gerethorp, 1376 Geræthorp. FL har været forklaret som et oprindeligt navn på åen syd for byen. Her findes navnet Gerebro. Dette kendes kun fra 20. årh., men må modsvares af en form fra 1604-05 Gierderups brou. FL er da snarest som i II Gerdrup.

II Gerdrup, Pr. og So. (hgd.). 1388 Gerthorp (Pr.). FL mandsn. glda. Gëri, EL *torp*. “Gëris udflytterbebyggelse”.

I Gerlev, Frb. *1288 Gierthælef. FL snarest kvinden. glda. Gerth, EL *lev*. “Gerths arvegods”.

II Gerlev, So. *1171-78 Georlue, *1198 Gerleue, 1318 Gerlæuæ. FL muligvis subst. ger ‘spyd, horn på ambolt’ vel anvendt om en terrænformation, EL *lev*. “Det spydformede arvegods”.

Gerringe, Lol. 1470 Gæringhe; lokalt [jæ-]. FL muligvis mandsn. glda. *Gër eller det tilsvarende subst. ger ‘spyd’ + *-ing(e)*. “Stedet for Gërs efterkommere” eller “Stedet (for beboerne) ved den spydformede lokalitet”.

Gershøj, Rosk. *1253 Gæshowæ, 1341 Gyæshøgh. FL muligvis subst. glda. *gæs ‘kløft’, EL *høj*. “Højene med kløften”.

Gevninge, Rosk. *1244 Giæfning, 1364 Gæfningæ. FL er det oprindelige navn på Lejre Å, glda. *Gïofn, en afledning til roden i verbet give, “Den givende (fiskerige)” + *-ing(e)*. “Stedet (for beboerne) ved Gïofn”.

Gevnø, Pr. *1387 Geffnøwæ. FL det oprindelige navn på byens anselige gadekær, glda. *Gïofn, en afledning til roden i verbet give, “Den givende (fiskerige)”, EL *høj*. “Højene ved Gïofn”.

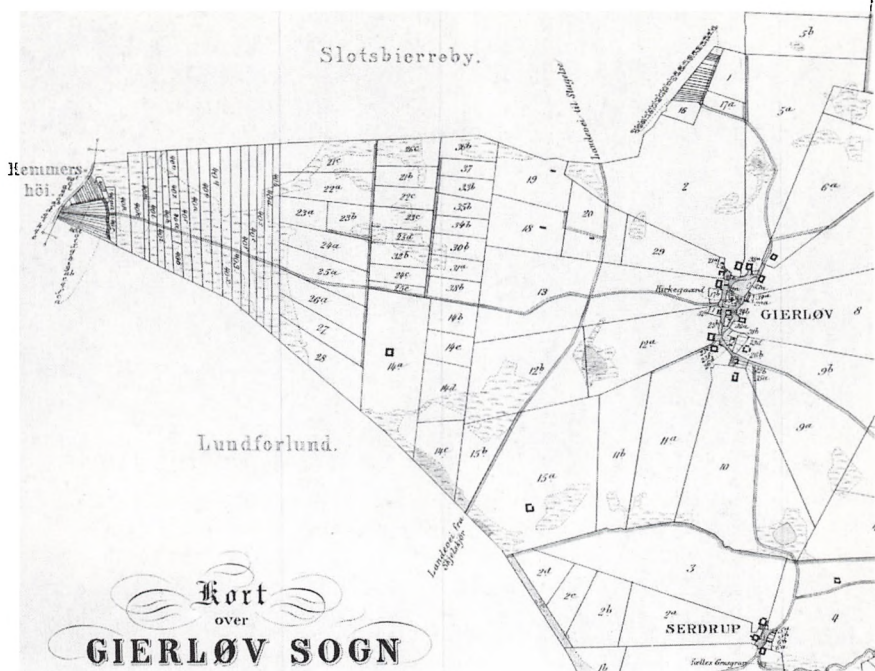
Gierslev, Hol. *1171-78 Gesleue, 1370-80 Geeslef. FL mandsn. glda. *Gësi, EL *lev*. “Gësis arvegods”.

Giesegård, So. (hgd.). 1682 Gisegaard. Hovedgård oprettet omkring 1673 af Frederik Giese (død 1693).

Gilbjerg, Frb., se under Gilleleje.

Gildesbo, Bo. 1844 Gildesboet. FL snarest subst. gildehus ‘hus for sammenslutning af beboere’, EL *bo*. ?“Det hus som ligger ved gildehuset”.

Gilleleje, Frb. 1536 Gyldelæye. FL snarest subst. glda. *gil ‘kløft’, EL *leje*. “Bådelejet

Gerlev syd for Slagelse i det gamle Sorø amt. Navnets forled, der betyder spyd, kunne f.eks. skyldes ejerlavets tilspidsende udløber mod vest. Kort fra ca. 1850, 1 : 20 000 (udsnit gengivet i 2/3 str.).

- ved kløfterne". Samme FL indgår i det nærvæd liggende Gilbjerg.
- Gilsager**, So. 1566 Gielssager. FL kan være subst. gildehus, EL *ager*. "Den mark der ligger ved gildehuset".
- Gimlinge**, So. *1254 Gimlinge. FL muligvis afledt af stammen i det oldislandske subst. *gima* 'åbning' + *-ling(e)*. ?"Stedet for beboerne ved åbningen (i terrænet)".
- Gislinge**, Hol. 1304 Gyslingæ. FL subst. glda. **gisl* 'stav', her vel i betydningen 'fremspring, odde' + *-ing(e)*. "Stedet ved fresspringet".
- Gisselfeld**, So. (hgd.). 1370 Ghysselfel, 1410 Gislæfællæ. FL mandsn. glda. *Gisli*, EL subst. glda. **fælla* 'rydning'. "Gisli's rydning".
- Gjeddesdal**, Rosk. (hgd.). FL slægtsn. Gjedde efter Margrethe Gjedde (død 1706), gift med Holger Vind, der 1672 oprettede hovedgården, EL *dal*. Se herregårdsnavne.
- Gjorslev**, Pr. (hgd.). 1370 Giordslef. FL mandsn. glda. *Gyrthir*, EL *lev*. "Gyrthirs arvegods".
- Gladsakse**, Køb. 1370-80 Glathsaxa. FL

adj. glad i den oprindelige betydning 'lys, skinnende', EL subst. glda. sax 'kniv, sværd'. "Det skinnende sværd". Tilsvarende navn kendes i Skåne og som marknavn i Nordsjælland. Det er sandsynligvis anvendt sammenlignende om et vandløb, i dette tilfælde Kagså.

Glappese, Bo. 1761 Glappe. A-afledning til subst. bornholmsk *glapp* 'åbning, hul'. "Området med huller", hertil EL *hus*. "Husene ved Glappe".

glda., se gammeldansk.

Glim, Rosk. 1257 Glum, 1288 Gl[ii]m, 1370-80 Glim. I den ældste form er "u" fejl for "ii", der også mangler i kilden fra 1288. To ældre former Gly, der har været ført til navnet Glim, er i virkeligheden belæg på navnet Egby i Ramsø herred. FL snarest subst. *glim(e)* 'lysning', EL *hëm*. "Bebyggelsen i, ved lysningen".

Gloslunde, Lol. *1329 Gloslund. FL mandsn. glda. **Glöir* eller tiln. glda. *Glöp*, EL lund. "Glöirs eller Glöps lund".

Glostrup, Hol., Køb. og Lol. *1186-97 Glostorp, 1334 Glostorp (Køb.). FL mandsn. glda. **Glöir* eller tiln. glda. *Glöp*,

Glæns beliggenhed i åbningen mellem Basnæs og Holsteinsborg har muligvis givet anledning til navnet »Øen i lysningen«. Udsnit af Videnskabernes Selskabs kort, 1772. © Geodætisk Institut.

EL *torp*. "Glöirs el. Glöps udflytterbebyggelse".

Glumsø, Pr. *1281 Glumsø, 1370-80 Glumsyø. FL enten adj. glda. glümær 'mørk, farlig, frygtelig' eller subst. glda. *glum 'fjern lyd', EL *sø*. "Den mørke, farlige sø" eller "Søen der afgiver en fjern (dumb?) lyd".

Glæno, So. *1231 Glæno, 1370-80 Glænæ, 1520 Glænc. FL sandsynligvis subst. glda. *glæn 'lysning, åbning' afledt af roden i verbet glane, EL *ø*. ?"Øen i lysningen (nemlig i Basnæs og Holsteinsborg Nor)". Som de fleste former viser, må den nutidige (og ældste forms) brug af -ø være sekundær.

Gniben, Hol. 1691 Gniben. Subst. glda. *gnīpa 'stejlt fremspring'.

Godsted, Lol. *1415 Gostædtæ. FL kan være tiln. glda. Gōth eller det tilsvarende adj. god, EL *sted*. "Göths bebyggelsessted" eller "Det gode bebyggelsessted".

Gottesgabe, Lol. (hgd.). 1725 Gottes Gabe. Navnets form er tysk og betyder 'Guds gave'. Gården er navngivet 1725 af Frederik IV. Se herregårdsnavne.

Greve, Rosk. 1285 Gryui, 1315 Gryliæ. Subst. glda. *gryfja 'fordybning'.

Grevinge, Hol. 1333 Græwingæ. FL subst. grav 'sænkning i terrænet' + *-ing(e)*. "Stedet (for beboerne) i, ved sænkningen".

Gribskov, Frb. *1231 Gripscogh. FL subst.

glda. grip 'jord som frit kan indtages til opdyrkning', EL *skov*. "Skoven som enhver må benytte".

Grimstrup, Frb. og Lol. *1359 Grimstorp (Lol.), *1454 Grymstorp (Frb.). FL mandsn. glda. Grim, EL *torp*. "Grims udflytterbebyggelse".

Grubberholm, Pr. 1376 Grubbeholm. FL slægtsn. Grubbe, EL *holm*. "(Slægten) Grubbes holm".

Grumløse, Pr. 1319 Grimmæløf, 1320 Grimlosæ. FL er uklart, snarest enten et gammelt vandløbsnavn *Grim svarende til adj. grim, der oprindeligt betyder 'grum, vild', eller subst. glda. grīma 'mærke på træ'. Ændringen af vokalen fra i til u er uforklaret, EL *løse*. "Græsgangen ved *Grim" eller "Græsgangen ved mærkerne".

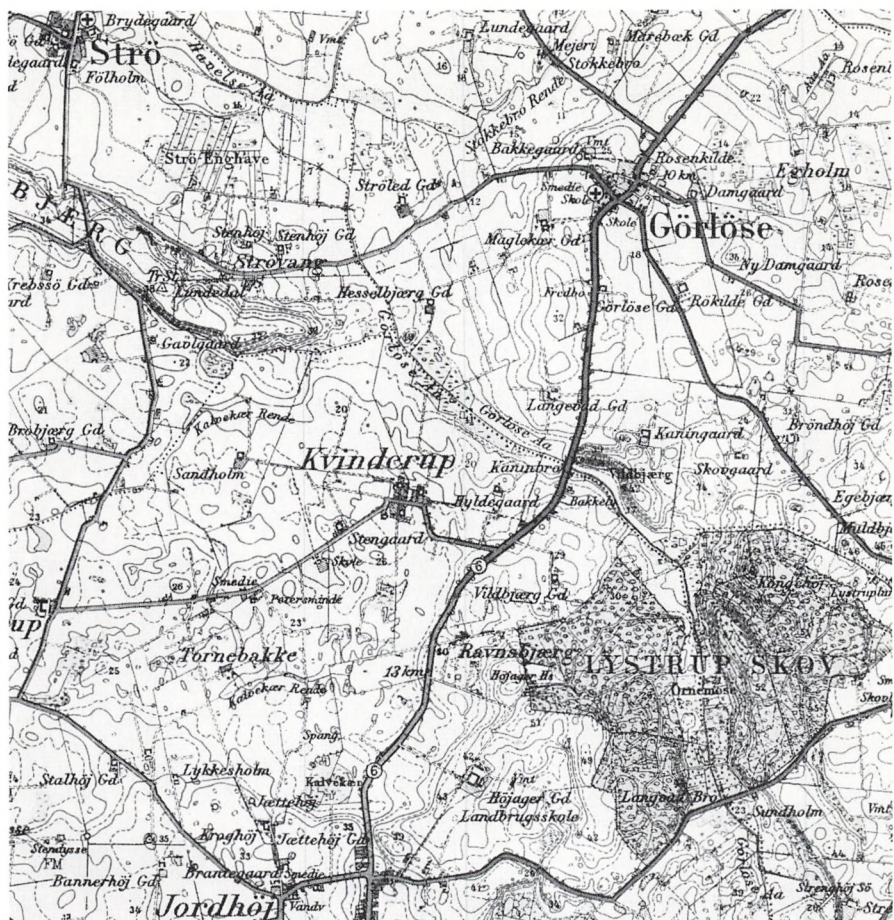
Grunderup, Pr. ca. 1400 Grubendorp, 1596 Grunderup, FL ukendt, EL *torp*.

Gryderup, So. *1231 Grytæthorp, 1416 Grydorpp. FL subst. glda. *grȳti 'område med grus', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen ved grusområdet".

Græderen, Møn. 1666-79 Græderen. Navnet brugt sammenhængende om en pynt på Møns klint, hvor der bestandig siver vand ud.

Grænge, Lol. *ca. 1450 Graffwingc. FL subst. grav + *-ing(e)*. "Området (for beboerne) ved sænkningen".

Græsbjerg, Pr. 1610 Gresbjerg. FL subst.

Gørlose. I sammenligning med de fleste andre danske åer før de store reguleringsarbejder satte ind, har Gørlose Å et bemærkelsesværdigt lige forløb. Det er da også det der har givet navn til åen, og dette navn indgår i navnet på den nærliggende sogneby Gørlose. Grundkort, Geodætisk Institut, A 2826 + A 2828, 1 : 40 000. Copyright. (Udsnit i 1/1 str.)

græs, EL *bjerg*. “Den græsbevoksede bakke”.

Græse, Frb. 1370-80 Greswith. FL subst. græs, EL *glda. with*. “Skoven hvor der vokser græs”.

Græshave, Lol. 1390 Grydeshaghen, *1485 Grødishaffuc, 1494 Grøffshaffuc; lokalt [ˈgrø-s-]. FL sandsynligvis subst. *glda. *grȳti* ‘området med grus’, EL *have*. “Indhegningen ved grusområdet”.

Græstøt, Frb. *1299 Gresholte, 1357 Gresholtæ. FL subst. græs, EL *holt*. “Den lille skov hvor der vokser græs”.

Grødby, Bo. 1624 Grødby. FL subst. grød eller subst. *glda. *grōt* ‘sten’, EL *by*. “Byen

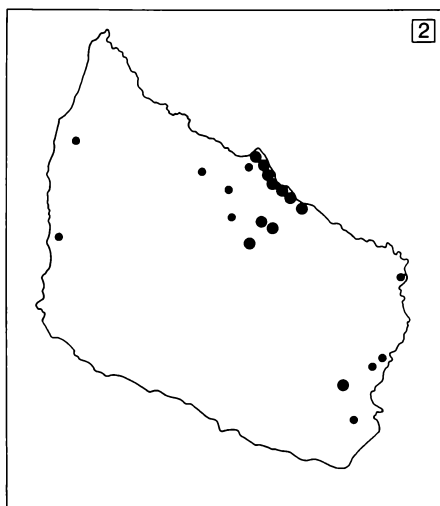
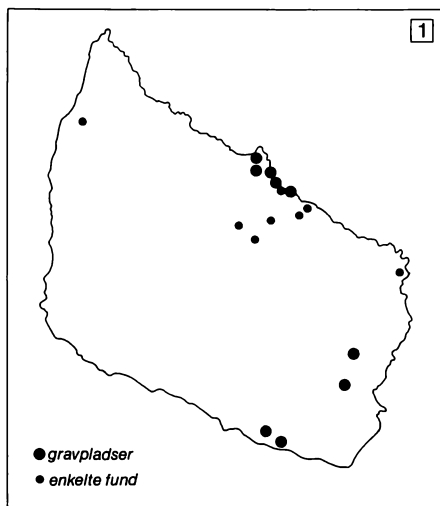
hvor de spiser grød” eller “Byen ved stenen”.

Grøst, So. *1205 Greffte, 1567 Greffte. Flertal af subst. *glda. *græft* ‘fordybning, gravning, rende’, muligvis sigtende til afvanding.

Grønholt, Frb. og Rosk. *1178 Grøneholt (Frb.), 1257 Grønøholt (Rosk.). FL adj. grøn, EL *holt*. “Den lille, grønne skov”.

Grønnegade, Lol. 1664 Grønegade. FL adj. grøn, EL *gade*. “Den grønne landsbygade”.

Grønnehavn, Frb. 1681 Grønnehaug; lokalt [ˈgrøneˈhaːwe]. FL adj. grøn, EL *have*. “Den grønne indhegning”.

Grønnesegård, Frb. 1320 Grydænæs. FL subst. glda. *griūt 'sten, grus' eller *grȳti 'område med grus' eller *grȳta 'gryde', EL *næs*. "Næsset ved, med stenene (stenområdet)" eller "Det grydeformede næs".

Grønsund, farvandet mellem Falster og Møn. *ca. 1186 Grónesund, *1211 Grønesund. FL adj. grøn, EL *sund*. "Det grønne sund".

Guderup, So. 1370-80 Gwdorp. FL mandsn. glda. Guthi, EL *torp*. "Guthis udflytterbebyggelse".

Gudhjem, Bo. 1547 Gudium. FL subst. gud, EL glda. *hēm*, her vel i betydningen 'bygd, bebygget område'. "Gudens, Det til guden viede område".

Gudmandstrup, Hol. 1388 Guthmenstrop; lokalt [gãm'sdråp]. FL mandsn. Gudmund, EL *torp*. "Gudmunds udflytterbebyggelse". Navnet har den yngre -s-genitiv, jfr. det følgende navn.

Gudmindrup, Hol. 1370-80 Gudmuntorp; lokalt [gondråp]. FL mandsn. Gudmund, EL *torp*. "Gudmunds udflytterbebyggelse".

Gudum, So. *1182 Guthemæ, *ca. 1170 Guthem, 1370-80 Guthiom. FL subst. gud, EL glda. *hēm*. "Gudens, Den til guden viede bebyggelse". Af samme oprindelse er Gudhjem.

Guldborg, Lol. 1509 Guldborges ferge. FL subst. guld, EL *borg*. Formentlig et nedsættende navn brugt om et af de to færgehuse ved Guldborg Sund.

Gummersmarke, Pr. *1307 Gummers-

mark, 1319 Gummæsmark. FL snarest mandsn. Gumme, EL *mark*. "Gummes skov".

Gummerød, Pr. 1492 Gummerød. FL mandsn. Gumme, EL *rød*. "Gummes rydning".

Gunderslev og Gunderslevlille, So. 1322 Gunnærsløf, 1344 Gunnerslef maklæ, 1403 Gwnnersløflile. FL mandsn. Gunnar, EL *lev*. "Gunnars arvegods". Der skelnedes tidligere mellem Gunderslevlille og Gunderslevmagle indtil Gunderslevmagle helt oplugtes af hovedgården Gunderslevholm. Se *magle*.

Gunderslevholm, So. (hgd.). *1345 Gundersløff holm. Se ovenfor, EL *holm*. Se herregårdsnavne.

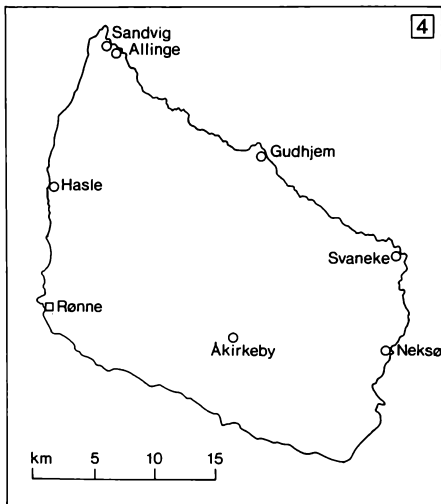
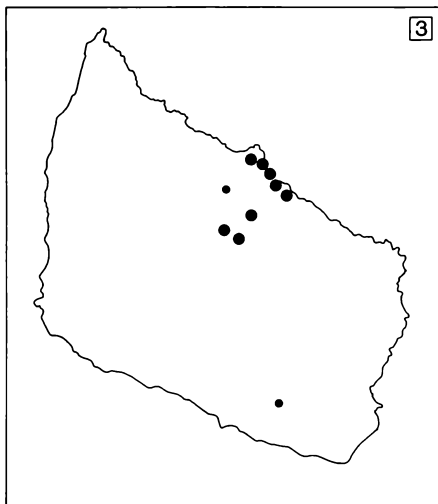
Gunderup, Pr. 1421 Gunnorp. FL mandsn. glda. Gunni, EL *torp*. "Gunnis udflytterbebyggelse".

Gunderød, Frb. 1257 Gunnilderuth. FL kvinden. Gunnild, EL *rød*. "Gunnilds rydning".

Gundestrup, Hol. 1397 Gunnerstorp. FL mandsn. Gunnar, EL *torp*. "Gunnars udflytterbebyggelse".

Gundslev og Gundslevmagle, Fal. *1231 Gundrizlef maklæ. FL mandsn. glda. Gundrith, EL *lev*. "Gundriths arvegods". Se *magle*.

Gundsølle og Gundsømagle, Rosk. *1157-60 Gudingessev minori, 1282 Guthingsio lithlæ, 1370-80 Gundesio maklæ. FL oprindelig navn på Gundsømagle Sø, glda. *Guthung, der muligvis er en

Gudhjem. Kortene 1–3 på denne og modstående side er udarbejdet efter C. J. Becker i Bornholmske Samlinger, 1975. 1. Gravfund på Bornholm i folkevandringstiden. 2. Yngre germansk jernalder. 3. Ældre vikingetid. – Den meget tydelige overensstemmelse mellem bornholmske gravfund fra ca. 400–ca. 900 og stednavnet Gudhjem kan ikke være nogen tilfældighed. Navnet hører sprogligt godt hjemme i denne periode. Fra perioden før ca. 400 fordeler de bornholmske gravfund sig helt anderledes på øen, hvilket følgerigt daterer Gudhjem som central gravplads.

afledning af subst. gud, EL er et tydeliggørende sø. Den ældste forms latinske minori gengiver ordet lille. Se *magle*.

Gurede, Hol. 1272 Gufærud, 1370-80 Gwrethe. Formen fra 1272 hører øjensynlig til her men kan som andre navne i det samme dokument være behæftet med fejl. FL dog snarest subst. gl. *gufa 'røg, damp, vind', EL *rød*. "Rydningen der er udsat for vind, (vand)damp".

Gurre, Frb. *1361 Gorwe, 1385 Gorwe. Oprindelig navn på Gurre Sø. Bestemt form af adj. gl. *gorugh 'sumpet, dyndet'.

Gurreby, Lol. 1473 Gørreby, 1510 Gorebi. FL enten subst. gl. gor 'tarmindhold' eller snarere adj. gl. *gorugh 'sumpet, dyndet', EL *by*. ?"Den dyndede, snavsede by".

Gyldenholm, So. (hgd.). Hovedgård oprettet ved ryttergodsets bortsalg i 1770-erne. Den skal have fået sit navn efter nogle meget frugtbare agre, som kom i dens eje. Se *herregårdsnavne*.

Gyldenløves Høj, So. Sjællands højeste punkt. Opkaldt efter Ulrik Frederik Gyldenløve (død 1704), der ejede det nærvedliggende Skjoldenæsholm.

Gyrstinge, So. 1340-54 Gyrstingæ, 1370-80 Gyrstingstæ. FL muligvis planten. gl.

*gurst, svarende til oldengelsk *gorst* 'gyvel' og beslægtet med tysk *Gerste* 'byg' + *-ing(e)*. ?"Stedet med gurst".

Gøderup, Rosk. 1319 Gøtæthorp. FL mandst. gl. Gōti, EL *torp*. "Gōtis udflytterbebyggelse".

Gødstrup, Pr. *1198 Gøtstorp, 1467-81 Gøstrop. FL mandst. gl. Gōt, EL *torp*. "Gōts udflytterbebyggelse".

Gørlev, Hol. 1311 Gerlefæ, 1345 Geerløf. FL muligvis subst. ger 'spyd, horn på ambolt', EL *lev*. ?"Det spydformede arvegods". Af samme oprindelse er II *Gerlev*, s.d.

Gørløse, Frb. *beg. 1200-tallet Gherluse, 1366 Gyærløse, 1370-80 Gerløse. FL sandsynligvis oprindelig navn på Gørløse Å, gl. *Gëra, en afledning til ordet ger 'spyd' sigtende til åens lige forløb, EL *løse*. "Græsgangen ved Gëra". Illustr. s. 43.

Gørsløv, Pr. 1257 Gotherslef, 1268 Gøter-slæuæ. FL mandst. gl. Gōtar, EL *lev*. "Gōtars arvegods".

Gåbense, Fal. 1489 Gobeness; lokalt ['gã:wense]. FL måske et ord der svarer til nuyislandsk *gopi* 'afgrund, kløft', norsk dialekt *gop* 'stort dyb, afgrund', EL *næs*. "Næsset ved kløften".

gård. Ordet er beslægtet med ordet *gærde* og betyder egentlig 'indhegning'. I denne

betydning forekommer ordet sikkert som forled i Gadstrup, men ellers har det som efterled sandsynligvis normalt den nu velkendte betydning 'enkelt landbrugsbebyggelse', jfr. dog navnet Fredsgårde. Som det stadig er tilfældet i vore landsbyer har byens største gård som regel navn efter

landsbyen + gård (Harrestrupgård o.s.v.), og også en række herregårde minder således ved deres navn om at de er opstået af en almindelig landsbygård. **Gåsetofte**, Hol. 1320 Gasæthoft. FL subst. gås, EL *lofi(e)*. "Bebyggelsesarealet hvor der er gæs".

H

hage. Efterledet hage betyder egentlig 'krog' eller 'ombøjet fremspring'. Det er identisk med det ord vi nu har i f.eks. bådshage, og det er meget nært beslægtet med legemsdelsbetegnelsen hage. At efterledet nu ofte associeres med legemsdelen støttes af brugen af andre legemsdelsbetegnelser i danske stednavne, se f.eks. *hoved*, og i talrige danske stednavne vil der iøvrigt ikke være formelle hindringer for at det oprindeligt er legemsdelsbetegnelsen der indgår. Illustr. side 48.

Hagendrup, Hol. ca. 1370 Hakundorp. FL mandsn. Hagen, EL *torp*. "Hagens udflytterbebyggelse".

Hagerup, Frb. *1367 Hagetorp. FL subst. *hage*, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen på hagen".

Hagedsted, Hol. *1196 Hakestad, *1231 Hakæstath. FL subst. *hage*, her vel anvendt om Tuse Næs, EL *sted*. "Bebyggelsesstedet ved hagen".

Hald, Frb. *1253 Hall, 1370-80 Haal. Subst. glda. hall 'skråning'.

Haldagerlille og **Haldagermagle,** So. 1344 Hallakræ litle, 1370-80 Halagre maglæ. FL subst. glda. hall 'skråning' eller adj. glda. hall 'skrå, hældende', EL *ager*. "Agrene på skråningen" eller "De skrå agre".

Halkevad, So. *1397 Halkæwathe, 1460 Halkewodhe. FL verbet halke 'gå tungt, slæbe sig frem', EL *vad*. "Vadestedet (over Lindeså) hvor det er svært at komme over".

Halleby, Hol. 1316 Halæby. FL subst. hale 'smal strækning', EL *by*. "Byen ved den smalle strækning (= Halleby Hale)".

Hallelev, So. 1363 Haldelef. FL mandsn. glda. Halli, EL *lev*. "Hallis arvegods".

Hallenslev, Hol. *1284 Halluænslef, 1339 Halenslef. FL et ellers ukendt mandsn. måske glda. *Halin, EL *lev*. ?"Halins arvegods".

Halseby, So. *1205 Halseby, *1231 Halseby. FL subst. hals 'smal landstrimmel',

EL *by*. "Byen ved den smalle landstrimmel (nord for Korsør Nor)". Formen med æ (nu: e) er en tydeliggørende genitivsændelse.

Halskov, Fal. 1430 Haleskow. FL subst. halc, EL *skov*. "Skoven ved, på det smalt udløbende terræn".

Halsnæs, Frb. 1320 Halsnes. FL subst. hals, EL *næs*. "Næsset ved halsen (d.v.s. den snævre indsejling til Isefjord)".

Halsskov, So. *1425 Haleskow, 1671 Halfskov; [hal'sgåw]. FL subst. hals, EL *skov*. "Skoven på halsen (d.v.s. den smalle landstrimmel nord for Korsør Nord)". Jfr. Halseby.

Halsted, Lol. *1177 Halstathe. FL mandsn. glda. Hålf, EL *sted*. "Hålf's bebyggelsessted". Jfr. Hellinge.

Halsted Tvede, Lol. ca. 1560 Tuede. Subst. *tved* 'rydning'. Halsted adskiller navnet fra Nørre Tvede.

Hammeldrupgård, Hol. *1387 Hamendorp. FL mandsn. glda. Håmund, EL *torp*. "Håmunds udflytterbebyggelse".

Hammer, Pr. *1231 Hamarsheret, 1370-80 Hammer. Subst. hammer, brugt om stejle, markante klippe- og bakkepartier. Jfr. Hammershus.

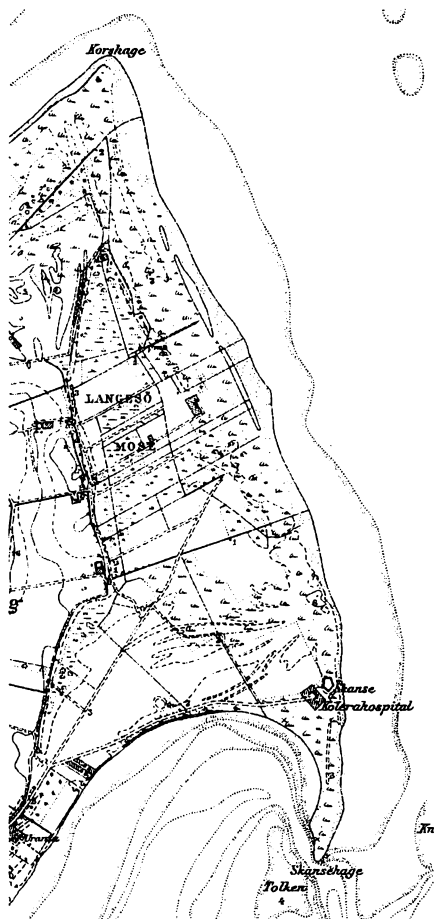
Hammersholt, Frb. *1308 Hamersholth. FL subst. hammer 'stejl bakke', EL *holt*. "Den lille skov ved den stejle bakke".

Hammershus, Bo. *1200-tallet castrum (lat. = borg) Hamar, 1394 Hamershus. FL subst. hammer 'stejl bakke- eller klippeparti' oprindeligt og stadig brugt som navn på hele pynten, EL hus 'borg'. "Borgen på Hammer(en)".

Hammer Torup, Pr. *1346 Thoræthorp, 1422 Thoorthorp. FL mandsn. glda. Thōri, EL *torp*. "Thōris udflytterbebyggelse".

Hammer efter beliggenheden i Hammer sogn adskiller navnet fra Lundby Torp.

Handermelle, Lol. 1454 Handermale, 1568 Handermell. FL snarest adv. glda. handar 'længere hen, videre', EL snarest subst. glda. *mælæ, en afledning til subst.

Hage. Skansehage og Korshage ved indsejlingen til Isefjorden har nu en form, der svarer til henholdsvis det ombøjede fremspring (Skansehage) og legemsdelen (Korshage). Men landets form har på dette sted været under stadig omformning, og der sker bestandig en tilvækst ved krummodden Skansehage. Man kan derfor ikke med sikkerhed slutte sig til i hvilken betydning hage her forekommer. Grundkort, Geodætisk Institut, Mbl. 2725, 1 : 20 000. Copyright. (Udsnit i 2/3 str.)

bornholmsk mæl 'klit', oldislandsk melr 'sandbanke, grusbanke'. Dette ord indgår tillige i Flårupmelle ca. 2 km nord for Handermelle, og det er i forhold til Flårupmelle at nærværende navn betyder "Den længere henne beliggende sandbanke".

Hanerup, Hol.; lokalt [hå neråp]. 1320 Hanæthorp. FL er trods den lokale udtale tiln. gllda. Hani eller det tilsvarende subst.

hane, EL *torp*. "Hanis udflytterbebyggelse" eller "Udflytterbebyggelsen hvor der er (ur-, ager-) haner".

Hannenow Skov, Fal. *før 1476 Handenow, 1509 Handhenow scow. FL muligvis adv. gllda. *handan, svarende til oldislandsk handan 'fra denne side + muligvis subst. gllda. *nagh 'afgnavet fordybning', jfr. Nåby; EL *skov*. ?"Skoven på denne side af den afgnavede fordybning".

Haraldsted, So. *1135 Haralstadium (latin), *1231 Haraldstath. FL mandsn. Harald, EL *sted*. "Haralds bebyggelsessted". Både i 1300- og i 1600-tallet har byen en sjælden gang kunnet kaldes Kongens Haraldsted til adskillelse formentlig fra Harrested i Hyllinge sogn.

Haregab, Frb. 1660-61 Harregabit. FL snarest dyren. hare, EL gab 'åbning'. "Åbningen hvor igennem der løber harer".

Hareskov, Køb. 1370-80 Harskou, 1621 Harschouff. FL subst. hare eller, da de ældre lokale former altid er enstavede, subst. gllda. *hargh 'stendynge', EL *skov*. "Skoven hvor der er harer" eller "Skoven med stendyngerne".

Harløse, Frb. *1171 Hatheløsæ. FL muligvis subst. gllda. *hath 'ged', EL *løse*. "Græsgangen med gederne".

Harpelunde, Lol. *1231 Harpælund. FL muligvis subst. harpe 'sigteredskab' eller et subst. svarende til jysk harp 'ujævn hud', EL *lund*. ?"Lunden på det ujævne terræn".

Harreshøj, Frb. *1497 Haretzhede, ca. 1500 Haredzheyde. FL mandsn. Harald, EL *hejde*. "Haralds indhegning".

Harrested, So. *1398 Heriestedt, *1502 Harildsted. FL snarest mandsn. Harald, EL *sted*. "Haralds bebyggelsessted".

Harrestedgård, So. 1344 Harældstathæ. FL mandsn. Harald, EL *sted*. "Haralds bebyggelsessted".

Harrestrup, Køb. 1370-80 Harestorp. FL muligvis mandsn. gllda. Hårik eller (dog mindre sandsynligt) mandsn. Harald, EL *torp*. "Håriks udflytterbebyggelse".

Hasle, Bo. *1335 Haslæheret, 1545 Hassel. Subst. gllda. *hasli 'område med hasselbevoksning', her uden den normale i-omlyd eller et oprindeligt hankønsord. Hasle herred var oprindeligt navn på Nørre herred.

Haslev, So. 1370-80 Haslæ. Subst. gllda. *hasli 'hasselbusk', her snarest i flertal.

Hareskov. Det kan være stendynger som denne der har givet anledning til navnet. (Foto: Arsskrift HFVK, 1978.)

Hasselø, Fal. *1231 Halsø, 1483 Haslø. FL subst. hassel, EL ø. "Øen hvor der vokser hassel". Formen 1231's -ls- er fejl for -sl-.

Hastrup, Pr. (flere steder) *1350 Hastørp (Herfølge s.), 1370-80 Hastorp (Herfølge s.). FL subst. has '(midlertidigt) gærde, skel', EL *torp*. "Den indgårdede udflytterbebyggelse".

Havbyrd, So. 1257 Haubyrthe. FL subst. *have*, EL subst. glda. *byrthi 'område ved en kant'. "Det indhegnede område ved kanten". Jfr. Sværdborg.

Havbølle, Lol. 1682 Hoobylle, Haubylle. FL måske subst. *have*, EL *bølle*. "Den indhegnede udflyttergård" eller "Udflyttergården i indhegningen".

Havdrup, Rosk. *1265 Havertorp, 1346 Hawærthorp. FL mandsn. glda. Hāwarth, EL *torp*. "Hāwarths udflytterbebyggelse".

have. Den ældre og i stednavne normale betydning af ordet er 'indhegning', ofte om indhegninger beregnet til husdyr, jfr. almindelige stednavne som Kalvehave og Hestehave. En afledning med et suffiks -iþō danner et ord, der i nordsjællandske stednavne genfindes som -hej, hej(e)de. Ordet har samme betydning 'indhegning' som have.

Have Borup, Hol. her? 1465 Borup, 1567

Haffueborup. Se I Borup. Have adskiller navnet fra Mølle Borup.

Haverup, So. *1205 Haghethorp. FL subst. *have*, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen i, ved indhegningen".

Havgård, Lol. (hgd.). 1583 Haufgaardt. Snarest subst. hovgård 'herregård'.

Havløkke, Lol. *1418, 1462 Haffreløkke. FL subst. havre, EL *løkke*. "Indhegningen hvor der er havre".

havn. Med ordet havn betegnes i stednavne såvel en kunstigt anlagt landingsplads for skibe som en naturskabt mulighed for at søge ly langs kysten. Ordet er ikke noget hyppigt stednavneled, men forekommer dog som efterled i København, oprindeligt blot kaldt Havn.

Havnelev, Pr. 1261 Hagnælef. FL mandsn. glda. Haghni, EL *lev*. "Haghnis arvegods".

Havnskov, So. 1344 Hanæscogh. FL subst. hane, EL *skov*. "Skoven hvor der er (ur-, ager-)haner".

I Havnsø, Fal. 1509 Hagns, Hagnis. FL subst. havn eller have, EL *næs*. "Næsset ved havnen" eller "Næsset ved indhegningen".

II Havnsø, Hol. 1370-80 Hawensø. FL mandsn. Hagen, EL *sø*. "Hagens sø".

Havrebjerg, Hol. ca. 1370 Haffrebyergh.

FL subst. havre, EL *bjerg*. "Bakken hvor der vokser havre".

Havreholm, Frb. *1178 Hauerholm. FL subst. havre, EL *holm*. "Holmen hvor der vokser havre".

Hedehusene, Køb. 1768 Heedehuuse. FL subst. hede, EL hus. "Husene på heden". Jfr. Heden.

Heden, Køb. og Rosk. *før 1568 Heden. Subst. glda. hēth 'hede, fladt og skovløst terræn'. Navnet omfatter stort set det nuværende Tune herred, området mellem Roskilde, Tåstrup og Køge. Jfr. Hedehusene.

Hegnede, Rosk. 1370 Haynæth. Subst. glda. hægñath 'indhegning'.

Hejnerup, Pr. 1429 Hiannwrp, 1461 Høynerup. FL muligvis mandsn. Heine eller eventuelt subst. glda. hægñath 'indhegning', EL *torp*. "Heines udflytterbebyggelse" eller "Den indhegnede udflytterbebyggelse".

hejede, se *have*.

Hejninge, So. *1216 Hithning, 1370-80 Hethninge. FL muligvis mandsn. glda. Hethin + *-ing(e)*. "Stedet for Hethins folk".

Hejnstrup, Rosk. ca. 1376 Hethenstorp. FL mandsn. glda. Hethin, EL *torp*. "Hethins udflytterbebyggelse".

Hejrede, Lol. *1374 Hegherde, 1397 Hæiredæ. FL fuglen. eller planten. hejre, EL muligvis subst. glda. *with*. "Skoven hvor der er, vokser hejre(r)".

Hejringe, Lol. ca. 1560 Heringe. FL muligvis fuglen. hejre + *-ing(e)*. "Stedet med hejrerne".

Hellebæk, Frb. 1582 Hellebeck. FL adj. hellig, EL *bæk*. "Den hellige bæk".

Hellenæs, Lol. *1420 Helnes, ca. 1525 Helnes. FL sandsynligvis adj. hellig, EL *næs*. "Det hellige næs".

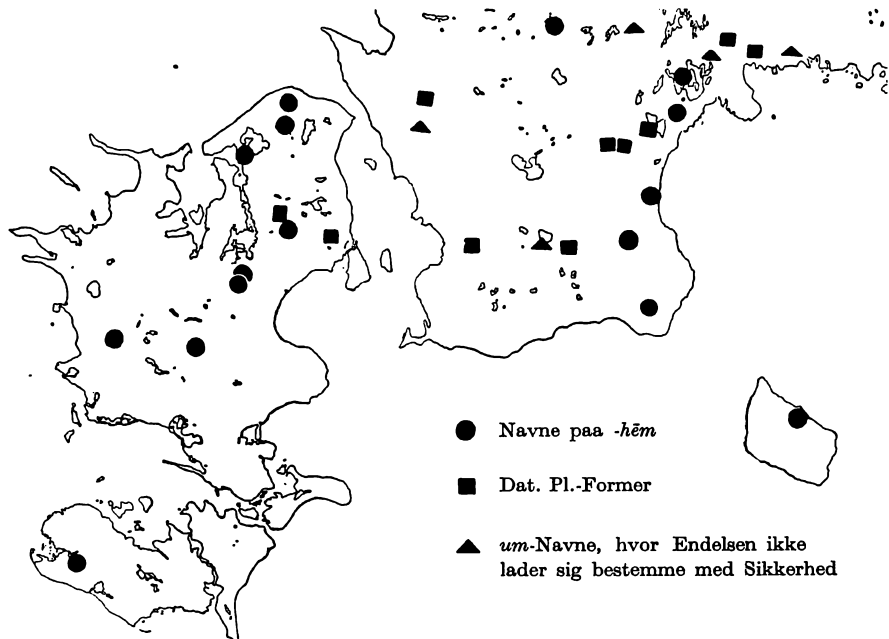
Hellerup, Køb. 1768 Hellerup. Lystejendom nu bydel i København opkaldt efter ejeren J. D. Heller (død 1754) + *rup*.

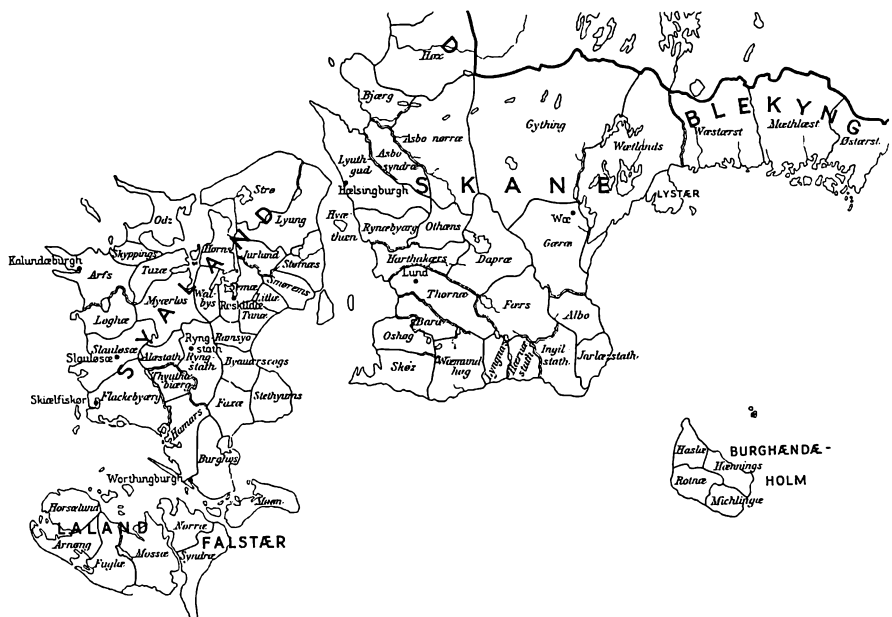
Hellested, Pr. 1261 Hælgæstathæ. FL enten mandsn. Helge eller adj. hellig, EL *sted*. "Helges bebyggelsessted" eller "Det hellige bebyggelsessted".

Hellestrup, Hol. og So. 1370-80 Herlws-torp (Hol.), 1520 Herloffhstrup (So.). FL mandsn. Herluf, EL *torp*. "Herlufs udflytterbebyggelse".

Helligdomskilde og Helligdomsklip-

Hëm. Stevns er ikke afsat på kortet. Kr. Hald: De danske Stednavne paa -um, 1942.

Herred. Antallet af herreder i Danmark har holdt sig stort set uændret siden 1231. Navnene er også i det store og hele de samme den gang som nu, selv om den sproglige form har ændret sig. På kortet har Johs. Steenstrup anført herredsnavnene fra 1231 i den originale form. Kortet er her gengivet efter Peter Skautrup: *Det danske sprogs historie I*.

perne, Bo. 1671 et Helligdom, en Kilde. Subst. helligdom om en hellig kilde ved stranden.

Helligpeder, Bo. 1570 Hellig Peder. Måske oprindelig navn på en bautasten.

Hellinge, Lol. *1231 Hæluing. FL dannet til FL i Halsted + *-ing(e)*. "Stedet for indbyggerne fra Halsted".

Helsingø, Frb. *ca. 1175 Helsinghe. FL subst. hals, vel i en topografisk betydning 'indsnævring' o.l., men det er uvist hvad der sigtes til + *-ing(e)*. "Stedet (for beboerne) ved halsen".

Helsingør, Frb. *1231 Hælsingør. FL indbyggernavn helsing 'beboerne ved halsen', d.v.s. ved Øresunds smalleste sted, EL *ør(e)*. "Helsingernes grusede strandbred".

hëm. Det gammeldanske ord hëm er identisk med det nudanske ord hjem. Det har i danske stednavne vel normalt betydningen 'ejendom, bebyggelse' men kan i enkelte, meget gamle tilfælde formodes at have betydningen 'bygd, bebygget område', se specielt Stevns. Kun i de allerældste kilder er h- bevaret, og hëm svækkes til -um, hvorefter der sker sam-

menfald med navnene på oprindeligt -um, s.d. Ingen af disse typer er særlig almindelige på øerne, men det er i mange tilfælde sprogligt muligt at skelne mellem oprindelige navne på -hëm og på -um, selv om dette ikke direkte fremgår af de overleverede former. Se Kr. Hald: *De danske Stednavne paa -um*. Kbh. 1942, hvorfra kortudsnittet er lånt.

Hemmesøj, So. 1366 Himmishøwgh; lokalt [hæm's]. FL mandsn. glda. *Hëmir, EL *høj*. "Hëmir's høj".

Hemmestrup, Pr. *1387 Hemingstorp. FL mandsn. Heming, EL *torp*. "Hemings udflytterbebyggelse".

Herfølge, Pr. *1307 Herfyglic, 1370-80 Herfyglæ; ældre [hæ'føj'le]. Subst. glda. *hærfyghli 'område med hærfugle'.

Herlev, Køb. *1268 Herløff, 1335 Herleuæ. FL subst. hær 'kriger', urn. *haria-, EL *lev*. "Krigernes arvegods".

Herlufille og **Herlufmagle**, Pr. 1257 Hellaelef lydla, 1268 Hellelæuæ maklæ; lokalt [hæle'lile, '-mawle]. FL mandsn. Helge, EL *lev*. "Helges arvegods". De to nabobyer adskilles med adjektiverne lille og magle 'stor'.

Herlufsholm, So. (hgd.). 1561 Herlufsholm. Opkaldt efter Herluf Trolle, der i 1560 erhvervede gården, det gamle Skovkloster, samt andet gods omkring Næstved.

herred. Danmark er inddelt i omkring 150 herreder, hvert omfattende fra noget få til omkring 25 kirkesogne. Inddelingen spiller i nutiden en mindre rolle, men anvendes stadig delvis i det retslige og gejstlige inddelingssystem. Endvidere anvendes det ofte lokalhistorisk, og i enkelte tilfælde er et herreds navn blevet den gængse betegnelse for det pågældende område, f.eks. Horns herred, Ods herred og (Øster og Vester) Han herred. Normalt kender den lokale befolkning tillige navnet på deres eget herred, der kan indgå i f.eks. navnet på en sparekasse eller en jernbane. Ordet er sammensat af ordet hær måske i en mere almen betydning 'folk' og snarest et ord gl. *rāth, der er identisk med det nuværende ord råd, og som i herred må have betydet rådigheds- eller magtområde. Efter ordets nuværende og oprindelige betydning skulle man tro det oprindelig havde været betegnelse for en militær inddeling, men det kan ikke bevises, og nyere forskning tyder på, at betegnelsen ikke er ældre end fra 1000-årene, i hvert fald som totaldækkende inddelingsenhed. Den synes da bl.a. at have afløst en ældre områdeinddeling, der måske ikke har været totalt landsdækkende. Jfr. -bo. Illustr. side 51.

Herredskirke, Lol. *1382 Herritz kirke. Subst. herredskirke 'kirke med specielt tilknytning til herredstinget'.

herregårdsnavne. Ved herregårde eller hovedgårde forstås her større ejendomme, der tilhører eller har tilhørt adelige eller kongelige. Sådanne gårde har for de ældstes vedkommende normalt haft navn efter den landsby de er en del af, eller som de på et tidspunkt i deres udviklingshistorie har opslugt. Andre gamle herregårde har navn efter deres anlæg som befæstede stillinger som borge (se *borg*) eller som anlagt i utilgængeligt terræn på holme (se *holm*). Den hyppige anvendelse af disse led har i senere tid medført navngivning i analogi hermed, således at nyanlagte herregårde uden befæstelse eller vandomflydt terræn har kunnet få efterledene *-borg* og *-holm*. Herved skabtes der navnemæssig basis for ugentlig anvendelse af

andre navneled, specielt af romantisk-poetisk indhold, som f.eks. *dal*. Af rent poetisk indhold kendes allerede fra 1400-tallet det indlånte Fuglsang. Forleddet er i mange af navnene, navnlig dem med ugentlig brug af efterled, en ejers (hyppigt: den førstes) slægtsnavn eller hans kones slægts- eller pigenavn. Som følge af ejerskifter og den personnære navngivning har herregårde ofte været udsat for navneskifte.

Herrestrup, Hol. (2 steder). 1370-80 Heristrup (Grevinge s), 1482 Harysterop (Skellebjerg s.). FL mandst. gl. Hærík, EL *torp*. "Hæríks udflytterbebyggelse".

Herringløse, Rosk. 1257 Haeringalofac, ca. 1376 Herdingeløse. FL snarest et indbyggernavn gl. *herthingar 'skovbeboerne' (af gl. *harth 'skov'), EL *løse*. "Skovbeboernes græsgang".

Herritslev, Lol. 1403 Hærítzlef. FL muligvis mandst. gl. Hærith, EL *lev*. "Hæriths arvegods".

Herslev, Hol. og Rosk. *1215-41 Hersleff (Hol.), 1257 Herslef (Rosk.). FL subst. hær, eventuelt i betydningen 'kriger', EL *lev*. "Hærens el. Krigerens arvegods".

Herstedvester og **Herstedøster**, Køb. *1248 Hærstæda wæstræ, 1263 Hærestath, 1355 Herstetheostræ. FL mandst. gl. *Hæri, EL *sted*. "Hæris bebyggelsessted".

Hesnæs, Fal. 1458 Hestnes. FL subst. hest, EL *næs*. "Næsset med hestene".

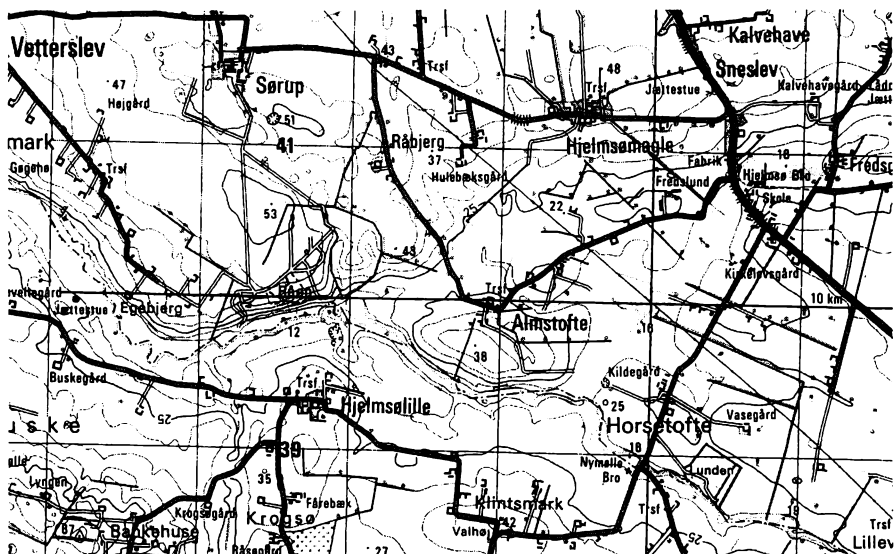
Hesselbjerg, So. ca. 1525 Heskbierrc, 1568 Hesselbierrig. FL subst. gl. *hæslí 'hasselbevoksning', EL *bjerg*. "Bakken med hasselbevoksningen". Den ældste form må være forskrevet.

Hesselbjerg, Frb. og Hol. 1346 Hæslæbyergh (Hol.). FL subst. gl. *hæslí 'hasselbevoksning', EL *bjerg*. "Bakken med hasselbevoksningen".

Hesselby, So. *1286 Hæslæby, 1462 Hæslæby. FL subst. gl. *hæslí 'hasselbevoksning', EL *by*. "Byen ved hasselbevoksningen".

Hesselrød, Frb. 1370-80 Hæslærwth. FL subst. gl. *hæslí 'hasselbevoksning', EL *rød*. "Rydningen i, ved hasselbevoksningen".

Hesselø, Hol. *1231 Esæl, 1523 Hesløen. Øens navn er muligvis som foreslået i NudaOrdb. en -islö-afledning af roden urnordisk *ahw- 'vand'. Navnet er senere blevet omtydet efter det i stednavne meget

Hjelsølille og Hjelsømagle. Egnen omkring Hjelsølille og Hjelsømagle. Den Hjelmsø der har givet navn til begge byerne kendes ikke længere, men skal vel findes ved Suså, der løber mellem Hjelsølille og Almstoftø. Grundkort, Geodætisk Institut, 1512 IV, 1 : 50 000. Copyright. (Udsnit i 1/1 str.)

almindelige gl'da. *hæslī 'hasselbevoksnīng' og har fået den tydeliggørende tilføjelse (s.d.) ø. Det er ikke sandsynligt, at den ældste form skulle være en fejl for dette ord, idet det ville forudsætte sammenfald af tre til dels meget sjældne fænomener i kilden, nemlig 1) manglende h- foran vokal, 2) vokalbortfald i udlyd af tostavelsesord, 3) støttevokal mellem s og l.

Hestkøb, Frb. 1370-95 Hæstkyøp. FL subst. hest, EL *køb*. "Den købte jord med hestene".

Hillerød, Frb. *1275 Hilderuthholm, 1552 Hylderødz by. FL mandn. gl'da. *Hildi, EL *rød*. "Hildis rydning". Den ældste form og former på -holm frem til 1500-tallet vedrører det nuværende Frederiksborg Slot.

Hillested, Lol. *ca. 1200 Hildistada, 1411 Hillestathæ. FL mandn. gl'da. Hildir, EL *sted*. "Hildirs bebyggelsessteder".

Hillestolpe, Lol. *1387 Hyllestorup, *1388 Hyllestrup. FL mandn. gl'da. Hildir, EL *torp*. "Hildirs udflytterbebyggelse".

Hillestrup, Fal. *ca. 1250 Hyldæsthorp. FL mandn. gl'da. Hildir, EL *torp*. "Hildirs udflytterbebyggelse".

Himlingøje, Pr. 1356 Hymlynghøw. FL måske et subst. gl'da. *hēmīng 'hjemling', det at bevise sin adkomst el. hjemmel til

noget', EL *høj*. "Højen hvor der foregår hjemling".

Himmelev, Rosk. *1184 Hemeløve, 1311 Hæmmælef. FL mandn. gl'da. *Hēmi, EL *lev*. "Hēmis arvegods".

Hjelm, Lol. og Pr. *1330 (Lol.) og ca. 1410 (Pr.) Hielm. Subst. hjelm 'kuppelformet forhøjning'.

Hjelmholt, Lol. ca. 1525 Hielmholt. FL subst. hjelm 'kuppelformet forhøjning', EL *holl*. "Den lille skov på, ved den hjemlformede bakke".

Hjelsølille, Pr. og **Hjelsømagle**, So. 1337 Hyælmsyø litlæ, 1455 Hielmsømaglæ. FL subst. hjelm 'kuppelformet forhøjning', EL *sø*. "Søen ved de(n) kuppelformede bakke(r)". De to bebyggelser, der ligger på hver sin side af Susåen og ikke støder op til hinanden, har vel navn efter en fælles, nu forsvundet sø.

Hjembæk, Hol. 1369 Hc[m]bec. FL subst. hjem, EL *bæk*. "Den ved bebyggelsen liggende bæk".

Hjortebjerg, Pr. 1370-80 Hyerthebergh. FL subst. hjort, EL *bjerg*. "Bakken med hjortene".

Hjortekær, Køb. 1682 Hiortekiersz Husz. FL subst. hjort, EL *kær*. "Kæret hvor der er hjorte". Fra 1700-tallet navn på skovløberhus og traktørsted.

- Hjortespring**, Køb. 1673 Hiortspring. Navnet er kunstigt. Det sigter til den første ejer, overjægmester Vincent Hahns store jagtgæde. Denne fik i 1673 overdraget det nedlagte Tubberup med ret til at bruge navnet Hjortespring.
- Hjulebæk**, Pr. 1374 Hiulbech. FL subst. *hjul*, *EL bæk*. “Bækken med (vandmølle-) hjulet”.
- Hoby**, Lol. 1454 Hooby. FL oprindelig navn på Rødby Fjord, glda. *Hōi, afledt af subst. glda. hō ‘trug, kar’, *EL by*. “Byen ved Hōi”.
- Holbo herred**, Frb. *1285 Holmboheret, 1344 Holmboheret. FL indbyggernavnet holmbo ‘beboer af holm(-område)’, *EL herred*. “Holmboernes herred”.
- Holbæk**, Hol. *1199 Holbeck, *1231 Holæbæc. FL subst. glda. hola ‘kløft, hulning’, *EL bæk*. “Bækken der løber i en hulning”.
- Holeby**, Lol. *1356 Horreby, 1398 Horeby. FL muligvis subst. glda. *hori el. *hora ‘sump’, *EL by*. ?“Byen ved sumpen”. Jfr. Horreby.
- Holgestrup**, Frb. *1178 Halgerstorp. FL mandsn. glda. *Hallgēr, *EL torp*. “Hallgērs udflytterbebyggelse”.
- Holløse**, Frb., Hol. og So. *1193 Halese (Fr.), *1223 Hallese (So.), *1376 Halløse (Hol.). FL snarest subst. glda. *hall ‘skråning’, *EL løse*. “Græsgangen ved skråningen”.
- holm**. Ordet holm betegner en lille ø eller et mindre landområde, der ved vand, kær, mose o.l. er adskilt fra det mere vidtstrakte terræn. Holmen kan være kunstigt anlagt ved gravning af voldgrave, og holm bliver på den måde et ret almindeligt efterled i danske herregårdsnavne.
- Holme Olstrup**, Pr. 1370-80 Olefsthorp. FL mandsn. Olaf, *EL torp*. “Olafs udflytterbebyggelse”. Holme adskiller i nutiden navnet fra bl.a. Olstrup i Ulse sogn. Holme sigter til beliggenheden ved Holmegård.
- Holmegård**, Pr. (hgd.). *1327 Holme, 1351-1400 Holmegård. Det oprindelig sammensatte navn er enten dativ ental eller flertal af subst. *holm*. *EL gård*.
- I Holmstrup**, sogn, Hol. 1370-80 Holmstorp. FL subst. *holm*, *EL torp*. “Udflytterbebyggelsen på holmen”. I den tidlige middelalder udgjorde Holmstrup og Avnsø et sogn med navnet Læsøholm, s.d.
- II Holmstrup**, Højby s., Hol. 1370-80 Holmstorp. FL subst. *holm*, *EL torp*. “Udflytterbebyggelsen ved holmen”.
- III Holmstrup**, So. *1397 Holstrop, 1426 Holsterp, 1566 Holmstrop. FL trods de gamle former uden m snarest subst. *holm*, *EL torp*. “Udflytterbebyggelsen ved holmen”.
- Holsted**, So. *1192-1225 Holstada, 1239 Halstath. FL snarest subst. glda. *hall ‘skråning’, *EL sted*. “Bebyggelsesstedet på skråningen”.
- Holsteinsborg**, So. (hgd.). Grevskab oprettet 1708 af Ulrik Holstein (død 1737) til Fryendal.
- holt**. Ordet holt findes ikke længere som levende ord i dansk, men har i de talrige stednavne hvori det forekommer betydningen ‘lille skov’. Med udgangspunkt i netop dette efterleds store hyppighed i skånske bebyggelsesnavne har det fra svensk side være formodet, at mange navne på (bl.a.) -holt er dannet som bebyggelsesnavne, givet i analogi med de navne på -hold, der havde en fortid som skovnavne. For navnene på holt gælder i følge den fremsatte forklaring, at der dårligt kan tænkes at have eksisteret så mange skove betegnet med -holt som antallet af bebyggelser på -holt lader formode. Tilsvarende argumentation kan anvendes over for andre naturnavnnefterled der er hyppige i bebyggelsesnavne. I Nordsjælland er -holt ofte videreudviklet til -elt, -lt eller helt ændret som i Græsted.
- Holt**, Frb. *1180-81 Holt. Subst. *holt* ‘lille skov’.
- Holte**, Hol. og Køb. 1370-80 Holth (Hol.) og Holtæ (Køb.). Bøjningsform af subst. *holt* ‘lille skov’.
- Holtug**, Pr. 1261 Holthøiæ. FL subst. *holt*, *EL høj*. “Højene ved, i den lille skov”.
- Horbelev**, Fal. *ca. 1250 Horbærlef. FL mandsn. glda. Hornbori, *EL lev*. “Hornboris arvegods”.
- Hornbæk**, Frb. *1158-60 Hornisbeck, 1497 Hornbeck. FL oprindelig navn på Horneby Sø, glda. *Horni “Den med et horn (d.v.s. fremspring) forsynede sø”, *EL bæk*. “Bækken der løber gennem Horni”.
- Horneby**, Frb. 1466 Horneby. FL oprindelig navn på Horneby Sø, glda. *Horni, se Hornbæk, *EL by*. “Byen ved Horni”.
- Horns herred**, Frb. *1085 Hornsherathi. FL det oprindelige navn på halvøen mellem Roskilde Fjord og Isefjord, men det er uvist hvor stor en del af den navnet har omfattet. Herredet Horns herred har

aldrig omfattet halvøen længere mod syd end til Skibby, og den nuværende Nørreskov, der oprindelig hed Hornsved, d.v.s. "Skoven på Horn", har næppe nået længere mod syd end til Onsved, s.d. og jfr. Lyngerup.

Horreby, Fal. *ca. 1250 Horæby. FL muligvis subst. glda. *hori el. *hora 'sump', EL *by*. "Byen ved sumpen", jfr. Holeby.

Horserød, Frb. *1178 Horseruth. FL subst. hors, EL *rod*. "Rydningen hvor der er heste".

Horsetofte. 1370-80 Horsetoftæ. FL subst. hors, EL *toft(e)*. "Bebyggelsesarealerne hvor der er heste".

Horslunde, Lol. *1231 Horsælund. FL subst. hors, EL *lund*. "Den lille skov med hestene".

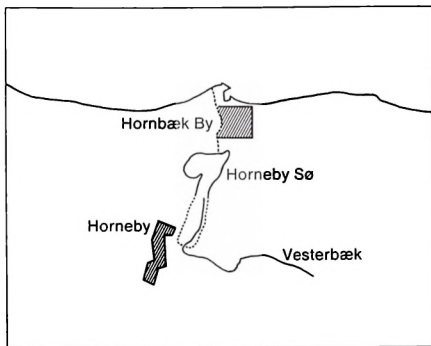
Hovby, Pr. *1348 Howby, 1421 Hoby. FL subst. glda. hō 'trug, kar' eller et gammelt navn på Fakse Å, glda. *Hōa, afledt af samme ord, EL *by*. "Byen ved trugten (d.v.s. den trugformede ådal)" eller "Byen ved åen Hōa".

Hove, Køb. *1164-78 Hofwum, 1257 Ho[u]a. Former af subst. glda. *hof 'lille høj'. Fra denne betydning har i hvert fald i Norge udviklet sig den nu kendte betydning 'hov, gudehov, gudetempel', muligvis via en betydning 'gård, hus'. Hvilken betydning der foreligger i navnet lader sig ikke afgøre. Den ældste form er dativ pluralis, men den yngre og alle efterfølgende må opfattes som ental. Denne variationsmulighed taler snarest for tolkningen 'lille høj'.

hoved. Ordet hoved optræder i en række oprindelige naturnavne, der er betegnelser på meget markante bakkefremspring eller klintpartier. Ordet er identisk med legemsdelsbetegnelsen.

Hulby, So. *1231 Hylby, 1370-80 Hølby. FL subst. glda. *hyl 'dyb vandsamling, dybt sted i vandløb, sejltrende', EL *by*. "Byen ved sejltrenden", nemlig i Korsør Nor, der på Saxos tid har heddet *Hylia "Det med *hyl forsynede (nor)".

Hulerød, Frb. *1271 Holærhø, ca. 1525 Hullere mølle, 1529 Haaløer Mølle. Navnets oprindelse er uvis. EL er senere omydret til *rod*. Tidligere tolkninger foreslår som oprindeligt EL *rod* eller *ør(e)* eller *høj*, men ingen af forslagene lader sig overbevisende forene med navnets ældre former. Dette gælder også forslagene til

Hornbæk. I Danske Sø- og Anavne bd. 3 illustrerer denne skitse (1 : 80 000) Hornbæks og Hornebys beliggenhed i forhold til Horneby Sø, den gamle Horni. Det antages dér, at det lange stræk mod syd har været sammenlignet med et horn, men mon dog ikke det snarere er det fremspring, der deler søen i en øst-vestlig og en nord-sydlig flade?

tolkning af FL som enten subst. hule eller subst. glda. *höl 'høj, bakke'.

Hullebæk, Fal. *1231 Holebæk. FL subst. glda. hola 'kløft, hulning', EL *bæk*. "Bækken i hulningen".

Humlebæk, Frb. 1516 Hwmlebeck. FL subst. glda. humli 'planten humle' eller subst. glda. humla 'humlebi', EL *bæk*. "Bækken der dyrkes humle ved" eller "Bækken hvor der er humlebier".

Humleore, So. 1566 Humleorre. FL subst. glda. humli 'planten humle' eller subst. glda. humla 'humlebi', EL subst. glda. wara 'udmark, udyrket areal'. "Det udyrkede areal hvor der er humle eller humlebier".

Hundested, Frb. 1682 Hundersted, 1796 Hunnsted. FL subst. hund, måske i betydningen 'sælhund', EL *sted*. "Stedet hvor der er (sæl-)hunde".

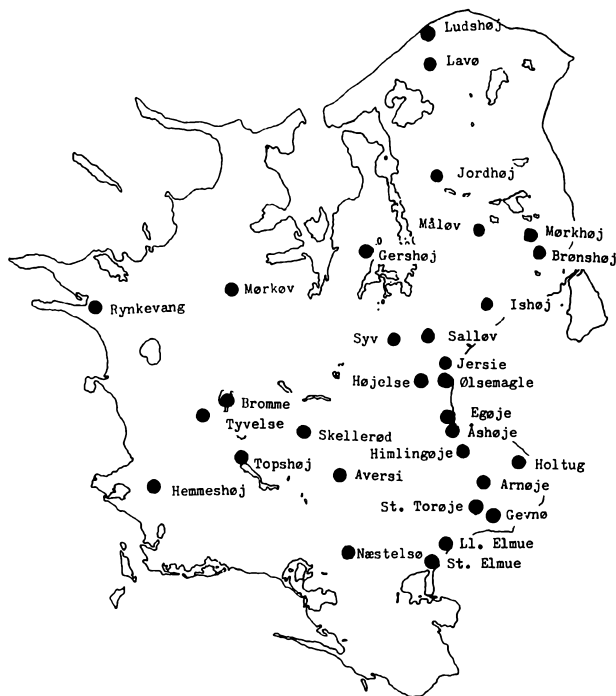
Hundige, Rosk. ca. 1376 Honedige. FL måske subst. glda. *hūnn '(tag-)bjælke' vel om en terrænformation, EL dige måske i en ældre og dialektal betydning 'grøft'. ?"Grøften ved det bjælkeformede (?langstrakte) terræn".

Hundshale, Bo. 1607 Hundtz Halle. Subst. hundshale 'hundehale' anvendt sammenlignende måske på grund af huse-nes bugtede beliggenhed i forhold til hinanden.

Hunesø, Møn. 1666-79 Hune-Søe. FL subst. glda. *hūn 'klump, klods, bjerg' eller et oprindeligt navn på søen, glda.

- *Hūni, dannet af samme ord, EL *sø*. "Bjergsøen" eller "Søen Hūni". Søen er højt beliggende nær Møns Klint.
- Hunseby**, Lol. *1264 Hunsicby, 1339 Hunzeby. FL er et oprindeligt ånavn, gl'da. *Hundsā, hvis FL er subst. hund, EL *ā*. "Åen hvor der færdes hunde", EL *by*. "Byen ved Hundsā".
- hus**. Dette ord har i stednavne foruden den nu velkendte betydning 'enkelt (mindre) bebyggelse' en overgang i slutningen af middelalderen og et par århundreder frem efter tysk forbillede kunnet anvendes specielt om befæstet hus, d.v.s. borg. Derved er det blevet efterled i navnet på en række herregårde og slotte, ældst i Danmark om Hammershus.
- Huseby**, Frb. *1211-14 Huseby, 1382 Hwsby. FL subst. hus, EL *by*. "Byen med husene". Der må vel være tale om en speciel slags huse, eller også er navnet det sammensatte ord huseby med betydningen 'kongelig embedsmandsgård', kendt fra 1200-tallets dansk i al fald i Jylland.
- Huse Herrestrup**, So. 1370-95 Heristhorp, *1468 Husze Herritztorp. FL mandsn. gl'da. Hærik, EL *torp*. "Hæriks udflytterbebyggelse". Huse der må sigte til bebyggelsens art adskiller navnet fra Herrestrup i Skellebjerg sogn.
- Husum**, Køb. 1370-80 Hwsum. Dativ flertal af subst. *hus*. "(I, ved) husene".
- Hvedstrup**, Rosk. 1370-80 Hwætherstorp. FL mandsn. gl'da. *Hwæthar, EL *torp*. "Hwæthars udflytterbebyggelse".
- Hvidovre**, Køb. 1186 Hawerthi, 1193 Averchi, 1355 Awortheytræ, 1630 Huidofre. "FL subst. å, EL subst. gl'da. warth 'vagtpost, vagt'. "Vagtposten ved åen". Dette sammensatte navn repræsenteres i den nuværende form af -ovre, der også indgår i Rødovre tre kilometer længere oppe ad samme å. Hvidovre adskilles fra Rødovre ældst ved adj. ydre (d.v.s. nærmest stranden) og siden 1600-tallet ved adj. hvid, muligvis sigtende til kirkens farve. Enkelte gange i 1600-tallets begyndelse træffes desuden formen 'Ovre ved Stranden'. Det subst. gl'da. *warth 'brink, bred', der normalt antages at indgå i Hvid- og Rødovre, er ubelagt i nordisk og kun svagt repræsenteret i vestgermansk; det tilhører desuden en meget alderdommelig og sjælden orddannelsesstype. Det velkendte gl'da. warth 'vagt' bør derfor foretrækkes.
- Hvidøre**, Køb. 1507 Hwidhøor. FL adj. hvid, EL *ør(e)*. "Den hvide grusede strandbred".
- Hvissinge**, Køb. 1317 Hwæssingge. FL adj. hvas + *-ing(e)*. "Stedet med de særlig hvasse, rappe, hurtige ol. beboere". Med hensyn til ordets hvas, jfr. Vanløse.
- Hyldtofte**, Lol. 1470 Hølhoffthe. FL subst. hyld, EL *toft(e)*. "Bebyggelsesarealerne med hyldetræerne".
- Hyllede**, Pr. 1421 Hyllæde. FL subst. hyld, EL gl'da. *with*. "Skoven med hyldetræerne".
- Hylleholt**, Pr. 1500 Hyllolt. FL subst. hyld, EL *holt*. "Den lille skov med hyldetræerne".
- Hyllerup**, So. ca. 1330 Hyllathorp. FL subst. hyld, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen ved hyldetræerne".
- Hyllested**, So. 1320 Hyldæstathæ, 1370-80 Hildestadhæ. FL mandsn. gl'da. Hildir, EL *sted*. "Hildirs bebyggelsessteder".
- Hyllinge**, So. *1291, 1391 Hyllinge. FL muligvis subst. hyld + *-ing(e)*. "Stedet (for beboerne) ved hyldetræerne".
- Hylstrup**, So. her? *1182 Økelstorp, Høkelstorp, *1414 Hylstorp, 1484 Hylstrwp. FL kan ikke bestemmes, hvis formerne fra 1182 virkelig hører til her, således som Diplomatarium Danicum antager. Ellers kunne FL være et mandsn. gl'da. *Hyghül, EL *torp*. ?"Hyghülfs udflytterbebyggelse".
- Hæggerup**, Pr. 1383 Hæggorp. FL mandsn. gl'da. Hæggi, EL *torp*. "Hæggis udflytterbebyggelse".
- Hæsedø**, So. *1288 Hyrsaet, 1342 Hirsædæ. FL er måske planten. hirse, EL subst. gl'da. *sæta 'opholdssted'. ?"Opholdsstedet hvor der dyrkes hirse". Jfr. Sædder.
- Højbjerg**, Frb. 1344 Høbierghæ. FL subst. høj, EL *bjerg*. "Bakkerne med høj".
- Høed**, Hol. og So. *1259 Høtvid (So.), 1371 Høthuet (Hol.). FL subst. høj, EL *tved*. "Rydningen hvor der avles høj".
- høj**. Ordet høj indgår i en række stednavne, men hvor det optræder som forled er det ikke muligt at afgøre, om der eventuelt foreligger adjektivet høj. Som efterled kan ordet have betydningen 'gravhøj', fordi betydningen 'naturlig forhøjning' i almindelig må antages at være dækket ind af ordene *bjerg* og *bakke*. Da høj imidlertid ikke nødvendigvis må betyde 'gravhøj', og da det må betegnes som uvist, hvilket kendskab der i navngivningssituationen

De sjællandske navne på -høj, der kendes i middelalderen, gengivet efter Vibeke Christensen (Dalberg): Udviklingen af høgh(-) i østdanske stednavne, i *Studier i dansk dialektologi og sproghistorie, 1971*.

har været til om en høj var kunstig eller naturlig, er det tilrådeligst i ordet høj at se betydningen 'naturlig forhøjning'. Som efterled har ordet fået en broget udvikling. I nogle navne er det fulgtes med appellativet (Brønshøj, Mørkhøj), i andre har det fulgt den dialektale udvikling til -øv og videre til -u (Mørkov, Holtug), og i andre igen har det fået en rigsmåls- (østdansk) påvirket udvikling til -i (Aversi, Jersie). Efterleddet optræder af og til i flertal.

Højbjerg, So. *1288 Hokabyarg, 1488 Høgæbiærg. FL fuglen. høg, EL *bjerg*. "Bakken hvor der er høge".

Højby, Hol. og Rosk. 1277 Høghby (Hol.), *1313 Høgby (Rosk.). FL subst. *høj*, EL *by*. "Byen ved (grav-)højen(e)".

Højbygård, Lol. *1411 Høby gaard. Herregården har navn efter en nu forsvundet landsby Højby, af samme oprindelse som Højby ovenfor, EL *gård*. "Gården i Højby".

Højelse, Rosk. 1314 Ølsy litlæ, 1464 Høgehølsyc. FL mandsn. glda. **Ölcf*, EL *høj*. "*Ölëfs høje*". Lille, senere adj. *høj*, adskiller navnet fra Ølsemagle, s.d.

Højelt, Frb. 1470 Hogholth, *1485 Høgholt. FL fuglen. høg, EL *holt*. "Den lille skov

med høgene".

Højerup, Pr. 1370-80 Høghethorp. FL adj. el. subst. *høj*, EL *torp*. "Den højtbeliggende udflytterbebyggelse" eller "Udflytterbebyggelsen ved højene".

Højet, Fal. *1231 Høky. Sandsynligvis subst. glda. **hōki* 'område med høge'.

Høje Tåstrup, Køb. *ca. 1175 Thorstenstorp, 1308 Torstentorp, 1335 Thorstorp. FL mandsn. Thorsten, EL *torp*. "Thorstens udflytterbebyggelse". Fra 1600-tallet er navnet tilføjet adj. *høj*, men det er ikke klart, hvilket navn det dermed adskilles fra. Måske de forsvundne bebyggelser Trustrup og Tordrup i nabosognet Reerslev, ellers sognebyen Store Tåstrup i Merløse herred.

Højfælde, Lol. 1474 Høffliellæ. FL adj. *høj*, EL subst. glda. **fiall* 'udmark'. "Den højtbeliggende udmark".

Højreby, Lol. 1447 Høgræby. FL adj. i komparativ glda. *hōghri*, der repræsenterer et sammenfald af to ord, nemlig de nuværende højre (egentlig betydende 'bekvemmere') og højere, EL *by*. Da byen ligger ganske lavt, betyder navnet snarest "Den bekvemmere (d.v.s. ganske gode) by".

- Højsmarke**, Lol. *1231 Høxmarc. FL fuglen. høj, EL *mark*. “Skoven med høgene”.
- Højsted**, Hol. Nyt navn givet i 1925, hvor det erstattede navnet Rumperup (*1355 Rumperop, 1463 Rumprop), hvis FL snarest er mandstilm. glda. Rumpi, EL *torp*. “Rumpis udflytterbebyggelse”.
- Højstrup**, Pr. *1377 Høgxth[o]rp, 1378 Høgsthorp. FL mandsn. glda. Høgh eller subst. høj, EL *torp*. “Høghs udflytterbebyggelse” eller “Udflytterbebyggelsen ved højen”.
- Hølkerup**, Hol. 1370-80 Hylkethorp. FL subst. glda. hylki ‘lav, våd eng’, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen ved den våde eng”.
- Høm**, So. *1202-05 Høm, 1368 Høøm. FL adj. glda. *hō ‘høj’, EL glda. *hēm*. “Den høje bebyggelse”.
- Høng**, Hol. *1215-41 Høyng, 1316 Hyyngæ. FL muligvis adj. glda. *hō ‘høj’ + *-ing(e)* eller et tilsvarende subst. ?“Det høje sted”.
- Hønsinge**, Hol. 1370-80 Hønsinge. FL subst. høns + *-ing(e)*. ?“Stedet (for beboerne) med hønsene”.
- Hønske**, Rosk. *1321 Hedhensky, 1492 Hedhensky. FL mandsn. glda. Hethin, EL subst. glda. *kȳ ‘fårefold’ eller ‘smal indgrøftet vej’. “Hethins fårefold” eller “Hethins smalle vej”.
- Hørby**, Hol. 1316 Hørby. FL subst. hør eller muligvis subst. glda. *hørgh ‘stendyng’, EL *by*. “Byen hvor der dyrkes hør” eller “Byen ved stendyngen”.
- Hørsholm**, Frb. *1305 Hyringsholm, 1346 Hyrningsholm. FL det oprindelige navn på Hørsholm Sø, glda. *Hyrning “Den med et horn (d.v.s. fremspring) forsynede”, EL *holm*. “Holmen ved Hyrning”.
- Hørup**, Frb. 1460 Hørøp, Hødthrop. FL subst. hør, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen hvor der er hør”.
- Hørve**, Hol. 1370-80 Hwørf, Hwyrf, 1370-95 Hyørf. Sandsynligvis et subst. glda. *hwirf ‘bøjning, vending’, måske egentlig et navn på det næs mellem Lammefjord og Svinninge Vejle, hvorpå Hørve ligger. En form Hørhoch nævnes 1203 (afskrevet 1313-50) umiddelbart før Starreklinde og vedrører sandsynligvis på en eller anden måde Hørve. Formen kan dog ikke danne grundlag for 1300-tallets former og må fortsat lades utolket.
- Høsten**, Pr. ca. 1400 Høstæn. FL muligvis subst. glda. *hōs ‘hjerneskal’, i gammelsvensk brugt om gravhøje, i gammelnorsk om kuppelformede højder, EL subst. sten. ?“Den kuppelformede sten”.
- Høsten Torp**, So. 1355 Høstendhorp. FL navnet på nabobyen Høsten, se ovenfor, EL *torp*. “Bebyggelsen der er opstået ved udflytning fra Høsten”.
- Høsterkøb**, Frb. 1186 Husfrekop. FL subst. glda. hūsfrū ‘husmoder, hustru’, EL *køb*. “Den af husmoderen købte jord”.
- Høvdingsgård**, Pr. (hgd.). 1513 Høffdinghus, 1610 Høffdings husz. FL sandsynligvis subst. høvding ‘stormand’, EL *hus* ‘befæstet gård’. “Stormandens borg”.
- Høve**, Hol. og So. 1370-80 Høwæ (Hol. og So.). Flertal eller dativ ental af subst. *høj*.
- Høvelte**, Frb. 1346 Høholt. FL adj. eller subst. *høj*, EL *holt*. “Den høje lille skov” eller “Den lille skov med højene”.
- Hågendrup**, Frb. (2 steder). *1253 Høkentorpp (Græsted sogn), 1366 Hæken-dorp (Melby sogn). FL mandsn. Hagen, EL *torp*. “Hagens udflytterbebyggelse”.
- Hårbølle**, Møn. 1513-33 Harrebøllæ. FL dyren. hare, EL *bølle*. “Udflyttergården hvor der er harer”.
- Håred**, Lol. 1362 Hareth. FL adj. glda. *hā ‘høj’, EL subst. glda. rutha ‘rydning’. “Den højtbeliggende rydning”.
- Hårlev**, Pr. 1256 Horlef, 1257 Hornlef. FL subst. horn ‘terrænfremspring’, EL *lev*. “Det arvegods som ligger på et frem-spring”.
- Hårslev**, So. *1135 Haasløffuc, Hasleuæ, 1336 Harsløøf, 1355 Haasløf. FL mandsn. glda. *Häär, EL *lev*. “Häärs arvegods”.

-ia. Dette afledningselements urnordiske form er *-ia*, glɔa. *-i*. Det danner ord i intetkøn som betegner, at der er tale om et område forsynet med det til grund liggende navneord betegner. Sådanne kollektivafledninger er specielt hyppige ved trænavne, således at f.eks. til trænavnet glɔa. *bōk* (bøg) dannes et subst. glɔa. **bōki* 'område med bøgetræer', der i nutiden vil kunne have formen Bøge. Om videreudviklinger af denne form, se *-(e)de*.

Ibsker, Bo. *1335 beati jacobi, 1425 Jæep kyrkye soghen. Sognet er opkaldt efter kirken, der er viet til sankt (latin: beatus) Jacob (Ib).

Idalund, Lol. Skovridergård i 19. årh. opkaldt efter komtesse Ida Reventlow.

Idestrup, Fal. *1231 Ydringsthorp. FL muligvis oprindelig navn på hele sognet, glɔa. **Ithring*, afledt af subst. glɔa. *jathær* 'kant, rand' og egentlig betydende "området ved kanten" sigtende til at sognet grænser til havet både mod øst og mod vest, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen i området Ithring". Ældre tolkninger anser FL for et ellers ukendt glɔa. mandsn. **Ithring*. Jfr. Jernen.

Igelso, Hol. *1327 Egelso, 1558 Ilsoe. FL subst. *igle*, EL *sø*. "Søen med iglerne".

Illerup, Hol. *1384 Yluadorp, 1400 Ælødurp; lokalt [jyleråp]. FL snarest mandsn. glɔa. *Ølwi* el. *Ylwi*, EL *torp*. "Ølwis el. Ylwis udflytterbebyggelse".

imperativnavne. En lille del af de danske stednavne har som det ene led en bydemåde (imperativ) enten føjet til et biord eller til et navneord. Navnene er generelt unge, typisk fra 1600- og 1700-tallet og ofte navne på kroer eller enlige huse. Kendte navne er f.eks. Bi-lidt og Sluk-efter.

indbyggernavne er normalt ikke medtaget i dette leksikon, når bortses fra at en del af navnene på *-ing(e)* kan indeholde eller være gamle indbyggernavne. Iøvrigt kan der til ethvert stednavn dannes et indbyggernavn ved hjælp af forskellige endelser

eller ord. Blandt de almindeligste er *-bo*, *-er*, *-enscr* og *-(i)ancr*.

-ing, -inge. Endelsen *-inge* (i Jylland: *-ing*) er ikke noget efterled men en afledningsendelse. Bag de nuværende navne på *-ing(e)* skjuler der sig forskellige nært beslægtede afledningsendelser. Først og fremmest kan udskilles en række navne, hvor den oprindelige form er *-ung(e)*, hvilket viser sig ved at det første leds vokal ikke er blevet ændret af noget efterfølgende *i*. Derved er opstået forskellige former som *Kattinge* (med *-ung*) over for *Kettinge*. Dernæst kan navnene på *-ing(c)* være gamle indbyggernavne, svarende til moderne navne som *samsinger* om indbyggerne på *Sams(ø)*, *morsinger* om indbyggerne på *Mors* o.s.v. Hyppigst indgår disse sandsynligvis i neutrumsafledninger på *-ia* om det sted eller område hvor de ved *-ing(c)* karakteriserede indbyggere har slået sig ned. Neutrumsafledningerne på *-ia*, s.d., der formentlig udgør det store flertal af *-ing(e)*navnene, kan dog normalt enklest forklares som umiddelbart stedsbetegnende uden noget mellemliggende indbyggernavn. Enkelte af de moderne navne på *-ing(c)* er endelig gamle entalsord, hvilket viser sig ved at de har kunnet sættes sammen med *-s*, hvis de har været hankøn eller intetkøn. Ganske få *-ing(e)*navne er gamle hunkønsord. Af sproglige grunde må de allerfleste *-ing(c)*navne gå tilbage til tider før vikingetiden. Enkelte navne på *-ing(c)* indeholder egentlig ordet *eng*. Med forbillede *i* navne, hvis førsteled ender på "I", har der løsrevet sig et *-linge*-suffiks, som af og til findes anvendt selvstændigt.

Ingelstrup, Pr. 1596 Ingelstrup. FL mandsn. glɔa. *Ingiald*, EL *torp*. "Ingialds udflytterbebyggelse".

Isefjord, Frb. og Hol. *1200-tallet *Ysæfiorth*, *1402 Isefjord. FL subst. *is* eller et oprindeligt navn på fjorden, glɔa. **Īsi* "Den isfyldte", EL *fjord*. "Fjorden med

(meget) is” eller “Fjorden Īsi”. Jfr. Isøre. **Iselingen**, Pr. (hgd.). 1782 Islinge. Opkaldt efter baron Reinhard Iselin, død 1781.

Ishøj, Køb. 1279 Ishogh, 1280 Yshøhæ. FL subst. is, EL høj. “Højene som der (ofte) er (meget) is på”.

Islev, Køb. 1370-80 Estløwa. FL snarest indbyggernavnet glda. *estir ‘estlændere’, EL *lev*. “Estlændernes arvegods”.

Istebjerg, Hol. *1231 Jordstyingbiargh, *1355 Iusteberg, 1370-80 Østebyergh. FL er et sammensat navn eller subst., hvis FL er subst. jord og EL subst. glda. *sting el. *stying, beslægtet med svensk sting, stiung ‘spids, od’. Det nuværende navns FL kunne da have betydningen ‘jordspids, spidst jordstykke’, EL *bjerg*. “Bakken ved det spidse jordstykke”.

Isterød, Frb. 1346 Estæruth. FL snarest indbyggernavnet glda. *estir ‘estlændere’, EL *rød*. “Estlændernes rydning”.

Isøre, Hol. 1257 Ysora. FL subst. is eller et oprindeligt navn på Isefjord, s.d., glda. *Īsi, EL *ør(e)*. “Den isfyldte grusede strandbred” eller “Den grusede strandbred ved Īsi”. Navnet der har været anvendt om den yderste del af landet omkring og nord for Rørvig var ikke i brug fra ca. 1400 indtil det i begyndelsen af dette århundrede genoptoges som navn på en telefoncentral og nu atter som navn på området nord for Rørvig.

-itse. Med endelsen -itse kendes nogle få navne på (især) Lolland og Falster. I navnene Binnitse, Kobelitse, Korselitse, Kuditse og Tillitse drejer det sig om et slavisk afledningsclement anvendt egentlig til dannelse af slægtskabsnavne, men i stednavne anvendt til at angive at byen består af den i førsteleddet angivne persons folk. Enkelte andre, oprindelig danske navne har sekundært fået den slaviske endelse -itse, således Kramnitse.

J

- Jellerød**, Frb. 1370-80 Hyællerwth. FL mandsn. gl. Hjalli, EL *rød*. "Hjallis rydning".
- Jenslev**, Rosk. *1394 Jensløff, 1456 Ensløff, 1505 Jensleff. FL muligvis mandsn. gl. *Ēnir, EL *lev*. "Ēnirs arvegods".
- Jenstrup**, Pr. og So. *1277 Jenethorp (So.), 1387 Jonstorp (So.), 1423 Jenstorp (Pr.). FL mandsn. Jens (Johannes), EL *torp*. "Jens' udflytterbebyggelse". Den ældste form må være forskrevet, hvis den i det hele taget hører til Jenstrup i Sorø amt.
- Jernbjerg**, So. *1300 Hyernæbyerghæ, 1388 Hiærnæbiærgh. FL subst. hjernes(kal), brugt om terrænformation, EL *bjerg*. "Bakken der har form som en hjerneskal".
- Jernen**, Køb., Pr. og Rosk. 1664 Hierdenn, 1682 Jeren. Kysten langs Køge Bugt fra Hundige Strand til Køge Sønakke. Subst. gl. jathær 'kant, rand'. Navnet Jernen anvendtes tidligere også om sydbredden af Arresø og om kysten mellem Kalundborg og Reersø.
- Jersie**, Rosk. *1280 Jærphøhæ, 1370-80 Iersæ. FL mandsn. gl. *Jarp, EL *høj*. "Jarps høje".
- Jerslev**, Hol. *1199 Erixleffuc, *1436 Eersleff. FL mandsn. Erik, EL *lev*. "Eriks arvegods".
- Jomfruens Egede**, Pr., se Øster Egede.
- Jons Kapel**, Bo. 1857 Johns-Capel. Navnet hører sammen med Jons Kirke (1746-50 jons kirke) om klippeparti med grotte der har givet anledning til sammenligning med en kirke. Illustr. side 62.
- Jonstrup**, Frb., Hol. og Køb. 1370-80 Jonsthorp (Køb.). FL mandsn. Jon (Johannes), EL *torp*. "Jons udflytterbebyggelse".
- Jordbjerg**, Lol. 1572 Jordbierre. FL subst. jord, muligvis i betydningen 'muld', EL *bjerg*. "Bakken med muldjorden".
- Jordhøj**, Frb. *1344 Hiortøgh, 1582-83 Hiordtow. FL subst. hjord, EL *høj*. "Højen med kvægflokken".
- Jorløse**, Hol. *1231 Jurløs. FL subst. gl. *jūr 'vildsvin', EL *løse*. "Græsgangen hvor der er vildsvin".
- Juellinge**, Pr. (hgd.). 1682 Juellinge. FL adelsnavnet Juel + sekundær anvendelse af *-ing(e)*. Navnet er dannet i forbindelse med Jens Juels oprettelse af baroniet Juellinge i 1672.
- Juellund**, Pr. (hgd.). FL adelsnavnet Juel, EL *lund*. Herregården oprettet 1694 af baron Jens Juel, jfr. Juellinge.
- Julebæk**, Frb. 1681 Hiulebeck. FL subst. hjul, EL *bæk*. "Bækken med (vandmølle-) hjulet".
- Jungshoved**, Pr. *1231 Junxhouæth. FL af uvis oprindelse. Muligvis enten subst. gl. *junk svarende til oldislandsk *økkr, nyislandsk økkur 'svulst, høj på marken' eller et subst. gl. *junk, urnordisk *inkwa-, som i beslægtede former i andre sprog betyder 'orm, ål', EL *hoved*.
- Jydegårde**, Bo. 1746-50 Jyde-gaard. FL tiln. Jyde, EL *gård*. "Jyde'ernes gård(e)".
- Jydelejet**, Møn. *1798 Jydeleiet. FL indbyggernavn Jyde, EL *leje*. Måske "Jydernes lejrsted", hvis en stedlig tradition om jyske soldaters lejrplads er rigtig, ellers "Jydernes fiskerleje".
- Jyderup**, Hol. (2 steder) og Pr. 1365 Jutorp (?Pr.), 1369 Jwderop (sogn, Tuse h.). FL tiln. Jyde, EL *torp*. "Jydes udflytterbebyggelse".
- Jyllinge**, Rosk. *1171 Iuleghe, *1178 Julækæ, 1370-80 Juleghæ. FL kan som foreslået i NudaOrdb. være genitiv ental *Iulu af et ønavn gl. *Iula, dannet til et adjektiv der betyder 'gul', EL subst. gl. *ēki 'egebevoksning'. ?"Egebevoksningen ved Iula". *Iula skulle i så fald være navn på Lillø i Roskilde Fjord ud for Jyllinge.
- Jystrup**, So. 1370-80 Iurstorp, Jvrsthorp. FL subst. gl. *iūr 'vildsvin', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen hvor der er vildsvin".
- Jægersborg**, Køb. 1688 Jegersborg. Navn givet af Chr. V til et nu nedrevet jagtslot, der lå ved Jægersborg Kaserne. Se herre-

Jons Kapel. Tørre ovne, grotter eller blot ensomt liggende, snævre og af træer overhængede lokaliteter er i den folkelige bevidsthed ofte blevet forbundet med mystik og troldøj. Man finder derfor ikke så sjældent navne indeholdende kirke og kapel knyttet til lokaliteter som denne grotte ved Jons Kapel på Bornholm. (Foto: Frede Kjøl-ler.)

gårdsnavne.

Jægerspris, Frb. 1677 Jegerpriis. Navn givet 1677 da slottet Abrahamstrup, s.d., overdroges overjægermester Vincent von Hahn.

Jørlunde, Frb. *1085 Iurlundaherathi, ca. 1370 Jwrlundæ. FL subst. gl. *iūr 'vildsvin', EL *lund*. "Lundene med vild-

svin". Det gamle Jørlunde herred svarer stort set til det nuværende Ølstykke herred, dog ligger selve Jørlunde sogn nu i Lyng-Frederiksborg herred.

Jørslev, Pr. 1261 Jurslæwæ. FL subst. gl. *iūr 'vildsvin' eller eventuelt et dermed identisk mands-(til)navn, EL *lev*. "Arvegodset hvor der er vildsvin".

K

- Kagerup**, Frb. og Hol. *1208-14 Kaketorp (Hol.), 1377 Kagærp (Hol.), ca. 1500 Kageropp (Frb.). FL subst. kage eller det dermed identiske tiln. glda. Kaka, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen hvor der spises (hvede-)brød" eller "Kakas udflytterbebyggelse". Den første mulighed vil kunne opfattes som et rosende eller ironisk nedsættende navn, svarende til hvad man kender fra mange nyere husnavne på landet.
- Kagstrup**, Pr. og So. 1391 Kaxstørppæ (Pr.), 1405 Kaxtorp (So.). FL tiln. glda. Kakk, EL *torp*. "Kakks udflytterbebyggelse".
- Kajemose**, Hol. *1248 Katemosc. FL mandsn. glda. Kati, EL *mose*. "Katis mose".
- Kajerød**, Frb. 1370-80 Kadherwth. FL mandsn. glda. Kati, EL *rød*. "Katis rydning".
- Kalby**, Pr. *1307 Kathælby. FL muligvis subst. glda. *kathal 'reb, tovværk', EL *by*. "Byen hvor de laver tovværk".
- Kaldred**, Hol. ca. 1370 Kaldruthæ. FL adj. kold, EL glda. rutha 'rydning'. "Den kolde rydning".
- Kalkerup**, Pr. *1375 Kalkerop. FL mandsn. glda. Kalki, EL *torp*. "Kalkis udflytterbebyggelse".
- I Kallerup**, Hol. *1231 Calæthorp. FL muligvis mandsn. glda. Kali, EL *torp*. "Kalis udflytterbebyggelse".
- II Kallerup**, Køb. ca. 1376 Kallorp. FL mandsn. glda. Kalli, EL *torp*. "Kallis udflytterbebyggelse".
- Kallø**, Lol. 1498 Kallø. FL subst. kalv, EL *ø*, her formentlig i betydningen 'lav strækning ved vand'. "Den lave strækning med kalve".
- Kalundborg**, Hol. *1199 Kalendeburc, *1231 Kalundæburgh. FL er stednavnet Kalund, hvis FL er fuglen. glda. kâ 'allike' og EL *lund* "Allikelunden"; EL *borg*. "Borgen ved Kalund".
- Kalvehave**, Pr. 1250-1300 Kalvehav, *1304 Kaluæhaghæ. FL subst. kalv, EL *have*. "Indhegningen med kalvene".
- Kamstrup**, Rosk. 1257 Camsthorp. FL muligvis mandsn. glda. Kamp, EL *torp*. "Kamps udflytterbebyggelse".
- Kanderød**, Pr. 1567 Kanderødt. FL sikkert tiln. Kanne, EL *rød*. "Kannes rydning".
- Kannikegård**, Bo. 1569 Canickegaard. FL subst. kannik, EL *gård*. "Kannikernes (i Lund) gård".
- Kappel**, Lol. ca. 1600 Capelle. Subst. kapel, der tidligere udtaltes med tryk på første stavelse.
- Kappelgård**, Rosk. *1299 Capelle, 1310 Capella, 1370-80 Capelle. Subst. kapel, der tidligere udtaltes med tryk på første stavelse. Oprindeligt navn på et lille len under Roskildebispen.
- Karise**, Pr. 1261 Kalwæris; [ka'ri'se]. FL subst. kalv, EL *ris*. "Kratet hvor der er kalve".
- Karise Olstrup**, Pr. her? 1492 Olstorp, 1595 Ollstrup. FL mandsn. Olaf, EL *torp*. "Olafs udflytterbebyggelse". Karise adskiller navnet fra Olstrup i Ulse sogn.
- Karlebo**, Frb. *1231 Karlæbothæ. FL subst. karl, EL *bod*. "Mændenes boder".
- Karleby**, Fal. *1231 Karlæby; lokalt [kålby]. FL subst. karl, EL *by*. "Mændenes by".
- Karlsfelt**, Fal. (hgd.). 1767 Carlsfeldt. Herregården oprettet 1766 af prins Carl af Hessen. EL (felt) efter tysk Feld 'mark, jordstykke' er brugt i enkelte yngre herregårdsnavne, se også det.
- Karlslunde**, Rosk. 1257 Kalfslund; lokalt [k'al's,lån'c]. FL subst. kalv, EL *lund*. "Den lille skov med kalvene". FL er senere omtydet til mandsnavnet Karl.
- Karlstrup**, Rosk. 1326 Caxtorph; lokalt ['kaw'sdråp]. FL tiln. glda. Kakk, EL *torp*. "Kakks udflytterbebyggelse". FL er senere omtydet til mandsnavnet Karl.
- Karrebæk** og **Karrebæksminde**, So. *1231 Karæbæc, 1370-80 Karbek. FL subst. kar, her snarest i en ældre betydning

'fiskegård', *EL bæk*. "Bækken med fiskegården". *Minde* 'munding' sigter til Karrebæk Fjords udmunding i Karrebæksmindes Bugt, derimod ikke til bækkens udløb.

Karsemose, Frb. *1320 Karsemose. *FL* planten karse, *EL mose*. "Mosen hvor der vokser karse".

Karsholte, Hol. *1296 Calfsholte, 1346 Kalsholte. *FL* subst. kalv, *EL holt*. "Den lille skov med kalvene".

Kartofte, Lol. *1336 Karlltofte, 1486 Karletofte. *FL* subst. karl, *EL toft(e)*. "Mændenes bebyggelsesarealer".

Kastager, Lol. *1487 Kastager. *FL* subst. kast 'dyng, gravet grøft', *EL ager*. "Agrene ved grøften" eller "Agrene ved (jord-)dyngen".

Kastelev, Pr. 1334 Kastellæ. Subst. kastel, der her må sigte til en iøvrigt ukendt borg.

Kastrup, Hol., Køb., Pr., So. (2 steder). *1231 Kaarlsthorp (Pr.), 1272 Karsthorp (Hol.). *FL* mandsn. Karl, *EL torp*. "Karls udflytterbebyggelse".

kasurformer. I oldsproget og i dansk, specielt skånsk, i den ældre middelalder brugtes som i moderne tysk fire kasus med forskellige bøjningsendelser. Rester af disse forekommer i mange stednavne især dativ ental og flertal. Som rest af dativ ental forekommer ofte -e (af -i) og særlig hyppigt er dativ flertal -um, s.d., men nuværende -um kan også være opstået af glda. *hēm*. I mange navne på -e er dette dog tegn på oprindelig eller sekundær fælleskønflertalsform i nominativ-akkusativ, eller det kan repræsentere et nedslidt efterled som f.eks. -høj. Når specielt dativformen har været hyppig i stednavne må det skyldes, at de har været anvendt i forbindelse med forholdsord som f.eks. i, på, ved. I bornholmske navne kan man stadig finde eksempler på at et forholdsord er bevaret i selve navnet (I Pilene, På Åsen m.fl.).

Katrinebjerg, Køb. (hgd.). 1664 Cathrineberg. Herregård navngivet i 1660-erne efter ejerinden Cathrine Sested (død 1670) Jfr. herregårdsnavne.

Katrineholm, So. (hgd.). Opkaldt efter den anden ejer, Claus Seidelin Jessens (død 1837), stedmoder. Jfr. herregårdsnavne.

Kattegat. Oprindelig hollandsk navn med betydningen 'kattehul' sigtende til snæver og farlig passage. Navnet kendes siden 1650-erne. På 1600- og 1700-tallets kort

benævnes det nuværende Kattegat normalt Skagerrak, mens farvedets ældre navn er nævnt under Codan.

Kattinge, Rosk. *1290 Kattinge, 1364 Kattingæ. *FL* subst. kat + *-ung(e)*. "Stedet (for beboerne) med kattene".

Kattrup, Hol. *1393 Kattethorp, 1401 Kattorp. *FL* subst. kat, *EL torp*. "Udflytterbebyggelsen hvor der er katte".

Keldbylille og **Keldbymagle**, Møn. *1135 Kælby, *1290 Kælby lille, 1372 Kelby maghlæ. *FL* subst. glda. *kæl, beslægtet med subst. køl (på skib), *EL by*. "Byen ved den kølformede terræformation". Navnet sigter måske til en del af Stege Nor.

Keldernæs, Lol. ca. 1560 Kiellenees. *FL* subst. kilde, *EL næs*. "Næsset med kilden".

Kelleklinte, Hol. 1316 Kælæklintæ. *FL* måske subst. glda. *kæl, beslægtet med subst. køl (på skib), *EL klint*. "De kølformede klinger".

Kellerød, So. 1462 Kellerude. *FL* subst. kilde, *EL rød*. "Rydningen ved kilden".

Kelseby, Bo. 1559 Kildsingby. *FL* muligvis et ellers ukendt tiln. Keldsing, *EL by*. ?"Keldsings by".

Kelstrup, Hol. og So. *1365 Kyædhelsthorp (So.), 1393 Kæthilstorp (Hol.). *FL* mandsn. Keld, *EL torp*. "Kelds udflytterbebyggelse".

-ker, se kirke.

Kettinge, Frb. og Lol. 1346 Kyættinge (Fr.), 1498 Kiættingæ (Lol.). *FL* subst. kat + *-ing(e)*. "Stedet (for beboerne) med kattene".

Kikhavn, Frb. 1582 Kickhaffn. *FL* verbet kikke, *EL havn*. "Havnen hvorfra man kan kikke (spejde ud over Kattegat)".

Kildebrønde, Rosk. 1335 Geldebrun, 1370-80 Geldæbrønnæ. *FL* adj. glda. gæld 'gold' eller et tilsvarende subst. glda. *gældi 'goldt område', *EL brønd*. "Brønden (kilden) på det golde område" eller "Den golde (torre) brønd (kilde)". *FL* er senere omtydet til subst. kilde.

kilder. De ældste stednavneformer, som danner grundlaget for den sproglige tolkning af leksikonets navne, stammer fra en række forskellige kilder. Men hovedmængden af former (= belæg) stammer fra såkaldte diplomer eller breve. Disse breve er for langt størstedels vedkommende retslige dokumenter omhandlende køb og salg, mageskifter, testamenter, gaver og domme vedrørende fast ejendom. Da

retshandlerne bevidnedes af navngivne personer anført med deres hjemby er det klart, at disse breve, hvoraf der fra middelalderen kendes om ved 30.000, indeholder et meget stort antal person- og stednavne. Vigtige kilder til gamle stednavneformer er endvidere en række jordebøger og andre opregninger af fast, afgiftpligtig ejendom specielt i kongens eller kirkens besiddelse. De allerfleste kilder indtil 1400-tallet er affattet på latin, men stednavnene og mange af personnavnene er gengivet på datidens dansk. Stednavneformer fra 1500- og 1600-tallet findes i en lang række utrykte breve og jordbøger opbevaret i landsarkiverne og Rigsarkivet. Mange enkeltkilder er dog trykt, vigtigst rækken af Kancelliets Brevbøger 1551-1645 Kbh. 1885ff. og Kronens Skøder 1535-1765 Kbh. 1892ff. For natur- og marknavnenes vedkommende er hovedkilden den utrykte samling på 1691 markbøger udarbejdet i forbindelse med Chr. V's matrikel i årene 1681-83. Det middelalderlige brevstof er udgivet for tiden indtil 1370 (endnu ÷ 1238-49) i *Diplomatarium Danicum* med oversættelse til moderne dansk i *Danmarks Riges Breve*, begge Kbh. 1938ff. Det øvrige middelalderlige brevstof kan findes gennem *Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis* 1. og 2. række Kbh. 1894-1939, hvori hidtil utrykte breve er gengivet, og hvor der er henvisning til trykkested for de breve der da allerede var trykt andre steder. En udførlig gennemgang af kilderne til Danmarks stednavne findes i *Stednavneforskning* 1, Kbh. 1972 ved Vibeke Christensen og John Kousgård Sørensen.

Killerup, Lol. 1502 Kylerup. FL muligvis mandsn. gl'da. Kīli, EL *torp*. "Kīlis udflytterbebyggelse".

Kimmerslev, Rosk. *1269 Kimmersløff, 1349 Kimmerslef. FL muligvis et mandsn. gl'da. *Kimar el *Kimar, EL *lev*. "Kimars el. Kīmars arvegods".

Kindertofte, So. *1205 Kinnertofte, 1370-80 Kinnertoftæ. FL genitiv ental af subst. gl'da. kinn 'kind, bakkeskråning', EL *loft(e)*. "Bebyggelsesarealerne ved bakkeskråningen".

Kindvig, Pr. 1376 Kinviik. FL subst. kind 'bakkeskråning', EL *vig*. "Vigen ved bakkeskråningen".

Kippinge, Vester Kippinge og Øster

Kippinge, Fal. *ca. 1250 Kyppingi. FL muligvis subst. gl'da. *kippi 'knippe' + *-ing(e)*. "Stedet med knipperne". Der skelnes siden 1300-tallet mellem Øster og Vester Kippinge, opstået ved en deling af det oprindelige Kippinge, der lå syd for den nu enlig liggende kirke.

Kirke, ker. Næsten alle bornholmske sognenavne ender på -ker, en afsvækket form af ordet kirke, der i sin fulde form indgår i selve den pågældende kirkes navn. Olskirke er altså kirken i sognet Olsker. De bornholmske kirke- og sognenavne, hvis første led i de fleste tilfælde er navnet på kirkens skytshelgen (Olaf, Klemens o.s.v.), er sandsynligvis samtidige med selve kirkebygningerne, d.v.s. fra anden halvdel af 1100-tallet. De udgør en art systemnavngivning, idet samtlige skytshelgener genfindes i kirkenavne i Lund, under hvis ærkebisp det meste af Bornholm siden 1149 hørte. Jfr. Jörgen Ericson: *De bornholmska sockennamn* i *Sydsvenska Ortnamnssällskapets Årsskrift* 1961-62.

Kirkebjerg, Rosk. Ny bebyggelse opstået langs hovedvej 1. Navnet kendes som naturnavn i 1682 Kirchebiereg. FL subst. kirke, EL *bjerg*. "Bakken ved kirken".

Kirke Esbønderup, Frb. *1178 Esbiornsthorp. FL mandsn. Esben, EL *torp*. "Esbens udflytterbebyggelse". Kirke, der anvendes yderst sjældent, adskiller navnet fra Lille Esbønderup og Strand Esbønderup.

Kirke Eskilstrup, Hol. 1335 Esgistorp. FL mandsn. gl'da. Æsgær, EL *torp*. "Æsgærs udflytterbebyggelse". Kirke adskiller siden 1600-tallet navnet fra Nørre Eskilstrup, der dog er af anden oprindelse.

Kirke Fjenneslev, se Fjenneslevmagle.

Kirke Flinterup, So. 1259 Flintæthorp. FL subst. flint, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen hvor der er flint". Kirke adskiller siden 1600-tallet navnet fra Alsted Flinterup og Borød Flinterup.

Kirke Helsingø, Hol. 1370-80 Kyrkæhelsingæ. Oprindeligt har navnet vel omfattet det meste af sognet. FL subst. hals, vel om det tilspidsende, udløbende terræn ved Hals Huse + *-ing(e)*. "Stedet (for beboerne) ved det halsformede terræn". Fra 1300-tallet skelnes mellem Kirke Helsingø og Vinde Helsingø, s.d.

Kirke Hvalsø og Nørre Hvalsø, Rosk. *1253 Hwelpsyo, 1320 Hualsyo Norræ, 1370-80 Hwalsio syndræ. FL subst. hvalp,

EL *sø*. "Søen hvor der er (hund-, bjørne-?) hvalpe". I 1500-tallets begyndelse erstatter Kirke adj. søndre til adskillelse mellem de to byer.

Kirke Hyllinge og Nørre Hyllinge, Rosk. *1253 Hylwingæ, 1275 Hwiluingæ norræ, 1311 Hwilwingæ syndræ. FL snarest subst. glda. *hwilwi 'hvelvning, forhøjning' eller den til grund herfor liggende urnordiske stamme *hwelb- + *-ing(e)*. "Stedet (for beboerne) ved forhøjningen". I 1500-tallets første halvdel erstatter Kirke adj. søndre til adskillelse mellem de to byer.

Kirkelte, Frb. *1285 Kirkiiholt. FL subst. kirke, EL *holl*. "Den af en kirke (nemlig Vor Frue i København) ejede lille skov".

Kirkerup, Rosk. og So. *1171 Kyrkethorp (Rosk.), *1259 Kirkethorp (So.). FL subst. kirke, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen med, omkring, til kirken".

Kirke Skensved og Lille Skensved, Rosk. 1257 Scenswith, 1272 Schienswyt Maglæ, *1333 Skæntzwetlitte. FL muligvis subst. glda. *skæn, *skæn, der muligvis betyder 'skorpe', EL glda. *with*. ?"Skoven ved skorpen (randen?)". I 1600-tallet erstatter Kirke adj. *magle* 'stor' til adskillelse mellem de to byer.

Kirke Sonnerup, Rosk. 1370-80 Sonorp. FL mandsn. glda. Soni, EL *torp*. "Sonis udflytterbebyggelse". Kirke adskiller siden 1600-tallet navnet fra Lille Sonnerup, nu Sonnerupgård.

Kirke Stillinge og Øster Stillinge, So. 1329 Stiillingæ, *1390 Kierkestillinge, 1370-80 Østræ Stillingæ. FL muligvis roden i verbet glda. *stilla 'standse', måske sigtende til roligt vand eller simpelthen navn på vandløb, i så fald nuværende Støvlebæk + *-ing(e)*. "Stedet (for beboerne) ved det stille vandløb (eller ved *Stilla)".

Kirke Syv, Rosk., se Syv.

Kirke Såby og Vester Såby, Rosk. 1341 Wæstræsauhæby, 1370-80 Sauby, Sawby, 1400 Kirkæsauhæby. FL snarest subst. sav, EL *by*. Oftest tolkes FL som glda. *saghi 'fugtigt område (NudanskOrdbog, TiAfh.) eller *saghi 'kødtrævl, ?rydning', fordi saven er lidet kendt i ældre tid. Ordet og et modsvarende redskab har dog været kendt i vikingetiden eller endnu før, hvilket fremgår dels affund dels af at ordet er indlånt i en gammel form saha i finsk i betydningen 'sav'. Sav kan måske hentyde

til en bestemt terrænformation, eventuelt et vandløb, men intet hendir dog at navnet betyder "Byen med saven".

Kirke Værløse og Lille Værløse, Køb. *1248 Withærløse litlæ, 1341 Withærløse, 1370-80 Vetherløsa maktlæ. FL måske subst. glda. *with* 'skov', i så fald snarest opfattet som et navn Skov, idet normalt kun navne sammensættes genitivisk med EL *løse*. "Græsgangen ved, i Skov(en)". I 1600-tallet erstatter Kirke adj. *magle* 'stor' til adskillelse mellem de to byer.

Kissendrup, Pr. *1434 Kærsendorp, *1472 Kestindrop. FL kvinden. Kristine, EL *torp*. "Kristines udflytterbebyggelse".

Kisserup, Hol. og Rosk. *1253 Kyæthorp (Rosk.), *1356 Kitzerøp (Hol.), 1370-80 Kyzsorp (Rosk.). FL sandsynligvis et (nedsættende) tiln. glda. *Kithsi el. *Kithsa dannet til subst. kid, EL *torp*. "Kithsis el. Kithsas udflytterbebyggelse".

Klampenborg, Køb. 1768 Klampenborg. FL slægtsn. Klampe efter en stedlig skovfoged Jørgen Klampe, der i 1761 fik krobevilling, EL *borg* ironisk anvendt om almindeligt hus.

Klemensker, Bo. *1335 beati clementis parrochia (latin), 1434 Klæmmizkirkio sokn. Sognet (latin: parrochia) navngivet efter kirken, der er viet til sankt (latin: beatus) Klement.

Klemmestrup, Pr. 1421 Clementstorp. FL mandsn. Klement, EL *torp*. "Klements udflytterbebyggelse".

Klint, Hol. 1370-80 Klint. Subst. klint.

Klinteby, Bo. og So. *1489 Klindbye (Bo.). FL subst. klint, EL *by*. "Byen på klinten". Det sjællandske navn er givet i 1926 til erstatning for navnet Gumperup (1387 Gumporp), hvis FL vel er tiln. glda. *Gumpi, EL *torp*. "Gumpis udflytterbebyggelse".

Klintholm, Møn (hgd.). Herregården, der er oprettet i 1777, har navn efter beliggenheden ved Møns Klint. Se herregårdsnavne.

Klippede, So. *1464 Kleppæth, 1487 Klepeth. FL subst. glda. *klip(p) 'klump, knold', EL glda. *with*. "Skoven med knoldene". Se *-(e)de*.

Klippinge, Pr. 1395 Klyppyngæ. FL muligvis subst. glda. *klip(p) 'klump, knold' + *-ing(e)*. "Stedet med knoldene".

Klodskov, Fal. *1432 Klogskou, 1473 Klaskowgh. FL vel subst. glda. *klakk 'klump, knold, banke', EL *skov*. "Skoven

Klynge vest for den stiplede linie på det øverste kort er helt sammenbygget med Tillitse, som den utvivlsomt oprindelig har været en del af. Klyngepræget fremgår tydeligt af kortudsnit fra 1809 nederst.

med knoldene” eller “Skoven ved, på banken”.

Klovby, Hol. *1319 Klaby, 1370-80 Klaby. FL muligvis subst. glda. *klā ‘kløft’, EL by. “Byen ved kløften”.

Klovtofte, Køb. *1346 Klouætoftæ, 1391 Klouætofte. FL subst. glda. *klovi ‘kløft’, EL toft(e). “Bebyggelsesarealerne ved kløften”.

Klynge, Lol. 1682 Klønge. Subst. klynge, sigtende til tæt sammenliggende huse.

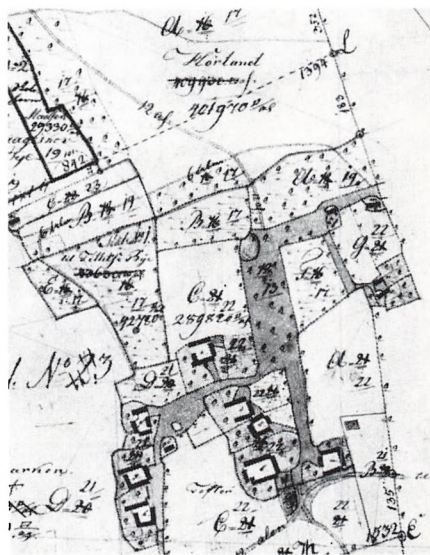
Kløvested, Rosk. 1347 Klouæstæthæ. FL subst. glda. *klēf ‘stejl bakke’ eller subst. glda. *klōf ‘kløft’, EL sted. “Bebyggelsesstedet ved den stejle bakke” eller “Bebyggelsesstedet ved kløften”.

Knabstrup, Hol. (hgd.) *1289 Knapstorp, 1377 Knapstherp. FL mandsn. glda. Knap, EL torp. “Knaps udflytterbebyggelse”.

Knardrup, Frb. *1250 Knarræthorp, 1329 Knarredorp. FL subst. glda. knarr ‘(en slags) skib’, EL torp. “Udflytterbebyggelsen hvor de har knarrer” eller “Udflytterbebyggelsen hvortil der er sejlbart med knarrer”.

Knubbeløkke, Lol. *1431 Knubbeløkke, 1474 Knwbælicke. FL subst. glda. knub(b) ‘træstamme, træstub’, EL løkke. “Indhegningen ved, med træstubbene”.

Knudsby, Pr. *1231 Knutsby. FL subst. knud ‘knude’, EL by. “Byen ved knuden”. Byen ligger ved roden af halvøen Knuds-

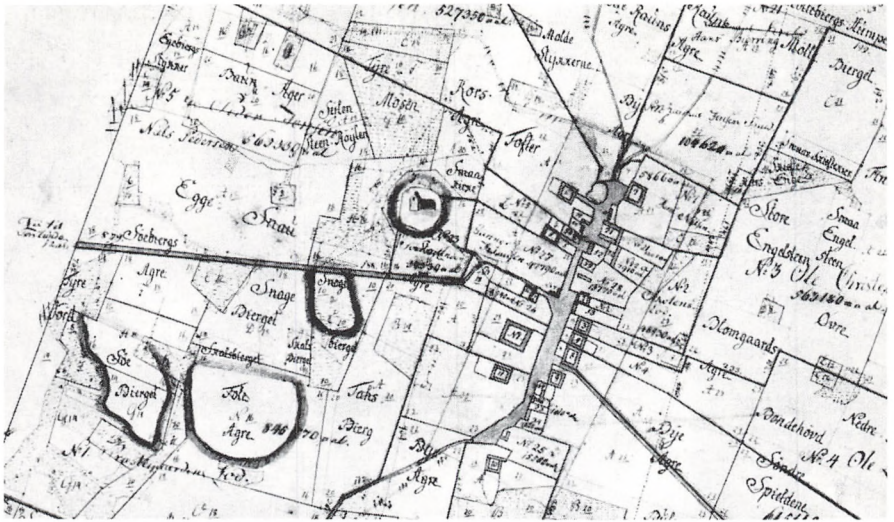
hoved.

Knudshoved, Pr. her? *1453 Knudzhofue, *1479 Knutzhoffuet. FL subst. knud ‘knude’, EL hoved. “Fremspringet på knuden”.

Knudsker, Bo. 1555 Knudsker, 1569 Knuds kircke. Sognet har navn efter kirken, der er viet til sankt Knud.

I Knudstrup, Hol. *1395 Knudztorp, 1458 Knudstrop. FL mandsn. Knud, EL torp. “Knuds udflytterbebyggelse”.

- II Knudstrup**, So. ca. 1440 Knutstorp. FL mandsn. Knud, EL *torp*. Byen har tidligere haft et andet navn, *1182 Gøkstorp, *1198 Gøstorp, hvis FL snarest er mandsn. glda. Göt, idet i den ældste form t er fejllæst som c og i afskriften erstattet af k. Knudstrup betyder da snarest "Den af Knud overtagne udflytterbebyggelse".
- Knuthenborg**, Lol. (hgd.). Grevskab oprettet 1714 af gehejmeråd A. C. Knuth. Se herregårdsnavn.
- Knuthenlund**, Lol. (hgd.). Hovedgård oprettet 1729 af gehejmeråd A. C. Knuth. Se herregårdsnavn.
- Kokkedal**, Frb. 1582 Kockedall. FL muligvis et dialektalt ord kok 'bunke, høbunke', EL *dal*. ?"Dalen med høbunkerne".
- Kokseby**, Møn. 1462 Koxeby. FL mandsn. glda. Kikk, EL *by*. "Kokks by".
- Kollekolle**, Hol. og Køb. 1370-80 Kaldækoth (Hol.), *1417 Kollekolde (Køb.). FL adj. kold, EL subst. kåd (glda. kot) 'hytte'. "Den kolde (fattige, uopvarmede) hytte". Navnet er så almindeligt i Danmark, at de enkelte tilfælde må skyldes lån eller påvirkning, eventuelt under indflydelse fra et tilsvarende engelsk navn. Der foreligger dog også den mulighed, at der er tale om et oprindeligt sammensat ord med betydningen 'uopvarmet hytte'. Navnet kendes fra Fyn i formen Kalleko og fra Jylland i formerne Koldkur, Koldkær, Koldby og Koldkod.
- Kollerød**, Frb. *1274 Collæruth. FL snarest subst. glda. koll 'afrundet bakke', EL *rod*. "Rydningen på, ved de afrundede bakker".
- Kolsbæk**, Frb. 1386 Kolsbek. FL mandsn. glda. Kol, EL *bæk*. "Kols bæk".
- Kongens Lyngby**, Køb. *1231 Lyungby, 1348 Kuningsl[iun]gby. FL subst. lyng, EL *by*. "Byen hvor der er lyng". Kongens adskiller siden 1300-tallet undertiden navnet fra Store og Lille Lyngby.
- Kongsdal**, Hol. (hgd.). Herregårdens navn er givet 1669 af Frederik III. Se herregårdsnavn.
- Kongskilde**, So. *1282 Fontem Regium (latin, akkusativ), *1284 Kownkeldæ. FL subst. konge, EL kilde. "Den af kongen ejede kilde". Den latinske form betyder "Den kongelige kilde".
- Kongsmark**, So. 1609 Konnings marckh. FL subst. konge, EL *mark*. "Den af kongen ejede mark".
- I Kongsted**, Hol. og Pr. *1296 Kungstwed (Hol.), 1370-80 Konungsthwet. FL subst. konge, EL *ted*. "Den af kongen ejede rydning".
- II Kongsted**, So. *1430 Kongstedt, 1509 Kongstede. FL subst. konge, EL *sted*. "Det af kongen ejede bebyggelsessted".
- Kongsted Borup**, Pr. 1421 Bothorp. FL mandsn. Bo eller subst. bo 'gård', EL *torp*. "Bos udflytterbebyggelse" eller "Udflytterbebyggelsen med den særlige gård". Sognavnet Kongsted adskiller navnet fra Dalby Borup.
- Kongstrup**, Hol. (3 steder). 1370-80 Koningstorp (Sejoro), ca. 1371 Konungsthorp (Agerup sogn), 1603 Kongstrup (Røsnæs sogn). FL subst. konge, EL *torp*. "Den af kongen ejede udflytterbebyggelse".
- Kornerup**, Rosk. *1184 Korntorp, 1257 Cornaethorp. FL tiln. glda. Korn, EL *torp*. "Kornis udflytterbebyggelse".
- Korselitse**, Fal. *ca. 1250 Kocæliz; lokalt ['kås,lese]. Navn af slavisk oprindelse, afledt af mandsn. *Kotil, se *-itse*.
- Korshage**, Hol. 1691 Korszhagen. FL subst. kors 'sømærke', EL *hage*. "Pynten med sømærket".
- Korsør**, So. *1300 Koszøer, 1341 Corsøre. FL subst. kors 'sømærke', EL *ør(e)*. "Den grusede strandbred med sømærket".
- Kortrup**, Lol. *1329 Kardorp, 1472 Korteroppe. FL mandsn. Kåre, EL *torp*. "Kåres udflytterbebyggelse".
- Koster**, Møn. *1231 Cost, 1513-33 Koster. Sandsynligvis subst. glda. kōst 'kvast, dusk' vel i en oprindeligere betydning 'ris, krat'. I den ældste form optræder ordet i ental, i de yngre former i flertal.
- Kostræde**, Pr. *1339 Kortestrede, ca. 1376 Kortestræthæ. FL muligvis mandsn. Kurt eller eventuelt et sammensat stednavn, da f.eks. *Korntå af subst. korn + glda. tā 'vej', EL stræde, her om smal vej på landet. Adj. kort kan ikke være FL i dette navn, da det først langt senere indlånes i dansk fra tysk.
- Krabbesholm**, Rosk. FL adelsn. Krabbe efter Birgitte Krabbe (død 1685) gift med Oluf Rosenkrantz, der oprettede herregården 1673, EL *holm*. Se herregårdsnavn.
- Kragehave**, Køb. 1335 Kraghehawæ. FL fuglen. krage, EL *have*. "Indhegningen med kragerne".
- Kragenæs**, Lol. ca. 1560 Kragnees. FL fuglen. krage, EL *næs*. "Næsset med kragerne".

Kundby. Nordvest for Kundby ligger på udskiftningskortet fra 1781 Baun Ager, svarende til Baune Agere i en beskrivelse af byens marker fra 1682. Det kan være denne bavn byen har navn efter, ligesom det vel er samme højdedrag, som har trukket kirken nordvest ud af byen.

Kragerup, Hol. *1327 Krakæthorp, 1356 Krakæthorpp. FL fuglen. krage eller det tilsvarende tiln. glda. Kraka, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen med kragerne" eller "Krankas udflytterbebyggelse".

Kragevig, Pr. ca. 1376 Kraghæwik. FL fuglen. krage, EL *vig*. "Vigen med kragerne".

Kraghave, Fal. 1569 Kragchaffuc. FL fuglen. krage, EL *have*. "Indhegningen med kragerne".

Kramnitse, Lol. 1682 Krammesze; lokalt [kram'se]. FL snarest subst. kram 'handel, butiksvare', EL muligvis subst. hus. "Huset hvor der handles" sigtende til trafikken ved den gamle indsejling til Rødby Fjord. Navnet opfattes i nutiden som slavisk på *-itse*, men det kan ikke være den oprindelige form.

Kraneled, Møn. 1888 Kraneled. Navnet har eventuelt forbindelse med et marknavn 1682 Krange Aasz, hvis FL er adj. glda. *krang 'skrøbelig, krum, kroget', EL led vel i betydningen låge. ?"Den skrøbelige låge".

Kregme, Frb. *ca. 1175 Crækym, 1370-80 Kræghom; lokalt [krajme]. FL sandsynligvis subst. glda. *kræk, jysk kræg 'kryb, vantrivning', muligvis med en betydning 'krumning', EL glda. *hēm*. "Bebyggelsen hvor der er vantrivning" eller "Bebyggel-

sen ved krumningen (?på Arreso)".

Krenkerup, Lol. (hgd.). *1330 Krenckerop, 1394 Krenkorp. FL muligvis mandsn. glda. *Krænki, EL *torp*. "Kränkis udflytterbebyggelse".

Kringelborg, Fal. *1483 Kringelborg. FL subst. kringel 'krumning, kredsformet område', EL *borg*. "Gårdenlægget på det kredsformede areal".

Kristiansdal, Lol. (hgd.). Oprettet 1743 af og opkaldt efter Christian Frederik Knuth.

Kristianssæde, Lol. (hgd.). Navngivet 1741 af Christian Ditlev Reventlow. EL sæde i betydningen 'bopæl'.

Krogerup, Frb. ca. 1500 Krwverup, ca. 1525 Kragherop. FL subst. krog el. fuglen. krage eller det dermed identiske tiln. glda. Kraka, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen i (af-)krogene" eller "Udflytterbebyggelsen med kragerne" eller "Krankas udflytterbebyggelse".

Krogstrup, Frb. *1211-14 Crocstorp, *1288 Kroksthorp. FL mandsn. glda. Krök, EL *torp*. "Kröks udflytterbebyggelse".

Kronborg, Frb. (slot). 1577 Kroneborg. FL subst. krone, sigtende til kongelig besiddelse, EL *borg*. Slottet hed tidligere Krogen el. Ørekrog (1426: Kroken, Ørcrok) med FL ør(c), EL krog. "Krumnin-

gen, (af-)krogen ved den grusede strandbred”.

Krummemark, Bo. 1715-21 Krumme Marck. FL adj. krum, EL *mark*. “Den krumme mark”.

Krummerup, So. 1370-80 Krumbethorp. FL tiln. gl. da. *Krumbi, EL *torp*. “Krumbis udflytterbebyggelse”.

Krungerup, Lol. *1389 Krungerup. FL muligvis tiln. gl. da. *Krungi, egentlig med betydningen ‘den svage’, EL *torp*. ?“Krungis udflytterbebyggelse”.

Krænkerup, Hol. *1199 Krenkethorp, 1397 Crenchtorpe. FL muligvis mandsn. gl. da. *Krænki, EL *torp*. “Krænki's udflytterbebyggelse”.

Krøjerup, Hol. og So. *1253 Crupethorp (So.), 1307 Krupæthorp (Hol.). FL tiln. gl. da. *Krupi, egentlig ‘den der kryber, krøbling’, EL *torp*. Udviklingen af -up- til -øj- forudsætter velkendte sjællandske udviklinger u til ø og p til w med efterfølgende sammenblanding af -øw og -øj, jfr. *haj*. “Krupis udflytterbebyggelse”.

Krømlinge, Pr. *1314 Kræmplinggæ, 1437 Krømplinge. FL muligvis subst. gl. da. *kramp, muligvis med betydningen ‘noget sammenkrummet, forkrøblet’ evt. om trævækst + *-linge*. ?“Stedet med de forkrøblede træer”.

Krønge, Lol. 1357 Krøgingæ. FL subst. krog + *-ing(e)*. “Stedet (for indbyggerne) i (af-)krogen”.

Krårup, Lol. *1457 Krarup. FL enten subst. gl. da. *krā ‘krog, vrå, kløft’ eller fuglen. krage eller det dermed identiske tiln. gl. da. Kraka. “Udflytterbebyggelsen i, ved krogen, kløften” eller “Udflytterbebyggelsen med kragerne” eller “Krakas udflytterbebyggelse”.

Kulby, Hol. *1231 Culby. FL subst. kul, EL *by*. “Byen hvor de har, brænder kul”.

Kulerup, Pr. her? 1355 Kulæthorp, 1421 Kylorp. FL enten subst. gl. da. *kiul ‘skib’ måske sigtende til en terrænformation eller mandsn. gl. da. *Kiuli, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen med skibene, på det skibsførmede terræn” eller “Kiulis udflytterbebyggelse”.

Kulhuse, Frb. 1679 Kolhusset. FL subst. kul, EL *hus*. “Oplagshuset (senere: -husene) for kul”.

Kundby, Hol. 1320 Kunby, 1370-80 Kundby. FL muligvis subst. gl. da. *kund ‘bavn’, EL *by*. “Byen ved bavn”. Illustration side 69.

Kvanløse, Hol. 1351 Qwanløse. FL muligvis subst. gl. da. *kwand, måske i betydningen ‘tændved, optændingsbrænde’, jfr. tilsvarende norske og svenske ord, EL *løse*. “Græsgangen hvor der er (pinde-)brænde”.

Kvarmløse, Hol. 1315, 1370-80 Quamløse. FL af uvis oprindelse, EL *løse*.

Kvinderup, Frb. *1356 Qwintorp, 1497 Qvinderop. FL snarest subst. kvinde, der egentlig er genitiv flertal af et ord beslægtet med kone, EL *torp*. “Kvindernes udflytterbebyggelse”.

Kvislemark, So. 1370-80 Quislemarke. FL subst. gl. da. *kwisæl ‘forgrening af vandløb’, EL *mark(e)*. “Markerne (cvt. Skovene) ved forgreningen”.

Kvistgård, Frb. 1844 Qvistgaard. FL muligvis efter et marknavn 1681 Quistensager, EL *gård*. “Gården anlagt ved Kvistensager”. Marknavnet er muligvis sammensat af som FL kvie + EL sten.

Kværkeby, So. *1186-97 Querkebi, 1340 Qørkby. FL subst. kværk ‘strube’, her i betydningen ‘smalt terræn’, EL *by*. “Byen ved det smalle terræn”, vel om passagen mellem Kværkeby og nabosognebyen Vigersted.

Kværrede, So. 1471 Quæræth. FL muligvis subst. kværn ‘(vand-)mølle’, EL gl. da. *with*. “Skoven ved møllen”.

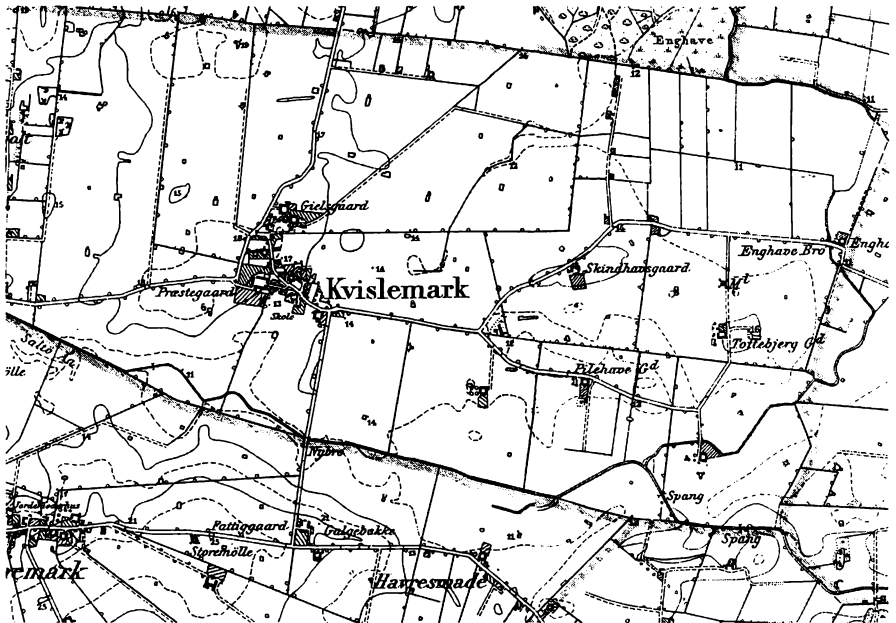
Kyndby, Frb. 1257 Kinby, 1370-80 Kindby, Kyndby. FL subst. kind ‘bakkeskråning’, EL *by*. “Byen ved skråningen”.

Kyndeløse, Rosk. 1278 Kyndelosæ, 1291 Kyndæløsæ. FL muligvis subst. gl. da. *kyn-di ‘område med bavne’, jfr. Kundby, EL *løse*. “Græsgangen ved bavnene”. En Bavneås findes i 1682 nordvest for byen.

Kyringe, So. 1329 Kykringæ. Snarest et sammensat navn med som FL subst. gl. da. *kiük ‘klump’, EL flertal af subst. ring eller et subst. gl. da. *ringi ‘område med ringe’. I begge tilfælde kunne ring sigte til de dysser der findes på Kyringes jord. FL’s -iü- er tidligt blevet til -y- ved såkaldt palatalomlyd. ?“Ringene ved, på de små jordhøje”.

Kyse, So. *1352 Kiuffse, 1381 Kiusæ. Dativ ental af subst. gl. da. *kiüs ‘vig, bugt(ning)’, nemlig på den forbigående Søbro Rend. “(Ved) bugtningen”.

Kæderup, Frb. og Pr. *1336 Kætorp. (Pr.), 1423 Kædorpe (Pr.), *1493 Kiederup (Frb.). FL mandsn. gl. da. Kæti, EL *torp*. “Kæti's udflytterbebyggelse”.

Kvislemark. Sydøst for Kvislemark by ses den meget karakteristiske forgrening (sammenløb) mellem Salto A (i sydskellet) og Kassebæk. Grundkort, Geodætisk Institut, Mbl. 3823+3824, 1:20 000. Copyright. (Udsnit i 2/3 str.)

Kællingeby, Bo. 1624 Kellingeby. FL subst. kælling 'kone, kvinde', EL by. "Kvindens by".

Kærby, Bo. og Hol. 1341 Thyereby, 1370-80 Kyereby (Hol.). 1686 Kierebye (Bo.). FL subst. kær, EL by. "Byen ved kær". Skrivemåden med Th- afspejler sikkert sammenfald i udtalen af tj- og k- foran fortingevokal.

Kærstrup, Lol. (hgd.). 1383 Kærstorp. FL subst. kær, EL torp. "Udflytterbebyggelsen ved kær".

Kærup, So. 1481 Kerrop. FL subst. kær, EL torp. "Udflytterbebyggelsen ved kær".

køb. Efterledet køb 'købt ejendom, købt jord' findes næsten udelukkende anvendt i Nordsjælland (og Skåne m.v.). Da forledene på Sjælland ikke har kristen baggrund er navnene sikkert ældre end den tidlige middelalder, og da leddet -køb ikke findes i Danelagen og Normandiet er navnene sandsynligvis yngre end vikingetidens glansperiode. Ordet er et gammelt låncord fra latin via vestgermansk til nordisk. Navneleddets produktivetsperiode vil skønsmæssigt kunne sættes til omkring år 1000.

Købelev, Lol. *1231 Kæpælef. FL snarest subst. glða. *kōpi 'køber, købmand', EL lev. "Købmandens arvegods".

København. 1186 Hafn, Saxo mercatorum portus, 1253 Kōpmannæhafn. FL subst. købmand (latin: mercator), EL havn (latin: portus). "Købmændenes havn". Formen Hafn o.l. er det oprindelige navns efterled, der i latinsk sammenhæng har fået selvstændig funktion. Hertil er dannet det latiniserede Hafnia og adj. Hafniensis. Jfr. tilsvarende Holmia for Stockholm.

Køberup, Pr. 1344 Kæpæthorp, *1346 Købæthorp. FL enten subst. glða. *kōpi 'køber, købmand' eller verbet købe, EL torp. "Købmandens udflytterbebyggelse" eller "Den købte udflytterbebyggelse".

købing. Det sent i vikingetiden indlånte ord købing betyder handelsplads, et sted hvor der kan og må handles. I begyndelsen vel om steder hvor der kun til visse tider holdtes marked. I middelalderen anvendes ordet næsten udelukkende som efterled i navne på enkelte permanente bebyggelser, købstæder.

købstadsnavne. De danske købstæder har for de ældres vedkommende ikke navne,

Kåse ved Frederikshavn, gengivet efter Kristen Møller: Kås og brygge, 1968. (Foto: Carl Petersen.)

der skiller sig ud fra andre bebyggelses navne, hvilket hænger sammen med at de ofte må anses for at være opstået af en allerede eksisterende landsby. Specielt markeret som handelspladser er dog siden middelalderen de købstæder, hvis navne ender på -købing, s.d. Siden Christian IV's tid har egentligt nyanlagte købstæder

– tidligst specielt fæstninger – været opkaldt efter anlæggeren. Christianshavn, Frederiksværk og Frederikssund er de eneste eksempler øst for Storebælt.

Køge, Rosk. *1177 Chøkæ, *1248 Køke, 1344 Køke. Subst. gl̄da. *kōk 'klump', svarende til et svensk dialektord kjuk. Muligvis sigter ordet her til Køge Ås.

Køng, Pr. 1370-80 Kinge, ca. 1376 Kyngæ. FL subst. gl̄da. *kwī eller dette ord i en tidlig udvikling *kŷ 'kvægfold, smal vej' + -ing(e) eller + -ung. "Stedet ved kvægfolden" eller "Stedet ved, med den smalle vej".

Kårup, Hol. 1370-80 Kathorp. FL fuglen. gl̄da. k̄a 'allike', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen hvor der er alliker".

kås. Med ordet kås betegnes en lille, primitivt anlagt anløbsplads af sten. Ordet er særlig udbredt på Bornholm, men kendes også ved Kattegat- og Limfjordskysterne i de øvrige landsdele.

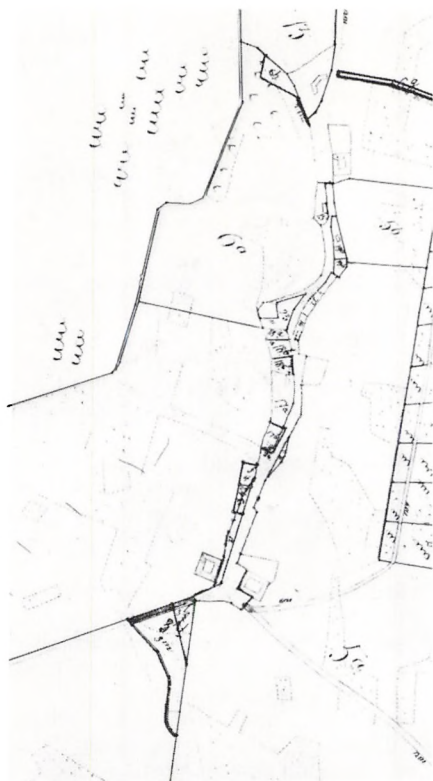
Kås, Bo. 1801 Kaasen. Subst. *kås* 'bådeleje'.

Kåsby, Bo. 1658 Kååsebyy. FL subst. *kås*, EL *by*. "Byen ved bådelejet (nemlig Teglkås)".

Kåstrup, Hol. 1376 Kulsthorp. FL subst. kul eller måske snarest det dermed identiske tiln. gl̄da. Kul, EL *torp*. ?"Kuls udflytterbebyggelse".

L

- Ladby**, So. *1135 Lathby, 1239 Lathby. FL subst. gl'da. *lath 'ladeplads', EL *by*. "Byen ved ladepladsen (i Suså)".
- Lammestorp**, Rosk. ca. 1455 Lamberstorp. FL mandsn. Lambert, EL *torp*. "Lamberts udflytterbebyggelse".
- Landerslev**, Frb. 1354 Landersløf. FL mandsn. gl'da. *Landar, EL *lev*. "Landars arvegods".
- Landet**, Lol. 1354 Lande, *1430 Land kiercke, 1447 Lande Kirke. Subst. land, måske i den administrative betydning, sigtende til en mulig placering af det middelalderlige lollandske landsting.
- Landsgrav**, So. 1351 Landzgraf. FL subst. land 'landstrækning, afgrænset jordstykke', EL grav 'gravet rende'. ?"Den gravede rende i, ved jordstykket".
- Langebæk**, Pr. 1513 Langebec. FL adj. lang, EL *bæk*. "Den lange bæk" om nuværende Møllebæk.
- Langedeby**, Bo. 1569 Langende by. FL er uvist men i hvert fald sammensat med adj. lang, EL *by*.
- Langerød**, Hol. *1205 Langeruth. FL adj. lang, EL *rod*. "Den lange rydning".
- Langesø**, Lol. ca. 1525 Langhesø. FL adj. lang, EL *sø*. "Den lange sø", nemlig nuværende Pederstrup Sø.
- Langet**, Lol. 1462 La. .g. .tc, *1458 Langgett. FL vel adj. lang, EL *tued*. "Den lange rydning".
- Langstrup**, Frb. 1364 Langhstorp. FL mandsn. gl'da. Lang, EL *torp*. "Langs udflytterbebyggelse".
- Langtved**, Rosk. 1460 Langhtweth. FL adj. lang, EL *tued*. "Den lange rydning".
- Langø**, Lol. og Pr. *1231 Lang (Pr.) og Lang maior (Lol.), 1429 Lang (Lol.). Det substantiverede adj. lang "Den langstrakte". Siden er som tydeliggørende tilføjelse, s.d., føjet EL *ø*. I det lollandske navn adskiller det latinske adj. maior (= større) navnet fra Lang i Tirsted s. Illustr. side 75.
- Lappen**, Frb. Grund ud for Helsingør. *1489 Lappestein, 1564 Lappen. Subst. lap, der i ældre tid kunne bruges i betydningen 'næs, odde'.
- Lavringe Å**, Rosk. 1682 Laurings Aas. Denne form er et marknavn, hvis FL er det oprindelige ånavn med som FL subst. gl'da. *lavær 'iris, siv' + *-ung*. "Den med sivplanter bevoksede å".
- Lavø**, Frb. *1241 Lacghø, 1344 Lakhø. FL indeholder snarest oprindeligt *-k-* og kunne da være subst. lage, gl'da. *laki 'stående vand', EL *høj*. ?"Højen med, ved det stillestående vand".
- Ledreborg**, Rosk. Grevskab oprettet 1746 af bl.a. den tidligere Lejregård. FL repræsenterer en historiserende genoptagelse af den gamle form af navnet Lejre, s.d., EL *borg*. Se herregårdsnavne.
- Ledøje**, Køb. 1282 Lethøsthæ, 1370-80 Lethowæ. FL snarest subst. gl'da. *lêth 'vej', EL subst. gl'da. *hōfthi 'fremspring'. "Fremspringet ved vejen".
- Leestrup**, Pr. *1231 Lefsthorp. FL mandsn. gl'da. *Lēf, EL *torp*. "Lēfs udflytterbebyggelse".
- leje**. Små havne, muligvis blot ophalersteder benyttet specielt af fiskere kaldes i en række tilfælde leje, jfr. det nudanske ord fiskerleje. En række af sådanne lejer forekommer og har forekommet på nord- og østkysten af Sjælland samt på Møn. Ordet leje er afledt af roden i ordet ligge og siger til muligheden for at lægge sig under kysten eller på land i uroligt vejr.
- Lejestofte**, Pr. *1387 Legestofftæ. FL mandsn. gl'da. *Lēkir, EL *toft(e)*. "Lēkirs bebyggelsesarealer".
- Lejre**, Rosk. *ca. 1170 Lethre, ca. 1200 Lethra, Lethræ. Bøjet form af et subst. gl'da. *lêthær, sandsynligvis med betydningen 'telt, hytte' svarende til et fra gotisk kendt ord (hleipra) eller en form af et subst. gl'da. *lêthra med samme betydning.
- Lekkende**, Pr. 1310 Lækyngge, 1370-80 Lækkinghc. FL sandsynligvis et oprindeligt ånavn, gl'da. *Lakka om en del af Mern Å

Lestrup i Ods herred har muligvis navn efter sin beliggenhed langs en vej. Kortudsnittet (målestok 1 : 20 000) fra ca. 1920 viser tydeligt dette forhold.

+ *-ing(e)*. “Stedet (for beboerne) ved Lakka”.

Lellinge, Pr. 1297 Lælin[ge]. FL muligvis subst. glda. **lal* ‘pote’, egentlig ‘noget slapt nedhængende’, måske her om skrænterne ned mod Køge A + *-ing(e)*. ?“Stedet (for beboerne) ved de slapt skrånende skrænter”.

Lendemarke, Møn. før 1515 Lindemarck. FL subst. glda. lændi ‘landstrækning’, EL *mark(e)*. “Marken (el. Skoven) ved, på landstrækningen”.

Lerbæk, Møn. 1544 Lierbeck. FL subst. ler, EL *bæk*. “Den lerede bæk”.

Lerchenborg, Hol. (hgd.). Navngivet 1754 af general Christian Lerche, EL *borg*. Se herregårdsnavne.

Lerchenfeld, Hol. (gd.). FL dannet efter navnet på Lerchenborg ovenfor, EL felt egentlig efter tysk Feld ‘mark, jordstykke’ er brugeligt i nyere navne på større gårde.

Lerchenfeld er oprettet omkring 1790 som avlsgård under Lerchenborg, s.d.

Lestrup, Hol. *1336 Læsthorp, Lestrop; [lesdråp]. FL kan have kort el. langt e, æ der i store dele af Sjælland har udtale med kort e foran *-st*. FL kan da af mere nærliggende muligheder være subst. glda. læ ‘læ’, glda. *læ ‘grav’ men er måske snarest subst. glda. *læst, nudansk læst med ældre betydninger ‘sok, fodsål, fodspor, vej, sti’, EL *torp*. ?“Udflytterbebyggelsen ved vejen”.

Letten, Møn. 1843 Letten. Farvandet nord og øst for Bogø. Subst. lette ‘korkstykke der bærer garn oppe, flåd’, måske sigtende til særligt fiskeri på stedet.

lev. Efterleddet kendes ikke i moderne dansk som selvstændigt ord, men det hænger sammen med bl.a. ordet levne og betyder ‘noget der er efterladt’, det vil efter al sansynlighed sige ‘arvegods, arvet areal’. De lev-navne som er sammensatte med personnavne – og det er de fleste – betyder følgelig ‘den og den persons gods modtaget som arv’. Lev-navnene har ulige fordeling i landet, og de mangler helt i Vestjylland, og da de i Østjylland især findes ved kysten og langs visse åer, har man ment, at de var ført vestover af et erobrende folk, måske Danerne der skal være kommet østfra. Dette er dog ganske usikkert, men det står fast, at eftersom forleddenes personnavne er meget gamle og til dels gået af brug allerede i vikingetiden, hvor *-lev-* heller ikke anvendes i de erobrede områder, må *-lev-* navnene være i hvert fald fra folkevandringstiden eller eventuelt endnu ældre, men der er dog intet i vejen for at enkelte navne kan være yngre og dannet helt op mod år 1000. Forudsat oversættelsen ‘arvegods’ er korrekt vidner navnene om en samfundsorden i folkevandringstidens Danmark på et ret højt niveau. Illustr. side 79.

Levetofte, So. 1415 Leuætoftæ. FL mandsn. glda. Lēvi, EL *toft(e)*. “Lēvis bebyggelsesarealer”.

Lidemark, Pr. 1319 Lithæmark. FL subst. li ‘bakkeskråning’, EL *mark*. “Skoven (el. Marken) på, ved bakkeskråningen”.

Lidsø, Lol. 1681 Liisz, 1692 Lidtz; lokalt [lis]. Oprindeligt ø i Rødby Fjord. Navnets oprindelse uvis.

Lille Avnede, Lol., se Avnede.

Lillebrænde, Fal., se Maglebrænde.

Lango. Til venstre Lango i Nakskov Fjord, til højre Lango i Ulvsund. Begge gengivet efter samme blad af Videnskabernes Selskabs kort fra 1776 (udsnit i 2/3 str. © Geodætisk Institut).

Lille Elmue og Store Elmue, Møn. 1513-33 Damme. Subst. dam 'lille sø', snarest i flertal.

Lille Ebberup, So. FL mandsn. Ebbe, EL *torp*. "Ebbes udflytterbebyggelse". Lille adskiller navnet fra Store Ebberup.

Lille Egebjerg, Hol. 1370-80 Lille Eghebyergh. FL subst. gl. *ēki 'egebevoksning' eller træen. eg, EL *bjerg*. "Bakken med egetræerne". Lille adskiller navnet fra sognebyen Egebjerg.

Lille Elmue og Store Elmue, Pr. 1348 Elmugh lithlæ, 1399 Ælmowæ. FL subst. gl. ælmi 'bevoksning med elme', EL *høj*. "Højene med elmebevoksningen".

Lille Esbønderup, Frb. *1497 Esmendrop litle. FL mandsn. Esben, EL *torp*. "Esbens udflytterbebyggelse". Lille adskiller navnet fra sognebyen (Kirke) Esbønderup.

Lille Favrbj og Store Favrbj, Pr. *1348 Fawerbøghy, 1403 Faurebøgæ. FL adj. fager, EL subst. gl. *bōki 'bøgebevoksning'. "Den smukke bøgebevoksning". Efterledet er senere omtydnet til *by*.

Lille Fuglede og Store Fuglede, Hol. 1318 Fulwythæ maclæ, 1370-80 Fwghlethæliæ. FL subst. fugl, EL gl. *withi* i flertal eller subst. gl. *withi 'skovområde'. "Skovene el. Skovområdet hvor der er fugle". Se *magle*.

Lille Grandløse og Store Grandløse, Hol. 1370-80 Grandløse. FL subst. gl. *grand 'grus', EL *løse*. "Den grusede

græsgang". Der skelnes siden 1500-tallet mellem Store og Lille Grandløse.

Lille Havelse og Store Havelse, Frb. *1252 Hawgeløse lillæ, 1330-33 Lilæhawæløse, 1370-80 Haweløse maglæ. FL subst. *have*, EL *løse*. "Den indhegnede græsgang". Se *magle*.

Lille Heddinge og Store Heddinge, Pr. *1231 Hedding, 1257 Heddingæ paruum (latin: lille), 1261 Hædingi maklæ. FL subst. gl. *hadd 'kvinders hovedhår', 'lange plantehår' + *-ing(e)*. "Stedet med den langhårede plantevæxt". Se *magle*.

Lille Karleby og Store Karleby, Rosk. 1257 Karlaeby. FL subst. karl 'mand', EL *by*. "Mændenes by". Der skelnes siden slutningen af 1300-tallet mellem Lille (oprindeligt: Sønder) og Store (oprindeligt: Nørre) Karleby.

Lille Ladager og Store Ladager, Rosk. 1257 Lathacara. FL subst. gl. *lath 'noget opstabet (sten o.l.)', EL *ager*. "Markerne med de opstabile sten". Der skelnes siden 1300-tallets midte mellem Lille og Store Ladager.

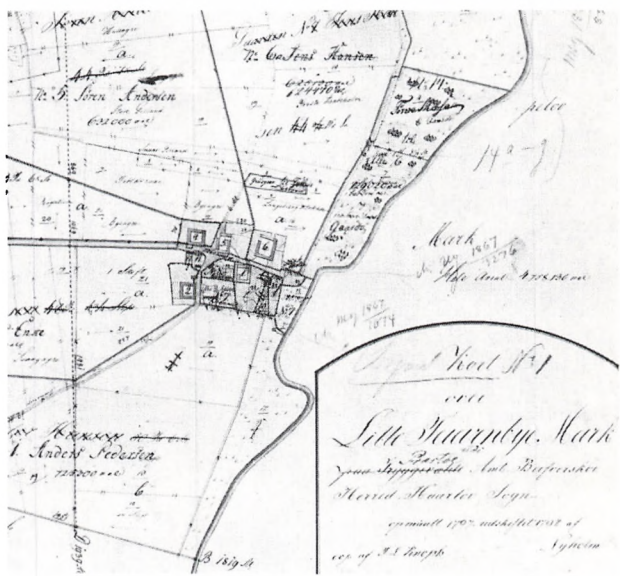
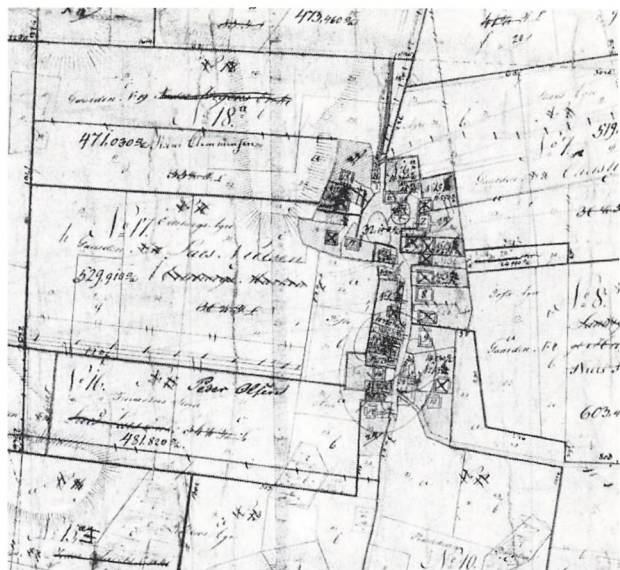
Lille Lind og Store Lind, Møn. 1506 Lindh. Træn. lind muligvis i betydningen 'bevoksning med lind'. Der skelnes siden 1800-tallet mellem Store og Lille Lind.

Lille Linde og Store Linde, Pr. 1256 Lyndæ paruum (latin: lille), 1261 Lyndæ. Subst. gl. *lindi 'bevoksning med lindetræer'.

Lille Lindet og Store Lindet, Lol. 1462

- Lyndeth. Bestemt form ental af subst. glda. *lindi 'bevoksning med lindetræer'. Der skelnes siden 1500-tallet mellem Lille og Store Lindet.
- Lille Lyngby og Store Lyngby**, Frb. *ca. 1175 Lingbui, 1360 Lyungby maghle, 1370-80 Lywngby lytlæ. FL planten. lyng, EL *by*. "Byen hvor der er lyng". Se *magle*.
- Lille Løjtofte og Store Løjtofte**, Lol. *1379 Lœuctoffte, 1391 Kerkæløkætoftæ, ca. 1560 Vester Løgitofft. FL planten. løg, EL *loft(e)*. "Bebyggelsesarealerne med, ved løgplanterne". Lille har erstattet 'kirke' og senere 'øster' til adskillelse fra Store, tidligere Vester Løjtofte.
- Lille Næstved**, So. *1135 Næstweth parua (latin: lille), 1422 Lillenestuidt. FL subst. *næs*, EL *tved*. "Rydningen på næsset". Lille adskiller navnet fra købstaden (meget sjældent: Store) Næstved øst for Suså.
- Lillerød**, Frb. 1370-80 Litlæruth. FL adj. lille, EL *rød*. "Den lille rydning".
- Lille Rørbæk og Store Rørbæk**, Frb. 1315 Rørbæk, *1322 Rørбек maglæ, *1393 Rørbeck lille. FL planten. rør, EL *bæk*. "Bækken der vokser tagrør ved". Se *magle*.
- Lille Røttinge og Store Røttinge**, Pr. *1348 Maglærytthing, *1356 Ryttinghæ, 1508 Lillæ Ryttinggæ. FL måske en glda. stamme *rut(t) beslægtet med glda. ruth 'rydning' + *-ing(e)*. ?"Det ryddede sted". Se *magle*.
- Lille Salby og Store Salby**, Rosk. 1262 Salby, 1464 Salby gamble. FL subst. sal 'hus af særlig art, stormandsgård', EL *by*. "Byen med de(t) særlige hus(e)". Gamle, senere Store adskiller navnet fra Lille Salby, der i middelalderen og frem til 1600-tallet hedder Salbytorp "Udflytterbebyggelsen fra Salby".
- Lille Skensved**, se Kirke Skensved.
- Lille Svenstrup**, So. 1463 Swenstrup. FL mandsn. Svend, EL *torp*. "Svends udflytterbebyggelse". I nutiden adskiller 'lille' navnet fra Søster Svenstrup og Svenstrup hovedgård.
- Lille Torøje og Store Torøje**, Pr. 1397 Thorøwe. FL enten mandsn. glda. Thōri eller subst. glda. *thōr, *thōra 'forhøjning', EL *høj*. "Thōris høje" eller "Højene på, ved forhøjningen". Lille (ældst: Nyc) Torøje er udskilt 1768 fra Torøje, der derefter kaldtes Store Torøje.
- Lille Tvede**, Pr. *1356 Syndrathwædhæ, 1513 Lillæ twedæ. Subst. *tved* 'rydning'. Lille (ældst: sønder) adskiller navnet fra Nørre Tvede.
- Lille Tårnby og Store Tårnby**, Pr. 1256 Thornby paruum (latin: lille), 1257 Thornby maiori (latin: stor). FL subst. torn 'tjørnebusk', EL *by*. "Byen ved, med tjørnebusken(e)".
- Lille Valby**, So. *1216 Walby, *1300 Walby wæstre, 1433 Walby øestre. FL subst. glda. wall 'slette', EL *by*. "Byen på sletten". Lille (ældst: østre) adskiller navnet fra Store (ældst: vestre) Valby, der nedlagdes i 1774.
- Lille Valby og Store Valby**, Rosk. 1257 Walby Østre, 1370-80 Walby westræ. FL subst. glda. wall 'slette', EL *by*. "Byen på sletten". I 1500-tallet er de adskillende adjektiver ændret fra øster til store og fra vester til lille.
- Lille Værløse**, se Kirke Værløse.
- Lilliendal**, Pr. (hgd.). Hovedgården er opkaldt af og efter Hans Gustav Lillien-skjold, der erhvervede gården i 1760. Jfr. herregårdsnavne.
- Limensgade**, Bo. 1654 Limesgade. FL subst. limovn 'kalkovn', EL *gade*. "Bebyggelsesgaden ved kalkovnen".
- Lindebjerg**, So. 1429 Lindeberg. FL træen. lind, EL *bjerg*. "Bakken med lindetræerne".
- Lindersvold**, Pr. (hgd.). 1606 Lindesvoldgaard. FL dannet til adelsnavnet Lindenov, EL vold vel i betydningen borgvold, der dog er uden reel baggrund i anlægget bortset fra at hovedgården ligger i fugtigt terræn.
- Lindholm**, flere steder. Ældst overleveret *1231 Lindholm om ø mellem Møn og Sjælland. FL træen. lind, EL *holm*. "Holmen med lindetræerne".
- linge**, se *-ing(e)*.
- Liseby**, Møn. 1810 Lisebye. FL kvinden. Lise, EL *by*. Opkaldt efter Anna Elisabeth Iselin, se Liselund.
- Liseleje**, Frb. 1807 Lise Leje. Skal være anlagt af J. F. Classen og formentlig opkaldt efter hustruen Anne Elisabeth Iselin, der er forskellig fra oven- og nedennævnte.
- Liselund**, Møn. (hgd.). 1809 Liselund. FL kvinden. Lise, EL *lund*. Opkaldt efter Anna Elisabeth Iselin, gift med ejeren P. de la Calmette (død 1803).
- Listed**, Bo. 1379 Lysta. Subst. glda. lista 'kant, bræmme, (kyst-)strimmel'.
- Listrup**, Fal. *ca. 1250 Luzthorp. FL snarest mandsn. glda. *Liūt, EL *torp*. 'Liūts

Lille Tårnby og Store Tårnby er som så mange andre byer adskilt ved store overfor lille, øster overfor vester o.s.v. nabo-byer, beliggende ved vestbredden af Tryggevejle A. Størrelsesforholdet mellem dem har igennem de sidste godt 700 år ikke ændret sig væsentligt. I matrikelarbejderne fra 1680-erne har Store Tårnby 23 gårde og Lille Tårnby 8 gårde, og også matrikelkortene taler deres tydelige sprog. Øverst udsnit med Store Tårnby by fra 1805 og nederst udsnit med Lille Tårnby by fra 1797. Se i øvrigt artiklen reciprokering.

udflytterbebyggelse".
Lobbæk, Bo. Bebyggelsen hcd før dette århundrede Lobberne efter et naturnavn. Til grund for dette ligger subst. bornholmsk *lubba, beslægtet med oldislandsk lubbi 'tykt, uredt hår', sigtende her sandsynligvis til bevoksning.
Lolland. *800-tallet Lælând (oldengelsk), 1140 Lalandiam (latiniseret form), *1231 Laland. FL subst. glda. *lā 'lå, rende ved

kysten', EL land. "Landområdet med renderne ved kysten".
Lommelev, Fal. *ca. 1250 Linnelef, der må være fejl for *Lumelef. FL mandsn. glda. *Lumi, EL lev. "Lumis arvegods".
Lorup, So. *1259, *1313 Lothorp, 1469 Lorup. FL snarest fuglen. glda. *lō 'brokfugl', EL torp. "Udflytterbebyggelsen hvor der er brokfugle". De ældste former gør det usandsynligt, at FL som foreslået i DSA

I 108 skulle være mandsn. Lave.

Lov, Pr. 1348 Løwæ. Subst. glda. lövi 'håndflade', formentlig om en eller anden terrænformation.

Ludshøj, Frb. *1300 Lucou, 1400 Lws-høv. FL mandsn. glda. Lucius cl. *Lüt, EL *høj*. "Lucius' cl' Lüts høj".

Lumsås, Hol. *1231 Lumsas. FL mandsn. glda. *Lum, EL ás. "Lums bakke drag".

lund. Ordet betegner en lille skov. Dets ældste og mest prominente forekomst er navnet på det danske ærkebispesæde Lund i Skåne. Mange navne på -lund er lige som navne på -skov og -holt vidnesbyrd om skovrydning som basis for bebyggelsesudvidelser. Jfr. naturnavne.

Lund, Pr. og So. 1259 Lund (So.). Subst. *lund* 'lille skov'.

Lundby, Fal., Pr. og So. *1231 Lundby (Fal.). FL subst. *lund* 'lille skov', EL *by*. "Byen ved, i lunden".

Lunderød, Hol. 1370-80 Lynderyth. FL subst. *lund* 'lille skov', EL *rød*. "Rydningen i lunden".

Lundforlund, So. 1370-80 Lunfarlund, Lundferlund; [lånfor'lån']. FL et stednavn glda. *Lundfar, hvis FL er subst. *lund* og EL subst. glda. far 'overfartssted' "Overfartsstedet ved den lille skov"; EL *lund*. Det nuværende navn betyder altså "Den lille skov ved Lundfar".

Lundstorp, So. *1366 Lundztorp, 1472 Lundstorp; [lånst'å'rp]. ELs form og trykfordelingen tyder på at FL er et stednavn, snarest da navnet på nabobyen Lundby, EL *torp*. ?"Udflytterbebyggelsen fra Lundby".

Lundtofte, Køb. 1348 Lugnætoftæ. FL det oprindelige navn på Mølleåen, *1145 Lugen, snarest identisk med subst. glda. *lughn, nusvensk lugn 'ro, stilhed', EL *toft(e)*. "Bebyggelsesarealerne ved Lughn".

Lungholm, Lol. (hgd.). 1664 Lungholmb. FL adelsn. Lunge efter grundlæggeren Palle Rosenkrantz' tredje hustru, Elisabeth Lunge, EL *holm*. Se herregårdsnavne.

Lyderslev, Pr. *1346 Løthærsløf, 1370 Lywdhærsløf. FL mandsn. glda. Liuthar, EL *lev*. "Liuthars arvegods".

Lyndby, Rosk. *1253 Lyungby, 1298 Lyndby. FL subst. lyng, EL *by*. "Byen hvor der er lyng".

Lyng, So. 1307 Lyung. Subst. lyng.

Lyngby, se Kongens Lyngby, Lille og Store Lyngby.

Lyngbygård, So. (hgd.). *1231 Lyungby, 1320 Lyunby. FL subst. lyng, EL *by*. "Byen hvor der er lyng".

Lyngø, Frb. og So. *1085 Liungahereht (Fr.), *ca. 1170 Liwngø (So.), 1370-80 Lyungæ (Fr.). Bøjningsform af subst. lyng eller snarere subst. glda. *liungi begge i betydningen 'lyngbevokset område'. Lyngø herred er nu delt i Lyngø-Frederiksborg herred og Lyngø-Kronborg herred; se *herred*.

Lyngø Eskilstrup, So. *1282 Esgistorp, 1578 Eskelstrup. FL mandsn. glda. Æsgær, EL *torp*. "Æsgærs udflytterbebyggelse". Lyngø efter sognebyen adskiller i ny tid navnet fra Rude Eskilstrup, s.d.

Lyngørup, Frb. 1310 Lungæthorp. FL subst. glda. *liungi 'lyngområde', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen på lyngområdet".

Lynæs, Frb. 1691 Lydens Sand, 1720 Lydens Odde. FL er snarest adj. glda. *liüt 'grim', EL er formentlig *næs*. "Det grimme næs".

Lyrby, Bo. 1599 Leritzby. FL muligvis subst. lyrehus 'hus med lyc (røghul)', EL *by*. "Byen hvor husene har røghul".

I Lystrup, Pr. (2 steder). 1256 Lyutstorp (Hårlev s.), 1403 Lysthøp (Kongsted s.). FL mandsn. glda. *Liüt, EL *torp*. "Liüts udflytterbebyggelse".

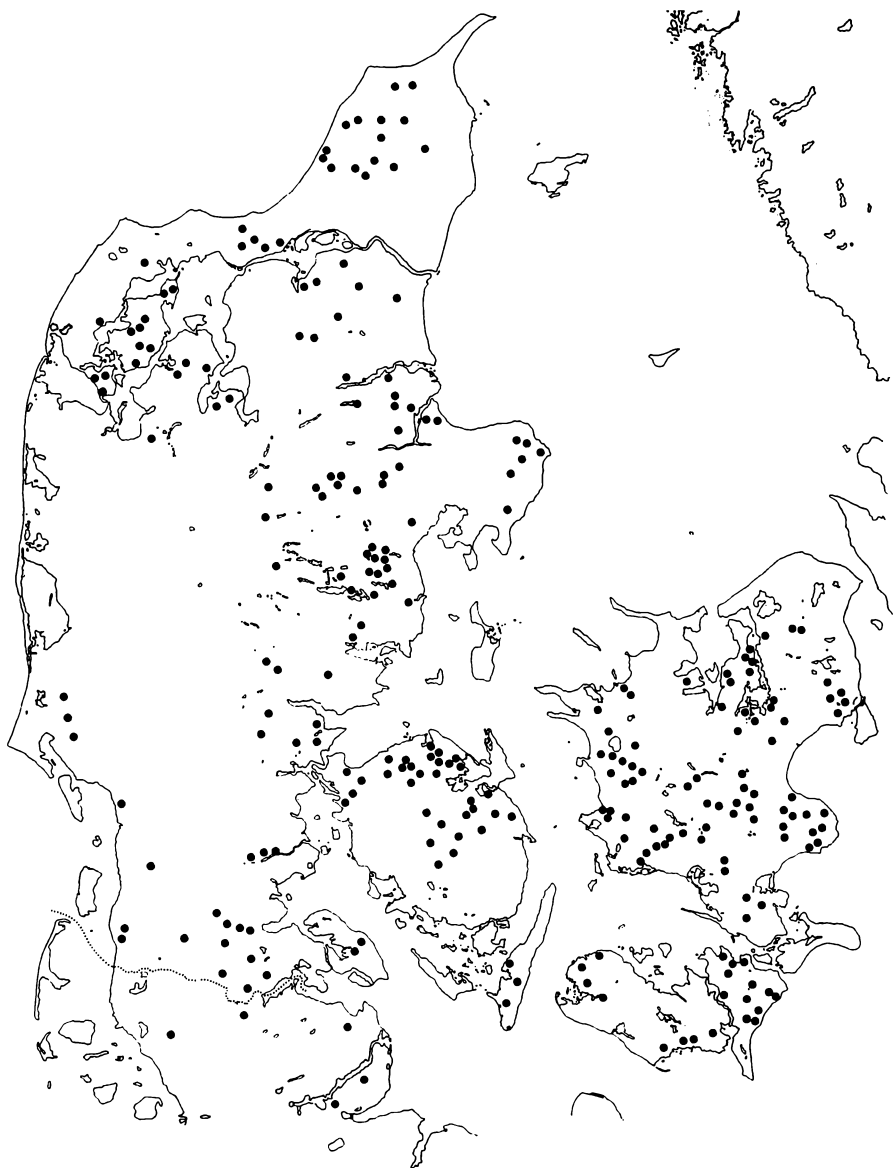
II Lystrup, Frb. *1180-92 Lwtztorpp, 1356 Lusthøp. FL mandsn. glda. Lucius, EL *torp*. "Lucius' udflytterbebyggelse".

længe. Ordet længe er en afledning af adjektivet lang og betyder 'noget langstrakt, langt (og smalt) areal'. Som efterled i bebyggelsesnavne er det ikke almindeligt, men optræder til gengæld hyppigt i bestemte marknavnesammensætninger, specielt Vejlänge 'Langstrakt areal langs vej'.

Læsø, Lol. *1231 Lætæs, 1560 Lettø. Navnets oprindelse er uvis.

Læsøholm, Hol. *1199 Lesioholm, 1228 Lasiøholm, 1370-80 Læsøholm. Oprindeligt navn på Avnsø og Holmstrup sogne. FL er oprindelig navn på en nu udtørret sø øst for Holmstrup. FL i søens navn kan have såvel kort som lang vokal, der tidligt kan være blevet forstyrret af den enerådende sammensætning med holm. Snarest er forleddet et af to ubeslægtede subst. glda. (li)læ 'læ' eller 'gravhøj', EL *sø*. "Søen der ligger i læ" eller "Søen ved gravhøjene"; EL *holm*. "Holmen ved Læsio".

Løgtved, Hol. (2 steder). *1231 Løchæth-

-lev. Fordelingen af middelalderligt overleverede danske lev-navne, gengivet efter Bent Søndergaard: Indledende studier over den nordiske stednavnetype lev (löv), 1972.

wet (Viskinge s.), *1320 Løgetwet (Buerup s.). FL planten. løg, EL *tved*. "Rydningen i(mellem) løgplanterne".

Løjet, Lol. 1572 Løgits Tredi[n]g. FL planten. løg, EL glda. *with* eller *tved*. "Skoven el. Rydningen hvor der vokser løg". Trething betyder 'trediedel' og sigter til Løjets andel i et større markfællesskab.

løkke. I stednavne såvel som i det almindelige ordforråd betegner ordet løkke en (især mindre) indhegning, som regel nær ved en gård.

Lønholt, Frb. 1348 Lønholte. FL træen. løn 'ahorn', EL *holt*. "Den lille skov med ahornene".

løs(e). I enkelte navne indgår som efterled

-løse. Navnene på -løse er meget ulige fordelt i landet. I Jylland findes ingen sikre eksempler, og på øerne uden for Sjælland findes kun temmelig få. Hovedparten af -løse-navnene er koncentreret på Sjælland og i Skåne. For øernes vedkommende fremgår fordelingen af kortet efter Kr. Hald: Vore Stednavne, 2. udg., 1965.

-løs(e) i en (substantiveret) betydning, der korresponderer med tillægsordet løs 'som mangler'. Det er formentlig tilfældet i navnene Sengeløse og Særløse, som er kendt allerede i middelalderen, men -løs(e) i denne betydning forekommer ellers typisk i nyere nedsettende husnavne af typen Brødløse 'Hvor der mangler brød'. Jfr. *løse*.

løse. Betydningen af dette efterled har været omstridt, men det er en kendsgerning, at der blandt nutidens navne på -løse må udskilles en gruppe, der indeholder det mangelbetegnende løs(e), s.d. Det tilbageværende store flertal af navne på -løse indeholder et hunkønsord, gl.da. *lōsa. Det har efter en alment accepteret ældre opfattelse forbindelse med verbet lude 'hælde, skråne' og har betegnet bakkeskråninger i anvendelse som det de landbrugsteknisk har været mest anvendelige til, nemlig græsgange. Efter den seneste undersøgelse skal efterledet være beslægtet med ordet lys og egentlig betyde 'lysning, åbning, mark el. eng', muligheder der også lader sig forene under den her foretrukne mere generelle betydningsan-

sættelse 'græsgang'. Navnene på -løse indeholder aldrig personnavne som forled, men forleddene er iøvrigt ofte dunkle. Navnene er sandsynligvis normalt meget gamle, d.v.s. fra årh. før vikingetiden.

Løserup, Hol. 1272 Lufxæthorp, 1370-80 Liřtorp (rettet til: Lyřtorp). FL muligvis mandsn. gl.da. *Liūřsi eller det tilsvarende stærktbøjede mandsn. gl.da. *Liūř med tydeliggørende genitiv, jfr. navnet på nabobyen Kisserup, EL *torp*. "Liūřs(i)s udflytterbebyggelse".

Løve, Hol. *1231 Løghæ. Flertal af subst. gl.da. lōgh 'vand, badevand', her snarest om sump o.l.

Løvenborg, Hol. (hgd.). Navnet givet 1765 af gehejmeråd Severin Løvenskiold, EL *borg*. Hovedgården hed tidligere Ellinge, s.d. og se herregårdsnavne.

Lågerup, Lol. *1484 Lackerup, 1505 Logerop. FL muligvis mandsn. gl.da. Laghi, EL *torp*. "Laghis udflytterbebyggelse".

Lårup, Hol. *1496 Lalerup. FL enten tiln. gl.da. Lāli eller det til grund derfor liggende indbyggernavn, gl.da. *lāli 'lollipop', EL *torp*. "Lālis eller Lollike(r)n(e)s udflytterbebyggelse".

M

magle. Tillægsordet (= adjektivet) magle, der betyder 'stor', kendes kun som led i stednavne. Enten som forled (f.eks. Magleby) eller som adskillende, reciperende tilføjelse i navne som Eggeslevmagle o.s.v. Som foranstillet adskillende led er ordet kun bevaret i Maglebrænde; ellers er det erstattet af 'stor' eller eventuelt af helt andre ord. Ordet er beslægtet med ordene megen, meget og det jyske møgel, men det er uvist om det ligefrem er udviklet af disse. Det kendes kun på øerne og i Skåne.

Maglebrænde og Lillebrænde, Fal. *1231 Brænnings maklæ, Brænnings litlæ. FL roden i verbet brænde + *-ing(e)*. "Stedet med afbrændingen", d.v.s. "Rydningen" eller eventuelt et deraf dannet indbyggernavn "Stedet for beboerne der har ryddet ved brænding". Se *magle*.

Magleby, Møn, Pr. og So. 1346 Magdlæby (Pr.). FL adj. *magle* 'stor', EL *by*. "Den store by".

Maglebylille og Store Magleby, Køb. Efter 1145 Maclaby, 1370-80 Maghleby litlæ, Makleby søndræ. FL adj. *magle* 'stor', EL *by*. "Den store by". Sønder erstattes i 1500-tallet af stor som adskillende led, men iøvrigt kaldes byen meget ofte Hollænderbyen efter de i 1500-tallet indflyttede hollændere. Illustrationer side 82-83.

Maglemer, Lol. *ca. 1200 Merethueth; lokalt [mal'mær]. FL adj. mere i betydningen 'større, temmelig stor', EL *tved*. "Den ganske store rydning". *Magle* 'stor' adskiller navnet fra Lille Merret, en nu forsvundet landsby i Østofto sogn.

Magletving, Lol. *1418 Magle Tuinge, ca. 1525 Mageltwing. Byen har sandsynligvis oprindelig heddet Tving, glda. *Thwing, et subst. der muligvis har betydet 'indsnævring, indhegning', beslægtet med verbet tvinge. *Magle* 'stor' har adskilt navnet fra et andet, nu forsvundet Tving.

Majbølle, Lol. (2 steder). *1312 Maybølle

(sogn), *1387 Madebøll (Tillitse s.), 1458 Madebølle (sogn). FL subst. made 'eng', EL *bølle*. "Udflyttergården i, ved engen".

Mandemarke, Møn. 1370-80 Mandemarkæ. FL mandsn. glda. Manni, EL *mark(e)*. "Mannis skov(e) (eller mark(er))".

Manderup, Frb. (2 steder) og Rosk. *1268 Mantorp (Rosk.), *1286 Mandorp (Skibby s.), ca. 1500 Mandorp (Slangerup s.). FL mandsn. glda. Manni, EL *torp*. "Mannis udflytterbebyggelse".

Marbjerg, Rosk. ca. 1376 Madebyergh. FL subst. made 'eng', EL *bjerg*. "Bakken ved engen".

Maribo, Lol. (kbst.). 1396-1439 Mariebo closter. Navn på et til jomfru Maria indviet birgittinerkloster, grundlagt i begyndelsen af 1400-tallet.

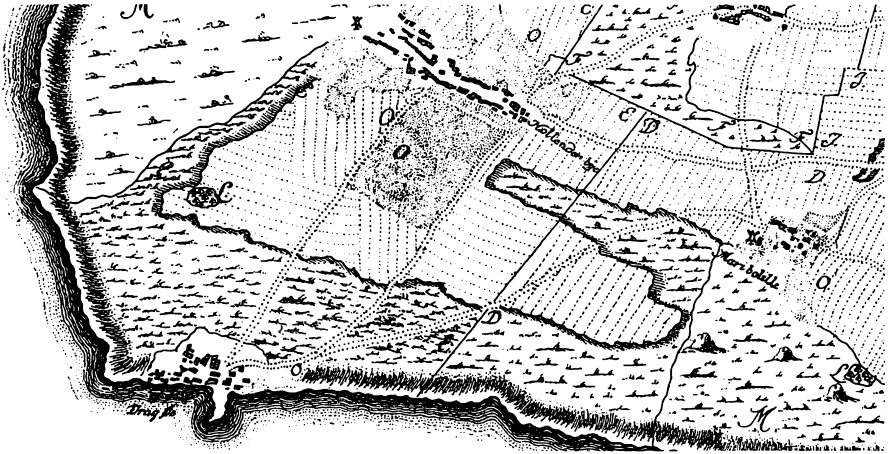
Marielyst, Fal. Navn fra dette århundrede opkaldt efter en lokal ejers hustru.

I Marienborg, Køb. Lystejendom ved Bagsværd Sø. Navngivet af Werner Rosenkrantz von Giedde, ejer 1793-95 men uvist efter hvem, EL *borg*.

II Marienborg, Møn (hgd.). Opkaldt i 1770-erne efter ejeren Beringskiolds hustru, Marie Kirstine von Cappelen. EL *borg*. Se herregårdsnavne.

Marienlyst, Frb. Opkaldt kort tid efter 1766 efter enkedronning Juliane Marie, der da beboede slottet. Se herregårdsnavne.

mark(e). Det nuværende danske ord mark har gennemløbet en række betydninger frem til den nuværende 'en gårds eller landsbys dyrkede jord'. Den oprindelige betydning er 'kant, rand, grænse', dernæst 'området ved en grænse, ødemark' og siden 'grænseskov, grænseland, overdrev' og endelig 'bymark'. I de ældste danske stednavne indholdende ordet kan betydningen være 'skov, ødemark', således i selve navnet Ødemark, men allerede i middelalderen er dog den nuværende betydning 'dyrket bymark' udbredt. I en

række navne ender efterledet på -e til markering af en ofte analogisk bestemt (pseudo-) flertalsform. Formerne med -e er særlig hyppige i den sydlige del af landet.

Marke, Hol. 1243 Markae. Flertal af subst. *mark* 'grænseskov, skov, mark'.

Markeslev, Hol. 1333 Markesleef. FL muligvis mandsn. glda. *Markir, EL *lev*. ?"Markirs arvegods".

marknavne – anvendes ofte som betegnelse for alle slags naturnavne, s.d., men bruges dog især om de navne agrene i hver enkelt landsby tidligere havde. Disse navne er i vidt omfang gået tabt, da landsbyernes jorder omkring år 1800 blev fordelt i sammenhængende arealer til hver enkelt gård. Før den tid havde hver gård mange små agerstrimler fordelt over hele landsbyens jordareal, og det var da nødvendigt med et system af navne, ofte et halvt hundrede eller flere, for at bønderne kunne orientere sig og hinanden inden for deres fælles område. Marknavnene er i hovedsagen først overleveret fra den store danske jordopmåling i 1681-83, bevaret i 1.691 store protokoller, men mange af dem må være så gamle som den tidlige middelalder. De fleste marknavne er sidste gang omtalt på de ældste matrikelkort fra omkring 1800, men i ny tid er de i de større byer, specielt København, genoptaget som gadenavne (Hampeland, Møllebakken, Gadelandet m.m.fl.). Marknavne er kun medtaget i dette leksikon, hvis de senere har fået funktion som bebyggelsesnavne.

Marrebæk, Fal. *1231 Marbæc. FL subst. glda. *mar 'sumpet havvig', EL *bæk*. "Bækken som løber ud i den sumpede havvig".

Marup, Hol. 1370-80 Mathorp. FL subst. made 'eng', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen ved engen".

Marvede, So. 1370-80 Marwith. FL snarest subst. glda. mar 'hest', EL glda. *with*. "Skoven med hestene".

Masnedø, Pr. *1231 Masnæth. Øens ældste navn har været *Masn, muligvis egentlig med betydningen "Den knudrede", hertil er føjet -æth, vist nok subst. glda. *ēth 'landtange, overgang mellem vand'. Den tydeliggørende tilføjelse, s.d. af -ø stammer fra 1600-tallet.

Mastrup, Hol. *1392 Mostrup, 1610 Mastrup; ældre [må'sdråp]. FL kunne svarende til den ældre udtaleform være mandsn. glda. Mā, mens den bogstavrette udtale, der svarer til de overleverede originalformer peger på som FL subst. mast, EL *torp*. ?"Mās udflytterbebyggelse".

Meelse, Fal. *1231 Miæthæløse. FL snarest adj. glda. mæthal 'mellem, midt' eller evt. subst. glda. *miath 'mjød, honning', EL *løse*. "Den midterste græsgang".

Melby, Frb. og Hol. *1302 Medelby, 1319 Myethelby (Frb.), 1356 Methelby (Hol.). FL adj. glda. mæthal 'mellem-, midt', EL *by*. "Den mellemste by".

Melsted, Bo. 1569 Melstaddt. FL snarest subst. glda. *mel 'sandbanke, grusbanke', EL *sted*. "Bebyggelsesstedet ved sandbanken".

Maglebylille og Store Magleby. Set fra søsiden har Maglebylille (C) og Store Magleby (B) åbenbart taget sig nogenlunde lige store ud, da ovenstående prospekt (udsnit) blev tegnet i midten af 1750-erne til Laurids de Thurahs beskrivelse af Amager og Saltholm (1758). Et mere realistisk billede af de to byer giver dog utvivlsomt kortet i samme værk, hvoraf udsnit (2/3 str.) på modstående side, Maglebylille, der forsvandt ved en lufthavnstudivelse i 1960-erne, skrives i 1600- og 1700-tallet ofte Maribolille eller Marbolille.

Meltofte, Lol. 1300-tallet Metheltoftæ. FL adj. gl. mæthæl 'mellem-, midt', EL *loft(e)*. "De mellemste bebyggelsesarealer".

Meløse, Frb. *ca. 1175 Methulæse, *1218 Mædeløse. FL enten subst. gl. *mēth 'stang, stok, mede' eller adj. gl. mæthæl 'mellem-, midt', EL *løse*. "Græsgangen med stokken(e)" eller "Den mellemste græsgang".

Menstrup, So. *ca. 1351-66 Menstrop, 1387 Mænstorp. FL sandsynligvis mandsn. svarende til oldisl. Meginn, gl. *Mæghin, der tidligt vil udvikle sig til *Mēn, EL *torp*. "Mēns udflytterbebyggelse".

Mern, Pr. *1231 Mærn; ældre lokalt [mæ:r]. Oprindelig navn på (del af) Mern Å dannet med en -n-holdig afledning til roden urnordisk *mar- 'knuse', hvortil kan antages et subst. gl. *mær 'sten, grus'. Navnets urnordiske form kan da have været *Marinō "Den med grus forsynede". Jfr. Store Merløse.

Merløse herred, se Store Merløse.

Mikkelborg, Frb. 1582 Meckelborg. Som flere andre, især skånske Mikkelborg, utvivlsomt opkaldt efter det tyske Mecklenburg.

minde. Ordet er en afledning til ordet mund og har betydningen 'munding'. Det anvendes i stednavne både om en ås

udmunding og om udsejlingen fra et nor i det åbne hav. Illustr. side 84.

modenavne. Denne betegnelse dækker ikke cntydigt nogen bestemt navnetype, bl.a. fordi de tidligste eksempler ikke er modeprægede i samme grad som efterlignende navne. En del modebestemte navne er tillige opkaldelsesnavne, s.d., mens andre ligner selvstændige dannelser, fordi der ikke kendes noget direkte, indlysende forlæg. Mange moderne gård- og husnavne er dog skabt ud fra et (ubevidst) modemønster; tilfældige eksempler som Frydendal, Elmely, Sofiesminde. Også i ældre tid har modefænomener sandsynligvis spillet en vis rolle for navnedannelsen, og kan let tænkes at have ført til det forholdsvis lille udvalg af efterled, der forekommer blandt gamle stednavne. Hertil kommer, at visse naturbetegnende ord er særdeles rigt repræsenteret blandt bebyggelsesnavnene, se *holt*.

Mogenstrup, Hol. og Pr. *1277 Magnstorp, 1370-80 Magnestorp (Pr.), 1492 Monstrop (Hol.). FL mandsn. Magnus (Mogens), EL *torp*. "Magnus' udflytterbebyggelse".

Montebello, Frb. Kuranstalt opkaldt efter italiensk slot.

Mortenstrup, So. 1370-80 Martinstorp, Mortinthorp. FL mandsn. Martin (Mor-

Minde. Et af de ældst kendte eksempler på brugen af -minde i stednavne er Saxos og islandske kilders Hyljuminni, der som påvist af Kr. Hald i en artikel Hyljuminni og andre Stednavne (APhS XVIII) har været navn på udsejlingen fra Korsør Nor. Jfr. Hulby. Udsnit af Videnskabernes Selskabs kort 1772. © Geodetisk Institut.

ten), EL *torp*. “Martins udflytterbebyggelse”.

Moseby, Fal. *1231 Morknæsby. FL vist oprindeligt navn på området Hesnæs, s.d. Dets FL muligvis adj. gl. *mørk ‘mør, rådden, visnen’, EL *næs*. “Det visne næs”; EL *by*. “Byen på Morknæs”.

Mosebølle, Pr. 1403 Mwsæbøla. FL subst. *mosc*, EL *bølle*. “Udflyttergården i mosen”.

Mosedede, Rosk. ca. 1376 Mosede. FL subst. *mosc*, EL sandsynligvis gl. *with*. “Skoven ved mosen”.

Mulebygårde, Bo. 1553 Muloby. FL snarest subst. *mule*, anvendt i betydningen ‘næs’, EL *by*. “Byen på næsset (mellem Baggeå og Muleby A)”.

Mullerup, Hol. 1376 Muldorp. FL subst. *muld*, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen hvor der er muld”.

Mulstrup, So. *1259 Mulstorp, ca. 1525 Mwlstrvp. FL kan ikke umiddelbart bestemmes, snarest et ukendt mandsn. gl. *Mull, EL *torp*. ?“Mulls udflytterbebyggelse”.

Munke Bjergby, So. *1186 Biarbii, *1212 Bierbii Aquilonari, 1304 Munkæbærby. FL subst. *bjerg*, EL *by*. “Byen på bakken”. Munke efter tilhørsforhold til Sorø Kloster (og 1212 latin: aquilonaris = norrø) adskiller navnet fra Slots Bjergby og Stigs Bjergby, se disce.

Munkeby, Lol. 1499 Monckeb. FL subst. *munk*, EL *by*. “Munkenes by”. Trods

overvægten af nonner i birgittinerklosterne sigter navnet vel til at byen var ejet af Maribo kloster. 1499 og 1505 afhænder Mette Rudsdatter i Maribo gårde i byen.

Munkerup, Frb. 1582-83 Munckerup. FL subst. *munk*, EL *torp*. “Den af munkene ejede udflytterbebyggelse”.

Musse, Lol. *1231 Mossæheret, *1331 Mosze. Subst. *mosc*. Der skelnes siden 1300-tallet mellem Store og Lille Musse.

Myreby, Bo. 1569 Myreby. FL subst. *myr* ‘mose’, EL *by*. “Byen ved mosen”.

Myrup, Pr. 1228 Muretorp, ca. 1376 Myrdorp. FL subst. *myr* ‘mose’, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen ved mosen”.

Mæby, Bo. 1577 Meby. FL muligvis subst. gl. *mæth ‘mejning, hølend’, EL *by*. ?“Byen på hølendet”.

Mølle Borup, Hol. *1320 Mølleborup. Se I Borup. Mølle adskiller navnet fra Have Borup.

Møn. *1135, *1231 Møn. Øens navn er en -n-afledning af subst. *mo* ‘ler-, kridt- eller mergelholdig jord’, jfr. *moler*. Dette ords urnordiske form er *mōwa-, og øens navn i urnordisk har da været *Mōwina ‘Den mohlidige’, muligvis sigtende til Møns klints kridtformationer.

Mønge, Frb. *1185 Mynghe. Subst. gl. *mioung eller *miōing i flertal. Ordet hvis betydning er ‘smalt (jord-)stykke’ optræder hyppigt i marknavne på Sjælland. Jfr. tilsvarende i Skåne og dér byerne Norra og

Södra Möinge.

Mørdrup, Frb. 1466 Myrdrup. FL subst. myr 'mose', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen ved mosen".

Mørdrupgård, Frb. *1340 Myrethorp, 1437 Myrdorp. FL subst. myr 'mose', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen ved mosen".

Mørkhøj, Køb. 1186 [Mw]rhoga, 1338 Myrkøy. FL adj. mørk, EL *høj*. "De mørke høje".

Mørkøv, Hol. ca. 1370 Myrækow. FL adj. mørk, EL *høj*. "Den mørke høj".

Mørup, So. (hgd.). *1205 Møthorp, 1584 Mørupgaard. FL adj. glda. *miō* 'smal', EL *torp*. "Den smalle udflytterbebyggelse".

Måløv, Køb. 1334 Maløghæ. FL subst. mål, der kan have flere betydninger, og som allerede i glda. repræsenterer et sammen-

fald af to ubeslægtede ord. Blandt mulighederne må særlig fremhæves betydningerne 'tale, retssag' men også (dermed ubeslægtet) 'tidspunkt specielt afsat el. egnet til et eller andet, f.eks. spisning el. malkning' og 'omfangsriched', EL *høj*. "Højene hvor der holdes ting" eller måske oversættelsen "Højene hvorover solen står på et særlig vigtigt (?spise-, malke-) tidspunkt".

Mårsø, Hol. 1335 Massøu, 1382 Masighe. FL snarest mandsn. glda. *Mā*, EL *høj*. "Mås høj". Den ældste form har tidligere været anset for en fejl for Måløv men må af godshistoriske grunde høre til her.

Mårum, Frb. *1231 Martheme. FL subst. glda. **marth* 'skov', EL glda. *hēm*. "Bebyggelsen ved, i skoven".

N

Nagelsti, Lol. *1315 Nafflestigh, 1502 Nagelstii. FL subst. navle, måske her i betydningen 'centrum' om beliggenheden midt på næsset mellem Flintinge Å og Guldborg Sund, EL sti. ?"Stien i midten".

Nakke, Hol. 1257 Nacka. Subst. nakke 'kraftigt fremspringende terræn'.

Nakkehoved, Frb. 1582-83 Nackehoffuit. FL subst. nakke 'kraftigt fremspringende terræn', EL hoved. "Den hovedformede afslutning på det kraftigt fremspringende terræn".

Nakskov, Lol. (kbst.). *1231 Nacascogh, 1280 Nackæscogh. FL subst. nakke 'kraftigt fremspringende terræn', EL skov. "Skoven på det kraftigt fremspringende terræn".

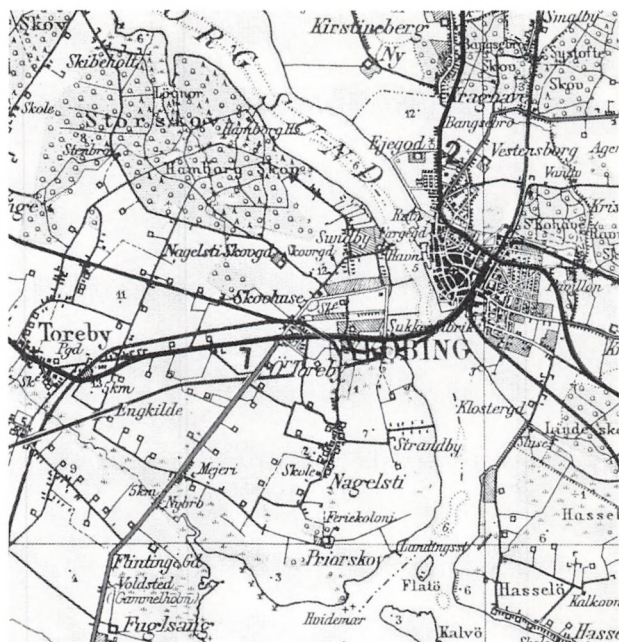
naturnavne. Betegnelsen naturnavne anvendes ofte ensbetydende med marknavne om navne på forskellige arter af lokaliteter, der ikke er bebyggelser eller andre menneskeskabte faktorer i landskabet så som broer, veje, møller o.lign. Naturnavne omfatter således alle navne på høje, dale, bakker, søer, skove, moser, vandløb, der kun er eller har været under moderat kultur. Under naturnavne medregnes tillige som nævnt normalt alle navne på dyrkede arealer, se marknavne. Naturnavne er kun i meget begrænset omfang medtaget her, og når der alligevel optræder et stort antal navne, der ender på f.eks. -skov og -lund skyldes det, at en lang række naturnavne i tidens løb er blevet navne på bebyggelser i eller ved den naturlokalitet, de oprindeligt har betegnet. Nogle af disse navne har dog muligvis aldrig eksisteret som naturnavne, en teori der har været fremsat specielt angående skånske (og sjællandske) navne på -holt, fordi der i nogle egne er så mange bebyggelsesnavne på -holt, at man har svært ved at forestille sig, at de alle skulle have modsvaret tilsvarende skove. Naturnavne i funktion som bebyggelsesnavne er ofte forholdsvist sent overleveret (17.-19. årh.), men kan i

mange tilfælde antages at være adskillige århundreder ældre, idet en række, bl.a. på -høj, forekommer allerede i de tidlige middelalderlige kilder.

navnesemantik. Ved så godt som alle navne behandlet i leksikonnet anføres en, evt. flere mulige betydninger af navnet som helhed. Denne den navnesemantiske del af den enkelte artikel forsøger at pejle sig ind på den betydningsrelation mellem det sammensatte stednavns led, som det var de(n) længst afdøde navngiver(c)s hensigt at nedlægge i navnet. Forsøget er voveligt alene af den grund, at der så at sige aldrig findes samtidige beretninger om hvordan navnene har skullet opfattes. En yderligere komplikation er det, at de meget brede rammer der er for dateringen af de fleste stednavne, kun usikkert leder hen mod det historiske miljø, hvori stednavnet skal forankres. Et skoleeksempel på vanskelighederne vil være et navn som Tømmerby. Betyder det "Byen hvis indbyggere lever af at sælge tømmer", "Byen hvis huse er opført af tømmer", "Byen som er omgivet af tømmer (palisader)" eller noget helt fjerde eller femte? Leksikonnets oversættelser må derfor ikke tages som den absolutte sandhed, men de er udarbejdet efter bedste faglige skønsomhed under hensyntagen til såvel de enkelte navnetypers hele sproglige normalindhold som til historiske og topografiske forhold knyttet til det enkelte navn.

navneskifte. De danske landsbyer og købstæder skifter yderst sjældent navn. Kun i meget få tilfælde kan navneskifte dokumenteres, men til de sikre tilfælde hører Knudstrup i Sorø amt, s.d. For købstæderne gælder, at de af og til har haft et andet navn inden de blev købstæder, bl.a. Saksøbing (førhen Saxtorp) og Frederikssund (førhen Ude Sundby og Sundby færge). Blandt gårdene, både herregårde og bondegårde, er navneskifter noget hyppigere, idet en ny ejer især af

Nagelsti. Beliggenheden midt på næsset mellem Guldborg Sund og Flintinge Å kan være baggrunden for navnet Nagelsti, »Stien i navlen (d.v.s. midten)«. Grundkort, Geodætisk Institut, generalstabskort, 1:100 000. Copyright. (Udsnit i 1/1 str.)

en ny slægt kan have ønsket et ældre navn ændret til et navn, hvori den nye ejers (eventuelt hustrus) navn indgik eller til et mere moderigtigt navn. Se herregårdsnavne.

Nebbelunde, Lol. 1450 Nebbelunde. FL subst. gl. *næbbi el. *næbba 'lokalitet med odde(r)', EL *lund*. "Den lille skov ved odderne".

Neble, Møn, Pr. og So. ca. 1410 Nybøle (Møn). Subst. gl. *nÿbōli 'ny udflyttergård'.

Neder Dråby, Frb., se Dråby.

Nederste Torp, Frb., se Østerve Torp.

Neder Vindinge og **Over Vindinge**, Pr. *1231 Wynning, 1306 Wininge. Snarest subst. gl. *winning 'arbejde, bearbejdning, opdyrkning'. Der skelnes siden 1300-tallet mellem Over og Neder (ældst dog: Yder el. Lille) Vindinge. "Det opdyrkede areal".

Nejede, Frb. *ca. 1175 Nædweth, Næweth. FL subst. net eller subst. gl. næth(æ), nudansk næ 'aftagende måne', EL gl. *with*. "Skoven hvor der er (fangst-) net" eller ?"Den aftagende månens skov".

Nejlinge, Frb. *efter 1203 Nwringhe, 1356 Nithlinge. FL muligvis et oprindeligt vandløbsnavn, gl. *Nithla + *-ing(e)*. "Stedet (for beboerne) ved Nithla". Se

Nellerød. Illustr. side 88.

Nekselø, Hol. *1203 Nixlæ. Navnet er en afledning af roden i verbet neje, gl. *nĭgha 'bøje sig' med betydningen 'krumning, bøjning' sigtende til øens form. Den tydeliggørende tilføjelse, s.d. -ø stammer fra 1500-tallet.

Nekso, Bo. (kbst.). *1346 Nexce, 1429 Nexø. FL muligvis subst. gl. *næk 'nøkke, overnaturligt væsen i søer', EL snarest subst. gl. sǣ 'sø'. "Søen hvor der bor en nøkke". Navnet har da oprindeligt været brugt om den nuværende Ferskcsø.

Nellerød, Frb. *1249 Nellarød. FL skal sikkert sammenholdes med navnet på nabobyen Nejlinge, s.d. og marknavnene 1682: Nøyselz Agre, Nøyselz Wad under Nellerød. FL er da snarest et vandløbsnavn, urnordisk *Nĭþilōn, en afledning til urnordisk *nĭþ- med flere mulige betydninger, snarest dog enten nudansk ned eller svarende til roden nit- i det latinske verbum nitere 'skinne'. Det uafledte Nid kendes fra det norske Nidaros, nu: Trondhjem, egentlig "Nid-elvens munding", EL *rød*. "Rydningen ved Nithla". Marknavnernes -s- kan være udtryk for sen sekundær bøjning. FL kunne formelt tillige være planten. nælde, men navnet ville da ikke længere kunne sammenholdes med Nejl-

Nejlunge|Nellerød. Allerede i 1899 da dette kort blev tegnet var der kun små synlige rester tilbage af åen mellem Nejlunge og Nellerød. Dens navn kan have været glda. Nithla og indgå i både Nejlunge og Nellerød. Grundkort, Geodætisk Institut, m 12, 1:20 000. Copyright. (Udsnit i 2/3 str.)

ge. Den forskellige behandling af -thl-forbindelsen i de to navne svarer til forskellen mellem (dialektalt) øle og øgle og Melby og Mejlbj.

Nielstrup, Lol. (hgd.) og Pr. *1202-05 Nicholastorp (Pr.), *1309 Niclæstorph (Lol.). FL mandn. Nicolaus (= Niels), EL *torp*. "Nicolaus' udflytterbebyggelse".

Niløse, Hol. *Niløse(woræ), 1370-80 Nyløse. FL kan formelt være talordet ni, men dette giver næppe nogen tolkbar mening. FL muligvis oprindelig navn på nuværende Lillemose Grøft, glda. *Nith af samme oprindelse som det norske elevenavn Nið i det gamle navn på Trondhjem, Nidaros, hvorom se ovenfor under Nellerød. Det tidlige svind af navnets -th foran l kan paralleliseres med tilsvarende, tidlige bortfald i adv. glda. sithla 'silde' og personnavnet glda. Frihlēf. Det formodede ånavn kunne indgå i naturnavnene Nette og Netteholms Aas i MB 1682 vest for Niløse, idet disse kunne indeholde, et navn glda. *Nithtā med som EL subst. *tā 'sti', EL *løse*. ?"Græsgangen ved Nith".

Niverød, Frb. 1370-80 Nywerwth. FL det oprindelige navn på Nivå, s.d., EL *rød*. "Rydningen ved åen Nivå".

Nivå, Frb. 1370-80 Nywa, Nywæ. Oprindelig navn på åen Nivå. EL *å* er en senere tydeliggørende tilføjelse, s.d., men navnets oprindelse og betydning er uvis.

nor. Ordet nor betyder egentlig 'snævring' og er i familie med det engelske ord narrow 'snæver'. Det anvendes om havarme el. bugter med en snæver udsejling til det åbne hav. Jfr. *minde*.

Nordfelt, Møn. (hgd.). 1772 Nordfelt. FL adv. nord, EL felt efter tysk Feld 'mark,

jordstykke' er brugt i enkelte yngre herregårdsnavne.

Nordlunde, Lol., se Vester Nordlunde.

Nordrupvester, So. *1275 Nordrup, 1370-80 Northorp. FL adv. nord, EL *torp*. "Den nordlige udflytterbebyggelse". Vester adskiller i ny tid navnet fra Nordrupøster mellem Ringsted og Køge.

Nordrupøster, So. 1370-80 Northorp. FL adv. nord, EL *torp*. "Den nordlige udflyt-

Niløse. Vest for Niløse (ved X) findes på matrikelkort fra omkring år 1800 navnet Netholm. Dette navn indeholder muligvis en mindelse om et gammelt ånavn, der kan være forled i navnet Niløse. Grundkort, Geodætisk Institut, Mbl. 3323, 1:20 000. Copyright. (Udsnit i 2/3 str.)

- terbebyggelse". Øster adskiller i ny tid navnet fra Nordrupvester ved Slagelse. Jfr. kort s. 119.
- Norre**, Lol. *1446 Norrug, 1455 Norghe. Byen kan være opkaldt efter Norge men indeholder dog snarere som FL adv. nord, EL *høj*. "Den nordlige høj". Byen ligger nordligt i Nebbelunde sogn.
- Nostrup**, Hol. 1376 Nostorp. FL subst. gl. nōs 'næse' eller et tilsvarende tiln. gl. nōs, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen på det næseformede område" eller "Nōs' udflytterbebyggelse".
- Nybo**, Frb. *1228 Nibo, 1497 Nyboo. FL adj. ny, EL *bo*. "Det nye hus".
- Nyboder**, Køb. 1659 de nye boeder. FL adj. ny, EL *bod*. "De nye småhuse".
- Nyby**, Hol. 1635 Nybye. FL adj. ny, EL *by*. "Den nye by".
- Nybølle**, Køb. og Lol. (2 steder). *1231 Nybølæ (Horslunde s.). Subst. gl. *nȳbōli 'ny udflyttergård'.
- Nyker**, Bo. *1449-82 Nykiercke sogn, 1528 Nykerszoggenn. FL adj. ny, EL kirke. "Den nye kirke".
- Ny Kirstineberg**, Fal., se Gammel Kirstineberg.
- Nykøbing**, Fal. og Hol. *1231 Nykoping (Fal.). FL adj. ny, EL *købing*. "Den nye handelsplads". Der skelnes i nutiden mellem Nykøbing F (alster) og Nykøbing S (jælland).
- Nylarsker**, Bo. 1334 ecclesie sancti Nicholai, 1433 Nicolaus Kirkere. Sognet navngivet efter kirken (latin: ecclesia), der er viet til sankt Nicolaus (= Niels). Omkring år 1600 optræder former der viser, at navnet er omtydet til adj. ny + mand. Lars som modsætning til Østerlarsker, s.d.
- Nyord**, Møn. *1231 Nyorth, lokalt [no'r]. FL adj. ny, EL subst. gl. warth 'vagtpost'. "Den nye vagtpost". Jfr. Hvidovre.
- Nyrup**, mange steder. Ældst *1178 Nuthorp (Frb.). FL adj. ny, EL *torp*. "Den nye udflytterbebyggelse".
- Nyråd**, Pr. *1438 Nyrud, 1501 Nyradh. FL adj. ny, EL *rød*. "Den nye rydning".
- Nysted**, Lol. (kbst.). 1317 Nieghestad, 1339 Nystæth. FL adj. ny, EL *sted*, her i betydningen 'stad, købstad'. "Den nye købstad".
- Nysø**, Pr. (hgd.). 1673 Nysøe. FL adj. ny, EL *sø*. "Den nye sø".
- Næblerød**, So. 1370-80 Næpelderuth, Næpelderyth, 1391 Næbeldærut. FL er af uvis oprindelse, men det synes at være en -ald-
- afledning, s.d. af et iøvrigt ukendt *hnap-, *nap-, EL *rød*.
- Nærum**, Køb. 1186 Niartharum. FL guden. gl. Niarth 'Njord', EL *rum*. "Njords el. Den til Njord viede bebyggelsesplads".
- næs**. Lavere pynter på kystlinien eller ud mod vandløb og søer kan betegnes med bl.a. næs, beslægtet med ordet næse. Adskillige af sådanne oprindelige naturnavne er i tidens løb blevet bebyggelsesnavne. Næs er som efterled ikke sjældent udviklet til -ns eller blot -s, således at navne sammensat med dette ord i nutiden fremtræder som usammensatte enstavede navne, f.eks. Blans. Kort side 90-91.
- Næs**, Fal. og Pr. *1346 Nees (Pr.). Subst. *næs*.
- Næsby**, Hol., Lol. og Pr. *1176 Nesbu (?Pr.) FL subst. *næs*, EL *by*. "Byen på, ved næsset".
- Næsby ved Skoven**, So. *1330 Nesby Underskow, 1392 Nesby. FL subst. *næs*, EL *by*. "Byen ved næsset". Ved (ældre: Under) Skoven adskiller navnet fra Næsby ved Stranden.
- Næsby ved Stranden**, So. *1231 Nesby, *1423 Nesby wed stranden. FL subst. *næs*, EL *by*. "Byen på næsset". Ved Stranden adskiller navnet fra Næsby ved Skoven.
- Næstelø**, Pr. 1355 Næstelshough. FL subst. gl. *næstil 'bånd' eller eventuelt dette subst. anvendt som tilnavn, EL *høj*. "Den båndformede (?langstrakte) høj" eller "Næstils høj".
- Næstved**, Pr. (kbst.). *1135 Næstweth, 1140 Nestweit. FL subst. *næs*, EL *tved*. "Rydningen på næsset".
- Nøbbet**, Lol. *1379 Nybygd. FL adj. ny, EL subst. *bygd*. "Den nye bebyggelse".
- Nødebo**, Frb. *1228 Notaboda, 1370-80 Nødæbotha. FL subst. gl. nōt 'kvæg', EL *bod*. "Kvægboderne".
- Nøjsomhed**, Lol. (hgd.). Oprettet 1784 af baron Chr. Fr. Knuth efter afståelse af det store baroni Christiansdal.
- Nøkkentved**, Hol. 1382 Nykommethweth. FL subst. gl. *nykomi 'nyligt ankommet person', EL *tved*. "Den nytilkomnes rydning".
- Nørre Alslev**, Fal. *ca. 1250 Alslef norræ. FL mand. Alf, EL *lev*. "Alfs arvegods". Nørre adskiller navnet fra Sønder Alslev.
- Nørre Asmindrup**, Hol. 1370-95 Asmundethorp. FL mand. Asmund, EL *torp*. "Asmunds udflytterbebyggelse". Nørre adskiller i ny tid navnet fra Sønder

Asmindrup.

Nørreballe, Lol. 1619 Nørreballe. FL adj. norre, EL *balle* 'del af by'. "Den nordlige bydel (af Østofte)".

Nørrebro, mange steder. FL adj. norre, EL subst. bro 'brolægning'. "Den nordlige brolægning". Navnet er hyppigt som gadenavn og som bydelsnavn i større danske byer. Navnet omfatter oprindeligt den inderste brolagte del af udfaldsvejen uden for byens nordlige port. Navnene stammer normalt fra 1700- og 1800-tallet.

Nørre Dalby, Rosk. *1306 Dalby. FL subst. *dal*, EL *by*. "Byen i dalen". Nørre adskiller siden 1500-tallet navnet fra Sønder Dalby i Præstø amt.

Nørre Egebølle og **Sønder Egebølle**, Lol. 1411 Egebølæ. FL subst. glda. **eki* 'egebevoksning', EL *bølle*. "Udflyttergården i, ved egebevoksningen". Der skelnes i nutiden mellem Nørre og Sønder Egebølle.

Nørre Eskilstrup, Hol. 1500 Eskelstrop. FL mandstn. Eskil, EL *torp*. "Eskils udflytterbebyggelse". Fra midten af 1600-tallet er navnet i den stedlige udtale faldet sammen med Kirke Eskilstrup, s.d. og adskilles fra dette ved hjælp af 'nørre'.

Nørre Frønderup og **Sønder Frønderup**, Møn. ca. 1410 Frændorp. FL mandstn. glda. Frændi, EL *torp*. "Frændis udflytterbebyggelse". Der skelnes i nutiden mellem Nørre og Sønder Frønderup.

Nørre Grimmelstrup, Fal. *ca. 1250

Grimulfsthorp. FL mandstn. glda. Grīmulf, EL *torp*. "Grimulfs udflytterbebyggelse". Nørre adskiller i nutiden navnet fra Sønder Grimmelstrup, der er af anden oprindelse, s.d.

Nørre Herlev, Frb. *1211 Herløff, 1370-80 Herløwæ. FL subst. hær 'kriger', urn. **haria-*, EL *lev*. "Krigerens arvegods". Nørre adskiller i middelalderen og nu navnet fra Herlev i København.

Nørre Hvalsø, Rosk., se Kirke Hvalsø.

Nørre Hyllinge, Rosk., se Kirke Hyllinge.

Nørre Jernløse og **Sønder Jernløse**, Hol. *1211-14 Jarlæs, 1303 Jernløse. FL subst. jern, måske i betydningen 'grus', EL *løse*. "Græsgangen hvor der er grus". Der skelnes siden 1300-tallet mellem Nørre og Sønder (ældst: Østre) Jernløse.

Nørre Kirkeby, Fal. *ca. 1250 Kyrkeby norræ. FL subst. kirke, EL *by*. "Byen med kirken". Nørre adskiller navnet fra Sønder Kirkeby.

Nørre Smidstrup, Pr. *1356 Smesthorp. FL subst. smed 'håndværker', EL *torp*. "Håndværkerens udflytterbebyggelse". Nørre adskiller i nutiden navnet fra Øen Smidstrup på Jungshoved.

I Nørre Tvede, Lol. *1231 Thwet. Subst. *tved* 'rydning'. Nørre adskiller i nutiden navnet fra Store Tvedegård og/eller fra Halsted Tvede.

II Nørre Tvede, Pr. *1338 Nørretued, 1551 Tuede. Subst. *tved* 'rydning'. Nørre adskiller navnet fra Lille Tvede.

odde. Ordet odde, der er beslægtet med od 'spids', bruges i stednavne om spidse, ofte temmelig langt udløbende fremspring fra kysten.

Odden, Hol. 1370-80 Odden; ældre [å'den]. Bestemt form ental af subst. od 'spids'. Den ældre udtaleform afspejler den oprindelige enstavelsesform mens den nu normale udtale uden stød afspejler ovennævnte subst. *odde*.

Ods herred, Hol. *1231 Odzhæreth. FL det gamle navn på Sjællands Odde, glda. *Odd, jfr. Odden ovenfor, EL *herred*. "Herredet der omfatter Sjællands Odde".

Ollerup, So. *1318 Oldorp. FL snarest mandsn. glda. Āli, EL *torp*. "Ālis udflytterbebyggelse".

Olsker, Bo. 1379 ecclesie sancti Olaii. Sognet er opkaldt efter kirken (latin: ecclesia), der er viet til sankt Olaf.

Olstrup, Lol. (2 steder), Pr. og So. *1231 Olafsthorp (Engestofte s.), 1315 Olæfsthorp (Pr.). FL mandsn. Olaf, EL *torp*. "Olafs udflytterbebyggelse". Jfr. Holme Olstrup og Karise Olstrup.

Omø, So. *1231 Omæ, 1309 Omoe; lokalt [āmø]. Navnet er en afledning til roden i det oldislandske subst. ómr, nynorsk om 'fjern lyd, buldren', her vel sigtende til den måde havet slår mod kysten på. Af samme oprindelse er de jyske navne Omme. En formel mulighed er endvidere glda. *ōma = gotisk auhuma 'højere' sigtende til at Omø er højere end naboøen Agersø. Ø er en sekundær tydeliggørende tilføjelse, s.d.

Onsevig, Lol. 1692 Onse Wig. Oprindelig navn på vigen, mens udskibningsstedet og fiskerihavnen først er anlagt inden for de sidste halvanden hundrede år. FL er af uvis oprindelse, EL *vig*.

Onsved, Frb. *1085 Othense, 1320 Othænsweh. FL guden. Odin, EL cnten subst. glda. *wæ 'helligdom, vi' eller subst. glda. *with*. "Odins helligdom" eller "Odins skov".

Opager, Lol. *1329 Upakeer, 1397 Opaghæræ. FL adv. op, EL *ager*. "Den oppe (d.v.s. borte fra kysten) beliggende mark (el. græsgang)".

opkaldelsesnavne. Under denne betegnelse sammenfattes en række navne, der ikke oprindeligt hører hjemme de steder hvor de nu (også) anvendes. Det ældste eksempel er herregårdsnavnet Fuglsang på Lolland, der allerede i middelalderen er indlånt fra Tyskland. Normalt er opkaldelsesnavnene dog yngre, som f.eks. Sorgenfri, s.d. Forbillederne for opkaldelsesnavne er som regel kendte slotte, herregårde, byer eller landskaber, som oftest i udlandet, men også f.eks. København har dannet basis for opkaldelse. Som opkaldelsesnavne opfattes derimod ikke de talrige tilfælde, hvor et naturnavn på stedet har fået funktion som bebyggelsesnavn.

Oppe Sundby, Frb., se Sundbylille.

Ordrup, Frb., Hol. (2 steder), Køb. og Rosk. *1164-78 Worethorp (Køb.). FL subst. glda. wara 'udyrket areal', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen på det udyrkede areal".

Ore, Fal. og Lol. *1354 Aræ (Fal.), 1473 Ore (Lol.). Subst. glda. wara 'udyrket areal'.

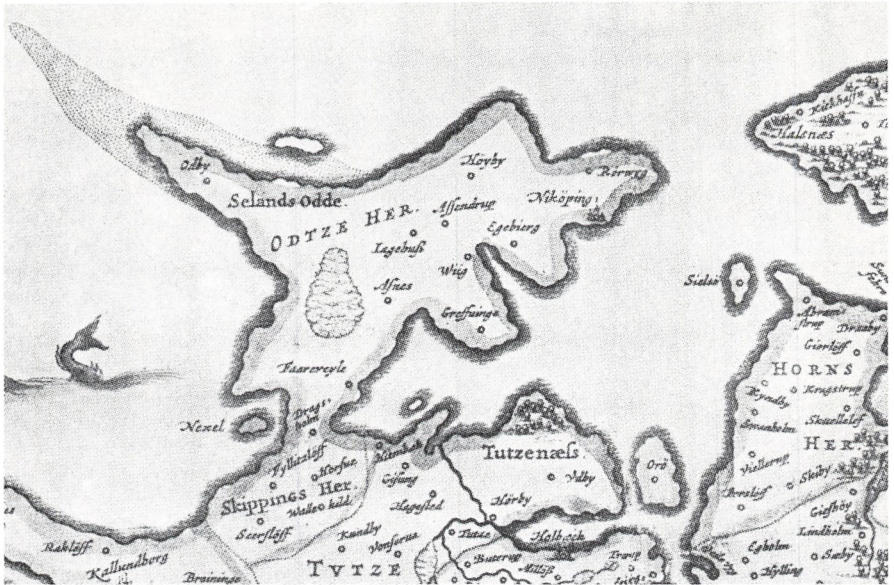
Orebjerg, Frb. (hgd.). 1327 Orabyærg. FL subst. glda. wara 'udyrket areal', EL *bjerg*. "Den udyrkede bakke".

Oreby, Lol., Pr. og So. *1231 Woræby (Lol.). FL subst. glda. wara 'udyrket areal', EL *by*. "Byen på det udyrkede areal".

Orehoved, Fal. 1509 Orehoffwt. FL subst. glda. wara 'udyrket areal', EL *hoved*. "Det udyrkede fremspring".

Oremandsgård, Pr. (hgd.). 1602 Ofvermandtsgaard. FL muligvis mandsn. glda. Ormann, EL *gård*. "Ormands gård".

Oringe, Pr. *1231 Worthyng. FL subst. glda. warth 'vagt, vagtpost' + *-ung*, "Stedet med vagtposten", eller der er tale

Ods herred. Den meget lange Sjællands Odde kendes på selv temmelig detaljerede Sjællandskort først fra det her gengivne udsnit af Laurembergs kort fra 1647, og også her i en noget for kort udgave i forhold til virkeligheden. Kortets navneform »Sjællands Odde« viser at overgangen til tostavelsesform har fundet sted. Den oprindelige enstavelsesform er foruden i herredsnavnet på kortet repræsenteret af navnet Odby, der må sigte til Overby, hvor Odden kirke ligger. Den gamle form er endvidere bevaret i det endnu gangse indbyggernavn odbo 'beboer i Odden sogn'.

om det tilsvarende navneord gl'da. *warthung 'vagtsomhed' med overgang til konkret betydning 'sted med vagthold'. Jfr. Vordingborg.

Ormeslev, So. *1231 Ormslef, *1286 Ormesløff. FL snarest mandsn. gl'da. Ormar, EL *lev*. "Ormars arvegods".

Ornebjerg, Pr. *1231 Ornæbiargh. FL dyren. orne eller genitiv flertal af subst. gl'da. wara 'udyrket areal', EL *bjerg*. "Bakken med (vildsvine-)ornerne" eller "Den udyrkede bakke". Genitiv flertal på gl'da. -na er dog yderst sjælden, men det er en støtte for dette ords forekomst i Ornebjerg, at nabobyen hedder Oreby, s.d.

Ortved, So. 1421 Ortuith, Orthwit. FL subst. gl'da. wara 'udyrket areal', EL *tved*. "Rydningen på det udyrkede areal".

Orup, Pr. (2 steder). *1231 Worthorp (Roholte s.). FL subst. gl'da. wara 'udyrket areal', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen på det udyrkede areal".

Orupgård, Fal. (hgd.). *ca. 1250 Oræthorp. FL subst. gl'da. wara 'udyrket areal', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen på det udyrkede areal". EL *gård* sigter til hoved-

gården der er opstået omkring 1600 af den dermed nedlagte landsby.

Orø, Hol. *1231 Warthærø. FL subst. gl'da. warth 'vagtpost, vagtmand', EL *ø*. "Vagtmandens ø" eller "Øen med vagtposten".

Osager, Rosk. *1288 Osakar. FL subst. gl'da. os 'munding, udløb', EL *ager*. "Marken (evt. Græsgangen) ved udløbet". Osager ligger umiddelbart ved Tokkerup Å, der imidlertid ikke har nogen munding eller udløb ved byens marker, og da Osager samtidig er naboby til Osted, s.d., er navnet måske ligefrem dannet efter dette med en betydning "Osteds mark (el. græsgang)".

Osted, Rosk. 1370-80 Ostadhæ. FL subst. gl'da. os 'munding, udløb', EL *sted*. "Bebyggelsesstederne ved udløbet (nemlig af Lavringe Å i Lavringe Mose)".

I Ostrup, Hol. 1370-80 Oostorp. FL mandsn. gl'da. ōsi, EL *torp*. "Ōsis udflytterbebyggelse".

II Ostrup, So. 1567 Odtzstrup, Vlstrup, 1609 Oudstrup, 1611 Owedstrup. FL i det sent og vaklende overleverede navn kan ikke nærmere bestemmes, EL *torp*.

Ottestrup, So. (2 steder). *ca. 1170

Otestorp, 1370-80 Otterstorp (sogn), 1421 Otestorp (Ørslev s., Ringsted h.). FL mandsn. Ottar, EL *torp*. "Ottars udflytterbebyggelse".

Overby, Hol. 1370-80 Øfræby. FL adj. øvre, EL *by*. "Den længere oppe i landet liggende by". FL er senere ændret til adv. over.

Over Dråby, Frb., se Dråby.

Over Even, Pr. ca. 1525 Oereffue. Første

led sandsynligvis adv. over til adskillelse fra den nedlagte landsby Even ved Even Huse. Subst. glda. æfia 'afsnøret del af åløb', her i bestemt form.

Over Vindinge, Pr., se Neder Vindinge.

Ovstrup, Fal. *1231 Ormsthorp. FL mandsn. glda. Orm, EL *torp*. "Orms udflytterbebyggelse".

Ovtved, Hol. 1611 Octhueudt. FL muligvis mandsn. Ove, EL *tved*. ?"Oves rydning".

P

Paddeborg, Pr. 1334 Paddæburg. FL dyren. padde, EL *borg*. "Borgen hvor der er padder". Indtil begyndelsen af 1600-tallet navn på Sparresholm, s.d.

Paradisgårde, Bo. 1528 Paradisseg[aar]d. FL subst. paradis, anvendt i alment rosende betydning, EL *gård*.

Pebringe, Pr. *1383 Pebering. FL en rød glda. *pipr-beslægtet med roden i verbet pible + *-ing(e)*. "Stedet hvor det pibler" (snaest om kildevæld).

Pedersborg, So. *1205 Burgh, Pæthersburgh. Det oprindelige navn, subst. *borg*, erstattes i 1200-tallet af den nuværende form, hvis FL er mandsn. Peder, formentlig efter den tidligere ejer, Peder Thorstensen, der døde omkring 1175.

Pedersker, Bo. 1429 sancti Peters kirke. Sognet er opkaldt efter kirken, der er viet til sankt Peder.

Pederstrup, Køb., Lol. (hgd.), Pr. *1327 Pæterstorp (Pr.), 1370-80 Pæthersthorp (Køb.). FL mandsn. Peder, EL *torp*. "Peders udflytterbebyggelse".

Petersgård, Pr. (hgd.). Opkaldt af og efter Peter Johansen, der købte gården i 1777.

Pilegårde, Bo. 1624 Pilleg[aar]d. FL træn. pil, EL *gård*. "Gården ved piletrærne".

Pilet, Lol. 1569 Pillidz By, 1610 Piledtt.

Subst. glda. *pīli 'pilekrat', jfr. *-(e)de*.

Plejelt, Frb. *1497 Plegholt. FL mandsn. glda. *Plæghi, EL *holt*. "Plæghis lille skov".

Plejerup, Hol. 1370-80 Pleghethorp. FL snaest mandsn. glda. *Plæghi, EL *torp*. "Plæghis udflytterbebyggelse".

Pollerup, Møn. 1418-52 Paldølpæ, 1496 Polruppe. FL snaest mandsn. Palle, EL *torp*. "Palles udflytterbebyggelse".

Povlsker, Bo. *1335 beati pauli parrochia, 1448 s[ankt] Pauels S. Sognet (latin: parrochia) opkaldt efter kirken, der er viet til sankt (latin: beatus) Paul.

Povlstrup, Pr. 1478 Pouelstrop. FL mandsn. Poul, EL *torp*. "Pouls udflytterbebyggelse".

Prejlerup, Hol. 1370-80 Prigildorp. FL subst. glda. *prikil 'prejl, spidst jordstykke', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen på det spidse jordstykke".

Priorskov, Lol. (hgd.). 1609 Priorskouf. FL subst. prior, EL *skov*. "Priorsens skov". Prior er her eventuelt anvendt som tilnavn.

Pårup, Frb. og Lol. *1329 Pathorp (Lol.). FL tiln. glda. Pā, EL *torp*. "Pās udflytterbebyggelse".

Påstrup, Frb. *1500 Postruppe. FL snaest mandsn. Poul, EL *torp*. "Pouls udflytterbebyggelse".

R

- Rabjerg**, Fal. *ca. 1250 Rabærgh. FL dyren. rå eller subst. rå 'stang, pæl', EL en form af subst. *bjerg*. "Bakken med rådyrene" eller "Bakken med stængerne".
- Radsted**, Lol. *1358 Rathestethc, 1406 Radhæstædhæ. FL mandsn. glda. Rathi, EL *sted*. "Rathis bebyggelsessteder".
- Raklev**, Hol. 1348 Rakløf. FL snarest adj. glda. ragh 'lige', EL subst. glda. kløf 'kløft'. "Den lige kløft".
- Ramløse**, Frb. *1192-1201 Ramløsæ. FL subst. glda. *ramm, svarende til et svensk dialektord 'fugtig eng', EL *løse*. "Græsgangen ved den fugtige eng".
- Ramsøllille, Ramsømagle og Ramsø herred**, Rosk. *1085 Ramseherathi, 1314 Ramsiomaklæ, 1421 Ramsyø lillæ. FL subst. glda. *ramm 'fugtig eng', EL *sø*. "Søen i den fugtige eng". Se også *magle*.
- Randkløve**, Bo. 1686 paa Rankleff. FL subst. rand, EL subst. kløve 'stjel klippe-skrænt'. "Den stejle klippeskrænt ved randen (kysten)".
- Ravnbjerg**, So. 1370-80 Rafnebyerghe. FL fuglen. ravn, EL *bjerg*. "Bakke(r)n(e) hvor der er ravne".
- Ravnbjerg**, Pr. *1338 Raunsberg. FL fuglen. ravn. EL *bjerg*. "Bakken hvor der er ravne".
- Ravnby**, Lol. ca. 1510 Raffwensby. FL skyldes opkaldelse efter den forsvundne borg, Ravnsborg, i samme sogn, hvis FL er fuglen. ravn, EL *borg*. EL *by*. "Bycn ved Ravnsborg".
- Ravnsholt**, Lol. 1509 Raffwensholt. FL fuglen. ravn, EL *holt*. "Den lille skov med ravnene".
- Ravnsnæs**, Frb. 1370-80 Raufsnæs. FL fuglen. ravn, EL *næs*. "Næsset med ravnene".
- Ravnstrup**, Fal. og Pr. (2 steder). *ca. 1250 Rafnsthorp (Fal.). FL mandsn. Ravn, EL *torp*. "Ravns udflytterbebyggelse".
- Ravnø**, Fal. *ca. 1250 Ranæs. FL dyren. rå eller subst. rå 'stang, pæl', EL *næs*. "Næsset med rådyrene" eller "Næsset med stængerne".
- reciprokering**. Herved forstås det forhold at to eller flere ens navne på forskellige byer eller gårde adskilles sprogligt ved tilføjelse af forskellige tillægsord, navneord eller stednavne eller sjældent ord af andre ordklasser. Som eksempel kan nævnes Kirke Værløse over for Lille Værløse. Når de ensbenævnte bebyggelser er nabobyer kan man formode, at det fælles navn oprindeligt har betegnet blot een bebyggelse eller anden lokalitet, men det er i de fleste tilfælde umuligt at bevise, fordi den nuværende tilstand, især på øerne, ikke i nævneværdig grad er ændret siden den skriftlige overleverings begyndelse. Navnene er som hovedregel anført på alfabetisk plads efter det første af de adskillende led, men hvor det har syntes meget oplagt, er navnet dog behandlet under hovednavnet.
- Reerslev**, Hol. og Rosk. 1257 Rethaeslef (Rosk.), 1370-80 Retherslef (Hol.). FL mandsn. glda. Rēthar, EL *lev*. "Rēthars arvsgods".
- Reersnæs**, Lol. *1312 Reersnes. FL mandsn. glda. Rēthar, EL *næs*. "Rēthars næs".
- Reerstrup**, Frb. *1211 Retherstorp. FL mandsn. glda. Rēthar, EL *torp*. "Rēthars udflytterbebyggelse".
- I Reersø**, Hol. *1231 Rethærsø. FL mandsn. glda. Rēthar, EL *ø*. "Rēthars ø".
- II Reersø**, Lol. *1368 Redersjø, 1425 Reyrsjø. FL mandsn. glda. Rēthar, EL *sø*. "Rēthars sø".
- Regerup**, Pr. 1391 Reghorp. FL snarest tiln. glda. Rēki, EL *torp*. "Rēkis udflytterbebyggelse".
- Regnemark**, Rosk. 1440 Ræynmarke. FL subst. regn, EL *mark(e)*. "Marke(r)n(e) hvor det regner (meget)".
- Regstrup**, Hol. (2 steder). FL mandsn. glda. *Rēk, EL *torp*. "Rēks udflytterbebyggelse".

- Rejnstrup**, Pr. og So. *1337 Regenstrup (So.), *1378 Reinstrup (Pr.). FL mandsn. glda. Reghin, EL *torp*. "Reghins udflytterbebyggelse".
- Rekkende**, Pr. 1547 Recken. Sandsynligvis bestemt form ental af subst. række 'mindre bebyggelse langs vej'.
- Remkolde**, Pr. *1396 Ringkølle, 1469 Rimkulle. FL subst. ring, EL subst. glda. kolli 'afrundet høj'. "Den ringformede afrundede høj".
- Renge**, Pr. 1337 Ræthingæ. FL subst. glda. *rath 'rad, række' og måske 'grusbakke' + *-ing(e)*. "Stedet ved rækken, grusbakken".
- Rettestrup**, Pr. *ca. 1200 Retherstorp, 1528 Rætterstorp. FL muligvis mandsn. glda. *Rættir, EL *torp*. ?"Rættirs udflytterbebyggelse".
- Revshale**, Lol. *1360 Refshol. Subst. rævshale 'rævehale' anvendt sammenlignende om langstrakt terræn, nu uvist hvilket.
- Ring**, Pr. ca. 1400 Rænge, 1423 Reyngc. Navnets første del kan være subst. rå 'stang, pæl, grænsemærke' eller dyren. rå, enten + *-ing(e)* eller med som EL subst. eng i flertal. "Stedet ved stængerne", "Stedet ved rådyrene", "Engene ved, med stængerne" eller "Engene med rådyrene". Syd for byen ligger store engarealer.
- Ringeby**, Bo. 1553 Ryngebye. FL subst. ring, uvist i hvilken betydning, EL *by*.
- Ringsbjerg**, Pr. 1336 Ringsbyærgh. FL snarest mandsn. Ring, EL *bjerg*. "Rings bakke".
- Ringseby**, Lol. 1512 Rinseby. FL mandsn. Ring, EL *by*. "Rings by".
- Ringsebølle**, Lol. *ca. 1200 Rinchsa bøli, *1411 Ringzebølle. FL snarest mandsn. Ring, EL *bølle*. "Rings udflyttergård".
- Ringsted**, So. (kbst.). Mønt 1018-35 Riczta, *1135 Ringstadensis (latinsk adj.). FL subst. ring, sandsynligvis sigtende til en cirkelrund stensætning ved det gamle landsting, EL *sted*. "Bebyggelsesstedet ved de runde stensætninger".
- Ris**, Hol. 1341 Riis. Subst. ris 'krat'.
- Risby**, Frb., Køb. og Pr. 1310 Rysby (Pr.). FL subst. ris 'krat', EL *by*. "Byen ved krattet".
- Risbyholm**, Rosk. (hgd.). 1370-80 Riisby. FL subst. ris 'krat', EL *by*. "Byen ved krattet". Byen indgik i 1772 i det nyoprettede gods Benzonseje, der i begyndelsen af dette århundrede ændrede navn til Risbyholm; EL *holm*. Se herregårdsnavne.
- Riserup**, Fal. *1209 Ristorp, *1231 Risæthorp. FL subst. ris 'krat', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen i, ved krattet".
- Rislev**, Pr. 1344 Riislef. FL subst. ris 'krat', EL *lev*. "Det med krat bevoksede arve-gods".
- Risø**, Rosk. 1565 Riisø. FL subst. ris 'krat', EL ø. "Øen med krattet".
- Rode**, Hol. og Pr. 1370-95 Ruthe (Hol.), 1423 Rothæ (Pr.). Subst. glda. *rutha 'rydning', jfr. *rød*.
- Roholte**, Pr. *1231 Roholt. FL subst. glda. *rō 'stang, (grænse-)pæl', EL *holt*. "Den lille skov med, ved (grænse-)pælen(e)".
- Roløkke**, Lol. 1451 Rolykkæ. FL muligvis mandsn. glda. Rōi, EL *lokke*. "Rōis indhegning".
- Roneklint**, Pr. 1610 Rune klindtt. FL muligvis subst. glda. *runi 'ørne', EL *klint*. "Klinten med ornerne".
- Rorup**, Rosk. *1253 Rowæthorp, 1370-80 Rowathorp. FL muligvis subst. glda. *rōf, svarende til oldislandsk hrōf 'skjul, skur (for både)', jfr. nudansk ruf 'skibsoverbygning', EL *torp*. ?"Udflytterbebyggelsen med skurene".
- Rosendal**, Pr. (hgd.). Siden 1789 navn på den gamle hovedgård Totterupholm. Opkaldt efter det tyske Rosent(h)al eller udtryk for moderne, poetisk navngivning. Jfr. opkaldelsesnavne.
- Rosenfelt**, Pr. (hgd.). Navngivet efter tysk forbillede af baron Reinhard Iselin, der ejede gården, oprindelig Vordingborg Slots ladegård, 1774-81. FL subst. rose, EL felt efter tysk Feld 'mark, jordstykke' forekommer i yngre herregårdsnavne.
- Rosengård**, So. (hgd.). 1770 Roensgaard. Hovedgården skal være opkaldt efter slægten Rosengard, der i 1400-tallet boede i Kværkeby, hvori Rosengård ligger og muligvis på denne. Den indvandrede slægt havde navn efter Rosengarten på Rügen. Da navnet ikke er overleveret tidligere end 1770, kan det ikke have været i brug uafbrudt siden 1400-tallet. Hovedgården kaldes da også i den mellemliggende tid for Kværkebygård.
- Rosenlund**, Lol. (hgd.). Grundlagt 1637 af og opkaldt efter Palle Rosenkrantz til Krenkerup.
- Roskilde**, Rosk. (kbst.). mønt 1018-35 Roscel, *1075 Roschald, ca. 1170 Roschilde. FL mandsn. glda. Rōir, EL kilde. "Rōirs kilde".

Rudersdal Kro omkring år 1900. Bagved ses rejsestalden hvis forgænger er anledning til kroens navn.

Rosted, So. *ca. 1170 Rosthathe. FL mandsn. glda. Rō eller Rōir, EL *sted*. "Rō(ir)s bebyggelsessteder".

rud, se rød.

Rudbjerg og **Rudbjerggård** (hgd.), Lol. *1231 Rughbiargh, 1397 Rubæyrgh. FL planten. rug, EL *bjerg*. "Bakken hvor der vokser rug". I slutningen af 1500-tallet ejedes hovedgården af slægten Rud, og navnets forled omydtedes efter slægtsnavnet.

Rude, So. 1370-80 Ruthæ. Subst. glda. *rutha 'rydning'.

Rude Eskilstrup, So. *1268 Esgistorp, 1567 Eschestrup. FL mandsn. glda. Æsgēr, EL *torp*. "Æsgērs udflytterbebyggelse". Rude der i nutiden adskiller navnet fra Lyng Eskilstrup, har muligvis sin oprindelse i navnet på en forsvundet landsby Rude på Eskilstrups jord. Den nævnes et par gange i middelalderen (1405 Rwthæ) og genfindes i 1682 i marknavnet Ruder Tofte. Navnet er identisk med subst. glda. *rutha 'rydning'.

Rudersdal, Køb. 1682 Rudestald. FL oprindeligt navn på en nu forsvunden bebyggelse Rude, se Rude Skov, EL subst. stald, senere omyttet til dal. "(Rejse-)stalden ved Rude".

Rude Skov, Køb. 1780 Ruder Skov. FL oprindeligt navn på en nu forsvunden

bebyggelse Rude (1370-80 Rudhæ) i Birkerød sogn, hvis navn er identisk med subst. glda. *rutha 'rydning', EL *skov*. "Skoven ved Rude".

Ruds Vedby, Hol. *1248 Vitbii, *1307 Stixwithby, 1681 Ruds Widby. FL subst. glda. *with* 'skov', EL *by*. "Byen i, ved skoven". Stigs og senere Ruds adskiller navnet fra Vedbynørre og -sønder ved Slagelse. Slægten Rud ejede Vedbygård fra 1429 til 1671, derimod vides det ikke, hvilken Stig der har givet anledning til den adskillende tilføjelse i 1300-tallet.

rum. Ordet rum betyder i de få stednavne det forekommer ('ryddet') plads (for bebyggelse). Det er ofte svært at skelne fra navne på -um, især hvor dette -um er udviklet af glda. hēm med et forled endende på et -r, der hører til selve forledsordet. Ordet rum optræder i de sjællandske navne Esrum, Virum, Nærum og Farum, men er iøvrigt mere almindeligt øst for Sundet.

Rungsted, Frb. 1346 Runæstigh. FL muligvis subst. glda. *runi 'orne', EL sti enten i betydningen 'fold' eller 'gangsti'. "Ornens, ornernes gangsti" eller "Indhegningen med orne(r)n(e)".

rup. Mangfoldige stednavne, hvis efterled er det glda. ord thorp (se *torp*) har gennemgået en sproglig udvikling, der har

givet efterleddet formen -rup. På baggrund heraf har der i ny tid kunnet dannes uægte torpnavne på -rup; således Helle-rup i København, hvis førsteled er en 1700-tals ejers navn.

Rutsker, Bo. 1491 Røs kirke soghen; lokalt [røsker]. FL snarest subst. røs 'stendynge, røse', EL kirke. "Kirken ved, på stendynge".

Ryde, Lol. 1356 Rythæ. Subst. gl. *rȳthi 'samling af unge træer'.

Rydsbæk, Møn. 1544 Rywidttzebeck. FL muligvis et naturnavn, gl. *Ruthwith, hvis FL er subst. gl. ruth 'rydning', EL gl. *with "Skoven med rydningen". Dette navns udvikling vil svare til udviklingen af *1442 Wllfuidtze waad, 1682 Wlsc uad Støcher nord for Revshale ved Maribo. EL *bæk*. "Bækken der løber gennem Ruthwith". Den skov bækken gennemløber hedder nu Strandskov.

I Rye, Hol. 1405 Ryghæ. Snarest subst. gl. *rȳghi 'område med rug'.

II Rye, Rosk. *1253, 1266 Rythe. Subst. gl. *rȳthi 'samling af unge træer'.

Rykkerup, Lol. *1231 Ryggøthorp. FL subst. ryg, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen ved ryggen (d.v.s. åsen)".

Rytterknægten, Bo. 1746-50 Ryttere-[k]juul, 1788 Rytter Knekten. FL subst. rytter, EL oprindelig subst. bornholmsk kuld 'afstumpet, rundagtig top'. Snere er EL erstattet af subst. knægt, således at navnet svarer til det eksisterende subst. rytterknægt 'sten som ridende bruger at stå på når de skal stige til hests'.

Rø, Bo. *1489 Røde sogn, 1569 Røc kirke. FL adj. rød, EL sogn mangler nu ofte i navnet. "Det røde sogn", formentlig efter kirkens farve.

rød. Under efterleddet rød kan sammenfattes flere forskellige nært beslægtede og ensbetydende ord. Først og fremmest subst. gl. ruth 'rydning', der i sit hovedområde Nordostsjælland gennemgår en normal dialektal udvikling til rød. Foruden dette ord kan forekomme afledningerne gl. *rythia, gl. *rythiung og gl. *rutha. Med samme betydning optræder efterleddet tved, s.d., der uden for Nordsjælland er det almindeligste efterled angivende rydning.

Rødby, Lol. (kbst.). *1191-1225 Rødby, ruth 'rydning', EL *by*. "Byen i, ved rydningen".

Røddinge, Møn. 1250-1300 Røthinge.

Subst. gl. *rythiung 'rydning'.

Rødovre, Køb. *1275 Awarthæha, 1313 Awarthæofra, 1634 Røcoffre. Samme oprindelige navn som i Hvidovre, s.d., hvorfra det ældst adskilles med adj. øvre, men siden 1600-tallets midte med adj. rød, muligvis sigtende til kirkens farve, idet den kirke svenskerne ødelagde i slutningen af 1650-erne var bygget af røde munkesten. Af og til træffes i tiden omkring år 1600 formen Øvre ved Dammen, sigtende til beliggenheden ved Damhusøen. I den ældste form repræsenterer det sidste -ha ordet å, og formen repræsenterer altså i moderne retskrivning navnet Øvre Å = Harrestrup Å.

Rødvig, Pr. 1611 Roduig. FL subst. gl. ruth 'rydning' eller adj. rød, EL *vig*. "Vigen ved rydningen" eller "Den (på grund af alger o.l.) røde vig".

Røgerup, Frb. 1315 Rykæthorp. FL snarest subst. gl. *ryki 'område med småhøje', afledt af subst. gl. *ruki 'lille høj', nudansk roge, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen i området med småhøjene".

Rønne, Bo. (kbst.). *1236 Rodneherret, *1321 Rotnæhæret, 1380 Rothna. Subst. gl. *rutna, dannet til adj. gl. rutinn 'rædden', muligvis i betydningen 'råddent, sumpet område'. Rønne herred var oprindelig navn på det nuværende Vester herred.

Rønnebæk, Pr. *1135 Rinæbech, 1370-80 Rinæbek. FL muligvis verbet gl. *rina 'virke på, berøre, strejfe', EL *bæk*. ?"Bækken der skurer mod bredderne".

Rønnede, Pr. *1367-87 Rønnedhe, 1421 Ryndit. Muligvis en afledning urnordisk *rauðniþia- til træen. røn eller måske snarere et sammensat stednavn med som FL subst. gl. *ryni 'vandrende', EL gl. *with. I første tilfælde måtte navnet betyde "Rønnebevoksningen", i andet "Skoven ved vandrenden".

Rørby, Hol. *1231 Rørby. FL planten. rør 'tagrør' eller subst. gl. *rōr 'røse, stendynge', EL *by*. "Byen ved bevoksningen med tagrør" eller "Byen ved stendynge".

Rørbæk, Lol. *1231 Rørbæc. FL planten. rør 'tagrør', EL *bæk*. "Bækken der løber gennem tagrørene". Se også Lille Rørbæk.

Rørtang, Frb. *1211 Rørtange. FL planten. rør 'tagrør', EL tange. "Tangen hvor der vokser tagrør".

Rørvig, Hol. 1370-80 Rørvik. FL planten.

rør 'tagrør', EL *vig*. "Vigen hvor der vokser tagrør".

Røsnæs, Hol. *1231 Røhsnæs, 1370-80 Røthsnes. FL muligvis tiln. gl. da. Rōth, EL *næs*. ?"Rōths næs".

Røsted, Bo. 1671 Røsted. FL sognnavnet Rø, s. d., EL *sted*. "Bebyggelsesstedet ved Rø".

Røstofte, Pr. ca. 1376 Røstoftæ. FL snarest tiln. gl. da. Rōth, EL *toft(e)*. "Rōths bebyggelsesareal(er)".

Rå, Lol. *1426 Roc, 1501 Rodhe. Subst. gl. da. *rutha 'rydning'.

Råby, Pr. 1370 Raby. FL dyren. rå eller subst. gl. da. rā 'stang, (grænse-)pæl', EL *by*. "Byen hvor der er rådyr" eller "Byen ved grænsepælene".

Råbylille og **Råbymagle**, Møn. *1387 Raby, *1485 Raabylille, 1508 Rabymag-

le. FL dyren. rå eller subst. gl. da. rā 'stang, (grænse-)pæl', EL *by*. "Byen hvor der er rådyr" eller "Byen ved grænsepælene". Se *magle*.

Råd vad, Køb. 1649 Ruwads moll, 1664 Raavadts Mølle. FL dyren. rå eller subst. råd, EL *vad*. "Vadestedet der benyttes af rådyr" eller "Det rådne vadested".

Rågeleje, Frb. 1582 Raageleie. FL navnet på en nu forsvundet by i Vejby sogn (*1211 Roka), hvis navn formentlig er identisk med subst. roge 'dyng, bunke', EL *leje*. "Byen Roka's bådeleje".

Rågelunde, Lol. *1231 Rokælund. FL fuglen. råge, EL *lund*. "Den lille skov med rågerne".

Rårup, Lol. 1474 Roghorppæ. FL muligvis mandsn. gl. da. *Rōki, EL *torp*. "Rōkis udflytterbebyggelse".

S

Sageby, Pr. ca. 1376 Sagheby. FL kan være et subst. gl. *saghi 'kødtrævl', dannet til roden i et verbum der betyder 'skære' og derfor muligvis med betydningen 'rydning'. En anden mulighed af samme rod er subst. sav, gl. *sagh, der synes gammelt i nordisk (jfr. finsk låneord saha 'sav') muligvis i en betydning 'kniv, skæredskab', EL *by*. "Byen i, ved rydningen" eller "Byen med saven(e)".

Sakskøbing, Lol. (kbst.). *12?? Saxthorp, Saxakopinh. Forholdet mellem de to navne i den ældste kilde, Kong Valdemars jordebog, er ikke klart. Enten har de to bebyggelser eksisteret side om side, indtil Sakskøbing har opslugt Saxtorp, eller Sakskøbing er en fortsættelse som handelsplads af en bondeby Saxtorp. FL er det samme i begge navne, og købstadsnavnets form i den ældste kilde viser, at det er et gl. *Saxi i genitiv ental, utvivlsomt det oprindelige navn på (den smalle del af) Sakskøbing Fjord, der tidligere må have fortsat noget længere ind i landet. Således kaldes endnu i forrige århundrede købstadens sydlige jord for Saksemark, og endnu hedder en eng mellem Radsted og Krenkerup Salteng. Navnet er afledt af roden i ordet saks og har rimeligvis betydningen 'skure, rende', EL *købing*. "Handelspladsen

ved Saxi". Jfr. Gladsakse.

Sallerup, Pr. *1202-05 Saltorp. FL subst. sal 'stor gård, ?stormands sædegård', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen fra, med den særlige storgård".

Sallov, Rosk. 800-tallet salhauku[m], 1257 Saloac, 1291-98 Saleu. FL subst. sal 'stor gård, ?stormands sædegård', EL *høj*, i den ældste, runeskrevne form i dativ flertal. "Højene ved, med den særlige storgård".

Salne, Bo. 1664 Sallen. Navnet indeholder muligvis subst. sal 'stor gård, ?stormands sædegård' eller subst. sadel men kan iverigt ikke nærmere bestemmes.

Saltbæk, Hol. 1603 Saltbeck. FL subst. salt, EL *bæk*. "Bækken med det salte vand". Byen og bækken ligger lavt ud mod Saltbæk Vig og Sejerø Bugten.

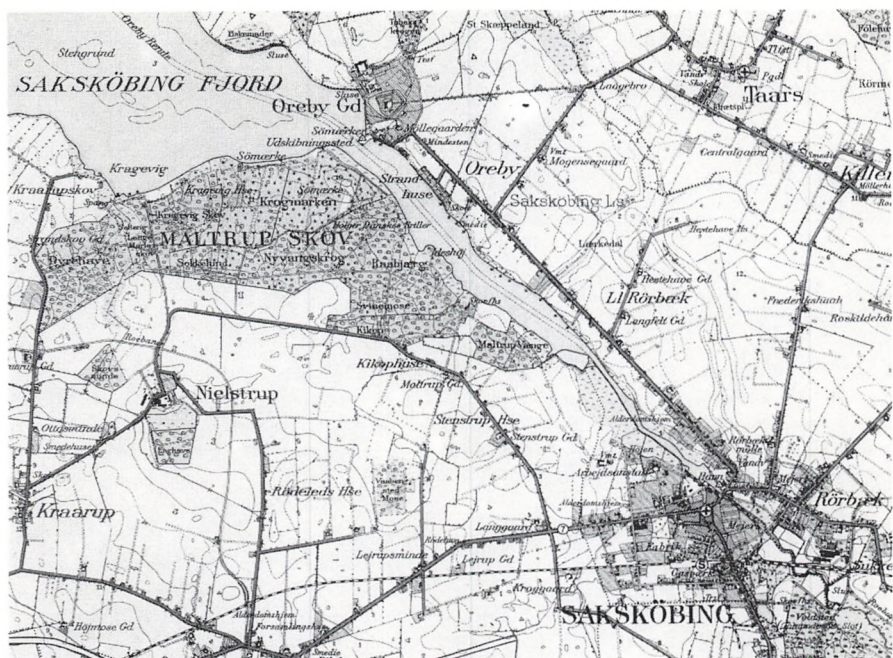
Saltholm, Køb. *1231 Saltholm. FL subst. salt, EL *holm*. "Den salte, saltholdige holm", vel sigtende til mangel på fersk vand.

Saltøfte, Hol. *1380 Saltoffte; lokalt [sa'ltåw't]. FL subst. sal 'stor gård, ?stormands sædegård', EL *toft(e)*. Den lokale udtale lange a svarer til rigsmålets sekundære lange a i sal, dal m.fl., svarende til sal med [a] i Sejerømålet. "Bebyggelsesarealet, -rne med den særlige storgård".

Saltrup, Frb. *1359 Salthorp. FL snarest

Saltøne. I sit værk om de nordiske folks historie fra 1555 gengiver Olaus Magnus dette billede af saltudvinding ved inddampning af havvand. Ilden flammer lystigt under ønene, der kan have lignet dem der har givet navn til det bornholmske Saltøne.

Sakskøbing har navn efter den smalle fjord, der som en sakslignende rende skærer sig ind mod købstaden fra nordvest. Den har tidligere forstret længere mod øst i den smeltvandsdal, der afgrænser Guldborgland fra resten af øen. Grundkort, Geodetisk Institut, A 4424, 1 : 50 000. Copyright. (Udsnit i 2/3 str.)

subst. sal 'stor gård, stormands sædegård', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen fra, med den særlige storgård".

Saltune, Bo. 1686 Ved Saltune. FL subst. saltovn + *a-afledning*. "Området med saltovnene".

Saltvig, Lol. ca. 1560 Saltuig. FL snarest adj. salt, EL *vig*. "Den salte vig".

Saltø, So. *1306 Soltthe, 1387 Sooltæ, 1494 Solte. Navnet er muligvis afledt med -t af subst. glda. *sol 'sump'. Da ældre former tyder på oprindeligt langt o er navnet dog snarere sammensat med som FL dyren. so, EL *holt*. "Den lille skov med (?vildsvine-) søerne". Navnet er senere forstøet som indeholdende ordet salt.

Sandager, Lol. 1411 Sandagher. FL subst. sand, EL *ager*. "Den sandede mark".

Sandbjerg, Frb. og Lol. 1370-80 Sandbyrgh (Frb.), 1462 Sandbergh (Lol.). FL subst. sand, EL *bjerg*. "Den sandede bakke".

Sandby, Hol., Lol. og Pr. *1231 Sandby (Lol.). FL subst. sand, EL *by*. "Byen på, ved sandet".

Sandholm, Frb. 1346 Sandholm. FL subst.

sand, EL *holm*. "Den sandede holm".

Sandkås, Bo. 1746-50 Nørre Sand kaas, Sønder sand kaas. FL subst. sand, EL *kås*. "Bådelejet hvor der er sand". Formerne 1746-50 vedrører naturlokaliteter ved vandet.

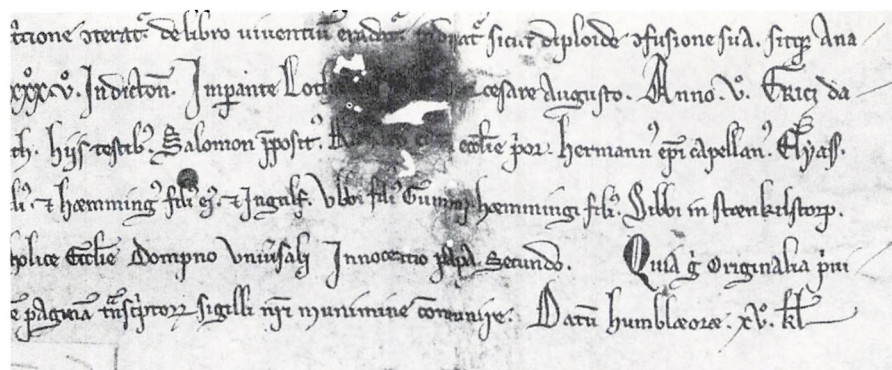
Sandved, So. 1520 Sandwet. FL subst. sand, EL glda. *with*. "Skoven der vokser på sandet".

Sandvig, Bo. (kbst.) og Pr. 1376 Sandwiik (Pr.), *1416 Sandewik (Bo.). FL subst. sand, EL *vig*. "Den sandede vig".

Sankt Jørgensbjerg, Rosk. 1664 St. Jørgensbirch. Efter et middelalderligt spedalskhedshospital, hvis kirke som det er normalt var viet til Sankt Jørgen. I 1400- og 1500-tallet kaldes stedet normalt Spitalsbjerg eller blot Bjerget. Jfr. med hensyn til dette navns forled Spejlsby.

Sasserup, Hol. 1380 Sasserp. FL mandsn. glda. Sasur, EL *torp*. "Sasurs udflytterbebyggelse".

Saunte, Frb. ca. 1525 Sawenthe, 1555 Saunte. FL subst. glda. safn 'samling' eller verbet glda. safna 'samle', EL snarest som foreslået i Nudansk Ordbog subst.

Sibberup. Blandt underskriverne på et testamente af 29/11 1135 er (tredienederste linie yderst til højre) »Sibbi in stenkilstop«. Denne Sibbi i det nuværende Stenstrup, Ronnebæk sogn, der er naboby til det ene Sibberup i Præsto amt, kan være grundlæggeren af netop dette Sibberup. Udsnippet ovenfor gengiver ca. en tolvtedel af den ældst kendte gengivelse af det originale testamente, en bekræftet afskrift fra 17/6 1245.

holt. “Den lille skov hvor kvæget samles” eller måske snarere “Den lille skov hvor der kan, må samles brændeved”.

Savnso, Lol. 1277 Sauanes. FL sandsynligvis subst. gl. *savi ‘saft i træ’, EL *næs*. “Næsset hvor der er saft i træerne”.

Seerdrup, So. *1202-41 Sirethorp, 1508 Syerdrop. FL muligvis et oprindeligt ånavn, gl. *Sira, beslægtet med onavnet Sejerø, s.d. Her formentlig oprindeligt navn på (del af) Harrested A, der passerer tæt forbi byen. Navnet kendes som ånavn i Norge og indgår muligvis tillige i det jyske Sir, men oprindelsen er usikker. ?“Udflytterbebyggelsen ved åen Sira”.

Sejerø, Hol. Saxo Syra, *1231 Syrø. Øens navn kan ikke forklares. Udtalen og mange af de gamle former peger på oprindeligt kort i som første vokal. Navnet kunne være identisk med det formodede ånavn i Seerdrup ovenfor og beslægtet men ikke identisk med det jyske bynavn Sir. EL *ø* er en tydeliggørende tilføjelse, s.d.

Sejstrup, Hol. *ca. 1400 Segstrup, 1540 Selstrup. FL muligvis mand. gl. Sig-hulf, EL *torp*. ?“Sighulfs udflytterbebyggelse”.

Selchausdal, Hol. (hgd.). Navngivet 1799 af Chr. Andreas Selchau, EL *dal*. Se herregårdsnavne.

Selsø, Frb. (hgd. og sogn). *1288 Siaelsæ. FL subst. gl. *sial ‘fure’, EL *sø*. “Søen der har form som en fur”. En smal fur, hvoraf Selsø Sø er en del, skilte tidligere Selsø sogn fra resten af Horns herred.

Sengeløse, Køb. *1178 Siængeløse, 1271

Sengiløs. FL subst. seng, EL adj. *løs*. “Stedet hvor de mangler senge”. Navnets forled tolkes oftest som et indbyggernavn gl. *sæingar ‘søbeboerne’ og EL som *løse* ‘græsgang’, men de ældre former (1271 og flere) forklares mere tvangfrit som her foreslået. Navnet må da opfattes som et spottenavn givet af byens naboer. Jfr. Særløse.

Sevedø, So. *1320 Scwet, 1370-95 Sewethe. FL snarest subst. gl. *sæ* ‘sø’, EL snarest subst. gl. *withi ‘skovbevoksning’. “Skovbevoksningen ved søen (d.v.s. havet)”. EL *ø* er en senere tydeliggørende tilføjelse, s.d.

Sibberup, Hol., Pr. (2 steder) og So. 1344 Sibbathorp (Hol.). FL mand. gl. Sibbi, EL *torp*. “Sibbis udflytterbebyggelse”.

Sidinge, Hol. 1370-80 Sithinge; lokalt [sedenge]. FL formentlig enten subst. gl. *sæta ‘opholdssted’ eller subst. gl. *sæt, svarende til oldislandsk set, n. ‘opholdsrum’ + *-ing(e)*. ?“Stedet for de bofaste indbyggere” eller ?“Stedet for de beboere der har særlige opholdsrum”.

Sigersholm, Hol. *1319 Siersholm, 1370-95 Siersholm. FL mand. Sejer, gl. Sighar, EL *holm*. “Sighars holm”. Sigersholm har oprindeligt været en borg, hvis voldsted endnu findes i Holmeskov.

Sigerslev, Pr. 1261 Siggarslæwæ. FL mand. Sejer, gl. Sighar, EL *lev*. “Sighars arvegods”.

Sigerslevvester og **Sigerslevøster**, Frb. *1250 Syersløff østræ, *134[4] Sierssløffwæ

Sjælland. Uddrag af Ohtheres rejsebeskrivelse fra 890-erne. Teksten lyder i oversættelse: Syd for Skiringsal trænger en meget stor sø ind i det land; den (sø) er bredere, end at nogen mand kan se over den. Og Jylland ligger overfor på den anden side, og siden Sjælland. Den så strækker sig mange hundrede mile ind i dette land. Og fra Skiringsal sagde han, at han sejlede i fem dage til den havn, som man kalder Hederne (Hedeby); den ligger mellem venderne og saksere og Angel og tilhører danskerne. Da han sejlede dertil fra Skiringsal, havde han Danmark om bagbord og åbent hav om styrbord i tre dage; og da, to dage før han kom til Hederne (Hedeby), havde han Jylland om styrbord og Sjælland og mange øer. I de lande boede anglerne, før de kom her til dette land. Og i de to dage havde han om bagbord de øer, som hører til Danmark.

Det bemærkes, at Sciringes heal er beliggende i Syd norge omkring Larvik, og at Gotland er Jylland. Det forstås umiddelbart, at man først kommer til Jylland og siden til Sjælland, når man kommer fra Norge. At man samtidig har Danmark om bagbord (til venstre) fortæller om vort lands enhed for allerede 1100 år siden. Man kan dårligt have 'mange øer' om styrbord, hvis man sejler til Hedeby i Slesvig via Lillebælt, men hvis man sejler gennem Øresund ligger den største ø, Sjælland, og 'mange øer' på ens højre hånd. (Teksten gengivet efter Stednavne i tekster, 1971.)

wæstræ. FL mandsn. Scjer, glða. Sighar, EL lev. "Sighars arvegods".

Sigersted, So. Saxo Sigari oppido, 1228 Siarstadha. FL mandsn. Scjer, glða. Sighar, EL sted, der er gengivet hos Saxo med det latinske ord for by, oppidum. "Sighars bebyggelsessteder".

Sildestrup, Fal. *ca. 1250 Sildæsthorp. FL muligvis mandsn. glða. *Sildir el. *Sildar, EL torp. ?"Sildirs el. Sildars udflytterbebyggelse".

Simmendrup, So. 1473 Sæmmynderop. FL mandsn. glða. Sighmund, EL torp. "Sighmunds udflytterbebyggelse".

Sjolte, Pr. *1320 Siøholt, 1364 Syøholt. FL subst. sø, EL holl. "Den lille skov ved søen".

Sjunkeby, Lol. 1499 Sønckeby. FL sandsynligvis subst. ældre nydansk synk, siunk, nudansk synk 'nedsunken tilstand', jysk 'sump, morads', EL by. ?"Byen ved, i moradset".

Sjælland. her? *892-899 Sillende (oldengelsk), ca. 950 Selund (oldislandsk), 1012-18 Selon (latin), *1075 Sclant (latin), *1231 Sialand. FL dyren. sæl + -und. "Den med sæler forsynede". Den ældste form, der stammer fra en rejsebeskrivelse, har tidligere været anset for at vedrøre øen

Wið suðan þone Sciringes heal fylð swyðe mycel sæ up in on ðæt lond; seo is bradre þonne ænig man ofer seon mæge. And is Gotland on oðre heafle ongean, and siðða[n] Sillende. Seo sæ lið mænig hund mila up in on þæt land.

And of Sciringes heale he cwæð þæt he seglode on fif dagan to þæm porte þe mon hætt æt Hæþum; se stent betuh Winedum and Seaxum and Angle, and hyrd in on Dene. Ða he þiderweard seglode fram Sciringes heale, þa wæs him on þæt bæcbord Denamæarc, and on þæt steorbord widsæ þry dagas; and þa twegen dagas ær he to Hæþum come, him wæs on þæt steorbord Gotland, and Sillende, and iglanda fela. On þæm landum eardodon Engle, ær hi hider on land coman. And hym wæs ða twegen dagas on ðæt bæcbord þa igland þe in Dene-mearce hyrað.

Sild eller (senest) Sli-land, et navn der ikke ellers kendes om Sønderjylland eller Slesvig. Den temmelig summariske rejsebeskrivelse forbyder på ingen måde at opfatte Sillende (nævnes to gange) som vedrørende Sjælland, tværtimod taler indre forhold i beskrivelsen for denne opfattelse. Formen kan ikke få tolkningsmæssige konsekvenser men bekræfter at afledningsendelsen meget tidligt er blevet ændret til -and og sammen med forleddets "I" opfattet som efterleddet land 'landområde, landsdel'. Forleddet er tidligt blevet opfattet som subst. *sø*, glda. *siō* og *sæ*, men denne omtydning har ikke holdt sig ud over den nu poetiske form Sjølund, hvor efterleddet opfattes som *lund*.

Sjælsmark, Frb. 1370-80 Syælsmarkæ. FL er det oprindelige navn på Sjølsø, s.d., EL *mark(e)*. "Marken (el. Skoven) ved Sjølsø".

Sjælstofo, Lol. *1200-tallet Siælstoffta, 1397 Sjælstoftæ. FL muligvis mandsn. glda. *Sialf, EL *toft(e)*. "Sialfs bebyggelsesarealer".

Sjølsø, Frb. 1682 Sels Søe. Søens oprindelige navn er identisk med subst. glda. *sial 'fure'. EL *sø* er en senere tydeliggørende tilføjelse, s.d. Af samme oprindelse er Selsø, s.d. og jfr. Sjælsmark.

Sjølund, se Sjælland.

Skafteløv, So. 1356 Scafteløff. FL mandsn. glda. *Skafti, EL *lev*. "Skaftis arvegods".

Skafterup, So. 1322 Skaftorþ. FL mandsn. glda. *Skafti, EL *torp*. "Skaftis udflytterbebyggelse".

Skallerup, Pr. *1418 Skaldorp, 1470-81 Scaldrop. FL snarest mandsn. glda. *Skalli, EL *torp*. "Skallis udflytterbebyggelse".

Skalsby, Pr. ca. 1376 Skalstorp, 1610 Skaldtzbye. FL muligvis tiln. glda. Skall, EL oprindelig *torp* senere *by*. "Skalls udflytterbebyggelse". Ændringen fra *torp* til *by* og overleveringspause fra 1376 til 1610 gør det sandsynligt, at bebyggelsen – hvis der er tale om den samme – har ligget øde en tid.

Skalstrup, Rosk. 1257 Scalsthorþ. FL muligvis tiln. glda. Skall, EL *torp*. "Skalls udflytterbebyggelse".

Skalø, Lol. *1330 Skaløre. FL subst. skal, muligvis i betydningen 'muslingeskal', EL *ør(e)*. "Den grusede strandbred med skallerne".

Skamstrup, Hol. *1199 Schamstorp, 1326 Skamstorph. FL tiln. glda. Skamm,

EL *torp*. "Skamms udflytterbebyggelse".

Skansehage, Hol. 1691 Schantzehagen. FL subst. skanse, EL *hage*. "Pynthen hvor der ligger (har ligget) en skanse". Navnet sigter muligvis til et næsten forsvundet middelalderligt voldsted.

Skarpeskade, Bo. 1434 Skarpestathe. FL adj. skarp 'mager', EL *sted*. "Det magre bebyggelsessted". Efterleddets form med -sk- må skyldes indflydelse fra forleddet.

Skarresø, Hol. 1329 Scarwesyo. FL fuglen. skarv, EL *sø*. "Søen hvor der er skarve".

Skaverup, Hol. og Pr. 1370-80 Skawæthorp (Hol.), 1513 Skaberoppæ (Pr.). FL tiln. glda. Skaghi eller subst. glda. skaghi 'odde', EL *torp*. "Skaghis udflytterbebyggelse" eller "Udflytterbebyggelsen på odden". Skaverup (Pr.) ligger afgrænset af to vandløb ud mod Avnø Fjord.

Ske, So. 1256 Scethæ. Flertal af subst. glda. skêth, der kendes i en række betydninger: 'kløvet træstykke, grænse, skibssætning' som de mest sandsynlige i brug som stednavn. Hvilken betydning der her bør foretrakkes lader sig ikke afgøre.

Skelby, Fal. og Pr. *1135 Skælby (Fal.), *1292 Schielbye (Pr.). FL subst. skel, EL *by*. "Byen ved skellet".

Skellebjerg, Hol. 1370-80 Skældebyergh. FL subst. skjold i genitiv ental el. flertal, vel i topografisk betydning 'skjoldformet terræn', EL *bjerg*. "Den skjoldformede bakke".

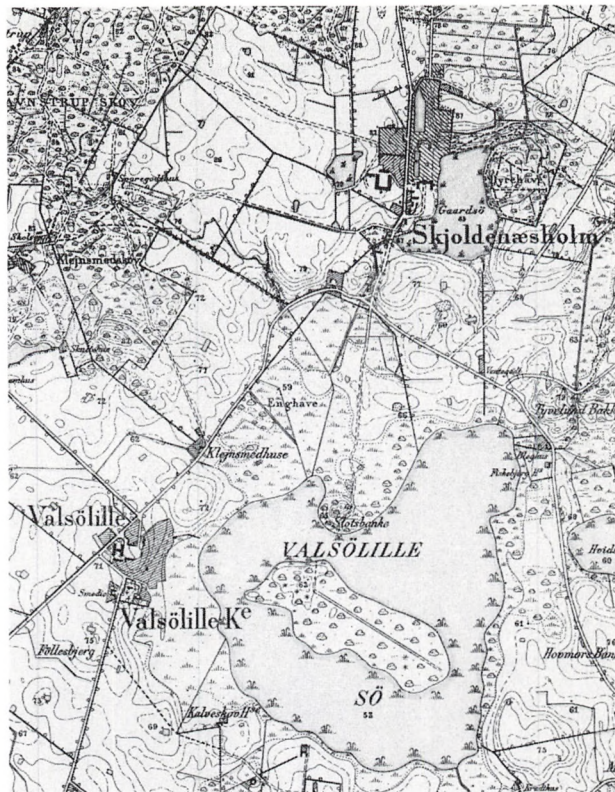
Skellerød, So. *ca. 1170 Skyllfueroghe, 1378 Skyelruth. Hvis den ældste, helt enkeltstående form er korrekt, er FL subst. glda. *skialf, måske med betydningen 'vagttårn' eller 'hylde, afsats' og EL *høj*. I så fald betyder navnet snarest "Højene ved afsatsen i terrænet". Hvis den ældste originalform og alle øvrige former følges er FL subst. skel, EL *rød*. "Rydningen ved skellet". Da navne på -høj meget sjældent har almindelige ord som forled i genitivsform bør den sidste mulighed foretrakkes.

Skellingsted, Hol. *1388 Skiellennstued. FL subst. glda. *skiallændi 'landområde ved skel, grænseområde', EL *ved*. "Rydningen ved grænseområdet".

Skelstofo, Lol. (hgd.). 1440 Skelsetoftæ. FL mandsn. glda. Skel eller evt. *Skialgh, EL *toft(e)*. "Skæls el. Skialghs bebyggelsesarealer".

Skelstrup, Lol. (Hunseby s.). *1421 Skelstorp, 1462 Skelstorp. FL snarest mandsn. glda. *Skialgh, EL *torp*. "Skialghs udflyt-

Skjoldenæsholm. Det ældste Skjoldenæs lå på den nuværende Slotsbanke på næsset i Valsøllille Sø. Senere flyttedes det nordpå til sin nuværende beliggenhed efter i en periode at have været helt nedlagt. Efter den nye, lavtliggende placering ved Gårdsø får hovedgården sit efterled holm. Grundkort, Geodætisk Institut, Mbl. i4 + i5, 1 : 20 000. Copyright. (Udsnit i 2/3 str.)

terbebyggelse”.

Skenkelsø, Frb. *1085 Scenkilsio, 1100-tallet Schenkilsio. FL snarest subst. gllda. *skenkil ‘lille skank’ sigtende til en topografisk ejendommelighed, EL *sø*. “Søen ved det skankformede terræn” eller “Søen der har form som en lille skank”. Søen der sigtes til må være den nuværende Hagerup Mose.

Skerne, Fal. *1231 Scernæ. Sandsynligvis det oprindelige navn på Skerne Sø eller den derigennem strømmende å, afledt med -n af adj. skær. “Den rene”.

Ske Tåstrup, So. 1370-80 Thorstorp, 1682 Skeetostrup. FL sandsynligvis mandsn. Thorsten, EL *torp*. “Thorstens udflytterbebyggelse”. Landsbynavnet Ske, s.d., adskiller navnet fra Store Tåstrup. Jfr. med hensyn til navnets udvikling Høje Tåstrup.

Skibby, Frb. *1231 Skipby, skybi. FL subst. skib, EL *by*. “Byen med skibene”.

Skibinge, Pr. 1326 Skippingæ. FL subst. skib + -ing(e). “Stedet med skibene”.

Skibstrup, Frb. ca. 1525 Skyffstrvp, 1582 Skibstrup. FL vel subst. skib, EL *torp*. ?“Udflytterbebyggelsen med skibet”.

Skimmede, Hol. 1370-80 Skimethweth. FL sandsynligvis subst. gllda. *skimi, svarende til oldislandsk skimi, m. (og skim, n.) ‘glimt, glans, skin, lysning’, i det danske navn formentlig med konkret betydning, EL *toed*. “Rydningen i lysningen”.

Skippinge, Hol. *1231 Skippingshæret, 1347 Skippinge. FL sandsynligvis subst. gllda. *skipp ‘indsnit’ + -ing(e) som oprindeligt navn på Svinninge Vejle “Den indskårne, udhulede o.l.”. Herredsnavnet betyder da “Herredet omkring fjorden Skipping” og landsbynavnet som en afledning af fjordnavnet “Stedet ved fjorden Skipping”. Landsbyen Skippinge ligger nu i Ods herred.

Skjoldenæsholm, So. (hgd.). 1365 Schioldenes. FL subst. skjold i betydningen ‘skjoldformet terræn’, EL *næs*. “Det skjoldformede næs”; EL *holm* er tilføjet i 1600-

tallet. Se herregårdsnavne.

Skjoltrup, Fal. 1509 Skoltorpe. FL tiln. glda. Skolti, EL *torp*. "Skoltis udflytterbebyggelse".

Skodsborg, Køb. 1645 Skodz Borre, 1682 Skotz Borig. FL tiln. Skotte, EL *borg*. "Skottes hus". Navnet er måske identisk med "Schottehusit", der nævnes 1621 i samme sogn (Søllerød). En række navne på huse i Nordsjælland har navne bestående af person(til)navn + borg.

Skodsebølle, Lol. 1473 Skozebyllæ. FI. sandsynligvis tiln. glda. *Skot, EL *bolle*. "Skots udflyttergård".

Skottemarke, Lol. 1413 Skaftemarke, 1499 Skoffthemarcke. FI. mandsn. glda. *Skafti, EL *mark(e)*. "Skaftis mark(er)".

Skotterup, Frb. 1681 Skotterups Husz. FI. folkenavnet eller nok snarere tiln. Skotte, EL *torp*. "Skotte(rne)s udflytterbebyggelse".

skov. Ordet skov anvendes i en række stednavne, og hvor det forkommer som efterled i bebyggelsesnavne, vidner det om skovrydning som basis for nyudflytninger på indvundet agerland.

Skovby, Fal. og Lol. (2 steder) samt flere yngre. *1335 Skouby (Errindlev s.). FI. subst. *skov*, EL *by*. "Byen i, ved skoven". Jfr. Vester Skovby og Øster Skovby.

Skovbølle, Lol. 1507 Skouffbølle. FL subst. *skov*, EL *bolle*. "Udflyttergården i, ved skoven".

Skov Børstrup, Frb. ca. 1525 Biørnstrvp, 1555 Biørnstrupe. FL mandsn. Bjørn, EL *torp*. "Bjørns udflytterbebyggelse". Skov adskiller i nyere tid navnet fra Strand Børstrup, s.d.

Skov Hastrup, Rosk. 1502 Hatstrop. FI. subst. glda. *has 'midlertidigt gærde', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen ved, bag det midlertidige gærde". Skov adskiller siden 1600-tallet navnet fra Øde Hastrup.

Skovhuse, Pr. 1378 Skoghuus. FL subst. *skov*, EL *hus*. "Huset (nu: Husenc) ved skoven".

Skovlunde, Køb. *1249 Scowerlunde, 1389 Skowerlundhæ; lokalt [skow'lunde]. FL i det nuværende navn er det stednavn som findes overleveret selvstændigt 1370-80 som "Skowthorp" med som FL subst. *skov*, EL *torp* "Udflytterbebyggelsen i, ved skoven"; EL *lund*. Det nuværende navns betydning er altså "De små skove ved Skovtorp". Det er uvist om det forsvundne Skovtorp er identisk med Skovlunde. Den

moderne, lokale udtales trykfordeling tyder også på, at forleddet ikke er subst. skov.

Skovlænge, Lol. *1388 Schoulenge, 1468 Skowlenghe; [skow'længe]. FL subst. *skov*, EL *længe*. ?"Det smalle, langstrakte stykke ved skoven". Navnet sigter måske til hele sognets facon.

Skovrød, Frb. 1346 Skuæruth, 1382 Schouruth. FL subst. *skov*, EL *rod*. "Rydningen i skoven".

Skovsbogård, Rosk. Gården er oprettet omkring år 1800. FL sandsynligvis indbyggernavnet skovsbo om folk fra Bjæverskov herred, EL *gård*.

Skovse, So. *1231 Scoghusas, 1370-80 Skowhuse. FL subst. *skov*, EL *hus*. "Husene ved, i skoven".

Skovshoved, Køb. *1275 Scogshouet. FL subst. *skov*, EL *hoved*. "Fremspringet ved, fra skoven".

Skov Torup, Pr. 1402 Tortorpp. FL mandsn. glda. Thörth, EL *torp*. "Thörths udflytterbebyggelse". Skov adskiller siden 1500-tallet navnet fra Sø Torup.

Skraverup, So. 1370-80 Scraaborp. FL tiln. glda. *Skräpi, EL *torp*. "Skräpis udflytterbebyggelse".

Skrædterpe, Lol. 1451 Skrethorpæ. FL snarest adj. glda. skrêth 'glat', EL *torp*. "Den glatte udflytterbebyggelse".

Skrosbjerg, Pr. 1436 Skroxbergh. FL muligvis subst. glda. *skrok 'løgn, overtro', ældre nysvensk tilsvarende i betydningen 'trod, spøgelse', EL *bjerg*. ?"Bakken med trolden".

Skrubbegård, Bo. 1710 Skrubbe. Subst. skrub 'ujævnt terræn', eventuelt 'vildnis, buskads', senere er tilføjet EL *gård*. "Gården(c) i det ujævne terræn". Der skelnes nu mellem Nørre og Sønder Skrubbegård.

Skrulle, Bo. 1690 Schrolde. Snarest et subst. bornholmsk skrulla 'top, høj', svarende til bl.a. jysk skrold 'pukkel' og norsk skrull 'pukkel, top'.

Skudløse, So. 1320 Skutherlosæ. FL muligvis genitiv ental af et oprindeligt navn på en del af Suså, glda. *Skut, beslægtet med verbet skyde, som ånavn i betydningen "Den der skyder sig hurtigt frem". Forklaringen støttes af marknavnet 1682 "Skude snabe", 1792 "Skuddesnav" under Aversi, se kortet, samt af at et tilsvarende dansk ånavn findes i det nordlige Halland. Andre mindre nærlig-

Skuderløse. Det indrammede areal (X) hedder i 1682 Skude snabe. Sammenholdt med bynavnet Skuderløse og med beliggenheden ved Suså taget i betragtning er det rimeligt i begge navne at se et gammelt navn, Skut på denne øvre del af Suså. Grundkort, Geodætisk Institut, A 3624 + A 3626, 1 : 40 000. Copyright. (Udsnit i 1/1 str.)

gende forledsmuligheder er subst. glda. *skut, svarende til oldislandsk skutr, m. (gen. ental : skutar) 'agterenden af et skib', i så fald som andre skibsdele anvendt i topografisk betydning og det mulige subst. der indgår i Skørninge, s.d.; EL løse. "Græsgangen ved Skut".

Skuderup, Pr. 1503 Skwrrup. FL mandsn. glda. *Skūta, EL *torp*. "Skūtas udflytterbebyggelse".

Skuerup, Hol. 1497 Skuderopp. FL mandsn. glda. *Skūta, EL *torp*. "Skūtas udflytterbebyggelse".

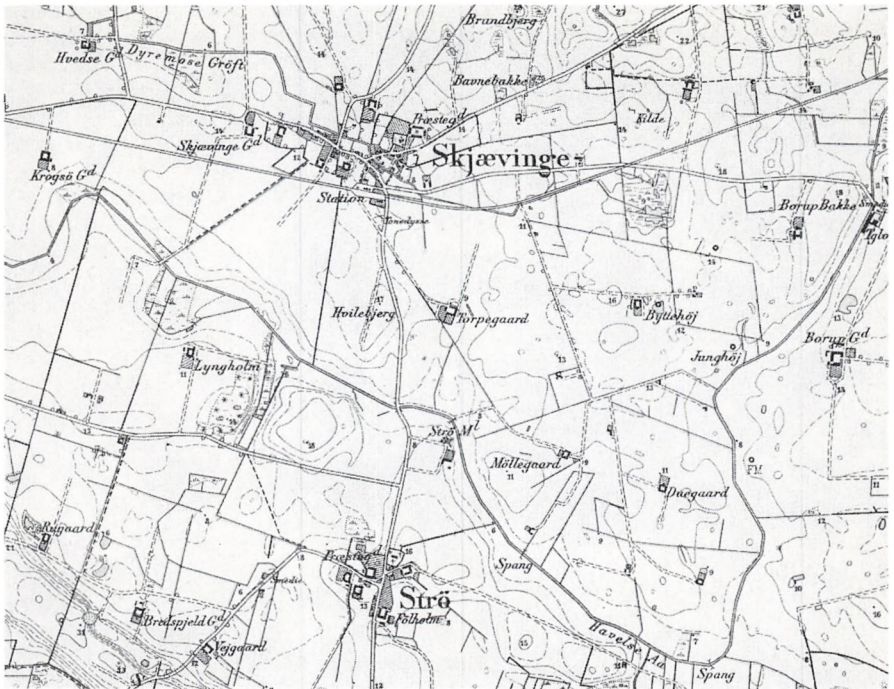
Skudelev, Frb. *1085 Skuldalef. FL subst.

glda. skuld 'skyld, afgift, rente', EL *lev*. "Det rentebetalende arvegods". Navnets forled forklares normalt som et kvindenavn glda. *Skuld fordi en af de tre norner i den nordiske mytologi bærer dette navn. Nornens navn er dog ikke noget reelt kvindenavn men en personificering af skuld i betydningen 'skyldighed'.

Skullerupholm, Rosk. (hgd.). 1326 Sculæthorp. FL mandsn. glda. Skūli, EL *torp*. "Skūlis udflytterbebyggelse"; EL *holm*.

Skælskør, So. (kbst.). *1231 Skiafiskør, 1253 Skiafiskør. FL subst. glda. *skialfisk 'musling', EL *ør(e)*. "Den grusede strand-

- bred med muslingerne”.
- Skærød**, Frb. *1211-14 Sketherut. FL subst. glda. skēth, vel snarest i betydningen ‘planke, kløvet stykke træ’, EL *rød*. “Rydningen med, ved plankerne”.
- Skævinge**, Frb. *1211-14 Skeping, 1370-80 Skæbinge. FL måske subst. glda. *skap ‘noget udhulet, båd, kar’ + *-ing(e)*. ?“Stedet ved det udhulede sted” eller blot “Det udhulede sted”.
- Skørpinge**, Pr. og So. *1198 Schirpinghe (So.), 1261 Skyrpingæ (Pr.). FL subst. glda. *skurp, *skorp ‘skorpe, ujævnt terræn’ + *-ing(e)*. “Det ujævne sted”.
- Skørninge**, Fal. og Lol. *ca. 1250 Skythringy (Fal.), *1416 Skøringe (Lol.). FL kan være subst. glda. *skuthær, urnordisk *skubra-, en afledning af roden *sku-, der indgår i verbet skyde, hvis grundbetydning er ‘være hurtig, ile o.l.’. Det var nærliggende at forestille sig ovennævnte subst. glda. *skuthær med en betydning ‘hurtigtløbende vandløb, kilde o.l.’ + *-ing(e)*. ??“Stedet ved det hurtige vandløb”.
- Skårup**, Lol. *1450 Skorderup. FL mandsn. glda. Skarthi el. Skorri, EL *torp*. “Skarthis el. Skorris udflytterbebyggelse”.
- Slagelse**, So. (kbst.). mønt 1035-42 Slah-lus, 1100-tallet Slaglosia (latin), *1231 Slauløse. FL subst. glda. *slagh ‘sænkning i terrænet’, EL *løse*. “Græsgangen ved terrænsænkningen”.
- Slaglille**, So. *1186 Slaglosæ, *1277 Slauelselitle, 1370-80 Slauløse litlæ; [slag/lile]. FL subst. glda. *slagh ‘sænkning i terrænet’, EL *løse*. “Græsgangen ved terrænsænkningen”. Lille adskiller navnet fra ladegården Slagelse i samme sogn. Af samme oprindelse er Slagelse, som lille dog næppe adskiller navnet fra.
- Slagslunde**, Frb. 1370-80 Slarslundæ. FL muligvis tiln. glda. *Slarf, EL *lund*. “Slarfs små skove”.
- Slagstrup**, So. *1382 Slagstorp, 1585 Slagstrup. FL mandsn. glda. Slak eller subst. glda. *slagh ‘sænkning i terrænet’, EL *torp*. “Slaks udflytterbebyggelse” eller “Udflytterbebyggelsen ved terrænsænkningen”.
- Slamre**, Bo. 1620 Slamre. Muligvis egentlig et slægtsnavn dannet til verbet slamre ‘skramle, sludre’.
- I Slangerup**, Frb. *1158-60 Slangethorp, *1231 Slangæthorp. FL mandsn. glda. *Slanghi, EL *torp*. “Slanghis udflytterbebyggelse”.
- II Slangerup**, So. 1320 Slauædorp, 1370-80 Slauethorp, Slauorp. FL tiln. glda. Slaghi, EL *torp*. “Slaghis udflytterbebyggelse”. I 1500-tallet omtydes forleddet til den nuværende form.
- Slemminge**, Lol. *1231 Sclyming. FL muligvis subst. glda. slīm ‘slim, dynd’ + *-ing(e)*. “Det dyndede sted”.
- Sletelte**, Frb. *1158 Slehteholte. FL subst. slette, EL *holt*. “Den lille skov på sletten”.
- Slimminge**, Pr. 1319 Sliminge. FL subst. glda. slīm ‘slim, dynd’ + *-ing(e)*. “Det dyndede sted”.
- Slots Bjergby**, So. *1171-78 Bierbii, 1370-80 Byerby 1682 Brødre Bierreby, Slotsbjerrebye. FL subst. *bjerg*, EL *by*. “Byen på bakken”. I 1500- og 1600-tallet adskiller Brødre og siden 1682 Slots navnet fra Munke Bjergby. De tilføjede adskillende led sigter til at byen hørte under Antvorskov kloster, senere (kongeligt) slot.
- Sludstrup**, So. *1265 Slustorp, 1370-80 Slustorp. FL må i glda. have endt på *-s*, *-gh(+s)* el. *-dh(+s)*. Det er da snarest subst. glda. *slugh ‘den bløde del af et horn el. en hov, horntap’, et ord der endnu kendes i danske dialekter. Som almindeligt med ordet horn er det her brugt om en terrænformation, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen på, ved det horntapformede terræn”.
- Slæggerup**, Rosk. 1574 Sleggerup. FL muligvis et tiln. glda. *Slæggia, identisk med ordet slægge ‘stor hammer’, EL *torp*. “Slægias udflytterbebyggelse”.
- Sløsse**, Lol. *1411 Sløsse. Navnets oprindelse er helt uvis. Måske er det beslægtet med eller indeholder et subst. glda. *slys ‘uheld’.
- Sløsserup**, Lol. *1423 Sløzserup, 1502 Sløsserppe. FL kan bedst forklares som navnet på landsbyen Sløsse, s.d., muligvis anvendt som tilnavn, idet der ikke er topografisk sammenhæng mellem de to byer, EL *torp*. ??“Sløsse-beboerens, -beboernes udflytterbebyggelse”.
- Smakkerup**, Hol. 1603 Smackerup. FL sandsynligvis subst. smakke ‘skib’, EL *torp* eller eventuelt *-rup*. “Den lille (udflytter-) bebyggelse hvor der er smakker”. Ordet smakke indlænes først sent i middelalderen fra nedertysk, men er dog den mest nærliggende mulighed i forleddet, jfr. byens beliggenhed nær Saltbæk Vig. At byen er ung fremgår indirekte af den

Skjævinge. Gennem selve Skjævinge løber i en svag lavning og nu næsten overalt tildækket Dyremose Grøft mens ejerlavet mod syd stadig afgrænses synligt af den mere markante Havelse A. En af disse ådale skylder Skjævinge efter al sandsynlighed sit navn. Grundkort, Geodætisk Institut, Mbl. I 10 (1897), 1 : 20 000. Copyright. (Udsnit i 2/3 str.)

manglende ældre overlevering og af at den ikke har det sædvanlige marknavnesystem.

Smerup, Pr. 1310 Smiththorp. FL subst. smed 'håndværker, smed', EL *torp*. "Håndværkerens el. Håndværkerens udflytterbebyggelse".

Smidstrup, Frb. (2 steder), Hol. og So. 1382 Smithorp, 1408 Smethorp (Hol.), *1417 Smitzstorp (So), 1456 Smætstrop (Hol.). FL subst. smed 'håndværker', EL *torp*. "Håndværkerens udflytterbebyggelse". De ældste former af navnet fra Holbæk amt afspejler den ældre genitiv entals form gl. *smithar, der afløses af formen med -s. Se også Nørre Smidstrup og Øen Smidstrup.

Smøenge, Bo. 1624 Smøenge. FL subst. smør, EL eng. "Engene der giver græsning til godt smør".

Smørumnedre og **Smørumovre**, Køb. *1085 Smørhem mindre, 1447 Smørum nædre, Smø[r]um] øffre. FL subst. smør, EL gl. *hēm*. "Bebyggelsen hvor der produceres smør". Smør kan dog eventuelt være

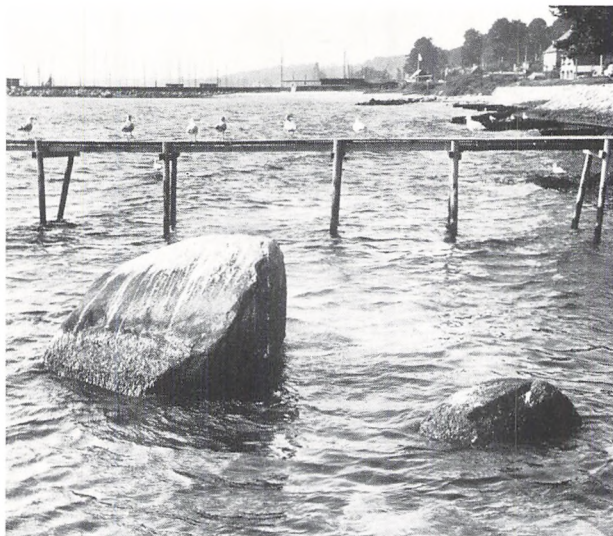
brugt alment rosende, og *hēm* har da snarere betydningen 'bygd', og navnet har da oprindelig betydet "Den velhavende bygd" og været brugt om (dele af) Smørum herred. Det latinske ord for lille (minor) afløses af nedre.

Smålandshavet. Farvandet mellem Sjælland og Lolland (+ Falster). Betegnelsen kendes først fra dette århundrede, mens navnet Smålandene "De små landsdele" har kunnet anvendes om Lolland og Falster siden middelalderen.

Snedinge, So. 1370-80 Snøthinge, 1460 Snedingæ. FL snarest subst. gl. *snēth 'afskåret stykke', måske 'rydning' + -ing(e). "Stedet ved det afskærede (rydtede) stykke".

Snegerup, Hol. 1370-80 Snyelthorp. FL subst. snegl eller mandsn. gl. *Snialli, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen hvor der er snegle" eller "Sniallis udflytterbebyggelse".

Snekkersten, Frb. 1582 Sneckestenen. FL subst. snekke 'skib', EL sten. Stor sten i vandet ud for byen. Illustr. side 110.

Snekkersten. I vandet ud for Snekkersten ligger endnu den sten, der er grundlaget for byens navn. Stenens form sandsynliggør hvad overleveringen beretter: at stenen tjente til fortløjningspæl for skibe. (Foto: Inga Aistrup.)

Snekkerup, So. (2 steder). *1231 Snækkethorp (Fårdrup sogn), ca. 1300 Snekkethorp (Vigersted sogn). FL subst. snekke 'skib, skibssætning', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen ved skibssætningen". Ved Fårdrup ligger et Snekkebjerg og ved begge lokaliteter har der været dysser og jættestuer.

Snertinge, Hol. og Pr. *1186-97 Snærtinghe (Hol.), 1370-80 (Hol.) og *1378 (Pr.) Snertinge. FL muligvis subst. gl. da. *snart, beslægtet med norsk dialekt snart, snort 'brand, brændt vedstykke' + *-ing(e)*. ?"Stedet med afbrændte vedstykker", "Det afbrændte areal". Jfr. i Præstø amt navnet på nabobyen Svinninge.

Snesere, Pr. *1231 Snesør, 1315 Snesøør. FL subst. gl. da. *snæs 'pind, kvist' samt muligvis 'høstænge', EL *ør(e)*. "Den grusede bred (ved Fladså) med kvistene".

Sneslev, So. (2 steder). 1259 Snesløf (Førslev s.), 1370-80 Sneslef (sogn, Ringsted h.). FL snarest subst. gl. da. *snæs 'pind, kvist' samt muligvis 'høstænge', EL *lev*. "Arvegodset med kvistene" eller "Arvegodset med høstænget".

Snogebæk, Bo. 1555 Snobeck. FL dyren. snog, EL *bæk*. "Bækken hvor ved der er snoge".

Snoldelev, Rosk. ca. 1300 Snaldalew, 1370-80 Snoldeløv. FL muligvis mandsn. gl. da. *Snaldi, EL *lev*. "Snaldis arvegodt".

Snoldelev Hastrup, Rosk. 1291 Hazsthorp. FL subst. gl. da. *has 'midlertidigt

gærde', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen ved, bag det midlertidige gærde". Snoldelev, s.d., adskiller siden 1600-tallet navnet fra Øde Hastrup og Hastrup i Herfølge sogn.

Snostrup, Frb. 1290 Snaldstorp, 1370-80 Snalsthorp. FL tiln. gl. da. *Snäld, EL *torp*. "Snälds udflytterbebyggelse".

Snuderup, Hol. 1370-80 Snwtathorp. FL tiln. gl. da. *Snüti, EL *torp*. "Snütis udflytterbebyggelse".

Snævre, Hol. 1313 Snyowra. FL subst. gl. da. sniö 'sne', EL vrå 'hjørne, krog'. "Krogen hvor der (ofte, længe) ligger sne".

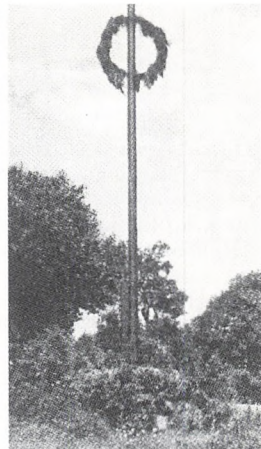
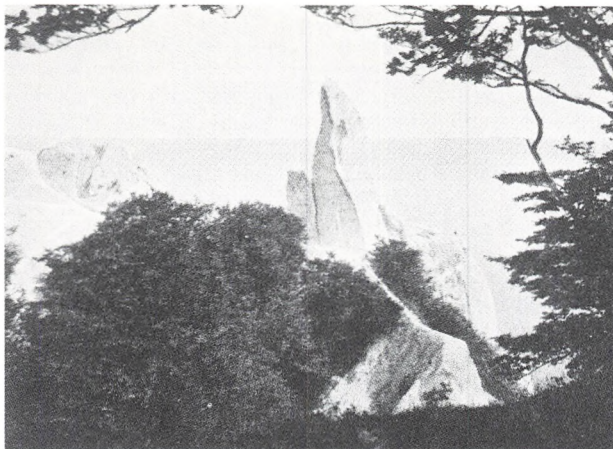
Sobjerg, Hol. 1483 Sobieri. FL dyren. so, EL *bjerg*. "Bakken med søerne".

Soderup, Hol. og Rosk. 1257 Sothæthorp (Rosk.), 1320 Sodæthorp (Hol.). FL mandsn. gl. da. Söti, EL *torp*. "Sötis udflytterbebyggelse".

Soesmarke, Lol. 1498 Sordzmad. FL mandsn. gl. da. Swart, EL mad(e) 'eng'. "Swarts eng".

Sofiedal, So. (hgd.). 1770 Sophiendal. Oprettet i 1760-erne af A. G. Moltke og opkaldt efter dennes hustru Sophie Raben. Se herregårdsnavne.

sognavne. Næsten alle danske sogne har navn efter den bebyggelse, hvori kirken ligger. Dette skyldes først og fremmest den kendsgerning, at næsten alle danske sognekirker ligger i en bebyggelse. Undtagelser herfra danner alene de områder, hvor

Sommerspiret har navn efter sin lighed med en majstang, selv om den her gengivne majstang (Avernako) kun har den spidse, høje form til fælles med Sommerspiret. (Fotos: Carl Langballe|Herluf Lykke.)

landsbybebyggelser mangler (Vestjylland, Bornholm) samt enkelte særtilfælde på øerne og i det øvrige Jylland. På Bornholm har kirkerne fra den katolske tid navne efter deres skytshelgen. Disse navne er bestemt centralt fra ærkebispesædet i Lund. Ved landsbynedlæggelser eller -flytninger kan kirker være kommet til at ligge alene og måske være eneste bærer af et gammelt bebyggelsesnavn, således Olstrup på Lolland og Krogstrup på Sjælland indtil 1927, hvor nabobyen Ordrup fik navneforandring til Krogstrup. Et specielt tilfælde er Øster Egede, hvor den oprindelige landsby helt er gået op i hovedgården Jomfruens Egede, hvis bygningskompleks kirken nu er en del af. På småøer med kun én kirke har sognet normalt navn efter øen, og parallelt hermed bruges navnet Røsnæs sogn, hvor kirken ligger i landsbyen Ulstrup samt Odden sogn, hvor kirken ligger i landsbyen Overby.

Sokkelund herred, Køb. 1349 Stocchælundæ, 1443 Zockelundzthing. FL er snarest et subst. gl'da. *sokk, svarende til et norsk ord i betydningen 'lavning', EL *lund*. "Den lille skov ved lavningen". Den ældste forms St- er utvivlsomt en fejl for S-, der enten beror på indflydelse fra ordet stok, der er almindeligt i stednavne eller måske snarere er at opfatte som udtryk for en rettelse under skrivningen fra det normale navn på herredet, Støvnæs s.d. Først i 1500-tallet erstatter Sokkelund ting

og herrred dette gamle navn. Når tinget (ikke herredet) allerede i 1349 kaldes S(t)okkelund, kan det bero på, at det pågældende brev omhandler gods i Budtinge, på hvis jord tinget holdtes.

Solbjerg, Hol. og Køb. 1186 Solbiarg (Køb.), 1228 Solbiargi (Hol.). FL subst. sol, EL *bjerg*. "Den solbeskinnede bakke". I København er Solbjerg navn på en forsvunden landsby, hvis navn i ny tid er genoptaget som navn på bl.a. kirkegård og mejeri.

Solrød, Rosk. 1340 Solryth; lokalt ['sål', 'rød']. FL subst. gl'da. *sol 'sump, søle', EL *rød*. "Rydningen i, ved sumpen".

Sommerspiret, Møn. 1666-79 Sommerspiir. Kegleformet klintparti på Møns klint. Subst. sommerspær, det mønske ord for majstang.

Sonnerup, Frb., Hol., Pr. og **Sonnerupgård**, Rosk. 1341 Sonæthorp (Rosk.). FL mandst. gl'da. Soni, EL *torp*. "Sonis udflytterbebyggelse".

Sorgenfri, Køb. 1690-erne Sorgenløs, 1730 Sorgenfri. Slottet opført i begyndelsen af 1700-tallet og navngivet efter tysk (Sorgenfrei) eller fransk (Sanssouci) forbillede. Navnet der betyder "Uden bekymringer" kan ikke være opkaldt efter det berømte Sanssouci i Potsdam, der er yngre.

Sorterup, So. *1171-78 Swarhethetorp, *1198 Svartatorp, 1370-80 Swarthorp. FL tiln. gl'da. Swarti, EL *torp*. "Swartis udflytterbebyggelse".

- Sorthat**, Bo. 1746-50 Sort-hatt. Oprindelig navn på en klippe, hvis udseende er sammenlignet med en sort hat.
- Sortsø**, Fal. 1411 Sortzsø. FL kan være mandsn. glda. Swart eller adj. sort, EL *sø* eller *ø*. "Swarts ø" eller "Den sorte sø", snarest dog det første sigtende til afsides delvis vandomflydt beliggenhed.
- Sorø**, So. (kbst.). Saxo Sora, 1393 Soor, 1400 Soræ. Sandsynligvis oprindelig navn på Sorø Sø, glda. *Sori, urnordisk *Suran, en afledning til roden i ordet sur, der foruden den nuværende betydning tillige har betydningen 'fugtig'. Det kan dog ikke afgøres, om det er rimeligere at ansætte den oprindelige betydning til "Den sure" end til "Den fugtige". I middelalderen er både i latinske og danske tekster en tostavet form langt hyppigst, men senere vinder en enstavet form Soer frem. Denne crstattes igen af den nuværende, hvis -ø må opfattes som et – mislykket – forsøg på at forklare navnet.
- Spanager**, Rosk. (hgd.). *1306 Spongagre, 1377 Spongagræ. FL subst. spang 'gangbræt over vandløb', EL *ager*. "Markerne ved gangbrættet".
- Sparresholm**, Pr. (hgd.). 1614 Sparris-holmb. FL tiln. Sparre, EL *holm*. Navngivet af den kongelige mundskænk Jens Sparre, der 1610 blev ejer af hovedgården, der tidligere hed Paddeborg, s.d.
- Spejlsby**, Møn. 1420 Spidelsby. FL subst. glda. spital 'sanktjörgensgård, spedalsk-hedshospital', EL *by*. "Byen med hospital".
- Sperrestrup**, Frb. 1458 Spærlingstorp. FL tiln. glda. Spærling, EL *torp*. "Spærlings udflytterbebyggelse".
- Spjellerup**, Pr. og So. 1280 Spialthorp (Pr.), *1302 Spiællerop. FL mandsn. glda. *Spialli, EL *torp*. "Spiallis udflytterbebyggelse".
- Spragelse**, Pr. Runesten ca. 1050-1150 Sbaklusu, *1317 Spraklose. FL kunne være et ord beslægtet med subst. nudansk spjælle 'pind til at udvide noget med, pind der lægges som støtte ved forbindinger', idet der da antages en udvikling af l til r, der kan have samme forudsætning som den yngre omvendte overgang af r til l. Den påfølgende overgang af ar til ra har mange paralleller, EL *løse*.
- Springforbi**, Køb. 1682 Springforbie. FL bydeform af verbet springe. Oprindelig navn på en kro. I følge traditionen er navnet et spottenavn, der skal antyde, at det er bedre at fortsætte til Vedbæk kro.
- Springstrup**, Hol. 1413 Springstrwp. FL tiln. glda. Spring eller subst. spring, f.eks. i betydningen 'kilde', EL *torp*. ?"Springs udflytterbebyggelse".
- Sprogø**, So. slutn. 1000-tallet Sproga, gravndskrift 1200-1250 Sproga, *1231 Sprowæ. Snarest subst. glda. *sprøgh, nyere dansk sprog 'kvad, kvist' sigtende til skovbevoksning. Ø er en yngre tydeliggørende tilføjelse.
- Sprove**, Møn. 1506 Sprowæ. Sandsynligvis oprindelig navn på (halv-)øen vest for Sprove og sandsynligvis af samme oprindelse som navnet Sprogø, s.d.
- Spurveskjul**, Køb. 1650 Spureschiul. Oprindelig navn på en lille skov ved Frederiksdal. FL fuglen. spurv, EL subst. skjul. "Tilholdsstedet for spurve".
- Stadager**, Fal. *ca. 1250 Stathagræ. FL subst. glda. stath 'bebyggelsessted' eller måske et andet subst. glda. *stath 'landingsplads', EL *ager*. "Markerne ved bebyggelsesstedet" eller "Markerne ved landingsstedet".
- Stammershalle**, Bo. 1746-50 Stammeshalle. FL vel slægtsnavnet Stammer, EL subst. bornholmsk halla 'område med store sten el. klipper' eller subst. bornholmsk hal(l) 'klippe'. "Stammers klippeområde" eller "Stammers klipper".
- Stangerup**, Fal. *ca. 1250 Stangæthorp. FL tiln. glda. Stangi eller subst. stang, EL *torp*. "Stangis udflytterbebyggelse" eller "Udflytterbebyggelsen med, ved stængerne".
- Starreklinte**, Hol. *1203 Starklint. FL fuglen. glda. star 'stær' eller planten. glda. star, EL klint. "Klinten med stærene" eller "Klinten hvor der vokser star".
- Stavelund**, Bo. 1569 Staffuir Lundt. FL subst. staver 'pæl, stok', EL *lund*. "Den lille skov der består af stavre".
- Stavnsholt**, Frb. 1370-80 Stafnsholtæ. FL subst. stavn 'fremspringende højde', EL *holt*. "Den lille skov ved det høje fremspring".
- Stavnstrup**, Pr. *1356 Staffhynthorp, 1466 Sstauenstrvp. FL subst. stavn 'fremspringende højde' eller eventuelt mandsn. glda. Stafn, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen på det høje fremspring" eller "Stafns udflytterbebyggelse".
- Stavreby**, Fal. og Pr. *1231 Stauærby (Fal.), 1570 Stafuerbye (Pr.). FL subst.

Stevns Klint. Selv om Stevns Klint har ændret sig mange gange i århundredernes løb på grund af nedstyrtning, må den altid have haft samme overhængende udseende, der i form minder om en ambolt. Efter xylografi i Trap Danmark, 1872.

staver 'pæl, stok', EL *by*. "Byen ved stavrene".

Stavsdal, Bo. 1685 Stausdall. FL subst. stav, EL *dal*. ? "Dalen der har form som en stav".

sted. Grundbetydningen i dette efterled, der i gamle former ofte optræder i flertal, har været 'grund for bebyggelse, bebyggelsessted'. Mange af navnene på -sted indeholder som forled personnavne, der allerede i vikingetiden var gået af brug, og navnetypen må derfor gå længere tilbage i tiden, til folkevandringstiden, men navnetypen har været produktiv temmelig længe selv om den nu er gået af brug. En del navne der nu ender på -sted har oprindeligt endt på -tved.

Stege, Møn (kbst.). 1266 Stekeborh, 1296 Stekeborgh, 1303 Stikeby, 1309 Stikæ. Da købstaden sandsynligvis er yngre end borgen, er dens navn muligvis også sekundært i forhold til borgens. FL subst. glda. stik 'pæl', EL *borg*. "Borgen ved pælene (der er nedrammet i vandet i forsvarsojemed)". Købstadsnavnet kan dog også være flertal af subst. glda. stik 'pæl'. "(Bebyggelsen ved) pælene".

Stenbæksholm, So. 1484 Stenebeksholm. FL naturnavnet Stenbæk, hvis FL er subst. sten, EL *bæk* "Bækken hvori der er sten"; EL *holm*. "Holmen ved Stenbæk (den

nuværende Evegrøft)".

Stenby, Bo. 1607 Steinszbye. FL subst. sten, EL *by*. "Byen ved stene". I følge en ældre beskrivelse af stedet skal der have været en mængde sten ved byen.

Stenkelstrup, Rosk. *1299 Stenkelsstorp, 1306 Stenkelstorp. FL mandst. glda. Stenkil, EL *torp*. "Stenkils udflytterbebyggelse".

I Stenlille, Frb. 1405 Stenlæsældlæ. FL subst. sten, EL *løse*. "Græsgangen med stenene". Lille adskiller navnet fra Stenløse, s.d.

II Stenlille, Hol. 1320 Stenlæsæ liilæ. FL subst. sten, EL *løse*. "Græsgangen med stenene". Lille adskiller navnet fra Stenmagle, s.d.

Stenløse, Frb. 1260 Stenlæsæ macla. FL subst. sten, EL *løse*. "Græsgangen med stenene". *Magle* 'stor' der ikke bruges siden 1600-tallet adskiller navnet fra I Stenlille.

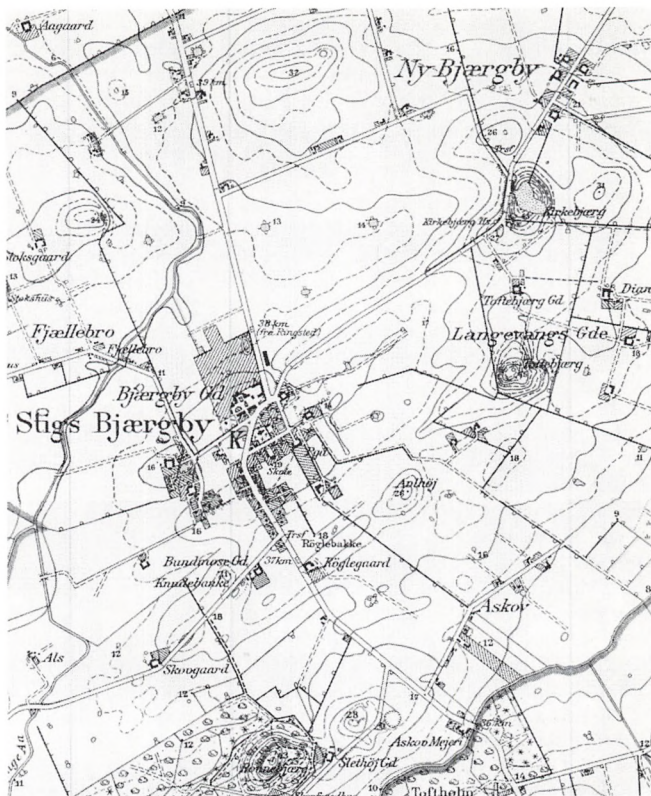
Stenmagle, So. *1213 Stenløse Magle, 1370-80 Stenlæsæ maglæ, 1611 Steensemagle. FL subst. sten, EL *løse*. "Græsgangen med stenene". *Magle* 'stor' adskiller navnet fra II Stenlille.

Stenrand, Hol. 1603 Stenrandt. FL subst. sten, EL rand 'bred, kant'. "Den stenede bred (langs Bregninge Å)".

Stensby, Pr. *1231 Stensby. FL mandst.

- Sten, *EL by*. “Stens by”.
- Stenseby**, Bo. 1569 Stednisse by. *FL* er snarest subst. stendysse, *EL by*. ?“Byen ved stendysse(r)n(c)”. Der ligger flere store jættestuer ved byen.
- Stensgård**, Lol. (hgd.). Oprettet 1803 og muligvis navngivet efter Stensmark hvorpå den anlagdes.
- I Stenstrup**, Frb., Hol., Pr. (Jungshoved sogn), So. *1182 Stenstorp (So.), 1288 Stenstorp (Hol.). *FL* mandsn. Sten eller subst. sten, *EL torp*. “Stens udflytterbebyggelse” eller “Udflytterbebyggelsen hvor der er sten”.
- II Stenstrup**, Pr. (Rønnebæk sogn). *1135 Stænkilstorp, *1356 Stenckelstorp, 1537 Stendstru[p]. *FL* mandsn. glda. Stēnkil, *EL torp*. “Stēnkils udflytterbebyggelse”.
- Stensved**, Pr. *1231, 1376 Stenswith. *FL* subst. sten, *EL* glda. *with*. “Skoven med (mange) sten”.
- Sterkende**, Rosk. *1334 Stærkinggæ, 1403 Sterkinge. *FL* adj. stærk + *-ing(e)*. “Stedet for de stærke beboere”.
- Stestrup**, Hol. *1400 Stersthorp, 1429 Storstrwp, 1457 Sterstorp. *FL* muligvis mandsn. glda. *Ster, *EL torp*. ?“Sters udflytterbebyggelse”.
- Stevns**, Pr. (herred, klint). *1231 Stethyumsheret, 1261 Stæthiumshæræth. *FL* subst. glda. *stæth eller *stæthi ‘ambolt’, muligvis anvendt sammenlignende om klinten, *EL* glda. *hēm*, her muligvis i betydningen ‘bygd’. “Bygden ved, omkring ambolten” eller “Bygden ved, omkring Stæth(i)”. -s er egentlig genitivs-s stammende fra den hyppige sammensætning med herred. Illustr. side 113.
- Stigs Bjergby**, Hol. *1341 Byerby, 1381 Stigsbyerby. *FL* subst. bjerg, *EL by*. “Byen ved bakkerne”. Navnet adskilles fra Munk-Bjergby ved hjælp af personnavnet Stig, som også indgår i Stigsborg, navnet på den ældste bebyggelse på stedet. Det vides ikke hvilken Stig der sigtes til.
- Stignæs**, So. 1370-95 Stignæs, 1380 Styghesnæs. *FL* snarest mandsn. Stig, *EL næs*. “Stigs næs”.
- Stokkebjerg**, Hol. 1369 Stokkebyergh. *FL* subst. stok, *EL bjerg*. “Bakken med tømmerstokkene”.
- Stokkemarke**, Lol. *1231 Stockæmarc. *FL* subst. stok, *EL mark(e)*. “Skoven hvor der kan fældes tømmerstokke”.
- Stockerup**, Frb. ca. 1500 Stockeropp. *FL* subst. stok, *EL torp*. “Udflytterbebyggelsen ved tømmerstokkene”.
- Store Avnede**, Lol., se Avnede.
- Storebælt**. *ca. 1075 sinus Balticus, mare Balticum (latin), Saxo Beltensem transitum, Belticum litus (latin), *ca. 1260 Beltissund (oldislandsk). Indtil 1600-tallet omfattede navnet Bælt, Baltiske Bugt, Baltiske Hav o.l. Både (det vestlige af) Østersøen, Bælthavet og Kattegat. Det nuværende Storebælt kunne betegnes Bæltesund, specielt i tyske og islandske kilder. Det danske navn synes i middelalderen at have været Bælt, jfr. Saxo og jfr. overlevende former fra omkring år 1500. Den nuværende indskrænkede betydning med adskillelse af Storebælt, Lillebælt, Langelandsbæltet og Fehmarnbælt stammer fra 17. og 18. århundrede. Navnet er snarest beslægtet med ordet bælte, sigtende til at de omtalte farvande forbinder den indre Østersø med Nordsøen og Atlanterhavet.
- Store Damme**, Møn, se Lille Damme.
- Store Ebberup**, So. *1414 Ebbethorp, 1567 Ebberup store. *FL* mandsn. Ebbe, *EL torp*. “Ebbes udflytterbebyggelse”. Store adskiller navnet fra Lille Ebberup.
- Store Favrbj**, Pr., se Lille Favrbj.
- Store Fuglede**, Hol., se Lille Fuglede.
- Store Grandløse**, Hol., se Lille Grandløse.
- Store Havelse**, Frb., se Lille Havelse.
- Store Heddinge**, Pr., se Lille Heddinge.
- Store Ladager**, Rosk., se Lille Ladager.
- Store Lind**, Møn, se Lille Lind.
- Store Linde**, Pr., se Lille Linde.
- Store Lindet**, Lol., se Lille Lindet.
- Store Lyngby**, Frb., se Lille Lyngby.
- Store Løjtofte**, Lol., se Lille Løjtofte.
- Store Magleby**, Køb., se Maglebylille.
- Store Merløse**, Hol. *1231 Myærløshæræth, 1320 Myærløse. *FL* subst. glda. *miar, vist med betydningen ‘grus’ eller som det beslægtede svenske mjör ‘stensamling, stenet strandbred’, *EL løse*. “Den grusede, stenede græsgang”. Store adskiller siden midten af 1600-tallet navnet fra det ubeslægtede Tveje Merløse, s.d.
- Store Rørbæk**, Frb., se Lille Rørbæk.
- Store Røttinge**, Pr., se Lille Røttinge.
- Store Salby**, Rosk., se Lille Salby.
- Store Torøje**, Pr., se Lille Torøje.
- Store Tårnby**, Pr., se Lille Tårnby.
- Store Tåstrup**, Hol. 1320 Thorstenstorp. *FL* mandsn. Thorsten, *EL torp*. “Thorstens udflytterbebyggelse”. Store adskiller i nutiden navnet fra Ske Tåstrup.

Stigs Bjergby. En række markant høje bakker omgiver Stigs Bjergby og må være anledningen til byens navn. Særlig fremtrædende i det ellers jævne terræn er de tre navngivne Kirkebjerg, Toftebjerg og Rundebjerg. Grundkort, Geodætisk Institut, Mbl. 3123 + 3223, 1 : 20 000. Copyright. (Udsnit i 2/3 str.)

Store Valby, Rosk., se Lille Valby.

Storstrømmen. Farvandet mellem Sjælland og Falster. Navnet kendes fra midten af 1800-tallet.

Stovby, Fal. *ca. 1250 Stokby. FL subst. stok, EL by. "Byen med tømmerstokkene".

Strandby, Bo. 1569 Strandby. FL subst. strand, EL by. "Byen ved stranden".

Strand Børstrup, Frb. 1370-80 Byornstorp. FL mandsn. Bjørn, EL torp. "Bjørns udflytterbebyggelse". Strand efter beliggenheden ved Sjællands nordkyst adskiller siden 1600-tallet navnet fra Skov Børstrup.

Strand Esbønderup, Frb. 1400 Nørre Esbendorp. FL mandsn. Esben, EL torp. "Esbens udflytterbebyggelse". Nørre, senere Strand efter beliggenheden ved Sjællands nordkyst adskiller navnet fra Kirke Esbønderup.

Strandhoved, Pr. 1421 Strandhowit; lokalt [stran'ho.e]. FL subst. strand, EL hoved. "Fremspringet ved stranden".

Strids Mølle, Hol. og Pr. 1336 Strismøllæ

(Hol. eller Pr.), 1458 Strydz Mølle (Pr. eller forsvundet mølle ved Slagelse), 1460 Stridz Møllendam (Hol.). FL subst. strit 'udspilen, skræven', EL mølle, her om vandmølle. Da navnet forekommer flere gange også uden for øerne er der måske egentlig tale om et sammensat ord, der har betegnet en særlig slags mølle. I så fald snarest 'skrævemølle' sigtende til særlig konstruktion over vandløbet.

Strø og Strøllille, Frb. *1192-1201 Strø, *1241 Strø lillæ, 1370-80 Strø, *1442 Strømagle, Strøllille. Subst. gl'da. *strō 'strøm, kilde' sigtende til den forbigående Havelse Å og måske ligefrem et gammelt navn på en del af denne eller et ubeslægtet subst. gl'da. *strō, alled af roden i ordet strå og med betydningen 'område hvor der vokser strå'. Magle 'stor' anvendes meget spredt fra 1400-1700-tallet til adskillelse fra Strøllille.

Strøby, Pr. 1346 Strøby. FL subst. gl'da. *strō 'strøm, kilde' eller subst. strō 'planke', EL by. "Byen ved strømmen" eller

“Byen ved planken (d.v.s. gangbrættet)”.
Stubbekøbing, Fal. (kbst.). *1282 Stubbecopinge, senest 1367 Stubbekøping. FL subst. glda. stubbi ‘stubmark’, EL *købing*. “Handelspladsen på, ved stubmarken”.
Stubberup, Fal., Hol., Lol., Møn, Pr., Rosk., So. (2 steder). *Ca. 1250 (Fal.), 1267 (Møn) Stubbæthorp. FL subst. glda. stubbi ‘stubmark’, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen på stubmarken”. Det meget almindelige navn er måske egentlig et sammensat ord svarende til gammelt svensk subst. stubbathorp ‘nybygge anlagt på ryddet plads hvor stubbene står tilbage’.
Stubby, Pr. *1231 Stocby, 1326 Stoby. FL subst. stok, EL *by*. “Byen med tømmerstokkene”.
Stude, So. 1320 Storthæ, 1388 Stuthæ. Flertal af subst. glda. storth ‘ungskov’. Den ældste form har tidligere været henført til Storgård i Terslev sogn, et navn hvis forled iøvrigt er af samme oprindelse.
Studeby, Bo. 1729-38 Studebye. FL dyren. stud, EL *by*. “Byen hvor der holdes stude”.
Stærrede, So. 1370-80 Starwithæ. FL planten star eller fuglen. glda. star ‘stær’, EL flertal af subst. glda. *with* eller snarere subst. glda. **withi* ‘skovområde’. “Skovområdet hvor der vokser star” eller “Skovområdet hvor der er stær”.
Stodby, Lol. *1329 Stythceby, 1474 Styby. I den ældste form er -ce- fejl for -æ-. FL subst. glda. styth ‘stolpe, støtte; pengeafgift, træstub’, EL *by*. ?“Byen ved træstubbene”.
Stodstrup, Fal. *ca. 1250 Styrsthorp. FL mandsn. glda. Styr, EL *torp*. “Styrs udflytterbebyggelse”.
Storlinge, Pr. *1387 Styrlinge. FL subst. glda. **stōr* ‘stav’ + *-linge*. “Stedet med den til stave egnede bevoksning”.
Støvnæs, Køb. *1231 Styfnisheret, Støfnæsheret, 1257 Styfnsherrit, 1511 Støfnæ Hæræth. Det oprindelige navn på Sokkelund herred, s.d. Efter 1500-tallet har navnet i historisk litteratur fæstnet sig som et sammensat navn på -næs på grund af den ene form i 1231. Imidlertid er der tale om et oprindeligt subst. glda. **styfni*, afledt af subst. glda. **stufn* ‘stub, og med betydningen ‘område med stubbe. Det udlydende -s er egentlig genitivsændelsen i forbindelse med den hyppige sammensætning med herred.
Stårby, Pr. *1304 Storbid, 1320 Stoorbiit,

1378 Størbete. FL muligvis subst. glda. storth ‘ungskov’, EL enten subst. glda. **biti*, svarende til oldislandsk *biti*, m. ‘afskåret træstykke, tværtræ i båd, bid’, jysk bede ‘tværbjælke’ eller snarest subst. glda. **biti* ‘område hvor der (af kreaturerne) kan bides, græsningsområde’. ?“Græsningsområdet ved ungskov”.
Stårup, Hol. 1370-80 Stalethorp. FL mandsn. glda. Ståli, EL *torp*. “Stålis udflytterbebyggelse”.
Sullerup, Fal. *1231 Sulæthorp. FL snarest subst. glda. **sūla* ‘sule, støtte, stolpe’, der også kendes fra falstersk i betydningen ‘kløftet gren’, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen hvor der er anvendt suler”.
Sundby, Fal. og Lol. *ca. 1250 Sundby (Fal.). FL subst. sund, EL *by*. “Byen ved sundet”.
Sundbylille, Oppe Sundby og Ude Sundby, Frb. Saxo Sundby, *1291 Vtesundby, 1321 Syndby litlæ, *1341 Uppe-sundby. FL subst. sund, EL *by*. “Byen ved sundet (d.v.s. Roskilde Fjord)”. Ude Sundby er nu en del af Frederikssund og lå dermed ude eller nede ved kysten i modsætning til Oppe Sundby, højt beliggende inde i landet, og den mindre Sundbylille.
Sundbyvester og Sundbyøster, Køb. *1085 Sundby occidentali (latin: = vester), 1370-80 Sundby westræ, Sundby østræ. FL subst. sund, EL *by*. “Byen ved sundet”. Sandsynligvis menes der hermed farvandet mellem Sjælland og Amager og ikke Øresund.
Suserup, So. *1202-14 Susætorp. FL det oprindelige navn på Suså, s.d., EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen ved Suså”.
Suså, Pr. og So. 1384 Suse. Åens oprindelige navn er glda. **Sūsa* “Den susende”. EL *å* er en senere, tydeliggørende tilføjelse, s.d. Åens navn indgår som forled i Suserup, s.d.
Svallerup, Hol. 1329 Swalæthorp. FL fuglen. svale eller det tilsvarende tilnavn glda. Swala, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen med svalerne” eller “Swalas udflytterbebyggelse”.
Svalmstrup, So. 1256 Svalmsthorp. FL mandsn. glda. Swalm, EL *torp*. “Swalms udflytterbebyggelse”.
Svaneke, Bo. 1410 Swencke, 1491 Swanikke. FL fuglen. glda. swan ‘svane’, EL subst. glda. **wika* ‘vig’. “Vigen med svanerne”.
Svanholm, Frb. (hgd.). 1346 Suanæholm.

Sundbyvester og Sundbyøster på Amager har i hele dette århundrede været indkapslet som bydele i København, men deres selvstændighed og indbyrdes beliggenhed fremgår af kortet i Laurids de Thurahs Amager og Saltholm, 1758 (udsnit i 2/3 str.). Byerne har navn efter beliggenheden ved farvandet mellem Amager og Sjælland, men Thurahs kort afspejler langt fra de forhold der herskede, da navnet blev dannet, idet Christianshavn i mellemtiden er anlagt på opfyldt areal.

FL fuglen. glda. swan 'svane', EL *holm*. "Holmen med svanerne".

Svansbjerg, Pr. 1399 Swansbiærgh. FL fuglen. glda. swan 'svane', EL *bjerg*. "Bakken med svanerne".

Svebølle, Hol. *1454 Svebølle. FL måske subst. glda. switha 'svic, brænden, brænding' sigtende til svedjebrug, EL *bølle*. ?"Udflyttergården på det afbrændte område".

Svebøllegavn, Hol. 1807 Svebøllegavn; [svøbølegaw'1]. FL landsbynavnet Svebølle, s.d., EL snarest subst. gavl, der indgår i marknavnet Gavlgerdeås i nabobyen Stenrand. Gavl anvendes i stednavne om ret høje, stejlt afsluttede terrænformationer. Formerne med -n er måske udtryk for ulighedsdannelse.

Svennerup, Pr. *1387, ca. 1400 Swenorp. FL snarest subst. svend 'fri, ugift (ung) mand, evt. i andens tjeneste', EL *torp*. "Svendenes udflytterbebyggelse".

Svensmarke, Møn. 1366 Swensmarkæ. FL mandsn. Svend, EL *mark(e)*. "Svends mark(er) (el. skov(e))".

Svenstrup, Pr., Rosk. (hgd.), So. *ca. 1200 Swenstorp (Pr.), 1257 Svensthorp

(Rosk.). FL mandsn. Svend, EL *torp*. "Svends udflytterbebyggelse". Jfr. Lille og Søster Svenstrup, fra hvilken Svenstrup i Roskilde amt tidligere adskiltes ved tilføjelse af 'Brødre' efter tilhørsforholdet til Antvorskov Kloster.

Sverkilstrup, Frb. 1370-80 Suærkestorp. FL mandsn. glda. Swærkir, EL *torp*. "Swærkirs udflytterbebyggelse". -I- i de senere former er et sekundært indskud.

Svestrup, Frb. 1356 Swersthorp. FL muligvis subst. sværd eller et deraf dannet tiln., glda. *Swærth, EL *torp*. ?"Swærths udflytterbebyggelse".

I Svinninge, Hol. (sogn) og Pr. *1353 Swethninghæ (Pr.), 1370-80 Swethninge (Hol.). Subst. glda. *swithning 'svedning, afbrændt område'.

II Svinninge, Hol. (N. Asmindrup sogn). 1370-80 Swiningæ. Navnet kan ikke være identisk med ovennævnte Svinninge, men har som FL snarest dyren. svin med tidlig forkortelse af dette ords lange vokal som i navnet Svendborg, se bd. 3. En anden mindre trolig mulighed er et usikkert nordisk subst., glda. *swin 'udtørret område' + -ing(e). "Stedet med svinene".

Svinsbjerg, Lol. *1444 Suinnberg, 1509 Swinsbæri. FL subst. svin, EL *bjerg*. “Bakken med svinene”.

Svino, Pr. *1231 Swino, 1370-80 Swyno. FL subst. svin, her snarest i betydningen ‘marsvin’, EL *o*. “Øen med marsvinene”.

Svogerslev, Rosk. 1257 Saauerslef. FL mandsn. glɔa. Swawar, EL *lev*. “Swawars arvegods”.

Sværdborg, Pr. 1306 Swertbyrthæ. FL subst. svær ‘jordoverflade, (grøn-)svær’, EL subst. glɔa. *byrthi ‘(område ved en) kant, rand’. ?“Området ved randen af den jævne jordoverflade”.

Systofte, Fal. *ca. 1250 Sestopht. FL enten muligvis subst. glɔa. *søs ‘smuds, sump’ eller mands(til)n. glɔa. *Sō(i)r, egentlig med betydningen ‘den der dræber, ofrer’, EL *loft(e)*. “Bebyggelsesarealet ved sumpen” eller “Sō(i)rs bebyggelsesareal”.

Syv, Rosk. *1253 Syuheughec, 1283 Syuøhæ. FL talordet syv, EL *høj*. “De syv høje”. Der skelnes siden 1500-tallet mellem Kirke Syv og Øster Syv.

Syvendekøb, Hol. 1320 Siundækop. FL mandsn. glɔa. Siündi, EL *køb*. “Siündis købte ejendom”.

Sæby, Hol. og Rosk. *1253 Sæby (Rosk.). FL subst. glɔa. sǣ ‘sø’, EL *by*. “Byen ved søen”, nemlig henholdsvis Tissø og Roskilde Fjord.

Sæbyholm, Lol. (hgd.). *1401 Sebye gard, 1472 Sæbygarth. Oprindeligt to landsbyer Nørre og Sønder Sæby hvis FL er subst. glɔa. sǣ ‘sø’, EL *by*. “Byen ved søen”. Se *gård*, *holm* og herregårdsnavne.

Sædder, Pr. 1370-80 Sæthær. Enten subst. glɔa. *sætær, svarende til norsk sæter, egentlig ‘holig, opholdssted’ eller flertal af subst. sæde med samme betydning.

Sædinge, Lol. *1231 Sæthyng. FL subst. sæd ‘udsæd, afgrøde’ + *-ing(e)*. “Stedet med (god) afgrøde”.

Særløse, Rosk. 1272 Særclæsæ, 1370-80 Særkælæsæ. FL snarest subst. særk ‘(under-)skjorte’, EL adj. *løs(e)*. “Der hvor beboerne mangler særke”. Navnet er da ligesom Sengeløse opfattet som et spotte-navn.

Særslev, Fal. og Hol. *1191-98 Særslouæ (Hol.), *1231 Særsléf (Fal.). FL mandsn. glɔa. *Sǣar, EL *lev*. “Sǣars arvegods”.

sø. Med dette efterled kan i nudansk betegnes enhver – stor som lille – ferskvandssamling med stillestående vand. I ældre dansk, hvor der både kendes en form

sǣ og siø, har ordet desuden betydningen ‘åbent hav’ akkurat som i ordets nutidige anvendelse; se f.eks. Sæby og Sømme herred. I mange danske sønavne er efterledet -sø en sekundær, tydeliggørende tilføjelse, s.d. og jfr. f.eks. Furesøen.

I Søborg, Frb. *1158-60 Scoburgh. FL subst. *sø*, EL *borg*. “Borgen ved søen”.

II Søborg, Køb. 1682 Seber Husse. FL subst. *sø*, EL vel subst. *borg*, snarest anvendt ironisk nedsættende om nogle små huse på grænsen mellem Emdrup og Buddinge.

Søholm, Frb. og Pr. (hgd.). *1346 Syoholm (Pr.). FL subst. *sø*, EL *holm*. “Holmen ved søen”.

Søholt, Lol. (hgd.). 1617 Siøholt. FL subst. *sø*, EL *holt*. “Den lille skov ved søen”.

Sølager, Frb. 1682 Sølf agernis Eng (marknavn), 1795 Søe Lager. FL snarest subst. søle ‘snavs, ælte’, EL *ager*. “De snavsede marker”.

Søllerup, Pr. 1439 Søllerop. FL mandsn. glɔa. Sylfa, EL *torp*. “Sylfas udflytterbebyggelse”.

Søllerød, Køb. 1370-80 Sylueruth. FL mandsn. glɔa. Sylfa, EL *rød*. “Sylfas rydning”.

Søllested, Lol. *1388 Zulverstede, 1468 Syluestet. FL mandsn. glɔa. Sylfa, EL *sted*. “Sylfas bebyggelsessted”.

Sølperup, Pr. *1320 Syllerup, 1401 Søl-bæorp. FL muligvis mandsn. glɔa. *Sylbi, EL *torp*. ?“Sylbis udflytterbebyggelse”.

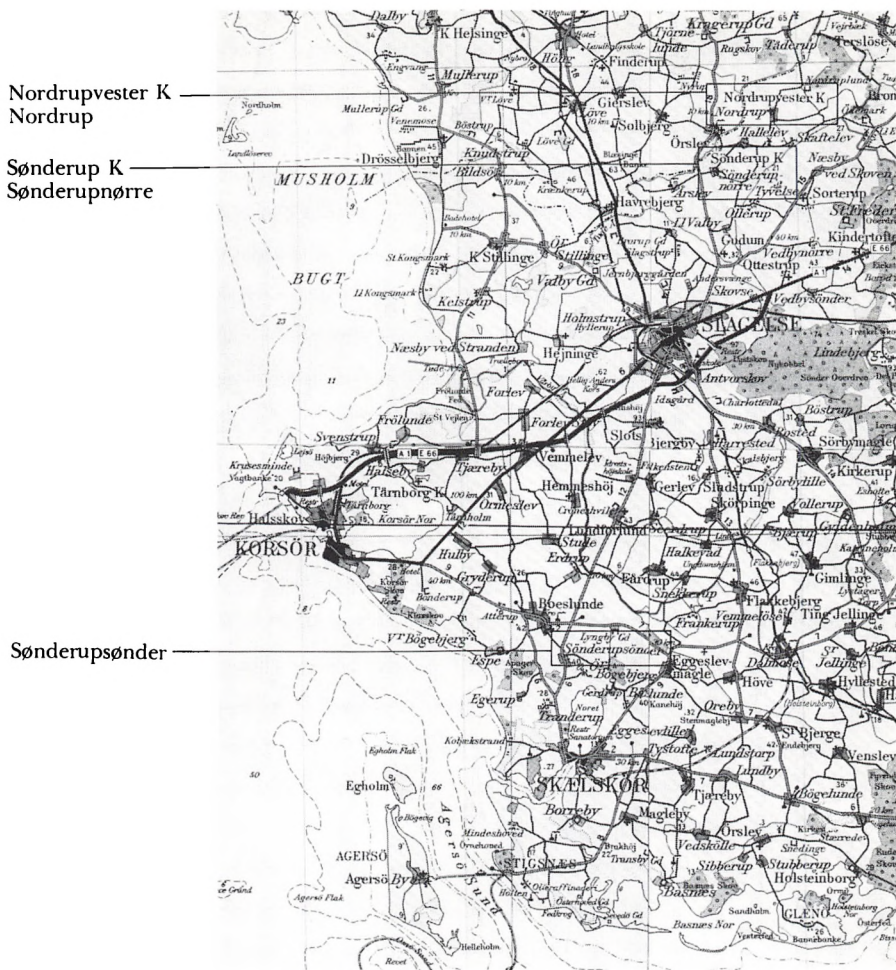
Sømarke, Møn. 1447 Sømarkæ, 1465 Siømark. FL subst. *sø*, EL *mark(e)*. “Marke(r)n(c) el. Skoven(c) ved søen”.

Sømme herred, Rosk. *1085 Semaherathi, *1231 Semæhæreth. FL indbyggernavn, glɔa. *sǣhæmar ‘søbeboere’, EL *herred*. “Søbeboernes herred”. Sømme herred strækker sig fra Roskilde ud langs begge sider af Roskilde Fjord, der tidligere har kunnet betegnes ‘sø’. Jfr. Sæby.

Sønder Alslev, Fal. *ca. 1250 Alslef syndræ. FL mandsn. Alf, EL *lev*. “Alfs arvegods”. Sønder adskiller navnet fra Nørre Alslev.

Sønder Asmindrup, Hol. 1354 Asmundorp. FL mandsn. Asmund, EL *torp*. “Asmunds udflytterbebyggelse”. Sønder adskiller i nutiden navnet fra Nørre Asmindrup.

Sønder Bjerger, So. 1300 Biærghæ, 1604 Bierge Søndre. Subst. *bjerg* ‘bakke’ enten i flertal eller i dativ ental. Sønder adskiller navnet fra Bjerger ved Kalundborg.

Sønderupnørre|Sønderupsønder. Stednavne med to retningsangivende adjektiver eller adverbier kan synes at være næsten for meget af det gode, men der er god mening i anvendelsen. Nord for Slagelse har der ligget to sognebyer, navngivet internt i forhold til hinanden som henholdsvis Nordrup og Sønderup. Som sognenavn kom Nordrup her i karambolage med sognet Nordrup mellem Ringsted og Køge, og de to sogne kaldes nu Nordrupvester og Nordrupstøper. Sønderup kom ikke i konflikt med andre sognebyer af dette navn, men efterhånden blev det alligevel praktisk at skelne mellem denne by som Sønderupnørre og den sydligere by, der nu hedder Sønderupsønder. Denne by hedder oprindeligt Sønderup efter sin beliggenhed syd for sin sogneby, Boeslunde. Grundkort, Geodætisk Institut, 1 : 200 000. Copyright. (Udsnit i 2/3 str.)

Sønderbro, mange steder. FL adj. søndre, EL subst. bro 'brølægning'. "Den søndre brølægning". Jfr. Nørrebro. I København er navnet sjældent; normalt anvendes Amagerbro.

Sønderby, Frb. *1171 Synderby, ca. 1300 Sundærby. FL adv. sønder, EL by. "Byen der ligger mod syd".

Sønder Dalby, Pr. 1370-80 Dalby. FL subst. dal, EL by. "Byen i dalen". Sønder

adskiller siden 1500-tallet navnet fra Nørre Dalby.

Sønder Egebølle, Lol., se Nørre Egebølle.
Sønder Frenderup, Møn se Nørre Fren-
derup.

Sønder Grimmelstrup, Fal. her? *1417 Grimmerstorp, ca. 1524 Gremmestrup. FL kan være mandsn. glda. Grīmar, EL torp. "Grīmars udflytterbebyggelse". Hvis byen er identisk med det Kietilsthorp der

nævnes på Falster i 13. århundrede – og det peger forskellige ting på – har byen dog snarere fået navneforandring efter den person Gnemær, der da helt ejede byen. Sønder adskiller i nutiden navnet fra det ubeslægtede Nørre Grimmelstrup.

Sønder Jellinge og **Ting Jellinge**, So. *1259 Jælinge, *1411 Nørre Jelling, 1417 Søndræ Jælinge, 1480 Tingjællinge. FL muligvis adj. glɔa. *jal- 'gul' + *-ung(e)*. ?“Stedet som er gult”, måske om jordbund eller plantevækst. Ting (tidligst: nørre) sigtende til herredets tingsted adskiller navnet fra Sønder Jellinge.

Sønder Kirkeby, Fal. *ca. 1250 Kyrkeby syndræ. FL subst. kirke, EL *by*. “Byen med kirken”. Sønder adskiller navnet fra Nørre Kirkeby.

Søndersted, Hol. 1344 Synnærstweth. FL adj. el. adv. sønderst, EL *tved*. “Den sydligste rydning”.

Sønderstrup, Hol. ca. 1300 Synesthorp, 1370 Sunnærstorp. FL adv. sønderst, EL *torp*. “Den sydligste udflytterbebyggelse”.

Sønder Tåstrup, Fal. *ca. 1250 Thoristhorp syndræ. FL mandsn. glɔa. Thörir, EL *torp*. “Thörirs udflytterbebyggelse”. Sønder adskiller oprindelig navnet fra et nu forsvundet identisk navn i Sønder Kirkeby sogn men nu fra det ubeslægtede Nørre Tåstrup.

Sønderupnørre, So. *1171-78 Sunderthorp, 1361 Synnderop, 1569 Synderupnørre. FL adv. sønder, EL *torp*. “Den sydligt beliggende udflytterbebyggelse”. Nørre adskiller navnet fra Sønderupsønder. Illustration side 119.

Sønderupsønder, So. *1360 Synderop, 1606 Sønnderup søndrc. FL adj. el. adv. sønder, EL *torp*. “Den sydlige udflytterbebyggelse”. Sønder adskiller navnet fra Sønderupnørre. Illustration side 119.

Sønder Vedby, Fal. *ca. 1250 Withby syndræ. FL subst. glɔa. *with* ‘skov’, EL *by*. “Byen ved, i skoven”. Sønder adskiller navnet fra Nørre Vedby.

Sønderød, Hol. 1367 Swnderwth. FL snarest mandsn. glɔa. Siündi, EL *rød*. “Siündis rydning”.

Sønder Ørslev, Fal. *ca. 1250 Hezislef, *1438 Øsløff søndrc, 1509 Synderøsløff. FL kan ikke nærmere bestemmes efter den

ældste form, selv om det er muligt, at H-er falsk og det efterfølgende e står for kort eller langt ø. Antages disse ændringer, tilfredsstilles tilstedeværelsen af Ø- i de senere former, men der måtte da regnes med et oprindeligt FL glɔa. *Øthsir eller *Øtsir, og dette giver ikke mening; EL *lev*. Navnet udvikles eller omdydes senere således at det falder sammen med Nørre Ørslev, hvorfra det dernæst adskilles ved ‘sønder’.

Sørbylille og **Sørbymagle**, So. *1339 Sørbymaglæ, *1354 Sorby lille, 1370-80 Sorby. FL subst. glɔa. sør ‘snavs, dynd’, EL *by*. “Byen ved dyndet”. Se *magle*.

Sørninge, Hol. *1199 Sørninge. FL muligvis et adj. glɔa. *söræn ‘visnet, udtørret’ svarende til et lignende ord i svensk og norsk + *-ing(e)*. “Det visne, udtørrede sted” Eller der foreligger en form af et subst. glɔa. *sörning ‘udtørring, udtørret område’.

Sørup, Fal., Frb., Køb., Lol. (2 steder), Pr. og So. *1158-60 Sedorph (Fr.), *1231 Syothorp (Østofte s., Lol.). FL subst. sø, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen ved søen”.

Søsende, Bo. Moderne navn med som FL subst. sø, EL ende. “Enden af søen”, nemlig af Præstesø.

Søster Svenstrup, Rosk. 1478 Swenstero, 1664 Søster Suenstrup. FL mandsn. Svend, EL *torp*. “Svends udflytterbebyggelse”. Søster, der sigter til at byen har været ejet af Clare kloster i Roskilde, adskiller navnet fra hovedgården Svenstrup, tidligere Brødre Svenstrup samt en kort overgang ligefrem Hovedgårds Svenstrup.

Søstrup, Hol. 1370-80 Sørtorp. FL muligvis mandsn. glɔa. *Sō(i)r, EL *torp*. ?“Sō(i)rs udflytterbebyggelse”. Jfr. Systofte.

Søsum, Frb. 1329 Syosum. FL subst. sø, EL dativ flertal af subst. *hus*. “(I, ved) husene ved søen”.

Sø Torup, So. 1456 Tordrop, 1552 Szoturup. FL mandsn. glɔa. Thörth, EL *torp*. “Thörths udflytterbebyggelse”. Sø efter beliggenheden ved Sø Torup Sø adskiller navnet fra Skov Torup.

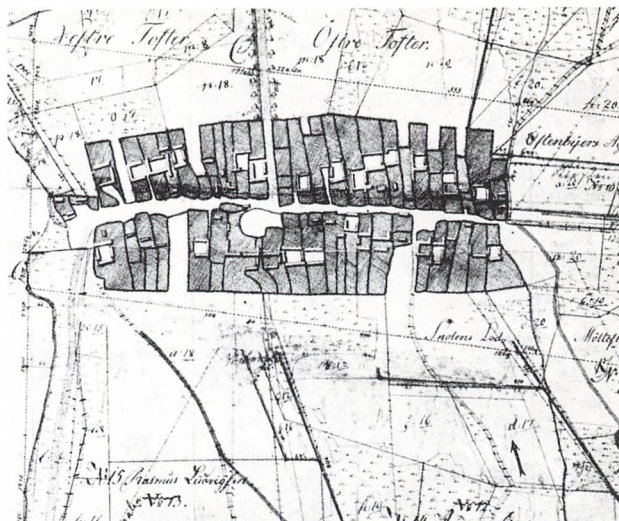
Såne, Frb. *1157-60 Sande, 1378 Sandæ. Flertal af subst. sande ‘område med sand’.

T

- Taleren**, Møn. 1666-79 Taleren. Subst. taler anvendt sammenlignende om sted på Møns klint med kraftigt ekko.
- Tappernoje**, Pr. 1664 Tapenøyes Krug. FL verbet tappe + adv. nøje, sigtende til at man har været nøjeregnende ved udskænkningen på den kro, der oprindeligt var enc om at bære navnet.
- Tase Mølle**, So. *1488 Thasze mølledam, 1576 Thasze mølle. FL muligvis det fra lolland-falstersk kendte subst. tase, ældre nordsjællandsk taase 'tudse', EL mølle. "(Vand-)møllen hvor der er tudser".
- Teestrup**, So. *1291 Teestorp, 1370-80 Testorp. FL mandsn. gl'da. *Tēt, EL *torp*. "Tēts udflytterbebyggelse".
- Teglkås**, Bo. ca. 1700 Teil Kaas. FL subst. tegl, EL *kås*. "Bådelejet hvor der er (?udskibes) tegl".
- Teglstrup**, Frb. og Pr. *1443 Teylstorp (Pr.), ca. 1500 Telstorpp (Frb.). FL subst. tegl, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen hvor der laves el. som er bygget af tegl".
- Tejn**, Bo. 1569 Teding. Snarest subst. gl'da. *tæthing 'sted med gødning, mæg'.
- Tengslemark**, Hol. 1370-80 Theslemarkæ, 1481 Tengslæmarkæ. FL subst. gl'da. *thæxla 'kort tværøkse', EL *mark(e)*. ?"Marke(r)n(e) der har form som en tværøkse" eller ?"Skoven(e) af form som el. hvor der anvendes tværøkse". Forledets form er ændret efter det synonyme, indlånte ord tengsel.
- Terslev**, So. 1340-54 Tærslæf, 1370-80 Therslæf. FL muligvis mandsn. gl'da. Thürir eller snarest subst. gl'da. *thærs, beslægtet med adj. tør og måske i betydningen 'tør strækning', EL *lev*. "Arvegodsst i det tørrede område".
- Tersløse**, Hol. 1307 Therslæsæ. FL muligvis subst. gl'da. *thærs, beslægtet med adj. tør og måske i betydningen 'tør strækning', EL *løse*. "Græsgangen i det tørre område".
- Tessebølle**, Pr. *1387 Tezcebøle. FL mandsn. Tetzte, EL *bølle*. "Tetzets udflyttergård".
- Tibberup**, Frb. (2 steder). *1314 Theberop, 1370-80 Tiibberop (Tikøb s.). FL mandsn. gl'da. Tibbi, EL *torp*. "Tibbis udflytterbebyggelse".
- Tibirke**, Frb. *1208-14 Tibirkæ. FL subst. gl'da. *tū '(hedensk) gud', EL subst. gl'da. *birki 'birkebevoksning'. "Gude(r)n(e)s (el. Den til gude(r)n(e) viede) birkebevoksning".
- Tikøb**, Frb. *1164-78 Tiwithcop, 1356 Tithekyöp. FL er et oprindeligt stednavn, gl'da. *Tīwith, hvis FL er subst. gl'da. *tū '(hedensk) gud', EL gl'da. *with*; "Gude(r)n(e)s (el. Den til gude(r)n(e) viede) skov"; EL *køb*. "Den købte jord i, ved Tīwith".
- Tillitse**, Lol. *1329 Tīliz, 1413 Tīlitzæ. Navnet er snarest af slavisk oprindelse, afledt af personnavnet *Tilo. se *-itse*.
- Tingerup**, Hol. og Pr. *1358 Tynggethorp, ca. 1400 Tingorp (Pr.). FL mandsn. gl'da. *Thingi, EL *torp*. "Thingis udflytterbebyggelse".
- Ting Jellinge**, So., se Sønder Jellinge.
- Tingsted**, Bo. og Fal. *ca. 1250 Thingstathæ (Fal.), *1555 Tingstadt (Bo.). Subst. tingsted 'sted hvor der holdes ting', nemlig på Bornholm Vester herreds ting og på Falster Nørre herreds ting.
- Tingtved**, Hol. 1415 Thingthweth. FL subst. ting eller mandsn. gl'da. *Thingi, EL *tved*. "Rydningen hvor der holdes ting, ved tinget" eller "Thingis rydning".
- Tinkerup**, Frb. snarest her 1495 Tinckerop, 1681 Tincherups shouff. FL mandsn. gl'da. *Tinki, EL *torp*. "Tinkis udflytterbebyggelse".
- Tirsted**, Lol. *1329 Tiirstath, 1415 Tiirstede. FL muligvis oprindeligt navn på vandløbet syd for Tirsted Kirke, gl'da. *Tīr, svarende til norsk dialekt tīr 'glans, lysning'. Anavnet måtte i så fald betyde "Den glinsende, blinkende", EL *sted*. "Bebyggelsesstedet ved åen Tīr".
- Tisso**, Hol. *1452 Tisœ, 1607-08 Thie

- Soc. FL subst. glda. *tī '(hedensk) gud' eller guden. glda. *Tī (Tyr), EL *sø*. "Gudens (el. Tyr) sø".
- Tisvilde**, Frb. *1286, 1389 Tiswillæ. FL subst. glda. *tī '(hedensk) gud' eller guden. glda. *Tī (Tyr), EL flertal af subst. væld 'kilde'. "Gudens (el. Tyr) kilder". Navnet angår uden tvivl den senere så bekendte Sankt Helene kilde.
- Tivoli**, Køb. Opkaldt efter den parisiske Jardin du Tivoli (= Tivolihaven), der på Napoleons tid anlagdes og opkaldtes efter den italienske by Tivoli.
- Tjebberup**, Hol. 1499 Teberrop, 1525 Thiæberop. FL mandsn. glda. Tibbi med åbning af det første i til e og forlængelse af dette e foran -bb- med videreudvikling til -ic- og -je-, EL *torp*. "Tibbis udflytterbebyggelse".
- Tjennemarke**, Lol. *1231 Thianæmarc. FL muligvis mandsn. *Thiāni, EL *mark(e)*. "Thiānis skov el. mark".
- Tjæreby**, Fal., Frb., Rosk. og So. (tre steder). *1085 Tiarby (Rosk.). FL subst. tjære, måske i en ældre betydning 'beg, harpiks', EL *by*. "Byen hvor der fremstilles tjære (beg, harpiks)".
- Tjørneby**, Bo. og Lol. *1379 Tyrneby (Lol.), 1569 Tjørneby (Bo.). FL subst. glda. thyrni 'tjørnekrat', EL *by*. "Byen ved tjørnekrattet".
- Tjørnede**, Hol. 1370-80 Thyrnethweth, 1555 Thyretued. FL subst. glda. thyrni 'tjørnekrat', EL *tved*. "Rydningen i, ved tjørnekrattet".
- Tjørnehoved**, Pr. 1339 Thyrnehouet. FL subst. glda. thyrni 'tjørnekrat', EL *hoved*. "Fremspringet med tjørnekrattet".
- Tjornelunde**, Hol. 1382 Thyrnelundæ. FL subst. glda. thyrni 'tjørnekrat', EL *lund*. "De små skove med tjørnekrat".
- Tjornemarke**, Møn. 1465-88 Tørnemark. FL subst. glda. thyrni 'tjørnekrat', EL *mark(e)*. "Marke(r)n(e) med, ved tjørnekrattet" eller "Skoven(e) med tjørnekrattet".
- Tjortved**, Hol. her eller Tornved *1231 Thurnwichthweth, 1509 Tyrntved. FL subst. glda. thyrni 'tjørnekrat', EL *tved*. "Rydningen i tjørnekrattet". Den ældste form må, hvis den hører til her, have u for gennemstreget u = y, og den må tidligt have mistet det mellemste led wich = vig, hvis det da ikke er fejl for glda. with 'skov'. En nærliggende fejl, idet t og c let kunne forveksles i gammel skrift.
- Toelstang**, Hol. 1688 Toelstang. FL måske subst. glda. torth 'snavs, smuds', EL måske subst. tange. "Den sølede tange".
- Toelt**, Frb. *1178 Toteholt. FL mandsn. glda. Tōti, EL *holt*. "Tōtis lille skov".
- toft(e)**. Ordet toft som efterled i stednavne forekommer enten i entalsformen toft eller flertalsformen tofte. Ordet har i gammel-dansk og som led i stednavne betydningen 'areal unddraget det almindelige landsbyfællesskab og specielt beregnet til den enkelte landsbyboers huse og nyttehave'. Det sammensættes ofte med ret gamle, førmiddelalderlige personnavne, og navneleddets tilstedeværelse i Danelagen og Normandiet viser, at navnetypen har været produktiv i vikingetiden, men der er blandt -toft-navnene både ældre og yngre repræsentanter.
- Tofte**, Lol. *1440 Toffte. Subst. *toft(e)* 'bebyggelsesareal', her i flertal.
- Tokkekøb**, Frb. 1582-83 Thockekiøb. FL enten subst. glda. thokki 'hvad der er tilkendt efter skøn, jordstykke uden for landsbyens opmålte jord' eller mandsn. glda. Tokki, EL *køb*. "Den købte særjord" eller "Tokkis købte jord".
- Tokkerup**, Lol., Pr. og Rosk. 1257 T[ok]athorp, 1315 Tokæthorp (Rosk.). FL mandsn. glda. Tokki, EL *torp*. "Tokkis udflytterbebyggelse".
- Toksværd**, Pr. *1331 Toxwæρθæ, 1370-80 Tokswerthæ, Tekswerde, Thokswerde, Tokswerthe. FL måske subst. glda. tok 'tåbe, dåre', EL subst. glda. swæρθ 'jordoverflade, (grøn-)svær'. ?"Tåbens jordstykke". At s'et hører til efterleddet fremgår af 1370-80 (Roskildebispens jordebog) der for forbindelserne -gs, -ks og -kks skriver x.
- Tollerup**, Frb. *1180-81 Tolletorp, 1399 Tollorp. FL mandsn. glda. Tolli, EL *torp*. "Tollis udflytterbebyggelse".
- Tollerød**, So. ca. 1400 Tholruthæ. FL mandsn. glda. Tōli, EL *rod*. "Tōlis rydning".
- Tolsager**, Hol. 1370-80 Tolsakra. FL muligvis mandsn. glda. Thōlf, EL *ager*. "Thōlfs marker (cvt. græsgange)".
- Tolstrup**, Pr., Rosk. og So. 1355 Tholfsthorp (?Pr.), 1378 Tholstorp (Pr.). FL mandsn. glda. Thōlf, EL *torp*. "Thōlfs udflytterbebyggelse".
- Tommestrup**, Pr. *1387 Tomestorp. FL mandsn. Thomas, EL *torp*. "Thomas' udflytterbebyggelse".

Toft(e). Toften er det areal i landsbyen, som hver enkelt gård råder over til sine bygninger og til sin nyttehave. Deres typiske omfang og form fremgår af udsnittet over Nørre Vedby på Nordfalster fra et kort fra 1794 (1 : 8000, gengivet i 2/3 str.). Nord for byen ligger markerne Vestre Tofter og Østre Tofter med navn efter deres beliggenhed ind til byens nordlige gård- og tofterække. Efter Frits Hastrup : Danske Landsbytyper, 1964.

Topshøj, So. Saxo Topshögicum nemus, *1248 Topshoue; lokalt og ældre [tåw's]. FL tiln. glda. Topp, EL høj. "Topps høje". Hos Saxo forekommer navnet i latinsk adjektivform, idet Saxo-formen betyder "Den Topshøj'ske lille skov (nemus)".

Torbenfeld, Hol. (hgd.). 1360 Thorbærnefeld. FL mandsn. Torben, EL subst. glda. fælla 'område hvor træerne er fældet, rydning'. "Torbens rydning". Jfr. Frydendal.

Toreby, Lol. (2 steder). *1231 Thoræby (sogn). FL mandsn. glda. Thōri, EL by. "Thōris by".

Torkilstrup, Fal. og Rosk. *ca. 1250 Thorkilsthorp (Fal.). FL mandsn. Torkil, EL torp. "Torkils udflytterbebyggelse".

Tornemark, So. *1398 Tormarcke, *1419 Tornemarke, 1462 Tormarke. FL træn. glda. thorn 'tjørn', EL mark(e). "Markerne (cl. Skovene) med tjørnebuskene".

Tornved, Hol. *1199 Thornthwed. FL subst. glda. thorn 'tjørn', EL tved. "Rydningen ved, blandt tjørnene". Jfr. Tjørntved.

torp. Ordet torp anvendes endnu i 1600-tallet i sin gamle, appellativiske betydning 'udflytterbebyggelse', den betydning hvori det som det mest almindelige efterled indgår i danske stednavne. Det er almindeligt i danske stednavne i Danelagen i England og har derfor været produktiv allerede i vikingetiden. Dette fremgår tillige af at navnene på -torp i

stort antal som forled indeholder personnavne, der er typiske for vikingetiden. At det også har været produktivt i de følgende århundreder fremgår af en række forled, først og fremmest personnavne, der tilhører kristen tid (Pederstrup, Mogenstrup, Kirkerup med flere). Efterledet har i nutiden tre hovedfremtrædelsesformer: -trup når forleddet har endt på -s (ofte opfattes dette nu som -strup), -drup når forleddet har endt på eller indeholdt -r (kan dog også give -rup) eller har været på mere end to stavelser, -rup når forleddet har endt på vokal. På Lolland, Falster og Møn har efterledet af og til fået udviklingen (-s)tolpe. Det udlydende -e, der er karakteristisk for de sydlige øer, og også findes i navne på (-s)torpe er uoprindeligt og af lydlig eller analogisk karakter modsvarende det -u, der i andre dele af landet er efterledets vokal. Dette -u-kan ikke repræsentere det oprindelige -o- men er en støttevokal mellem r og p. Hvis udflytterbebyggelsen blot har heddet Torp kan den i nutiden have fået formen Torup, der dog også i nogle tilfælde kan være et udviklingsprodukt af en sammensætning med -torp. Jfr. -rup.

Torp, Frb. 1474 Thorp. Subst. torp 'udflytterbebyggelse'.

Torpe, mange steder. Ældst *ca. 1200 Torp (Errindlev s., Lol.), *1231 Thorp (Avnede s., Lol.). Subst. torp 'udflytterbebyggelse'.

- Torpet**, So. 1566 Torppit. Bestemt form ental af subst. *torp* 'udflytterbebyggelse'.
- Torplille og Torpmagle**, Frb. 1370-80 Togørp lylæ, Togørp maglæ. FL mandsn. glða. Tōki, EL *torp*. "Tōkis udflytterbebyggelse". Se *magle*.
- Torrendrup**, Hol. 1370-80 Thoreldorp, Thorthorp. FL kvinden. Torhild, EL *torp*. "Torhilds udflytterbebyggelse".
- Torrig**, Lol. 1447 Thorwigh. FL subst. glða. torf 'tørv' eller muligvis subst. glða. thorn 'tjørn', EL *vig*. "Vigen hvor der er tørv" eller "Vigen der vokser tjørn ved".
- Torslunde**, Hol., Køb. og Lol. *1200-tallet Torslund (Lol.), 1308 Torslundæ maghlæ (Køb.), 1315 Thorslundæ (Hol.). FL guden. Thor, EL *lund*. "De(n) til Thor viede lille/små skov(e)". Torslunde ved København kaldtes tidligere Torslunde magle (se *magle*) til adskillelse fra Torslundelille i nabosognet Reerslev der nedlagdes i 1719.
- Torup**, Frb. 1320 Touæthorp. FL mandsn. glða. Tōvi, EL *torp*. "Tōvis udflytterbebyggelse".
- Tostenæs**, Møn. *1422 Torstenes, 1462 Tostnæs. FL mandsn. glða. Tōsti, EL *næs*. "Tōstis næs".
- Tranderup**, So. 1566 Tranderop. FL sandsynligvis fuglen. trane, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen med tranerne".
- Trangilde**, Køb. *1398 Trangilde, 1418 Trangildæ. FL fuglen. trane eller muligvis adj. trang, EL subst. glða. *gældi 'goldt område'. "Det golde område med tranerne" eller "Det snævre golde område", i sidste tilfælde snarest sigtende til ejerlavets langstrakte form.
- Transbygård**, So. Gård udskilt omkring år 1900 fra hovedgården Basnæs, s.d. Navngivet efter marknavnet 1682: Trantssbierig, hvis FL snarest er et subst. trante 'lille vejrmølle', der kendes på Omø og Agersø.
- Trællerup**, Rosk. *1203 Threlthorp, ca. 1376 Threllethorp. FL subst. træl, EL *torp*. "Trælles udflytterbebyggelse".
- Troelseby**, Lol. *1329 Trucelsby, 1390 Thruelseby. FL mandsn. Troels, EL *by*. "Troels' by".
- Troelstrup**, So. 1370-80 Thruwelstorp. FL mandsn. Troels, EL *torp*. "Troels' udflytterbebyggelse".
- Trollesminde**, Frb. Gården er oprettet i 1830-erne på jord der tilhørte Frederiksborg Slot, det tidligere Hillerødsholm og navngivet efter dettes ejer i 1560, Herluf Trolle. Jfr. Frederiksborg. Navnevalget uden tvivl influeret af navnet på et lille hus på stedet, 1768 Trols huus, vist nok beliggende ved Hillerød bys "Trols Wang" i 1682. FL i dette navn er muligvis subst. trolde men dog vist snarere mandsn. Troels.
- Trudsholm**, Rosk. (hgd.). 1587 Thrudts-holm. FL mandsn. Truid, EL *holm*. Formentlig opkaldt efter adelsmanden Truid Gregersen Ulfstand, død 1545. Se herregårdsnavne.
- Truelstrup**, Fal. *ca. 1250 Thruelstorp. FL mandsn. Troels, EL *torp*. "Troels' udflytterbebyggelse".
- Truelstrup**, Rosk. 1323 Thruelstorp, 1366 Truetstorp. FL enten mandsn. Troels eller mandsn. Truid, EL *torp*. "Troels' cl. Truids udflytterbebyggelse".
- Tryggvælde**, Pr. 1261 Thrygiwælle; lokalt ['trøg,vælc]. FL genitiv flertal af talordet tre, glða. thrigga, EL genitiv flertal af subst. glða. wæll 'væld, kilde' eller som udtryk for tidlig assimilation af ld til ll subst. glða. wældi 'vælde, magtområde'. "De tre kilders (nemlig: å, om Tryggvælde Å)" eller "De tre magtområders (nemlig: mødested, om Tryggvældes placering ved sammenløbet af Tryggvælde Å og Stevns Å hvor Bjæverskov, Fakse og Stevns herreder mødes):
- Trælleborg**, So. *1487 Trelborg, 1566 Trelborriig. FL subst. træl, EL *borg*. Sammensætnings betydning og betydningen af ordet træl har været livligt debatteret i forsøg på at fastslå denne og andre Trælleborg's formål. Blandt mulighederne kan nævnes "Borgen som er opført af trælle", "Borgen der er beregnet på trælle", og idet træl er betegnelse på en skråtstillet støtte/bærebjælke "Borgen der er konstrueret med skråtstillede bjælker, såkaldte trælle". Navnet findes flere steder og er muligvis oprindelig kun knyttet til en af lokaliteterne, uvist hvilken, men det norske prælaborg ved Oslofjord er ældst overleveret.
- Træløse**, Pr. *1202-05 Træløse, 1378 Threllose. FL subst. træl, EL *løse*. "Trælles græsgang".
- Trønninge**, Hol. 1344 Trynningæ. FL subst. tryne, her sandsynligvis sammenfaldende om terrænfremspring + *-ing(e)*. "Stedet på/ved fremspringet". Byen ligger isoleret mellem Gislinge Å og Tuse Å.

Tryggevælde Å kan have navn efter f.eks. det tregrenede sammenvæld af vandløb øst for Borsted, hvor strømmen der 6 km østligere løber sammen med Stevns Å dannes. Tryggevælde kunne dog også have navn efter herregårdens beliggenhed i det uvejssomme terren hvor de tre herreder Bjæverskov, Fakse og Stevns mødes. Af disse er i hvert fald det sidste muligvis et gammelt bydenavn. Grundkort, Geodætisk Institut, atlasblade Bregentved og Store Heddinge, 1 : 40 000. Copyright. (Udsnit i 2/3 str.)

Trørød, Køb. 1370-80 Thryrwith. FL flertal intetkøn af talordet tre, glda. thry, EL rød. "De tre rydninger".

Tuborg, Køb. 1768 Tuborg. FL vist slægtsn. Thue efter Anders Thue, der omkring 1690 drev traktørsted her, EL borg. "Thues lille hus". Jfr. andre navne på -borg langs Nordsjællands østkyst, Klampenborg, Skodsborg.

Tude Å, So. 1573 Todebro, 1682 Tode Aa, Tude aae. FL snarest åens oprindelige navn, glda. *Thuta "Den der tuder, brøler". nært beslægtet med en skånsk Tjuteå, nævnt allerede hos Saxo. Åens navn har på grund af Todebro syd for Tåderup været opfattet som et forkortet Tåderup Å, men udtalen med [å] af dette navn gør denne forklaring mindre sandsynlig; EL å er sekundært.

Tuel Sø, So. 1682 Touelsøe. Navnets oprindelse er uvis. Snarest er der vel tale om at FL er søens oprindelige navn, eventuelt dannet til roden *thül- 'svulme'.

Tulstrup, Frb. (2 steder). *ca. 1525 Twelstrop (Alsønderup s.), ca. 1525 Tulstrvp (Græsted s.). FL mandsn. glda. Thölf, EL torp. "Thölf's udflytterbebyggelse".

Tunderup, Fal. *1231 Tonnæthorp. FL

mandsn. glda. *Tonni eller kvinden. glda. Tonna, EL torp. "Tonnis el. Tonnas udflytterbebyggelse".

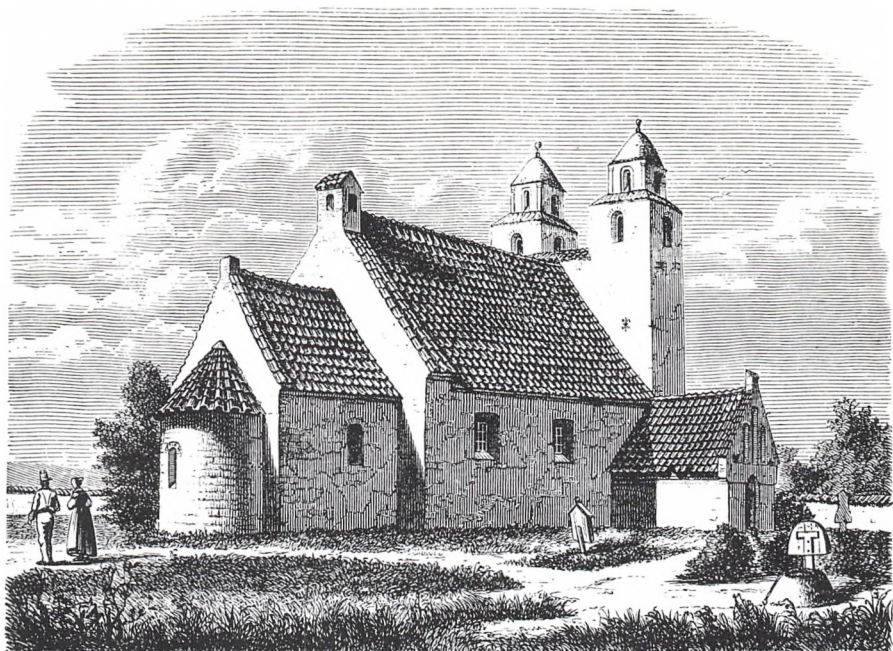
Tune, Rosk. *1085 Tuneherathi, *1184 Tunæ, 1257 Tunaheret. Flertal af subst. tun 'nærmeste indmark', men her sikkert i en ældre betydning 'indhegning'. Tune herred har navn efter sognebyen midt i herredet.

Tureby, Pr. 1370-80 Turby, Thureby. FL mandsn. glda. Thūri, EL by. "Thūris by".

Tuse, Hol. *1231 Tuzæhæreth, 1272 Tuse hæret. Muligvis oprindelig navn på Holbæk Fjord afledt med -si af subst. tud, glda. *tūt vel sigtende til Tuse Næs. Herredsbyen Tuse ligger ved bunden af Holbæk Fjord.

tved. Efterledet tved kendes ikke som appellativ i dansk men hænger sammen med et verbum der betyder 'skære'. Ordet der er hunkøn må betyde 'sted hvor træer el. buske er skåret væk, rydning'. Efterledet er særlig hyppigt i Vest- samt Midt- og Sydsjælland, men kendes derimod ikke i det skovrige Nordsjælland, hvor rydninger betegnes med -rød, s.d. Leddet forekommer i Danelagen og Normandiet. Dets produktivtetsperiode falder hovedsagelig i vikingetiden og den tidlige middelalder.

- Hvor forleddet ender på -s- har efterleddet haft stærk tendens til at udvikles til -ted, således at navnene nu ser ud som om de oprindeligt endte på -sted. Også andre udviklingsmuligheder forekommer, således f.eks. i Høed.
- Tveje Merløse**, Hol. *1199 Metheløse, ca. 1371 Myætheløse. FL muligvis adj. gl. d. mæthal 'mellem, midt' eller subst. gl. d. *miath 'mjød, honning', EL løse. "Den midterste græsgang" eller "Græsgangen hvis blomster giver god honning". Navnet er senere faldet sammen med sogne- og herredsnavnet Merløse, Store Merløse, hvorfra det nu adskilles ved tilføjelsen Tveje = subst. tvje 'tvedelt gren o.l.' sigtende til kirkens to tårne. Samme navn er formentlig Meelse.
- Tvindelstrup**, So. 1316 Twinnælstorp. FL snarest mandsn. gl. d. *Thwinnil, svarende til oldislandsk fingeret navn þvinnill, EL torp. "Thwinnils udflytterbebyggelse".
- Tybjerg og Tybjerglille**, Pr. *1135 Thiuthæbyrshæreth, 1337 Thythæbyergh litlæ. FL subst. gl. d. *thiūth 'folk, flok, skare', EL bjerg. "Folkets el. Folkens bakke", måske om herredets ældste tingsted.
- tydeliggørende tilføjelser**. Til navne der ikke (længere) indeholder led, der umiddelbart forståeligt angiver af hvad art lokaliteten er, kan der af og til føjes et tydeliggørende, udlæggende (epexegetisk) led. Denne mulighed udnyttes især ved ø-, sø- og ånavne, hvor en række gamle navne får tilføjet -ø, -sø henholdsvis -å, som f.eks. Langø, Arresø og Suså. Jfr. vanddragsnavne og ønavne. Det er derimod yderst sjældent, at bebyggelsesnavne får en tydeliggørende tilføjelse, skønt de fleste bebyggelsesnavnes egentlige betydning intet har med begrebet 'by' at gøre.
- Tygestrup**, So. 1520 Tygestrup. FL mandsn. gl. d. Tÿkir, EL torp. "Tÿkirs udflytterbebyggelse".
- Ty Hastrup**, So. *1288 Hastorph, ca. 1400 Hastorp. FL subst. gl. d. *has 'midlertidigt gærde', EL torp. "Udflytterbebyggelsen ved, bag det midlertidige gærde". I nutiden adskiller Ty, også skrevet Tue og formentlig = subst. tue, navnet fra Hastrup ved Køge.
- tykke**. Det ret sjældne efterled tykke er en afledning til adjektivet tyk og betyder 'tykning, tæt skov'. Det indgår i Ølstykke
- samt i navne på mindre skove.
- Tystofte**, So. *1314 Tyuffstoffte, 1360 Thyuffstoffte. FL subst. tyv, EL loft(e). "Tyvens bebyggelsesarealer".
- I Tystrup**, Hol. 1354 Tykistorp, 1387 Thyggitstorp. FL mandsn. gl. d. Tÿkir, EL torp. "Tÿkirs udflytterbebyggelse".
- II Tystrup**, Pr. og So. *1282 Thiwfstorp (So.), 1421 Thywfftorp (Pr.). FL subst. tyv, EL torp. "Tyvens udflytterbebyggelse".
- I Tyvelse**, Pr. *1281 Thyfløse, 1370-80 Tifløse. FL måske subst. gl. d. *thiūf 'krat', EL løse. ?"Græsgangen med krattet".
- II Tyvelse**, So. *1199 Thywelshøw, 1489 Tywelse. FL muligvis subst. gl. d. *thÿvil, en afledning til subst. gl. d. *thiūf 'krat', jfr. I Tyvelse, og formentlig af samme betydning, EL høj. "Højen med krattet".
- Tærø**, Pr. *1231 Thærhøfthæ, 1513 Terredæ. FL sandsynligvis subst. gl. d. *thær 'tør strækning', EL subst. gl. d. *høfthi 'fremspring'. "Fremspringet ved, med den tørre strækning". Jfr. Ledøje og Tersløse.
- Tølløse**, Hol. 1370-80 Thølløse. FL af uvis oprindelse, EL løse.
- Tømmerup**, Frb., Hol. (2 steder) og Køb. 1135 Tummathorp (Køb.). FL mandsn. gl. d. Tummi, EL torp. "Tummis udflytterbebyggelse".
- Tørslev**, Frb. *1171 Thuresløvæ, 1257 Turis[le]f. FL mandsn. gl. d. Thÿrir, EL lev. "Thÿrirs arvegods".
- Tøvelde**, Mon. 1257 Tubald. Navnets oprindelse er uvis. Endelsen kan være en afledningsendelse *-ald(i)*, der kendes flere steder i Jylland.
- Tåderup**, Fal. og Hol. *1231 Totæthorp (Fal.), 1562 Toderup (Hol.). FL mandsn. gl. d. Tōti, EL torp. "Tōtis udflytterbebyggelse".
- Tågeby**, Pr. ca. 1376 Togeby. FL mandsn. gl. d. Tōki, EL by. "Tōkis by".
- Tågense**, Lol. *1484 Tøgenses. FL subst. tåge eller mandsn. gl. d. Tōki, EL næs. "Det tågede næs" eller "Tōkis næs".
- Tågerup**, Frb., Hol., Lol., Pr. (2 steder), Rosk. *1200-tallet Tochatorp (Lol.), 1306 Tokæthorp (Hol.). FL mandsn. gl. d. Tōki, EL torp. "Tōkis udflytterbebyggelse".
- Tågeskov**, Pr. *1389 Togheskow. FL mandsn. gl. d. Tōki eller Tōvi eller subst. tåge, EL skov. "Tōkis el. Tōvis skov" eller "Den tågede skov".
- Tårbæk**, Køb. 1613 Thorbech. FL subst. gl. d. torth 'smuds, skidt', EL bæk. "Den

Tveje Merløse. Det er sjældent at eksisterende bygningsværker blander sig i gamle stednavne, men da to ubeslægtede Merløse' r i Holbæk amt faldt sammen blev det kirkens karakteristiske tvillingtårne, der minder om en tvedelt gren, en tveje, der kom til at adskille Merløse ved Holbæk fra Store Merløse. Efter xylografi i Trap Danmark, 1872.

beskidte bæk”.

Tårnborg, So. *1231 Thornburgh, 1308 Thornburgh. FL subst. glda. thorn ‘tjørn’, EL *borg*. “Borgen ved tjørnen(c)”.

Tårnby, Køb. 1135 Thornby. FL subst. glda. thorn ‘tjørn’, EL *by*. “Byen ved tjørnen(c)”.

Tårnholm, So. (hgd.). Hovedgården er oprettet efter ryttergodsets bortsalg i 1770-erne. FL dannet efter nabogodset Tårnborg men som nu også i dette opfattet som subst. tårn, EL *holm*. Se herregårdsnavne.

Tårs, Lol. (2 steder). 1362 Thornes (sogn), ca. 1525 Taers (Sandby s.). FL muligvis subst. glda. thorn ‘tjørn’, EL *næs*. “Næsset med tjørnen(c)”.

Tårup, Fal. *1322 Torp, 1407 Tharp. Subst. *torp* ‘udflytterbebyggelse’. Bebyggelsen har muligvis ca. 1250 heddet

“Olæfsthorp”, et navn af samme oprindelse som Olstrup.

I Tåstrup, Hol., Møn og So. (Jystrup s.). *1199 Tostethorp (Hol.), *1288 Tostæthorp (So.), *1290 Tostethorp (Møn). FL mandsn. glda. Tōsti, EL *torp*. “Tōstis udflytterbebyggelse”.

II Tåstrup, Pr. og So. (Hyllinge s.). 1259 Thorstorp (So.), 1385 Thorsterp (Pr.). FL sandsynligvis mandsn. Torsten, EL *torp*. “Torstens udflytterbebyggelse”.

III Tåstrup, Køb., se Høje Tåstrup.

Tåstrup Valby, Køb. *1350 Waldbye, 1473 Wolby, 1622 Tostrups Valdbye. FL subst. glda. wall ‘slette’, EL *by*. “Byen på sletten”. Tåstrup der er navn på sognebyen se Høje Tåstrup, adskiller navnet fra Lille og Store Valby i Agerup sogn ved Roskilde og fra Valby i København.

U

- Ubberup**, Frb. og Hol. (2 steder). *1241 Wberop (Frb.), 1409 Vborp (Tømmerup s.), 1457 Ubberop (Ugerløse s.). FL mandsn. glda. Ubbi, EL *torp*. “Ubbis udflytterbebyggelse”.
- Ubberød**, Frb. 1346 Ubbæruth. FL mandsn. glda. Ubbi, EL *rød*. “Ubbis rydning”.
- Ubby**, Hol. *1231 Vbby. FL mandsn. glda. Ubbi, EL *by*. “Ubbis by”.
- I Udby**, Pr. *1177-1201, ca. 1376 Vby. FL mandsn. glda. Ubbi, EL *by*. “Ubbis by”.
- II Udby**, Hol. og Møn. 1363 Vthby (Hol.), 1544 Wdttby (Møn). FL adv. ud, EL *by*. “Den ude (ved kysten) beliggende by”.
- Ude Sundby**, Frb., se Sundbylille.
- Udlejre**, Frb. 1329 Vtærthæ, 1335 Vllerthæ. FL adv. ud, EL lader sig ikke umiddelbart bestemme, men dets vokal er dog snarest ‘e’. Det kunne da være en afledning med urnordisk -jþia af subst. ler, glda. *lærthi ‘område med ler’. ?“Det ude mod kysten beliggende lerede område”.
- Udsholt**, Frb. *1222 Wtsolth, 1400 Wtsolt. FL mandsn. glda. Ugot, EL *holt*. “Ugots lille skov”.
- Udstolpe**, Lol. *1363 Wgitstrup, 1380 Vgstorp. FL mandsn. glda. Ugot, EL *torp*. “Ugots udflytterbebyggelse”.
- Udstrup**, Hol. her? *1231 Odthorp, 1370-80 Otzthorp. FL mandsn. glda. Odd, EL *torp*. “Odds udflytterbebyggelse”. Formen fra 1231 hører sandsynligvis til her og er da fejlskrevet for Odsthorp.
- Ugerløse**, Hol. (2 steder). 1333 Vgerløse (Rørby s.), 1363 Vkerløse (sogn, Merløse h.). FL subst. glda. *ükær, en sideform til glda. *wikær ‘vidje, pil’, EL *løse*. “Græsgangen med vidjebuskene”.
- Uggeløse**, Frb. 1252 Vgalose, 1340 Vggæløse. FL er måske et vanddragsnavn, glda. *Uggi, afledt af adj. glda. *ugg ‘skrækkelig’. En betydning “Den skrækkelige, frygtindgydende” er udbredt i vanddragsnavne, men der er dog her ikke sikre holdepunkter for at FL faktisk er et vanddragsnavn. FL kan desuden være subst. glda. *ugg el. *uggi, parallelle med norske og svenske ord med bl.a. betydningen ‘manke, rygbørste’, en betydning der ofte forekommer i stednavne; jfr. Børstingerød, Fakse. EL *løse*. ?“Græsgangen ved Uggi” eller ?“Græsgangen hvor der vokser stride, mankeagtige planter”.
- Ugledige**, Pr. *1355 Vglædighæ, 1470 Vgledig(e). FL fuglen. ugle, EL *dige*, her i den ældre betydning ‘grav, grøft, lavning’. “Lavningen med uglerne”.
- Uglerup**, Hol. (2 steder). 1272 Vlkethorp (Hørby s.), 1315 Wglethorp (Hørby s.), 1483 Vglerøp (Buerup s.). FL der i den ældste form må være fejlskrevet er fuglen. ugle, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen med uglerne”.
- Uglestrup**, Rosk. *1367 Ublesthorp, 1379 Uggeldorp, 1386 Upplestorp, 1387 Wglestorp. FL måske mandsn. glda. Üblith, senere opfattet som fuglen. ugle, EL *torp*. ?“Übliths udflytterbebyggelse”.
- Ulfund**. Farvandet mellem Sjælland og Møn. 1200-tallet Vlfæ svnd (oldislandsk), 1585 T wolfgat (hollandsk). FL dyren. ulv, EL *sund*. “Farvandet som (man mener) ulve svømmer over”. I den hollandske form er “T” den bestemte artikel.
- Ulkestrup**, Hol. *1338 Ochilstorp, *1361 Ølckennstrup. FL mandsn. glda. Ulfkil, EL *torp*. “Ulfkils udflytterbebyggelse”.
- Ullemarke**, Møn. 1496 Wllemarcke. FL mandsn. glda. Ulli, EL *mark(e)*. “Ullis mark(er) el. skov(e)”.
- Ullerslev**, Lol. 1473 Wollerslø. FL mandsn. glda. Waldar, EL *lev*. “Waldars arvegods”.
- I Ullerup**, Frb. 1492 Vglerop. FL fuglen. ugle, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen med uglerne”.
- II Ullerup**, Køb. 1377 Vllæthorp. FL mandsn. glda. Ulli, EL *torp*. “Ullis udflytterbebyggelse”.
- Ullerød**, Frb. (2 steder). *1158-60 Vlfurth (Karlebo s.), *1178 Wluerøth (Tjæreby

ning. Dette fremgår i nogle tilfælde direkte af overleveringen men må i andre sluttes indirekte af at det første leds vokal ikke er blevet påvirket af noget efterfølgende i. Afledningselementet har øjensynlig samme funktioner som -ing(e) og kan forekomme i de samme former.

Unnerud, Hol. 1493 Vnnerwgh, 1610 Underugh; [uneru']. Navnets oprindelse er uklar. FL kunne være mandsn. glɔa. Unni, EL kan være planten. rug. ?“Unnis rug”.

Unnerup, Frb. *1300 Vnnæthorp. FL mandsn. glɔa. Unni, EL *torp*. “Unnis udflytterbebyggelse”.

Urne, Lol. 1502 Konghens Vrebirck, 1503 Konnyngs Vrne Birk, 1509 Vrn[e]. Det nuværende navn er formentlig egentlig EL i lokalitetens oprindelige navn, hvis FL har været subst. konge. EL er beslægtet med det almindeligt forekommende subst. glɔa. wara ‘udyrket areal’, se navne med Ore-, men der foreligger her snarest en afledning, enten glɔa. *warnath eller glɔa. *wurn eller muligvis en sammenblanding af alle disse tre, ensbetydende ord. “Kongens udyrkede areal”. EL birk ‘mindret (udsøndret) retskreds’ kan ikke være jævnghammelt med resten af navnet og er ikke overleveret uden for 1500-tallet.

Urup, Rosk. *1406 Orerrup, ca. 1517 Orøp; [u-råp]. FL er i betragtning af den moderne form snarest subst. glɔa. *ōra, en form der er aflydsbeslægtet med det mere almindelige glɔa. wara af samme betydning ‘udyrket areal’, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen på det udyrkede areal”. Jfr. Ørninge.

Usserød, Frb. 1346 Ozæruth. FL snarest kvinden. glɔa. Otsa (se DgP under Ose) svarende til mandsn. glɔa. Otsi, der kun kendes i adesslægten Bydelsbak og derfor ikke kan komme på tale som FL, idet Usserød oprindelig tilhørte Hvide-slægten. Bydelsbak-slægten kendes desuden først i slutningen af 1300-tallet i Danmark. Begge personnavne er indlånte. EL *rod*. ?“Otsas rydning”.

Utterslev, Køb. og Lol. 1186 O[ter]slef (Køb.), 1370-80 Othersløwæ (Køb.), *1379 Oothersløff (Lol.). FL mandsn. Ottar, EL *lev*. “Ottars arvegods”.

Uvelse, Frb. *1306 Vghløse, 1370-80 Ughløse, Vløse. FL er formentlig af samme oprindelse som i Ulse, s.d., altså enten et vanddragsbetegnende glɔa. *Ūk- eller – måske snarest – subst. glɔa. wīk ‘krumning’ efter Vasebæks bøjning syd og vest om Uvelse by, EL løse. ?“Græsgangen ved krumningen”.

V

vad. Ordet vad, der sproghistorisk hænger sammen med ord der betyder 'gå, trænge frem', bruges i stednavne som i sproget i øvrigt om en passage af et vandløb, hvor der ikke er bro, men hvor de passerende må gå direkte gennem vandet, eventuelt ved at træde på delvis tørre sten. Af ordet vad eller roden i det og det tilsvarende verbum vade er afledt ordet vejle, s.d. Illustr. side 133.

Valby, Frb. og Køb. 1186 Walbu (Køb.), *1241 Valby (Frb.). FL subst. glda. wall 'slette', EL *by*. "Byen på sletten".

Vallebo, Pr. 1400 Wallæbothæ. FL subst. glda. wall 'slette', EL *bod*. "Boderne på sletten".

Vallekilde, Hol. 1370-80 Walekeldæ. FL subst. glda. wal 'stok' eller adj. glda. wal 'rund', EL *kilde*. "Kilden ved stokken(c)" eller "Den runde kilde". FL kan ikke som det har været foreslået være en form af det kun i ental benyttede ord val 'de faldne', jfr. et naturnavn hos Saxo Walbrunna 'de faldnes brønd' mellem Ringsted og Sorø.

Vallenderød, Hol. 1370-80 Nørræ Valenderyth, Syndre Valenderyth. FL muligvis subst. glda. *wālændi 'kroget landområde', EL *rød*. "Rydningen på, ved det krogede landområde". Der skelnes mellem Skov (indtil midten af 1600-tallet: Sønder) Vallenderød og Nørre Vallenderød.

Vallensbæk, Køb. *1184 Wolensbech, 1317 Walensbæk. FL muligvis subst. glda. *wāland 'landområde med, ved en krumning', EL *bæk*. "Bækken ved, langs det krumme land".

Vallensved, So. 1259 Walængswith. FL muligvis et stednavn, glda. *Wālung men dog snarere et dermed identisk appellativ *wālung, afledt af adj. glda. wal 'rund' og med betydningen 'rundagtig forhøjning, bakkeknold', EL glda. *with*. "Skoven ved, på det runde sted".

Vallerød, Frb. 1346 Walæruth. FL subst. glda. wal 'stok, kæp' eller adj. glda. wal

'rund', EL *rød*. "Rydningen mellem stokkene" eller "Den runde rydning".

Vallestrup, Hol. 1482 . . . lingstorp, *1490 Wallernstrup, 1548 Wallenstrupp. FL muligvis som i Vallensved, s.d. subst. glda. *wālung, afledt af adj. glda. wal 'rund' og med betydningen 'rundagtig forhøjning, bakkeknold', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen ved det runde sted". Lige nordost for byen ligger nu den karakteristiske bakke Lårbjerg.

Vallø, Pr. *1318 Waleue, 1346 Waleuæ. FL snarest mandsn. glda. *Wali, EL *lev*. "Walis arvegods".

Valøre, Rosk. *1404 Waloore, 1461 Vallo-ræ. FL subst. glda. wall 'slette', EL subst. glda. wara 'udyrket areal'. "Det udyrkede areal på sletten".

Valsølle og **Valsømagle,** So. 1321 Walsye Maklæ, 1331 Walsyo, *1345 Walszøe lille. FL kan være 1) subst. glda. *wal 'de faldne, valen', 2) subst. glda. wal 'stok, kæp', 3) subst. glda. wall 'slette' el. 4) adj. glda. wal 'rund', EL *sø*. Mulighed 1) kendes ikke i danske stednavne ud over Saxos Walbrunna, se under Vallekilde. "Søen ved stokkene", "Søen ved, på sletten" eller "Den runde sø". Den sidste mulighed passer godt på søens form, se illustration ved Skjoldenæsholm.

vanddragsnavne. I nutidens Danmark har de allerfleste søer og åer navne der ender på -sø, -å, -bæk eller andre ord der betegner det de er. Danmark har dog i lighed med de øvrige europæiske lande haft et system af egne, ofte meget gamle navne på søer og åer, men de er gået tabt i løbet af vikingetid og middelalder, således at kun de allersidste rester havde liv i århundrederne derefter. De kan dog hyppigt genfindes, fordi de indgår i søens /åens nuværende navn eller i navne ved eller langs vanddraget. Furesøen har således oprindelig heddet Fure og Arresø Arve. Lejre Å har oprindelig heddet Gjafn, et navn der indgår i Gevninge, s.d.

Danske vanddragsnavne er under udgivelse i værket Danske sø- og ånavne.

vang. Dette ord har i dansk en særlig landbrugsteknisk betydning med grund i dyrkningsforholdene i landsbyfællesskabets tid, hvor den samlede landsbys marker var delt i to eller tre vange, der det enkelte år af alle i landsbyen anvendtes til samme formål (byg, rug eller græsning), og som på skift i en treårsperiode anvendtes på de tre nævnte måder. En afledning til ordet vang er vænge, der egentlig betyder 'område der minder om en vang', idet det var afgrænset som en vang men havde forskellige særformål, f.eks. som indhegning til dyr eller indhegnet skov. Til grund for den landbrugstekniske anvendelse af ordet ligger en mere almen betydning 'dyrket agerjord', der rimeligvis forekommer i en række ældre navne.

Vang, Bo. 1598 Wang. Subst. vang, her vel i betydningen 'dyrket agerjord'.

Vangede, Køb. 1346 Wangwethæ. FL subst. *wang*, EL glda. *with*. "Skovene ved den dyrkede agerjord".

I Vanløse, Køb. 1186 [Huan]lose, *1198 Hwanløse. FL snarest det oprindelige navn på Harrestrup Å, glda. *Hwatn. En afledning af adj. glda. *hwat, svarende til oldislandsk hvatr 'rask, hurtig, djærv' med en oprindeligere betydning 'skarp', jfr. de beslægtede ord *hvas* og *hvæsse*. Navnet betyder da "Den skarpe, hvasse", EL *lose*. "Græsgangen ved Hwatn". Den ældre forklaring af navnet, hvorefter forleddet skulle være planten. *kvan* er ikke sandsynlig, da *kvanen* ikke vokser i Danmark.

II Vanløse, So. 1320 Vanløse, 1355 Vanløse. FL er snarest subst. vand, EL *lose*. "Den vandlidende græsgang" eller "Græsgangen ved vandet".

Vantore, Lol. *1231 Wantæworæ. FL måske et gammelt (sammenlignings-) navn, glda. *Wanti 'vante' på Storens syd for byen eller FL er et tiln. glda. *Want el. *Wanti, EL subst. glda. *wara* 'udyrket areal'. "Det udyrkede areal ved Wanti" eller "Want(i)s udyrkede areal".

Varpelev, Pr. 1261 Warppælewæ. FL mandsn. glda. *Warpi eller subst. glda. *warpa 'sted hvor man kaster vod', EL *lev*. "Warpis arvegods" eller "Det arvegods hvor man kan kaste vod".

Vartov, Køb. 1586 Wartho. Navn på gæstgivergård ved Rosbæk Mølle på grænsen mellem København og Gentofte

nær Tuborg. Egentlig nedertysk bydemåde: *ware to* = *pas på*. Se imperativnavne.

Vasby, Køb. 1478 Watzsby. FL subst. *vad*, EL *by*. "Byen ved vadet".

Vassingerød, Frb. *1285 Vassingruth, 1307 Wasangeryt, 1437 Watzingeruth. FL er næppe som tidligere foreslået et indbyggernavn men snarere subst. glda. *watnsangi 'vanddamp', her f.eks. om mosetåge, EL *rød*. "Rydningen hvor der er (meget) vanddamp".

ved, se with.

Vedby, Bo. og Lol. ca. 1525 Vedtby (Lol.), 1624 Wedbye (Bo.). FL subst. glda. with 'skov', EL *by*. "Byen ved, i skoven". Se også Nørre Vedby og Sønder Vedby.

Vedbynørre og **Vedbysønder,** So. *1205 Vettby, 1370-80 Withby syndræ, 1585 Vedbynørre. FL subst. glda. with 'skov', EL *by*. "Byen ved, i skoven".

Vedbæk, Køb. 1613 Wæbech. FL subst. glda. with 'skov', EL *bæk*. "Bækken i, ved skoven".

Vedde, So. *ca. 1250 Wæthwetæ, 1540 Vedt. FL muligvis subst. glda. *wæ 'helligdom, vi', EL *tued*. "Rydninge(r)n(e) ved helligdommen". FL kan dog også være subst. glda. *wæth* 'pant' og EL da enten stadig *tued* eller eventuelt subst. glda. *wæta 'vådområde'. "Den pantsatte rydning" eller "Det pantsatte vådområde".

Veddelev, Rosk. *1211 Witheløff, 1257 Withaelcf. FL mandsn. glda. *Withi, EL *lev*. "Withis arvegods".

Veddinge, Hol. 1354 Wedinghæ. FL subst. *vad* + *-ing(e)*. "Stedet ved vadet".

Vedskølle, Pr. og So. *1231 Withskyuæl (So.), 1302 Wiskyflæ (Pr.). Subst. glda. *withskyfla el. *withskyfli 'konfiskeret gods'.

Vejby, Frb. *1208-14 Weyby. FL subst. *vej*, EL *by*. "Byen ved vejen".

Vejenbrød, Frb. 1553 Vigenbröt. FL kort tillægs måde af verbet *vige* 'bevæge fra sted til sted, flytte, bøje', EL subst. glda. *bröt 'vej'. "Den bøjede vej". Byen ligger i et vejsving.

vejle. Dette ord er beslægtet med, måske ligefrem afledt af ordet *vad* og betyder øjensynlig det samme, 'vadested' men har i dele af Jylland tillige fået betydningen 'stort, fladt vådområde'. Ordet der sproghistorisk repræsenterer et sammenfald af en hankøns- og en hunkønsafledning er hyppigere end ordet *vad* i gamle stednavne, især som forled eller som i købstadsnav-

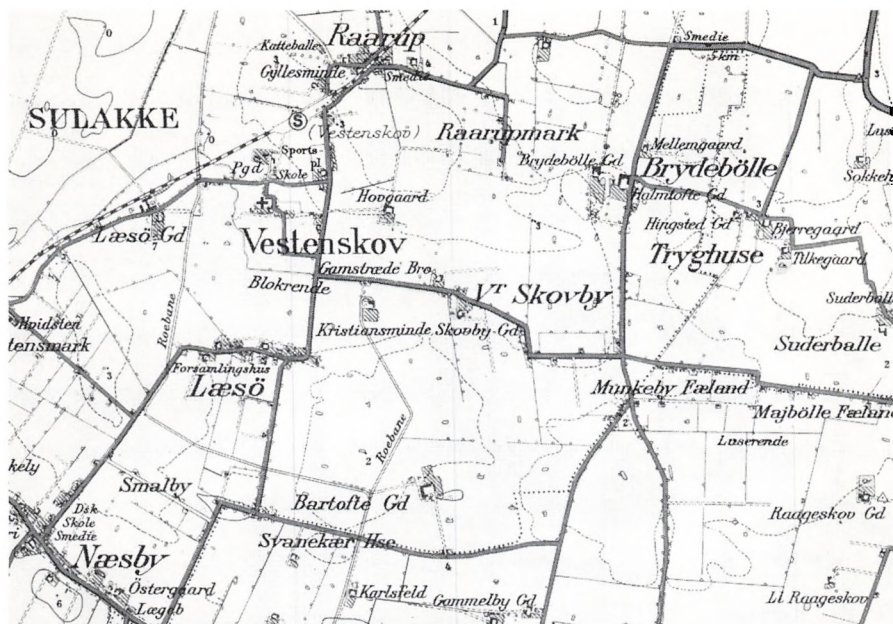
Vad og vadesteder hører til sjældnehederne i vor tid, hvor broer fører trafikken over store og små vandløb. Her er på Sjælland fotograferet et overgangsstadium med gammelt og nyt ved siden af hinanden. (Foto: Steen B. Böcher, GT 1966.)

- net Vejle som usammensat navn.
- Vejleby**, Frb., Hol. og Lol. *1186-97 Wæthleby (Hol.), 1333 Wæthelby (Lol.). FL subst. *vejle*, EL *by*. "Byen ved vadestedet".
- Vejlø**, Pr. *ca. 1200 Wætlø, 1370-80 Vethlø. FL subst. *vejle*, EL *ø*. "Øen ved vadestedet" eller "Øen der er forbundet med et vadested".
- Vejringe**, Fal. *1231 Wedringy. FL dyren. vædder + *-ing(e)*. "Stedet med vædderne".
- Vejrø**, Lol. *1231 Wæthæro. FL snarest subst. *vejr*, EL *ø*. "Den for vejret udsatte ø".
- Veksebo**, Frb. *1158 Wixebodhe, 1454 Wixæbothæ. FL måske egentlig et sønavn, gl. **Wiksio*, **Wiksæ*, hvis FL er subst. vig 'krumning, vig', EL *sø* "Søen med vigen, krumningen", eller sønavnet kan være et gl. **Wighsiō*, **Wighsæ* med som FL subst. gl. **wigh* 'kamp' "Søen hvor der har stået en kamp"; EL *bod*. "Boderne ved Wiksæ, Wighsæ".
- Veksø**, Frb. 1370-80 Viksyø. FL subst. vig 'krumning, vig', EL *sø*. "Søen med vigen, krumningen".
- Vellerup**, Frb. *1196 Wethlæthorp, 1370-80 Wætlæthorp. FL subst. *vejle*, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen ved vadestedet".
- Vemmedrup**, Pr. *1414 Wæmethorp. FL mand. gl. Wæmund, EL *torp*. "Wæmunds udflytterbebyggelse".
- Vemmelev**, So. *ca. 1170 Wimmerløffue, *1182 Wimmerleue. FL mand. gl. Wighmar, EL *lev*. "Wighmars arvegods".
- Vemmeløse**, So. *1224-27 Wimbløse, 1228 Wmblose, 1320 Vindblæsæ, 1387 Wimløse. FL snarest et subst. gl. **wim*

- 'strøm' eller et tilsvarende ånavn, der kendes på den norske runesten fra Eg-gjum, EL *løse*. "Græsgangen ved strømmen, Wim". I formen fra 1228 kan Wm-være fejl for Wim- eller være udtryk for den sporadisk forekommende vekslen mellem Vi- og U-. 1228-former er i Diplomatarium Danicum utvivlsomt fejlagtigt henført til Undløse.
- Vemmetofte**, Pr. 1356 Væmætoftæ. FL snarest mand. gl. **Wæm(m)i*, EL *toft(e)*. "Wæm(m)is bebyggelsesareal(er)".
- Vennerslund**, Fal. (hgd.). Navnet på gården, der er oprettet omkring 1774, skal sigte til de to første ejeres venskab.
- Venslev**, Frb. og So. 1278 Wænsløf (Fr.), *1347 Wendtzleff (So.). FL snarest mand. gl. **Wænd* eller **Wænd*, EL *lev*. "Wænds el. Wænds arvegods".
- Vented**, Hol. 1611 Huendett, 1614 Hui-nende; lokalt [vænt]. Muligvis det oprindelige navn på (en del af) Tuse Å, gl. **Hwinandi* "Den hvinende, larmende", jfr. Vintre Møller.
- Verup**, Hol. 1496 Wærop. FL muligvis subst. gl. with 'skov', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen ved, i skoven".
- Vestenskov**, Lol. 1420 Westenskogh. FL adv. *vesten*, EL *skov*. "Vest for skoven".
- Vesterbo**, Lol. *1379 Westherbo. FL adv. el. adv. *vester*, EL *bo*. "Det vestligt beliggende hus".
- Vesterborg**, Lol. *1231 Wæstærburgh. FL adv. *vester*, EL *borg*. "Den vestligt beliggende borg".
- Vesterbro**, mange steder. FL adj. *vestre*, EL bro 'brolægning'. "Den vestlige brolægning". Jfr. Nørrebro.

- Vester Broby**, So. *1214 Broby, 1320 Broby. FL subst. bro, EL by. "Byen ved broen (over Suså)". Vester adskiller i nutiden navnet fra Øster Bråby.
- Vesterbygård**, Hol. (hgd.). 1354 Westerby. FL adj. cl. adv. vester, EL by. "Den vestligt beliggende by". EL *gård* hentyder til hovedgården, der først i 1719 helt opslugte landsbyen Vesterby, der muligvis oprindeligt havde været en del af Jorløse.
- Vester Bøgebjerg og Øster Bøgebjerg**, So. 1463 Bøggerh, 1533 Østre Bøgebjerg, 1556 Bøgebjerg Vestre. FL subst. glda. *bōki 'bøgebevoksning', EL *bjerg*. "Bakken med bøgebevoksningen". De to bebyggelser der siden 1500-tallet adskilles med øster og vester må, selv om de ligger i samme sogn (Boeslunde) ved en tilfældighed være kommet til at hedde det samme.
- Vester Egede**, Pr. 1370-80 Eghethæ. FL træn. eg, EL glda. *with*. "Skoven med egetræerne" eller "Egeskoven". Vester adskiller siden 1400-tallet navnet fra Øster Egede.
- Vester Egesborg**, Pr. 1370-80 Eghespyr. FL subst. glda. *ēki 'egeberovksning', EL subst. glda. *spyr vist med betydningen 'spor, vej opstået ved at trække noget'. "Vejsporet i egeberovksningen". Vester adskiller siden 1500-tallet navnet fra Øster Egesborg.
- Vester Karleby og Øster Karleby**, Lol. 1451 Karlæby. FL subst. karl, EL by. "Mændenes by". Der skelnes siden 1500-tallet mellem Vester og Øster Karleby.
- Vester Marie**, Bo. *1335 ecclesie occidentalis beate Marie, 1429 Westre Marie kirkesogn. Sognet navngivet efter kirken (latin: ecclesia), der er viet til jomfru Maria. Vester adskiller navnet fra Øster Marie.
- Vester Nordlunde og Øster Nordlunde**, Lol. *1354 Nørnlunde, 1455 Nørnlunde. FL adv. nord, EL *lund*. "De små mod nord beliggende skove". Der skelnes siden 1500-tallet mellem Vester og Øster Nordlunde.
- Vesternæs**, Lol. 1476 Wæsternæss, 1502 Vesternes. FL adj. cl. adv. vester, EL *næs*. "Det vestligt beliggende næs".
- Vester Skovby**, Lol. 1474 Skouby. FL subst. *skov*, EL by. "Byen i skoven". Vester adskiller fra 1480-erne navnet fra Øster Skovby i Græshave sogn. Se iøvrigt Vestenskov (side 133) med kort (side 135).
- Vester Skørringe**, Lol. se Skørringe.
- Vester Såby**, Rosk. se Kirke Såby.
- Vester Ulslev og Øster Ulslev**, Lol. 1397 Hulsleuæ. FL mandsn. Ulf, EL *lev*. "Ulfs arvegodt". Der skelnes siden 1400-tallet mellem Vester og Øster Ulslev.
- Væterslev**, So. 1367 Wætærsløf, 1370-80 Wætærsløf. FL muligvis mandsn. glda. *Wættar, EL *lev*. "Wættars arvegodt".
- Viberup**, Køb. 1377 Wiborp. FL fuglen. vibe, EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen med viberne".
- Viby**, Rosk. 1257 Wicby, 1315 Wigby. FL subst. vig 'krumning, vig', EL by. "Byen ved krumningen (på åen vest for byen)".
- Vielsted**, So. *1414 Wielstuedh, 1566 Viellstedt. FL mandsn. glda. Wighulf, EL *tved*. "Wighulfs rydning".
- Viemose**, Pr. *1231 Withemosæ. FL træn. glda. *wīthi 'pil', EL mose. "Mosen med piletræerne".
- Viet**, Lol. 1623 Wied. Subst. glda. *wīthi 'vidjebevoksning, pilekrat'.
- vig**. Dette ords betydning har i ældre dansk været mere omfattende end nu, idet det foruden betydningen 'bøjning på kystlinien der danner en havarm der er smallere end en bugt og bredere end en fjord' har haft betydningen 'krumning, bøjning af vanddrag'.
- Vig**, Hol. 1320 Viik. Subst. *vig*.
- Vigerslev**, Køb. 1186 Wigisløf, 1377 Wigesløf. FL snarest mandsn. glda. *Wīkir, EL *lev*. "Wīkirs arvegodt".
- Vigersted**, So. 1316 Wikærstath. FL mandsn. glda. Wīkar, EL *sted*. "Wīkars bebyggelsessted".
- Vignæs**, Lol. *1231 Wyrnæs, 1498 Vixnæss. -r- i den ældste form er fejl for -x-. FL muligvis subst. glda. *wīgh 'kamp, drab', EL *næs*. "Næsset hvor der har været kamp" eller "Næsset hvor der er sket et drab". Næsset kunne dog også have navn efter øen Vigsø ud for næspsynten. FL i Vigsø er det samme som i Vignæs.
- Vilgestrup**, Rosk. 1492 Vilgitz torp, 1493 Wilkendzstrop. FL mandsn. glda. Wilken, EL *torp*. "Wilkens udflytterbebyggelse".
- Villingebæk**, Frb. *1158-60 Widingebec. FL indbyggernavn glda. *wīthlingar 'skovbeboere', EL *bæk*. "Skovbeboernes bæk".
- Villingerød**, Frb. *1145 Willingeroth, *1178 Withlingeruth. FL indbyggernavn glda. *wīthlingar 'skovbeboere', EL *rød*. "Skovbeboernes rydning".
- Vindbyholt**, Pr. *1387 Windebothholt.

Vestenskov. I det helt skovløse land syd for Nakskov Fjord vidner navnene Vestenskov og Vester Skovby om at vi er i gammel skovland. På Vester Skovbys marker findes i 1682 navnene Stolpestykket, Salstubsager, Brøden, Tjørneager, Hiillund, Pilestubager, alle vidnende om trævækst på stedet. Ved Brydebølle finder man endelig i 1200-tallet navnet Skogh, der simpelthen betyder skov. Grundkort, Geodætisk Institut, A 4420, 1 : 40 000. Copyright. (Udsnit i 1|1 str.)

FL navnet Vindebode hvis FL er folkenavnet vender, EL *bod*; “Vendernes boder”; EL *holt*. “Den lille skov ved, med Vindebode”.

Vindeby, Lol. 1391 Wyndeby. FL folkenavnet vender, EL *by*. “Vendernes by”.

Vindebæk, Møn. 1513-33 Wynnæbæk. FL sandsynligvis verbet vinde ‘sno, dreje’ eller adj. vind ‘skæv, snoet’, EL *bæk*. “Bækken der snor sig” eller “Den snoede bæk”. Det er uvist hvilken bæk der sigtes til.

Vinde Helsing, Hol. *1307 Vindehelsing. Se om selve navnet under Kirke Helsing, hvorfra dette adskilles med folkenavnet vender, glda. windir, genitiv flertal *winda.

Vindekilde, Hol. 1370 Winekelde. FL enten subst. glda. win ‘ven, slægtning’ eller subst. glda. *win ‘eng’, EL kilde. “Slægtningens kilde” eller “Kilden i engen”.

Vinderup, Pr. *1260 Windethorp, 1336 Wynærp. FL enten mandsn. glda. Windi eller folkenavnet vender, EL *torp*. “Windis el. Vendernes udflytterbebyggelse”.

Vinderød, Frb. 1370-80 Vindærwth. FL enten mandsn. glda. Windi eller folkenav-

net vender, EL *rød*. “Windis el. Vendernes rydning”.

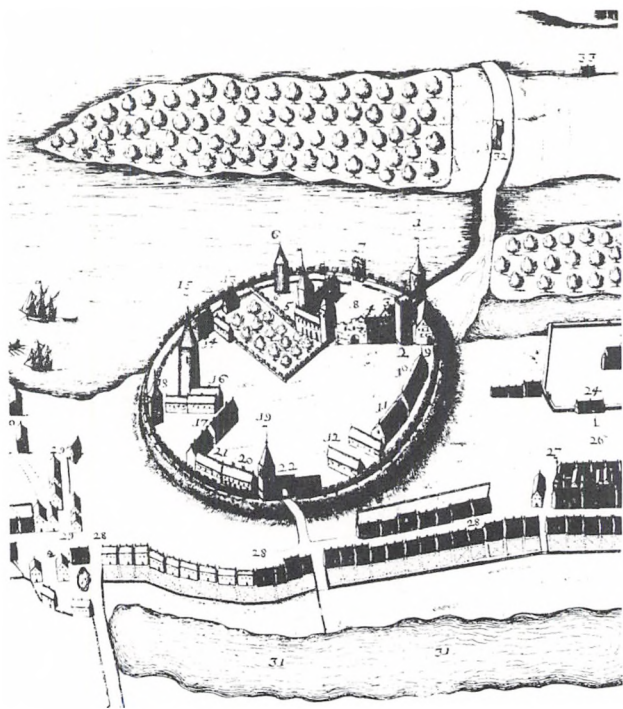
Vindinge, Rosk. *1085 Winingawe, *1184 Vindinge, *1186-97 Vinninghæ. Snarest subst. glda. *winning ‘arbejde, bearbejdning, opdyrkning’. I den ældste form indgår navnet i genitiv ental på oprindeligt -ar som FL til EL glda. *wæ ‘helligdom, vi’. Jfr. Neder Vindinge og Over Vindinge.

Vinstrup, Hol. og So. 1370-80 Winstorp (Hol.), 1404 Vynstorp (So.). FL subst. glda. win ‘ven, slægtning, mægler’, EL *torp*. “Slægtningens el. Mæglerens udflytterbebyggelse”.

Vintersborg, Lol. (hgd.). 1682 Vintersborg. FL dannet efter navnet på baron H. O. von Winterfeld, der 1672 overtog gården under navnet Utterslevgård; EL *borg*. Se herregårdsnavne.

Vintersbølle, Pr. 1513 Wintersbøllæ. FL snarest tiln. Vinter, EL *bølle*. “Vinters udflyttergård”.

Vintre Møller, Rosk. 1413 Hwinæ møllær, 1435 Hwynemølle, 1481 Huinede Møller. FL er det oprindelige navn på

Vordingborg er et af talrige danske eksempler på at der til et allerede eksisterende stednavn dannes nye stednavne. Vordingborg betyder borgen ved Oringe, der på Resens kort fra 1677 skyder sin træbevoksede halvø frem syd for borgen. Navnet på Oringe, der betyder »Stedet med vagtposten«, antyder at øen (nu halvø) har indgået i et gammelt forsvarssystem på stedet, hvilket iøvrigt også fremgår af fundet af en vist nok middelalderlig pølespærring mellem øen og fastlandet lidt øst for selve borgen.

Vintremølle A, glda. *Hwīna “Den hvinende, larmende, susende”. EL mølle(r) sigter til vandmøllerne ved åens udløb.

Vipperød, Hol. 1499 Væbærødh. FL mandsn. glda. *Wibbi, kortform til *Wēbiorn, *Wīghbiorn, EL rød. “Wibbis rydning”.

Virket, Fal. *ca. 1250 Wirky. Subst. glda. wirki ‘forsvarsværk, befæstning’. Vest for byen findes resterne af en borg og en forsvarsmur.

Virum, Køb. 1186 Vigirum, 1370-80 Witherum. FL subst. glda. *wīghi ‘forsvarsværk’, EL rum. “Bebyggelsespladsen ved forsvarsværket”. Navnet sigter muligvis til (en forgænger for) det nu forsvundne Hjortholm slot ved Furesøen.

Viskinge, Hol. *1231 Wiskyngy. FL subst. glda. *wisk vel i betydningen ‘sump, eng’ + -ing(e). “Området ved, i sumpen”.

with. Det gammeldanske ord with er identisk med nudansk ved ‘træmasse’ men betød oprindeligt ‘skov’. Det er i denne betydning det indgår i en række stednavne. Dets sekundære anvendelse som efterled i en række bebyggelsesnavne vidner om skovrydning som basis for

bebyggelsesudvidelser, jfr. navne på bl.a. -lund, -skov, -holt.

Vivede, Pr. *1380 Wiuede, *1472 Wiwit. FL subst. glda. *wī ‘helligdom, vi’, EL glda. with. “Skoven med, ved helligdommen”.

Viverup, Pr. 1423 Wyuorp. FL fuglen. vībe, EL torp. “Udflytterbebyggelsen med viberne”.

Vognerup, Hol. (hgd.). 1370 Wnxsæthorp, 1381 Waunsorp. FL mandsn. Vagn, EL torp. “Vagns udflytterbebyggelse”.

Volborg herred, Rosk. *1231 Valbusheret, 1320 Valbushæræt, 1348 Walburgheret. FL subst. glda. wall ‘slette’, EL subst. glda. bō ‘bygd, beboet område’. “Bygden på sletten”. Efterledet er tidligt blevet omtydet dels til subst. by og senere til subst. borg men kan ud fra de bedste ældre former bedst tolkes som her foreslået. Navnet bliver dermed en parallel til det ældste navn på Göinge herred i Skåne (*1085 Guthisbo) og en række midt-sydsvenske områdenavne på -bo.

Vollerslev, Pr. 1370-80 Walderslef. FL mandsn. glda. Waldar, EL lev. “Waldars arvegods”.

I Vollerup, Møn og So. 1391 Woldorp (So.), 1544 Wollerup (Møn). FL subst.

Y Æ

Yderby, Hol. 1370-80 Ytræby. FL adj. ydre, EL *by*. "Den længere ude beliggende by". Yderby er den vestligste by på Sjællands Odde.

Yderholm, Pr. 1661 Yderholm. FL adv. yder, EL *holm*. "Den yderligt (d.v.s. langt væk) beliggende holm".

Ydernæs, So. 1370-80 Ydernæs. FL adv. yder, EL *næs*. "Det yderligt (d.v.s. langt væk) beliggende næs".

Ydø, Lol. her? *1231 Ekø, 1682 Yøe. FL træn. eg, EL *ø*. "Øen med egetræer".

Ypnested, Bo. ca. 1700 Üpensted. FL

mandsn. Ødbjørn, EL *sted*. "Ødbjørns gårdsted". Ypnestedgård ejedes i 1606 af Ødbern Hansen.

Æbelholt, Frb. *1185 Ebbelholt. Navn på forsvundet kloster 6 km vest for Hillerød. FL subst. æble, EL *holt*. "Den lille æbleskov".

Æbelnæs, Møn. her? efter 1323 Apældnæs, 1513 Ebelnæs. FL subst. æble eller subst. gl. *æpildi 'bevoksning med æbletræer', EL *næs*. "Næsset med æblerne" eller "Næsset med æbletræsbevoksnin-gen".

Ø

ø. Hovedbetydningen af ordet ø som stednavneled er den i nutiden velkendte 'vandomflydt landområde'. En ældre mindre skarp betydning forekommer dog af og til som f.eks. i Emb, hvor ø betyder 'isoleret område afgrænset af våde arealer'.

Øde Førslev, So. 1287 Feræslef, 1370-80 Førslef. FL muligvis mandsn. gl. *Færir, EL *lev*. "Færirs arvegods". Adjektivet øde, der sigter til den enlig beliggende sognekirke, adskiller siden 1800-tallet navnet fra Førslev mellem Næstved og Skelskør.

Øde Hastrup, Rosk. 1539 Hatstrop. FL subst. gl. *has 'midlertidigt gårde', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen ved, bag det midlertidige gårde". Øde adskiller siden 1500-tallets slutning navnet fra Snoldelev Hastrup og Skov Hastrup; øde angiver formentlig at den lille by en tid lang har været uden beboere.

Ødemark, Pr. og So. (hgd.). *1280 Øthemark (So.), 1539 Ødemark (Pr.).

Subst. ødemark, hvis betydning er 'uopdyrket udmark'.

Øen Skovhuse, Pr. *1499 Skouffhuse. FL subst. *skov*, EL *hus*. "Husene i skoven". Øen, der sigter til beliggenheden på Jungshoved, adskiller navnet fra Sønder Skovhuse i Øster Egesborg sogn.

Øen Smidstrup, Pr. ca. 1376 Smistorp. FL subst. smed 'håndværker', EL *torp*. "Håndværkerens udflytterbebyggelse". Øen der sigter til beliggenheden på Jungshoved, adskiller navnet fra Nørre Smidstrup.

Ølby, Rosk. *1231, 1302 Ølby. FL subst. øl, EL *by*. "Byen hvor de har (godt, meget, dårligt o.l.) øl".

Ølene, Bo. *1588 Øllene. Bestemt form flertal af subst. gl. *yl, bornholmsk øl 'vandløb, kilde'.

Øllebølle, Lol. 1483 Øllebølle. FL muligvis subst. gl. *yl 'varme, varm luft', måske egentlig sigtende til mosen nordvest for byen, EL *bølle*. ?"Udflyttergården ved den varmt dampende mose".

Øllerup, So. 1259 Wiflæthorp, 1471 Ølle-
ruppe. FL sandsynligvis mandsn. glda.
*Willi, EL *torp*. “Willis udflytterbebyggelse”.
Wī- (og Wi-) er her som i visse andre
navne udviklet til U-, som har fået den
meget udbredte sjællandske udvikling af
u- til ø- foran l.

Øllingsøgård, Lol. (hgd.). *1407 Enne-
lungisø, 1447 Yllingsø. FL i den ældste
form kan ikke bringes i overensstemmelse
med den øvrige overlevering. FL er uvist
men måske subst. glda. *yling ‘varme’, EL
er sandsynligvis ø.

Ølseagle, Rosk. *1171-78 Ølefshøghe,
1277 Ølsy Maglæ. FL mandsn. glda. *Ølēf,
EL *høj*. “Ølēfs høj”. *Magle* ‘stor’ adskiller
navnet fra Højelse, s.d.

Ølsted, Frb. *1252 Ølstæde, 1315 Ølstathæ.
FL subst. øl eller subst. glda. øl ‘rem’,
måske om en lang terrænformation, EL
sted. “Bebyggelsesstedet hvor de har (godt,
dårligt, meget o.l.) øl” eller “Bebyggelses-
stedet ved, på det langstrakte terræn”.

Ølstykke, Frb. 1335 Ølstikkæ, 1351 Øl-
stykke. FL snarest mandsn. glda. *Ølēf, EL
tykke ‘tæt skov’. “Ølēfs tætte skov”.

Øm, Rosk. *1085 Oem, 1370-80 Øom. FL
subst. ø ‘lavere strækning omgivet af
vandområder’, EL glda. *hēm*. “Bebyggelsen
på det lave, vandomflydte område”.

ønavne. Adskillige af de danske, selv ret
små øer har navne, der må gå langt tilbage
i tiden, måske op mod et par tusind år. Det
fremgår dels af at de indeholder gamle
afledningsendelser, der dårligt nok for-
kommer i germansksproget tid i England,
dels af at de afledte trænavne bøg-, ege-
o.s.v., der allerede er almindelige i urnor-
disk tid, mangler i ønavnene, der i stedet
har de uafledte Bogø, Egø o.s.v. Mange
gamle usammensatte ønavne, der kendes
som sådan endnu i den ældre middelalder,
har siden fået tilføjet et forklarende led -ø,
men den gamle form har holdt sig især i de
store øers navne Sjælland, Falster m.fl.
Flere øer er i århundredernes løb blevet
landfaste og opfattes nu ikke længere som
øer i moderne forstand.

Ønslev, Fal. *1231 Øthænslef. FL mandsn.
glda. Øthæn, EL *lev*. “Øthæns arvegods”.

Ørby, Frb. *1285 Ørby. FL subst. glda. ør
‘grus, småsten’, EL *by*. “Byen hvor der er
grus”.

ør(e). Den normalt tostavede form mod-
svares på ældre sprogtrin af to forskellige
substantiver dannet til samme ord og med

i alt væsentligt samme betydning ‘gruset
landstrækning, gruset strandbred’. Ensta-
lesformsformen går, hvor den ikke beror på
simpelt vokalbortfald, tilbage på nomina-
tivsformen af det urnordiske *auriō, der i
øvrige kasus vil være tostavet som det
tilsvarende neutrumsord urnordisk *au-
ria-.

Øresund. runesten ca. 950 urasu[n]ti,
*1200-tallet Oresund. FL subst. ør(e)
‘gruset strandbred’, EL *sund*. “Det smalle
farvand ved den grusede strandbred”.

Ørholm, Køb. 1370-80 molendinum Øre-
waz, 1670 Ørholmb. FL subst. ør(e) ‘gruset
bred’, EL *holm*. “Holmen ved den grusede
bred”. Møllens (latin: molendinum) æl-
dre navn havde som EL subst. *vad* “Vade-
stedet ved den grusede bred”. I 1500- og
1600-tallet kaldes møllen normalt Krudt-
møllen.

Ørninge, Rosk. *1406 Øruigh, 1584 Ør-
ning. FL sandsynligvis et ord der svarer til
FL i nabobyen Urup, hvis FL er subst. glda.
wara ‘udyrket areal’. I Ørninge er FL
snarest et allydsbeslægtet subst. glda. *ōra,
ældre *wōra med samme betydning.
Formen med -n- er hyppig i ordet og beror
vel på afledning, men i mange navne
indeholdende dette (disse) ord veksler
former med og uden n ofte tilsyneladende
regelløst + -ing(e). “Stedet på det udyr-
kede areal” eller måske snarere “Stedet for
beboerne fra Urup”. I så fald er Urup et
temmelig gammelt navn. I den ældste
form må -uigh være fejl for -ningh.

Ørslev, Hol., Pr. og So. (2 steder). *1231
Ørslef (Pr.), FL mandsn. glda. Øthær, EL
lev. “Øthærs arvegods”.

Ørslev under Skoven og Ørslevvester,
So. *1205 Ørsleff, *1233 Ørsløff Østræ,
*1275 Ørsløff Westre, 1631 Ørslef Under-
skov; lokalt om førstnævnte [ørslev]æners-
gøw. FL mandsn. glda. Øthær, EL *lev*.
“Øthærs arvegods”.

Ørsted, Rosk. ca. 1295 Ørstad, 1347
Ørstæthæ. FL subst. glda. ør ‘grus’, EL *sted*.
“Bebyggelsesstedet med gruset”.

Østby, Frb. ca. 1300 Høsby, 1370-80
Østby. FL adv. øst, EL *by*. “Byen der ligger
mod øst”. H- i den ældste form er falsk.

Østerbro, mange steder. FL adj. østre, EL
bro ‘brolægning’. “Den østlige brolæg-
ning”. Illustr. side 140. Jfr. Nørrebro.

Øster Bråby, So. *1231 Broby, 1342
Broby østræ. FL subst. bro, EL *by*. “Byen
ved broen (over åen syd for byen)”.

Østerbro mens der endnu var brolægning, Østerbrogade er her endnu en udfaldsvej i forstadsbebyggelse. Til højre Sortedamssøen. Litografi af C. Bayer, 1860.

Østerby, Lol. 1394 Øøstreby. FL adj. østre, EL by. "Den østlige by".

Øster Egede og Jomfruens Egede, Pr. 1354 Ekte, 1370-80 Eghethæ. FL subst. glda. *ēki 'egebvoksning' eller træen. eg, EL glda. with. "Skoven med egene" eller "Egeskoven". Øster adskiller navnet fra Vester Egede og fra hovedgården Jomfruens Egede, der nu helt har opslugt landsbyen omkring Øster Egede kirke. Jomfruens der sigter til ugifte adelige ejerinder adskiller siden midten af 1600-tallet hovedgården fra sognene Øster Egede og Vester Egede.

Øster Egesborg, Pr. 1370-80 Eghespyr. FL subst. glda. *ēki 'egebvoksning', EL subst. glda. *spyr vist med betydningen 'spor, vej opstået ved at trække noget'. "Vejsporet i egebvoksningen". Øster adskiller siden 1300-tallet navnet fra Vester Egesborg.

Øster Karleby, Lol., se Vester Karleby.

Østerlarsker, Bo. 1334 sancti Laurentij. Sognet har navn efter kirken, der er viet til sankt Laurentius (Lars). Øster adskiller siden ca. 1600 navnet fra det ubeslægtede Nylarsker, s.d.

Øster Marie, Bo. 1403 parochia beate virginis orientali, 1448 Østremariekirke. Sognet (latin: parochia) er opkaldt efter kirken, der er viet til jomfru (latin genitiv: virginis) Maria. Øster (latin: orientalis) adskiller sognenavnet fra Vester Marie.

Østermark, Møn. 1326 Østræmarche, 1347 Østamark. FL enten adj. østre eller mandsn. glda. Østi, EL mark(e). "Den østlige mark (el. skov)" eller "Østis mark (el. skov)".

Øster Nordlunde, Lol., se Vester Nordlunde.

Øster Skovby, Lol. 1481 Skoffwby. FL subst. skov, EL by. "Byen i, ved skoven". Øster adskiller siden 1500-tallet navnet fra Vester Skovby.

Øster Skørringe, Lol., se Skørringe.

Øster Stillinge, So., se Kirke Stillinge.

Øster Syv, Rosk., se Syv.

Østersøen. 800-tallet Østsæ (oldengelsk), 1279 mare orientale (latin), 1367 Østerzee (nedertysk), 1566 Østersioenn. FL adj. el. adv. øster, EL sø. "Det østlige hav". I middelalderen kaldes Østersøen af og til Østersalt og Østerhav. Se endvidere under Kattegat og Storebælt.

Øster Ulslev, Lol., se Vester Ulslev.

Østofte, Lol. *ca. 1200 Østofftæ, *1231 Østof. FL adv. øst, EL toft(e). "De(t) mod øst beliggende bebyggelsesareal(er)".

Østrup, Hol. og Rosk. 1370-80 Østorp (Hol.), 1370-80 Østhorp (Rosk.). FL adv. øst, EL torp. "Den østpå beliggende udflytterbebyggelse".

Øverste Torp og Nederste Torp, Frb. 1578 Torpen, 1613 Øffuerste Torpen, 1661 Nederste Torpen. Den oprindelige form er enten bestemt form ental af subst.

torp og i så fald ikke ældre end dette ords overgang til fælleskøn i 1400-tallet eller bestemt form flertal i den oprindelige intetkønsform. Siden 1600-tallet skelnes der mellem Øverste og Nederste Torp(en). I betragtning af tilstedeværelsen af de to bebyggelser er navnets oprindelige betydning snarest "Udflytter-

bebyggelserne".

Øverup, So. og Fal. *1231 Øpæthorp (Fal.), 1239 Øpæthorp (So.). FL mandsn. gl'da. *Ōpi*, EL *torp*. "Øpis udflytterbebyggelse".

Øverød, Køb. 1370-80 Øbæruth. FL mandsn. gl'da. *Ōpi*, EL *rød*. "Øpis rydning".

Å

Åby, Bo. 1416 Aby. FL subst. å, EL *by*. “Byen ved åen”.

Åderup, Pr. 1239 Athorp. FL subst. å, EL *torp*. “Udflytterbebyggelsen ved åen (nemlig Suså)”. Den moderne forms-derup repræsenterer en udvikling af -torp.

Ågeby, Lol. *1329 Akæby, 1472 Ageby. FL mandsn. Åge, EL *by*. “Åges by”.

I Ågerup, Frb., Hol. (sogn i Merløse h. og i Rønæs sogn), Køb., Rosk. og So. *ca. 1175 Akætorp (Rosk.). FL mandsn. Åge, EL *torp*. “Åges udflytterbebyggelse”.

II Ågerup, Hol. (Svallerup s.). *1454 Avorpe Dam, *før 1551 Aberup mølle. FL mandsn. glda. Api, EL *torp*. “Apis udflytterbebyggelse”.

Ågård, Hol. (hgd.). 1546 Aagaard. FL subst. å, EL *gård*. “Gården ved åen (nemlig Helsing Å)”.

Åker, Bo. *1420 Aakirkixæ, 1433 Akkre Sogn. FL subst. å, EL kirke. “Kirken ved åen” eller dog snarere “Kirken mellem åerne” idet kirken ligger midtvejs mellem sognets to dominerende åer Læså og Grødbyå.

Åkirkeby, Bo. (kbst.). *1413 Akirkiøby, 1547 Akirkebui. FL sogne- og kirkenavnet Åker, s.d., EL *by*. “Byen omkring Åker”.

Ålebæk, Møn. *1135 Alabech. FL dyren. ål, EL *bæk*. “Bækken med ålene”.

Ålholm, Lol. (hgd.). 1329 Alholme. FL dyren. ål, EL *holm*. “Holmen der kan fanges ål ved”.

Ålsgårde, Frb. 1582 Alskaar. FL dyren. ål, EL skår ‘kløft’. “Kløften hvor der er ål”.

Ålstrup, Lol. (hgd.). *1329 Alstorp, 1432 Olstorp. FL mandsn. glda. *Ålēf, EL *torp*. “Ålēfs udflytterbebyggelse”.

Åløse, Bo. 1569 Aalosse. FL subst. å, EL *løse*. “Græsgangen ved åen (nemlig Kelse Å)”.

Årby, Hol. 1339 Aarby; [ā’rby’]. FL kan være det foreslåede gamle navn på Kallundborg Fjord, glda. *Arf, der indgår i Ars herred, s.d. og II Asnæs, s.d., EL *by*. “Byen ved Arf”. Tidligere tolkninger

foreslår som FL subst. glda. *ār ‘tjener, sendebud’, men udtalen peger snarest på oprindeligt kort a og svarer til udtalen af II Asnæs.

Årløse, So. ca. 1440 Ørløse, 1566 Ørløzse. FL subst. glda. ør ‘grus’, EL *løse*. “Den grusede græsgang”.

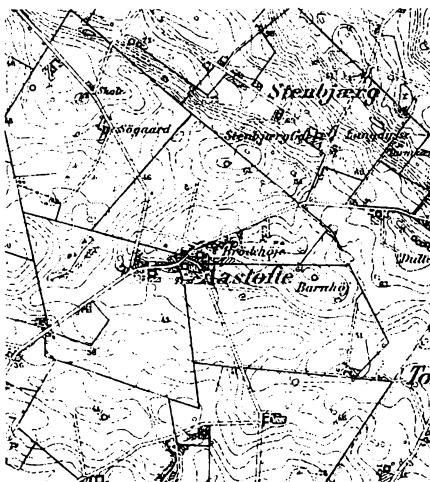
Årsballe, Bo. 1691 Aarsballeg[aar]d. Oprindeligt et naturnavn anvendt om to høje kaldet Arsbalderne ‘endeballerne’.

Årsdale, Bo. 1410 Osdæl. FL egentlig naturnavnet Or, nu Oren, identisk med skånsk subst. or ‘stengrund, stensætning’, EL en a-afledning, s.d. af subst. *dal*. “Dalområdet ved Or”.

Årslev, So. *1351 Aasløf, 1421 Asløff. FL subst. ås ‘bakke’ eller ‘bjælke’, EL *lev*. Snarest “Arvegodset ved bakken”.

Ås, Pr. her? *1248 Aas, 1378 Aas. Subst. ås

Åstofte i Ods herred ligger i et temmelig kuperet område. Alligevel markerer den langstrakte udløber hvorpå Åstofte ligger sig tydeligt i terrænet. Som det ses af kortudsnittet ligger byen på åsens sydlige fald. Grundkort, Geodætisk Institut, Mbl. 2923, 1 : 20 000. Copyright. (Udsnit i 2/3 str.)

'langstrakt bakke'.

Åse, Pr. *1202-23 Aas, 1461 Aaz. Subst. ås 'langstrakt bakke'.

Åshøje, Pr. 1360 Assøwe. FL subst. ås 'bakke', EL *høj*. "De(n) langstrakte høj(e)".

Åside, Pr. 1610 Aasie. FL enten subst. å, EL subst. sige 'lavt, fugtigt sted i eng' eller subst. side 'bakkeskråning' eller FL er subst. ås 'bakke', EL *høj*. "Den fugtige eng

ved åen", "Bakkeskråningen ved åen" eller "Højen på bakken". Åside ligger ved Snesere Å.

Åstofte, Hol. 1370-80 Astofta. FL subst. ås 'bakke', EL *loft(e)*. "Bebyggelsesarealerne på bakken".

Åstrup, Fal. og Rosk. (hgd.). *1231 Asthorp (Fal.), *1412 Aastrup (Rosk.). FL subst. ås 'bakke', EL *torp*. "Udflytterbebyggelsen på bakken".

Hvorfor hedder det Hvidovre, Rønne eller Musse? Det er spørgsmål der melder sig på køreturen, når familien er samlet, i den lokalhistoriske studiekreds og i mange andre situationer.

Dansk Stednavneleksikon af navneforskeren dr.phil. Bent Jørgensen giver en sproglig funderet, klar og kortfattet forklaring på navnenes ordindhold og betydning. Leksikonet medtager alle navne på landsbyer og større bebyggelser på øerne øst for Store Bælt samt på vigtigere lokaliteter i landskabet og i de omgivende farvande. De hyppigere navneled behandles særskilt, men på alfabetisk plads. Særlige fænomener som fx navneskifte, opkaldelsesnavne og modenavne har også deres eget opslag, og en litteraturvejledning giver indgang til specialstudier for den særligt interesserede.

Et rigt udvalg af kort, tegninger og fotografier illustrerer de særlige terrænforhold m.v. som ofte ligger til grund for navnene.

